

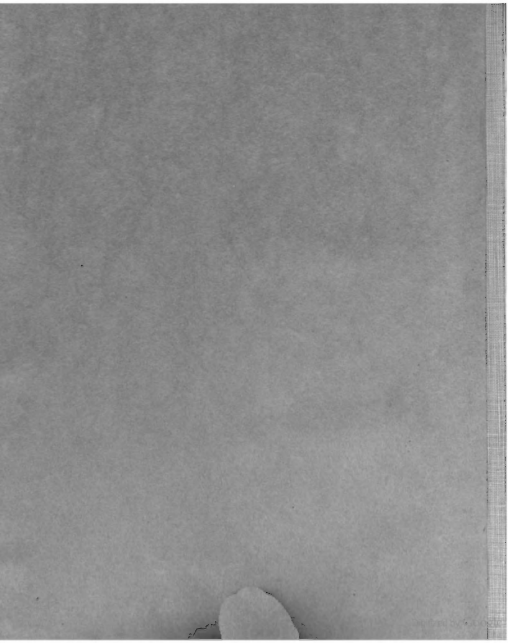
NYPL RESEARCH LIBRARIES

3 3433 06908088 9

Gauss
OEI

Curvas
IC

DISQUISITIONES GENERALES

CIRCA

SUPERFICIES CURVAS

AUCTORE

CAROLO FRIDERICO GAUSS.

GOTTINGAE

TYPIS DIETERICHIANIS.

MDCCCXVIII.

W. W. W. W.
W. W. W. W.
W. W. W. W.

DISQUISITIONES GENERALES

CIRCA

SUPERFICIES CURVAS

AUCTORE

CAROLO FRIDERICO GAUSS.

SOCIETATI REGIAE OBLATAE D. 8. OCTOB. 1827.

1.

Disquisitiones, in quibus de directionibus variarum rectarum in spatio agitur, plerumque ad maius perspicuitatis et simplicitatis fastigium euehuntur, in auxilium vocando superficiem sphaericam radio $= 1$ circa centrum arbitrium descriptam, cuius singula puncta repraesentare censebuntur directiones rectarum radiis ad illa terminatis parallelarum. Dum situs omnium punctorum in spatio per tres coordinatas determinatur, puta per distantias a tribus planis fixis inter se normalibus, ante omnia considerandae veniunt directiones axium his planis normalium: puncta superficiei sphaericae, quae has directiones repraesentant, per (1), (2), (3) denotabimus; mutua igitur horum distantia erit quadrans. Ceterum axium directiones versus eas partes acceptas supponemus, versus quas coordinatae respondentes crescunt.

2.

Haud inutile erit, quasdam propositiones, quae in huiusmodi quaestionibus vsum frequentem offerunt, hic in conspectum producere.

I. Angulus inter duas rectas se secantes mensuratur per arcum inter puncta, quae in superficie sphaerica illarum directionibus respondent.

II. Situs cuiuslibet plani repraesentari potest per circulum maximum in superficie sphaerica, cuius planum illi est parallelum.

III. Angulus inter duo plana aequalis est angulo sphaerico inter circulos maximos illa repraesentantes, et proinde etiam per arcum inter horum circulorum maximorum polos interceptum mensuratur. Et perinde inclinatio rectae ad planum mensuratur per arcum, a puncto, quod respondet directioni rectae, ad circulum maximum, qui plani situm repraesentat, normaliter ductum.

IV. Denotantibus $x, y, z; x', y', z'$ coordinatas duorum punctorum, r eorundem distantiam, atque L punctum, quod in superficie sphaerica repraesentat directionem rectae a puncto priori ad posterius ductae, erit

$$x' = x + r \cos (1) L$$

$$y' = y + r \cos (2) L$$

$$z' = z + r \cos (3) L$$

V. Hinc facile sequitur, haberi generaliter

$$\cos(1)L^2 + \cos(2)L^2 + \cos(3)L^2 = 1$$

nec non, denotante L' quodcunque aliud punctum superficiei sphaericae, esse

$$\cos(1)L \cdot \cos(1)L' + \cos(2)L \cdot \cos(2)L' + \cos(3)L \cdot \cos(3)L' = \cos LL'.$$

VI. THEOREMA. Denotantibus L, L', L'', L''' quatuor puncta in superficie sphaerae, atque A angulum, quem arcus $LL', L''L'''$ in puncto concursus sui formant, erit

$$\cos LL'' \cdot \cos L'L''' - \cos LL''' \cdot \cos L'L'' = \sin LL' \cdot \sin L''L''' \cdot \cos A$$

Demonstratio. Denotet litera A insuper punctum concursus ipsum, statuaturque

$$AL = t, AL' = t', AL'' = t'', AL''' = t'''$$

Habemus itaque:

$$\cos LL'' = \cos t \cdot \cos t'' + \sin t \sin t'' \cos A$$

$$\cos L'L''' = \cos t' \cos t''' + \sin t' \sin t''' \cos A$$

$$\cos LL''' = \cos t \cos t''' + \sin t \sin t''' \cos A$$

$$\cos L'L'' = \cos t' \cos t'' + \sin t' \sin t'' \cos A$$

et proin

$$\begin{aligned} \cos LL'' \cdot \cos L'L''' - \cos LL''' \cdot \cos L'L'' &= \cos A (\cos t \cos t'' \sin t' \sin t''' \\ &+ \cos t \cos t''' \sin t \sin t'' - \cos t \cos t''' \sin t' \sin t'' - \cos t' \cos t'' \sin t \sin t''') \\ &= \cos A (\cos t \sin t' - \sin t \cos t') (\cos t'' \sin t''' - \sin t'' \sin t''') \\ &= \cos A \cdot \sin(t' - t) \cdot \sin(t'' - t''') \\ &= \cos A \cdot \sin LL' \cdot \sin L''L''' \end{aligned}$$

Ceterum quum inde a puncto A bini rami vtriusque circuli maximi proficiscantur, duo quidem ibi anguli formantur, quorum alter alterius complementum ad 180° : sed analysis nostra monstrat, eos ramos adoptandos esse, quorum directiones cum sensu progressionis a puncto L ad L' , et a puncto L'' ad L''' consentiunt: quibus intellectis simul patet, quum circuli maximi duobus punctis concurrant, arbitrium esse, vtrum eligatur. Loco anguli A etiam arcus inter polos circulorum maximorum, quorum partes sunt arcus LL' , $L''L'''$, adhiberi potest: manifesto autem polos tales accipere oportet, qui respectu horum arcuum similiter iacent, puta vel vterque polus ad dextram iacens, dum a L versus L' atque ab L'' versus L''' procedimus, vel vterque ad laeuam.

VII. Sint L, L', L'' tria puncta in superficie sphaerica, statuamusque breuitatis caussa

$$\cos(1)L = x, \cos(2)L = y, \cos(3)L = z$$

$$\cos(1)L' = x', \cos(2)L' = y', \cos(3)L' = z'$$

$$\cos(1)L'' = x'', \cos(2)L'' = y'', \cos(3)L'' = z''$$

nec non

$$xy'z'' + x'y''z + x''yz' - xy''z' - x'y'z'' - x''y'z = \Delta$$

Designet λ polum circuli maximi, cuius pars est arcus LL' , et quidem eum, qui respectu huius arcus similiter iacet, ac punctum (1) respectu arcus (2) (3). Tunc erit, ex theoremate praecedente, $yz' - y'z = \cos(1)\lambda \cdot \sin(2)(3) \cdot \sin LL'$, siue, propter (2)(3) $= 90^\circ$,

$$yz' - y'z = \cos(1)\lambda \cdot \sin LL', \text{ et perinde}$$

$$zx' - z'x = \cos(2)\lambda \cdot \sin LL'$$

$$xy' - x'y = \cos(3)\lambda \cdot \sin LL'$$

Multiplicando has aequationes resp. per x'' , y'' , z'' et addendo, obtinemus adiumento theorematis secundi in V prolati

$$\Delta = \cos \lambda L'' \cdot \sin LL'$$

Iam tres casus sunt distinguendi. *Primo*, quoties L'' iacet in eodem circulo maximo cuius pars est arcus LL' , erit $\lambda L'' = 90^\circ$, adeoque $\Delta = 0$. Quoties vero L'' iacet extra circulum illum maximum, aderit casus *secundus*, si est ab eadem parte, a qua est λ , *tertius*, si ab opposita: in his casibus puncta L , L' , L'' formabunt triangulum sphaericum, et quidem iacebunt in casu secundo eodem ordine quo puncta (1), (2), (3), in casu tertio vero ordine opposito. Denotando angulos illius trianguli simpliciter per L , L' , L'' , atque perpendicularum in superficie sphaerica a puncto L'' ad latus LL' ductum per p , erit $\sin p = \sin L \cdot \sin LL'' = \sin L' \cdot \sin L'L''$, atque $\lambda L'' = 90^\circ \mp p$, valente signo superiori pro casu secundo, inferiori pro tertio. Hinc itaque colligimus

$$\begin{aligned} \pm \Delta &= \sin L \cdot \sin LL' \cdot \sin LL'' = \sin L' \cdot \sin LL' \cdot \sin L'L'' \\ &= \sin L'' \cdot \sin LL'' \cdot \sin L'L'' \end{aligned}$$

Ceterum manifesto casus primus in secundo vel tertio comprehendi censeripotest, nulloque negotio perspicitur, $\pm \Delta$ exhibere sextuplum soliditatis pyramidis inter puncta L , L' , L'' atque centrum sphaerae formatae. Denique hinc facillime colligitur, eandem expressionem $\pm \frac{1}{6} \Delta$ generaliter exprimere soliditatem cuiusvis pyra-

midis inter initium coordinatarum atque puncta quorum coordinatae sunt $x, y, z; x', y', z'; x'', y'', z''$, contentae.

3.

Superficies curua apud punctum A in ipsa situm curuatura continua gaudere dicitur, si directiones omnium rectarum ab A ad omnia puncta superficiei ab A infinite parum distantia ductarum infinite parum ab vno eodemque plano per A transiente deflectuntur: hoc planum superficiem curuam in puncto A tangere dicitur. Quodsi huic conditioni in aliquo puncto satisfieri nequit, continuitas curuaturae hic interrumpitur, vti e. g. euenit in cuspide coni. Disquisitiones praesentes ad tales superficies curuas, vel ad tales superficiei partes, restringentur, in quibus continuitas curuaturae nullibi interrumpitur. Hic tantummodo obseruamus, methodos, quae positioni plani tangentis determinandae inseruiunt, pro punctis singularibus, in quibus continuitas curuaturae interrumpitur, vim suam perdere, et ad indeterminata perducere debere.

4.

Situs plani tangentis commodissime o situ rectae ipsi in puncto A normalis cognoscitur, quae etiam ipsi superficiei curuae normalis dicitur. Directionem huius normalis per punctum L in superficie sphaerae auxiliaris repraesentabimus, atque statuemus

$$\cos(1)L = X, \cos(2)L = Y, \cos(3)L = Z;$$

coordinatas puncti A per x, y, z denotamus. Sint porro $x + dx, y + dy, z + dz$ coordinatae alius puncti in superficie curua A' ; ds ipsius distantia infinite parua ab A ; denique λ punctum superficiei sphaericae repraesentans directionem elementi AA' . Erit itaque

$$dx = ds \cdot \cos(1)\lambda, dy = ds \cdot \cos(2)\lambda, dz = ds \cdot \cos(3)\lambda$$

et, quum esse debeat $\lambda L = 90^\circ$,

$$X \cos(1)\lambda + Y \cos(2)\lambda + Z \cos(3)\lambda = 0$$

E combinatione harum aequationum deriuamus

$$Xdx + Ydy + Zdz = 0.$$

Duae habentur methodi generales ad exhibendam indolem superficiei curuae. Methodus *prima* vtitur aequatione inter coordinatas x, y, z , quam reductam esse supponemus ad formam $W=0$, vbi W erit functio indeterminatarum x, y, z . Sit differentiale completum functionis W

$$dW = Pdx + Qdy + Rdz$$

eritque in superficiei curuae

$$Pdx + Qdy + Rdz = 0$$

et proin

$$P\cos(1)\lambda + Q\cos(2)\lambda + R\cos(3)\lambda = 0$$

Quum haec aequatio, perinde vt ea quam supra stabiliuimus, valere debeat pro directionibus omnium elementorum ds in superficiei curuae, facile perspiciemus, X, Y, Z proportionales esse debere ipsis P, Q, R , et proin, quum fiat $XX + YY + ZZ = 1$, erit vel

$$X = \frac{P}{\sqrt{PP + QQ + RR}}, \quad Y = \frac{Q}{\sqrt{PP + QQ + RR}},$$

$$Z = \frac{R}{\sqrt{PP + QQ + RR}}$$

vel

$$X = \frac{-P}{\sqrt{PP + QQ + RR}}, \quad Y = \frac{-Q}{\sqrt{PP + QQ + RR}},$$

$$Z = \frac{-R}{\sqrt{PP + QQ + RR}}$$

Methodus *secunda* sistit coordinatas in forma functionum duarum variabilium p, q . Supponamus per differentiationem harum functionum prodire

$$dx = a dp + a' dq$$

$$dy = b dp + b' dq$$

$$dz = c dp + c' dq$$

quibus valoribus in formula supra data substitutis, obtinemus

$$(aX + bY + cZ) dp + (a'X + b'Y + c'Z) dq = 0$$

Quum haec aequatio locum habere debeat independenter a valoribus differentialium dp , dq , manifesto esse debebit

$$aX + bY + cZ = 0, a'X + b'Y + c'Z = 0$$

vnde colligimus, X , Y , Z proportionales esse debere quantitativis

$$bc' - cb', ca' - ac', ab' - ba'$$

Statuendo itaque brevitatis causa

$$\sqrt{((bc' - cb')^2 + (ca' - ac')^2 + (ab' - ba')^2)} = \Delta$$

erit vel

$$X = \frac{bc' - cb'}{\Delta}, Y = \frac{ca' - ac'}{\Delta}, Z = \frac{ab' - ba'}{\Delta}$$

vel

$$X = \frac{cb' - bc'}{\Delta}, Y = \frac{ac' - ca'}{\Delta}, Z = \frac{ba' - ab'}{\Delta}$$

His duabus methodis generalibus accedit *tertia*, vbi vna coordinatarum, e. g. z exhibetur in forma functionis reliquarum x , y : haec methodus manifesto nihil aliud est, nisi casus specialis vel methodi primae, vel secundae. Quodsi hic statuitur

$$dz = tdx + udy$$

erit vel

$$X = \frac{-t}{\sqrt{(1 + tt + uu)}}, Y = \frac{-u}{\sqrt{(1 + tt + uu)}}, Z = \frac{1}{\sqrt{(1 + tt + uu)}}$$

vel

$$X = \frac{t}{\sqrt{(1 + tt + uu)}}, Y = \frac{u}{\sqrt{(1 + tt + uu)}}, Z = \frac{-1}{\sqrt{(1 + tt + uu)}}$$

5.

Duae solutiones in art. praec. inuentae manifesto ad puncta superficiei sphaericae opposita, siue ad directiones oppositas refe-

runtur, quod cum rei natura quadrat, quum normalem ad vtramuis plagam superficiei curuae ducere liceat. Quodsi duas plagas, superficiei contiguas, inter se distinguere, alteramque exteriorem alteram interiorem vocare placet, etiam vtrique normali suam solutionem rite tribuere licebit adiumento theorematis in art. 2 (VII) evoluti, simulatque criterium stabilitum est ad plagam alteram ab altera distinguendam.

In methodo prima tale criterium petendum erit a signo valoris quantitatis W . Scilicet generaliter loquendo superficies curuae eas spatii partes, in quibus W valorem positium obtinet, ab iis dirimet, in quibus valor ipsius W fit negativus. E theoremate illo vero facile colligitur, si W valorem positium obtineat versus plagam exteriorem, normalisque extrorsum ducta concipiatur, solutionem priorem adoptandam esse. Ceterum in quouis casu facile diiudicabitur, vtrum per superficiem integram eadem regula respectu signi ipsius W valeat, an pro diuersis partibus diuersae: quamdiu coefficients P, Q, R valores finitos habent, nec simul omnes tres evanescunt, lex continuitatis vicissitudinem vetabit.

Si methodum secundam sequimur, in superficie curuae duo systemata linearum curuarum concipere possumus, alterum, pro quo p est variabilis, q constans; alterum, pro quo q variabilis, p constans: situs mutuus harum linearum respectu plagae exterioris decidere debet, vtram salutionem adoptare oporteat. Scilicet quoties tres lineae, puta ramus lineae prioris systematis a puncto A proficiscens crescente p , ramus posterioris systematis a puncto A egrediens crescente q , atque normalis versus plagam exteriorem ducta *similiter* iacent, vt, inde ab origine abscissarum, axes ipsarum x, y, z resp. (e. g. si tum e tribus lineis illis, tum e tribus his, prima sinistrorsum, secunda dextrorsum, tertia sursum directa concipi potest), solutio prima adoptari debet; quoties autem situs mutuus trium linearum priorum oppositus est situi mutuo axium ipsarum x, y, z , solutio secunda valebit.

In methodo tertia dispiciendum est, vtrum, dum z incrementum posituum accipit, manentibus x et y inuariatis, transitus fiat versus plagam exteriorem an interiorem. In casu priori, pro normali extrorsum directa, solutio prima valet, in posteriori secunda.

6.

Sicuti, per translata directionem normalis in superficiem curvam ad superficiem sphaerae, cuius puncto determinato prioris superficiei respondet punctum determinatum in posteriori, ita etiam quaevis linea, vel quaevis figura in illa repraesentabitur per lineam vel figuram correspondentem in hac. In comparatione duarum figurarum hoc modo sibi mutuo correspondentium, quarum altera quasi imago alterius erit, duo momenta sunt respicienda, alterum, quatenus sola quantitas consideratur, alterum, quatenus abstrahendo a relationibus quantitativis solum situm contemplamur.

Momentum primum basis erit quarundam notionum, quas in doctrinam de superficiebus curvis recipere vtile videtur. Scilicet cuilibet parti superficiei curvae limitibus determinatis cinctae *curvaturam totalem seu integram* adscribimus, quae per aream figurae illi in superficie sphaerica respondentem exprimetur. Ab hac curvatura integra probe distinguenda est curvatura quasi specifica, quam nos *mensuram curvaturae* vocabimus: haec posterior ad punctum superficiei refertur, et denotabit quotientem qui oritur, dum curvatura integra elementi superficialis puncto adiacentis per aream ipsius elementi diuiditur, et proin indicat rationem arearum infinite parvarum in superficie curva et in superficie sphaerica sibi mutuo respondentium. Utilitas harum innovationum per ea, quae in posterum a nobis explicabuntur, abunde, vt speramus, sancietur. Quod vero attinet ad terminologiam, imprimis prospiciendum esse duximus, vt omnis ambiguitas arceatur, quapropter haud congruum putauimus, analogiam terminologiae in doctrina de lineis curvis planis vulgo receptam (etsi non omnibus probatam) stricte sequi, secun-

dum quam mensura curvaturae simpliciter audire debuisset curvatura, curvatura integra autem amplitudo. Sed quidni in verbis faciles esse liceret, dummodo res non sint inanes, neque dictio interpretationi erroneae obnoxia?

Situs figurae in superficie sphaerica vel similis esse potest situi figurae respondentis in superficie curua, vel oppositus (inuersus); casus prior locum habet, vbi binae lineae in superficie curua ab eodem puncto directionibus inaequalibus sed non oppositis proficiscentes repraesentantur in superficie sphaerica per lineas similiter iacentes, puta vbi imago lineae ad dextram iacentis ipsa est ad dextram; casus posterior, vbi contrarium valet. Hos duos casus per *signum* mensurae curvaturae vel positium vel negatium distinguemus. Sed manifesto haec distinctio eatenus tantum locum habere potest, quatenus in vtraque superficie plagam determinatam eligimus, in qua figura concipi debet. In sphaera auxiliari semper plagam exteriorem, a centro auersam, adhibebimus: in superficie curua etiam plaga exterior siue quae tamquam exterior consideratur, adoptari potest, vel potius plaga eadem, a qua normalis erecta concipitur; manifesto enim respectu similitudinis figurarum nihil mutatur, si in superficie curua tum figura ad plagam oppositam transfertur, tum normalis, dummodo ipsius imago semper in eadem plaga superficiei sphaericae depingatur.

Signum positium vel negatium, quod pro situ figurae infinite paruae *mensurae* curvaturae adscribimus, etiam ad curvaturam integram figurae finitae in superficie curua extendimus. Attamen si argumentum omni generalitate amplecti suscipimus, quaedam dilucidationes requiruntur, quas hic breuiter tantum attingemus. Quamdiu figura in superficie curua ita comparata est, vt singulis punctis intra ipsam puncta *diuersa* in superficie sphaerica respondeant, definitio vltiori explicatione non indiget. Quoties autem conditio ista locum non habet, necesse erit, quasdam partes figurae in su-

perficie sphaerica bis vel pluries in computum ducere, unde, pro situ simili vel opposito, vel accumulatio vel destructio oriri poterit. Simplicissimum erit in tali casu, figuram in superficie curua in partes tales diuisam concipere, quae singulae per se spectatae conditioni illi satisfaciant, singulis tribuere curuaturam suam integram, quantitate per aream figurae in superficie sphaerica respondentis, signo per situm determinatis, ac denique figurae toti adscribere curuaturam integram ortam per additionem curuaturarum integrarum, quae singulis partibus respondent. Generaliter itaque curuatura integra figurae est $= \int k d\sigma$, denotante $d\sigma$ elementum areae figurae, k mensuram curuaturae in quouis puncto. Quod vero attinet ad repraesentationem geometricam huius integralis, praecipua huius rei momenta ad sequentia redeunt. Peripheriae figurae in superficie curua (sub restrictione art. 3) semper respondebit in superficie sphaerica linea in se ipsam rediens. Quae si se ipsam nullibi intersecat, totam superficiem sphaericam in duas partes dirimet, quarum altera respondebit figurae in superficie curua, et cuius area, positue vel negatiue accipienda, prout respectu peripheriae suae similiter iacet vt figura in superficie curua respectu suae, vel inuerse, exhibebit posterioris curuaturam integram. Quoties vero linea ista se ipsam semel vel pluries secat, exhibebit figuram complicatam, cui tamen area certa aequae legitime tribui potest, ac figuris absque nodis, haecque area, rite intellecta, semper valorem iustum curuaturae integrae exhibebit. Attamen vberiore argumenti de figuris generalissime conceptis expositionem ad aliam occasionem nobis reseruare debemus.

7.

Inuestigemus iam formulam ad exprimendam mensuram curuaturae pro quouis puncto superficiei curuae. Denotante $d\sigma$ aream elementi huius superficiei, $Zd\sigma$ erit area projectionis huius elementi in planum coordinatarum x, y ; et perinde, si $d\Sigma$ est area elementi

respondentis in superficie sphaerica, erit $Zd\Sigma$ area projectionis ad idem planum: signum positium vel negatium ipsius Z vero indicabit situm projectionis similem vel oppositum situi elementi proiecti: manifesto itaque illae projectiones eandem rationem quoad quantitatem, simulque eandem relationem quoad situm, inter se tenent, ut elementa ipsa. Consideremus iam elementum triangulare in superficie curua, supponamusque coordinatas trium punctorum, quae formant ipsius projectionem, esse

$$\begin{array}{l} x, \quad y \\ x + dx, y + dy \\ x + \delta x, y + \delta y \end{array}$$

Duplex area huius trianguli exprimitur per formulam

$$dx \cdot \delta y - dy \cdot \delta x$$

et quidem in forma positua vel negatiua, prout situs lateris a puncto primo ad tertium respectu lateris a puncto primo ad secundum similis vel oppositus est situi axis coordinatarum y respectu axis coordinatarum x .

Perinde si coordinatae trium punctorum, quae formant projectionem elementi respondentis in superficie sphaerica, a centro sphaerae inchoatae, sunt

$$\begin{array}{l} X, \quad Y \\ X + dX, Y + dY \\ X + \delta X, Y + \delta Y \end{array}$$

duplex area huius projectionis exprimitur per

$$dX \cdot \delta Y - dY \cdot \delta X$$

de cuius expressionis signo eadem valent quae supra. Quocirca mensura curuaturae in hoc loco superficiei curuae erit

$$k = \frac{dX \cdot \delta Y - dY \cdot \delta X}{dx \cdot \delta y - dy \cdot \delta x}$$

Quodsi iam supponimus, indolem superficiei curuae datam esse se-

cundum modum tertium in art. 4 consideratum, habebuntur X et Y in forma functionum quantitatum x, y , vnde erit

$$dX = \left(\frac{dY}{dx}\right) dx + \left(\frac{dX}{dy}\right) dy$$

$$\delta X = \left(\frac{dX}{dx}\right) \delta x + \left(\frac{dY}{dy}\right) \delta y$$

$$dY = \left(\frac{dY}{dx}\right) dx + \left(\frac{dY}{dy}\right) dy$$

$$\delta Y = \left(\frac{dY}{dx}\right) \delta x + \left(\frac{dY}{dy}\right) \delta y$$

Substitutis his valoribus, expressio praecedens transit in hanc:

$$k = \left(\frac{dX}{dx}\right) \left(\frac{dY}{dy}\right) - \left(\frac{dX}{dy}\right) \left(\frac{dY}{dx}\right)$$

Statuendo vt supra

$$\frac{dz}{dx} = t, \quad \frac{dz}{dy} = u$$

atque insuper

$$\frac{ddz}{dx^2} = T, \quad \frac{ddz}{dx \cdot dy} = U, \quad \frac{ddz}{dy^2} = V$$

$$\text{siue } dt = Tdx + Udy, \quad du = Udx + Vdy$$

habemus ex formulis supra datis

$$X = -tZ, \quad T = -uZ, \quad (1 + tt + uu)ZZ = 1$$

atque hinc

$$dX = -Zdt - t dZ$$

$$dY = -Zdu - u dZ$$

$$(1 + tt + uu)dZ + Z(tdt + udu) = 0$$

siue

$$dZ = -Z^3(tdt + udu)$$

$$dX = -Z^3(1 + uu)dt + Z^3 tudu$$

$$dY = -Z^3 tudt - Z^3(1 + tt)du$$

adeoque

$$\frac{dX}{dx} = Z^3 (-(1+uu)T + tuU)$$

$$\frac{dX}{dy} = Z^3 (-(1+uu)U + tuV)$$

$$\frac{dY}{dx} = Z^3 (tuT - (1+tt)U)$$

$$\frac{dY}{dy} = Z^3 (tuU - (1+tt)V)$$

quibus valoribus in expressione praecedente substitutis, prodit

$$\begin{aligned} k &= Z^6 (TV - UU) (1 + tt + uu) = Z^4 (TV - UU) \\ &= \frac{TV - UU}{(1 + tt + uu)^2} \end{aligned}$$

8.

Per idoneam electionem initii et axium coordinatarum facile effici potest, vt pro puncto determinato A valores quantitatum t , u , V euanescent. Scilicet duae priores conditiones iam adimplentur, si planum tangens in hoc puncto pro plano coordinatarum x , y adoptatur. Quarum initium si insuper in puncto A ipso collocatur, manifesto expressio coordinatarum z adipiscitur formam talem

$$z = \frac{1}{2} T^{\circ} xx + U^{\circ} xy + \frac{1}{2} V^{\circ} yy + \Omega$$

vbi Ω erit ordinis altioris quam secundi. Mutando dein situm axium ipsarum x , y angulo M tali vt habeatur

$$\text{tang } 2M = \frac{2U^{\circ}}{T^{\circ} - V^{\circ}}$$

facile perspicitur, prodituram esse aequationem huius formae

$$z = \frac{1}{2} Txx + \frac{1}{2} Vyy + \Omega$$

quo pacto etiam tertiae conditioni satisfactum est. Quibus ita factis, patet

I. Si superficies curua secetur plano ipsi normali et per axem coordinatarum x transeunte, oriri curuam planam, cuius radius curuaturae in puncto A fiat $= \frac{1}{T}$, signo positiuo vel negativo indicante concauitatem vel conuexitatem versus plagam eam, versus quam coordinatae z sunt positivae.

II. Simili modo $\frac{1}{V}$ erit in puncto A radius curuaturae curvae planae, quae oritur per sectionem superficiei curuae cum plano per axes ipsarum y, z transeunte.

III. Statuendo $x = r \cos \varphi$, $y = r \sin \varphi$, fit

$$z = \frac{1}{2} (T \cos \varphi^2 + V \sin \varphi^2) r r + \Omega$$

vnde colligitur, si sectio fiat per planum superficiei in A normale et cum axe ipsarum x angulum φ efficiens, oriri curuam planam, cuius radius curuaturae in puncto A sit

$$= \frac{1}{T \cos \varphi^2 + V \sin \varphi^2}$$

IV. Quoties itaque habetur $T = V$, radii curuaturae in cunctis planis normalibus aequales erunt. Si vero T et V sunt inaequales, manifestum est, quum $T \cos \varphi^2 + V \sin \varphi^2$ pro quouis valore anguli φ cadat intra T et V , radios curuaturae in sectionibus principalibus, in I et II consideratis, referri ad curuaturas extremas, puta alterum ad curuaturam maximam, alterum ad minimam, si T et V eodem signo affectae sint, contra alterum ad maximam conuexitatem, alterum ad maximam concauitatem, si T et V signis oppositis gaudeant. Hae conclusiones omnia fere continent, quae ill. Euler de curuatura superficierum curuarum primus docuit.

V. Mensura curuaturae superficiei curuae in puncto A autem nanciscitur expressionem simplicissimam $k = TV$, vnde habemus

THEOREMA. *Mensura curuaturae in quouis superficiei puncto aequalis est fractioni, cuius numerator unitas, denominator au-*

tem productum duorum radiorum curvaturae extremorum in sectionibus per plana normalia.

Simul patet, mensuram curvaturae fieri positivam pro superficiebus concauo-concauis vel conuexo-conuexis (quod discrimen non est essentielle), negativam vero pro concauo-conuexis. Si superficies constat e partibus utriusque generis, in earum confiniis mensura curvaturae evanescens esse debet. De indole superficierum curvarum talium, in quibus mensura curvaturae ubique evanescit, infra pluribus agetur.

9.

Formula generalis pro mensura curvaturae in fine art. 7 proposita, omnium simplicissima est, quippe quae quinque tantum elementa implicat; ad magis complicatam, scilicet novem elementa inuoluentem, deferimur, si adhibere volumus modum primum indolem superficiei curvae exprimendi. Retinendo notationes art. 4. insuper statuemus:

$$\frac{ddW}{dx^2} = P', \quad \frac{ddW}{dy^2} = Q', \quad \frac{ddW}{dz^2} = R'$$

$$\frac{ddW}{dy \cdot dz} = P'', \quad \frac{ddW}{dx \cdot dz} = Q'', \quad \frac{ddW}{dx \cdot dy} = R''$$

ita ut fiat

$$dP = P'dx + R''dy + Q''dz$$

$$dQ = R''dx + Q'dy + P''dz$$

$$dR = Q''dx + P''dy + R'dz$$

Iam quum habeatur $t = -\frac{P}{R}$, inuenimus per differentiationem

$$RRdt = -RdP + PdR = (PQ'' - RP')dx + (PP'' - RR'')dy + (PR' - RQ'')dz,$$

sive, eliminata dz adiumento aequationis $Pdx + Qdy + Rdz = 0$,

$$R^3 dt = (-RRP' + 2PRQ'' - PPR')dx + (PRP'' + QRQ'' - PQR' - RRR'')dy.$$

Prorsus simile modo obtinemus

$$R^3 du = (PRP'' + QRQ'' - PQR' - RRR'')dx + (-RRQ' + 2QRP'' - QQR')dy$$

Hinc itaque colligimus

$$R^3 T = -RRP' + 2PRQ'' - PPR'$$

$$R^3 U = PRP'' + QRQ'' - PQR' - RRR''$$

$$R^3 V = -RRQ' + 2QRP'' - QQR'$$

Substituendo hos valores in formula art. 7, obtinemus pro mensura curvaturae k expressionem symmetricam sequentem:

$$(PP + QQ + RR)^2 k = \\ PP(Q'R' - P'P'') + QQ(P'R' - Q'Q'') + RR(P'Q' - R'R'') \\ + 2QR(Q'R'' - P'P'') + 2PR(P'R'' - Q'Q'') + 2PQ(P'Q'' - R'R'')$$

10.

Formulam adhuc magis complicatam, puta e quindecim elementis conflata, obtinemus, si methodum generalem secundam, indolem superficierum curvarum exprimendi, sequimur. Magni tamen momenti est, hanc quoque elaborare. Retinendo signa art. 4, insuper statuemus

$$\frac{ddx}{dp^2} = \alpha, \frac{ddx}{dp \cdot dq} = \alpha', \frac{ddx}{dq^2} = \alpha''$$

$$\frac{ddy}{dp^2} = \beta, \frac{ddy}{dp \cdot dq} = \beta', \frac{ddy}{dq^2} = \beta''$$

$$\frac{ddz}{dp^2} = \gamma, \frac{ddz}{dp \cdot dq} = \gamma', \frac{ddz}{dq^2} = \gamma''$$

Praeterea brevitatis caussa faciemus

$$bc' - cb' = A$$

$$ca' - ac' = B$$

$$ab' - ba' = C$$

Primo obseruamus, haberi $A dx + B dy + C dz = 0$, siue $dz = -\frac{A}{C} dx - \frac{B}{C} dy$; quatenus itaque z spectatur tamquam functio ipsarum x, y , fit

$$\frac{dz}{dx} = t = -\frac{A}{C}$$

$$\frac{dz}{dy} = u = -\frac{B}{C}$$

Porro deducimus, ex $dx = a dp + a' dq$, $dy = b dp + b' dq$,

$$C dp = b' dx - a' dy$$

$$C dq = -b dx + a dy$$

Hinc obtinemus differentialia completa ipsarum t, u

$$\begin{aligned} C^2 dt &= \left(A \frac{dC}{dp} - C \frac{dA}{dp} \right) (b' dx - a' dy) \\ &\quad + \left(C \frac{dA}{dq} - A \frac{dC}{dq} \right) (b dx - a dy) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} C^2 du &= \left(B \frac{dC}{dp} - C \frac{dB}{dp} \right) (b' dx - a' dy) \\ &\quad + \left(C \frac{dB}{dq} - B \frac{dC}{dq} \right) (b dx - a dy) \end{aligned}$$

Iam si in his formulis substituimus

$$\frac{dA}{dp} = c'\beta + b\gamma' - c\beta' - b'\gamma$$

$$\frac{dA}{dq} = c'\beta' + b\gamma'' - c\beta'' - b'\gamma'$$

$$\frac{dB}{dp} = a'\gamma + ca' - a\gamma' - c'a$$

$$\frac{dB}{dq} = a'\gamma' + ca'' - a\gamma'' - c'a'$$

$$\frac{dC}{dp} = b'\alpha + a\beta' - b\alpha' - a'\beta$$

$$\frac{dC}{dq} = b'\alpha' + a\beta'' - b\alpha'' - a'\beta'$$

atque perpendimus, valores differentialium dt , du sic prodeuntium, aequales esse debere, independenter a differentialibus dx , dy , quantitativis $Tdx + Udy$, $Udx + Vdy$ resp. inueniemus, post quasdam transformationes satis obuias

$$\begin{aligned} C^3 T &= \alpha A b' b' + \beta B b' b' + \gamma C b' b' \\ &\quad - 2\alpha' A b b' - 2\beta' B b b' - 2\gamma' C b b' \\ &\quad + \alpha'' A b b + \beta'' B b b + \gamma'' C b b \\ C^3 U &= -\alpha A a' b' - \beta B a' b' - \gamma C a' b' \\ &\quad + \alpha' A (ab' + ba') + \beta' B (ab' + ba') + \gamma' C (ab' + ba') \\ &\quad - \alpha'' A ab - \beta'' B ab - \gamma'' C ab \\ C^3 V &= \alpha A a' a' + \beta B a' a' + \gamma C a' a' \\ &\quad - 2\alpha' A a a' - 2\beta' B a a' - 2\gamma' C a a' \\ &\quad + \alpha'' A a a + \beta'' B a a + \gamma'' C a a \end{aligned}$$

Si itaque breuitatis caussa statuimus

$$A\alpha + B\beta + C\gamma = D \dots \dots (1)$$

$$A\alpha' + B\beta' + C\gamma' = D' \dots \dots (2)$$

$$A\alpha'' + B\beta'' + C\gamma'' = D'' \dots \dots (3)$$

fit

$$C^3 T = D b' b' - 2D' b b' + D'' b b$$

$$C^3 U = -D a' b' + D' (ab' + ba') - D'' ab$$

$$C^3 V = D a' a' - 2D' a a' + D'' a a$$

Hinc inuenimus, euolutione facta,

$$C^6 (TV - UU) = (DD'' - D'D')(ab' - ba')^2 = (DD'' - D'D')CC$$

et proin formulam pro mensura curuaturae

$$k = \frac{DD'' - D'D'}{(AA + BB + CC)^2}$$

11.

Formulae modo inuentae iam aliam superstruemus, qua fertilissima theorematum in doctrina de superficiebus curuis refertur. Introducamus sequentes notationes:

$$aa + bb + cc = E$$

$$aa' + bb' + cc' = F$$

$$a'a' + b'b' + c'c' = G$$

$$a\alpha + b\beta + c\gamma = m \dots \dots (4)$$

$$aa' + b\beta' + c\gamma' = m' \dots \dots (5)$$

$$aa'' + b\beta'' + c\gamma'' = m'' \dots \dots (6)$$

$$a'a + b'\beta + c'\gamma = n \dots \dots (7)$$

$$a'a' + b'\beta' + c'\gamma' = n' \dots \dots (8)$$

$$a'a'' + b'\beta'' + c'\gamma'' = n'' \dots \dots (9)$$

$$AA + BB + CC = EG - FF = \Delta$$

Eliminemus ex aequationibus 1, 4, 7, quantitates β, γ , fit multiplicando illas per $bc' - cb', b'C - c'B, cB - bc$ addendo: ita oritur

$$(A(bc' - cb') + a(b'C - c'B) + a'(cB - bc)) \\ = D(bc' - cb') + m(b'C - c'B) + n(cB - bc)$$

quam aequationem facile transformamus in hanc:

$$AD = \alpha \Delta + a(nF - mG) + a'(mF - nE)$$

Simili modo eliminatio quantitatum α, γ vel α, β ex iisdem aequationibus suppeditat

$$BD = \beta \Delta + b(nF - mG) + b'(mF - nE)$$

$$CD = \gamma \Delta + c(nF - mG) + c'(mF - nE)$$

Multiplicando has tres aequationes per $\alpha'', \beta'', \gamma''$ et addendo obtine

$$DD'' = (\alpha\alpha'' + \beta\beta'' + \gamma\gamma'')\Delta + m''(nF - mG) + n''(mF - nE) \dots$$

Si perinde tractamus aequationes 2, 5, 8, prodit

$$AD' = \alpha' \Delta + a(n'F - m'G) + a'(m'F - n'E)$$

$$BD' = \beta' \Delta + b(n'F - m'G) + b'(m'F - n'E)$$

$$CD' = \gamma' \Delta + c(n'F - m'G) + c'(m'F - n'E)$$

quibus aequationibus per α' , β' , γ' multiplicatis, additio suppeditat:

$$D'D' = (\alpha'\alpha' + \beta'\beta' + \gamma'\gamma')\Delta + m'(n'F - m'G) + n'(m'F - n'E)$$

Combinatio huius aequationis cum aequatione (10) producit

$$DD' - D'D' = (\alpha\alpha'' + \beta\beta'' + \gamma\gamma'' - \alpha'\alpha' - \beta'\beta' - \gamma'\gamma')\Delta \\ + E(n'n'' - nn'') + F(nm'' - 2m'n' + mn'') + G(m'm'' - mm'')$$

$$\text{Iam patet esse } \frac{dE}{dp} = 2m, \frac{dE}{dq} = 2m', \frac{dF}{dp} = m' + n, \frac{dF}{dq} = m'' + n,$$

$$\frac{dG}{dp} = 2n', \frac{dG}{dq} = 2n'', \text{ siue}$$

$$m = \frac{1}{2} \frac{dE}{dq}, m' = \frac{1}{2} \frac{dE}{dq}, m'' = \frac{dF}{dq} - \frac{1}{2} \frac{dG}{dp}$$

$$n = \frac{dF}{dq} - \frac{1}{2} \frac{dE}{dq}, n' = \frac{1}{2} \frac{dG}{dp}, n'' = \frac{1}{2} \frac{dG}{dq}$$

Porro facile confirmatur, haberi

$$\alpha\alpha'' + \beta\beta'' + \gamma\gamma'' - \alpha'\alpha' - \beta'\beta' - \gamma'\gamma' = \frac{dn}{dq} - \frac{dn'}{dp} = \frac{dm''}{dp} - \frac{dm'}{dq} \\ = -\frac{1}{2} \cdot \frac{ddE}{dq^2} + \frac{ddF}{dp \cdot dq} - \frac{1}{2} \cdot \frac{ddG}{dp^2}$$

Quodsi iam has expressiones diuersas in formula pro mensura curvaturae in fine art. praec. eruta substituimus, peruenimus ad formulam sequentem, e solis quantitibus E , F , G atque earum quotientibus differentialibus primi et secundi ordinis concinnatam:

$$4(EG - FF)^2 k = E \left(\frac{dE}{dq} \cdot \frac{dG}{dq} - 2 \frac{dF}{dp} \cdot \frac{dG}{dq} + \left(\frac{dG}{dp} \right)^2 \right) \\ + F \left(\frac{dE}{dp} \cdot \frac{dG}{dq} - \frac{dE}{dq} \cdot \frac{dG}{dp} - 2 \frac{dE}{dq} \cdot \frac{dF}{dq} \right. \\ \left. + 4 \frac{dF}{dp} \cdot \frac{dF}{dq} - 2 \frac{dF}{dp} \cdot \frac{dG}{dp} \right) \\ + G \left(\frac{dE}{dp} \cdot \frac{dG}{dp} - 2 \frac{dE}{dp} \cdot \frac{dF}{dq} + \left(\frac{dE}{dq} \right)^2 \right)$$

$$- 2 (EG - FF) \left(\frac{ddE}{dq^2} - 2 \frac{ddF}{dp \cdot dq} + \frac{ddG}{dp^2} \right)$$

12.

Quum indefinite habeatur

$$dx^2 + dy^2 + dz^2 = Edp^2 + 2Fdp \cdot dq + Gdq^2,$$

patet, $\sqrt{Edp^2 + 2Fdp \cdot dq + Gdq^2}$ esse expressionem generalem elementi linearis in superficie curua. Docet itaque analysis in art. praec. explicata, ad inueniendam mensuram curuaturae haud opus esse formulis finitis, quae coordinatas x, y, z tamquam functiones indeterminatarum p, q exhibeant, sed sufficere expressionem generalem pro magnitudine cuiusuis elementi linearis. Progrediamur ad aliquot applicationes huius grauissimi theorematis.

Supponamus superficiem nostram curuam explicari posse in aliam superficiem, curuam seu planam, ita vt cuius puncto prioris superficiei per coordinatas x, y, z determinato respondeat punctum determinatum superficiei posterioris, cuius coordinatae sint x', y', z' . Manifesto itaque x', y', z' quoque considerari possunt tamquam functiones indeterminatarum p, q , vnde pro elemento $\sqrt{dx'^2 + dy'^2 + dz'^2}$ prodibit expressio talis

$$\sqrt{E'dp^2 + 2F'dp \cdot dq + G'dq^2}$$

denotantibus etiam E', F', G' functiones ipsarum p, q . At per ipsam notionem *explicationis* superficiei in superficiem patet, elementa in vtraque superficie correspondentia necessario aequalia esse, adeoque identice fieri

$$E = E', F = F', G = G'.$$

Formula itaque art. praec. sponte perducit ad egregium

THEOREMA. *Si superficies curua in quamcunque aliam superficiem explicatur, mensura curuaturae in singulis punctis inuariata manet.*

Manifesto quoque *quævis pars finita superficiei curvae post explicationem in aliam superficiem eandem curvaturam integram retinebit.*

Casum specialem, ad quem geometrae hactenus inuestigationes suas restrinxerunt, sistunt superficies in planum explicabiles. Theoria nostra sponte docet, talium superficierum mensuram curvaturae in quouis puncto fieri $= 0$, quocirca, si earum indoles secundum modum tertium exprimitur, vbique erit

$$\frac{ddz}{dx^2} \cdot \frac{ddz}{dy^2} - \left(\frac{ddz}{dx \cdot dy} \right)^2 = 0$$

quod criterium, dudum quidem notum, plerumque nostro saltem iudicio haud eo rigore qui desiderari posset demonstratur.

13.

Quae in art. praec. exposuimus, cohaerent cum modo peculiari superficies considerandi, summopere digno, qui a geometris diligenter excolatur. Scilicet quatenus superficies consideratur non tamquam limes solidi, sed tamquam solidum, cuius dimensio vna pro evanescente habetur, flexile quidem, sed non extensibile, qualitates superficiei partim a forma pendent, in quam illa reducta concipitur, partim absolutae sunt, atque inuariatae manent, in quamcunque formam illa flectatur. Ad has posteriores, quarum inuestigatio campum geometriae nouum fertilemque aperit, referendae sunt mensura curvaturae atque curvatura integra eo sensu, quo hae expressiones a nobis accipiuntur; porro huc pertinet doctrina de lineis breuissimis, pluraque alia, de quibus in posterum agere nobis reservamus. In hoc considerationis modo superficies plana atque superficies in planum explicabilis, e. g. cylindrica, conica etc. tamquam essentialiter identicae spectantur, modusque genuinus indolem superficiei ita consideratae generaliter exprimendi semper innititur formulae $\sqrt{(Edp^2 + 2Fdp \cdot dq + Gdq^2)}$, quae nexum

elementi cum duabus indeterminatis p, q sistit. Sed antequa argumentum ulterius prosequamur, principia theoriae linearum vissimarum in superficie curua data praemittere oportet.

14.

Indoles lineae curuae in spatio generaliter ita datur, vt dinatae x, y, z singulis illius punctis respondentes exhibeant forma functionum vnus variabilis, quam per ω denotabimus. gitudō talis lineae a puncto initiali arbitrario vsque ad punctum cuius coordinatae sunt x, y, z , exprimitur per integrale

$$\int d\omega \cdot \sqrt{\left(\frac{dx}{d\omega}\right)^2 + \left(\frac{dy}{d\omega}\right)^2 + \left(\frac{dz}{d\omega}\right)^2}$$

Si supponimus, situm lineae curuae variationem infinite paruam ita vt coordinatae singulorum punctorum accipiant variationes $\delta x, \delta y, \delta z$, variatio totius longitudinis inuenitur

$$= \int \frac{dx \cdot d\delta x + dy \cdot d\delta y + dz \cdot d\delta z}{\sqrt{(dx^2 + dy^2 + dz^2)}}$$

quam expressionem in hanc formam transmutamus:

$$\frac{dx \cdot \delta x + dy \cdot \delta y + dz \cdot \delta z}{\sqrt{(dx^2 + dy^2 + dz^2)}} - \int \left(\delta x \cdot d \frac{dx}{\sqrt{(dx^2 + dy^2 + dz^2)}} + \delta y \cdot d \frac{dy}{\sqrt{(dx^2 + dy^2 + dz^2)}} + \delta z \cdot d \frac{dz}{\sqrt{(dx^2 + dy^2 + dz^2)}} \right)$$

In casu eo, vbi linea est breuissima inter puncta sua extrema, constat, ea, quae hic sub signo integrali sunt, euanescere debent. Quatenus linea esse debet in superficie data, cuius indoles exprimitur per aequationem $Pdx + Qdy + Rdz = 0$, etiam variationes $\delta x, \delta y, \delta z$ satisfacere debent aequationi $P\delta x + Q\delta y + R\delta z = 0$, vnde per principia nota facile colligitur, differentialia

$$d \frac{dx}{\sqrt{(dx^2 + dy^2 + dz^2)}}, d \frac{dy}{\sqrt{(dx^2 + dy^2 + dz^2)}}, d \frac{dz}{\sqrt{(dx^2 + dy^2 + dz^2)}}$$

resp. quantitibus P, Q, R proportionalia esse debere. Iam sit dr elementum lineae curvae, λ punctum in superficie sphaerica repraesentans directionem huius elementi, L punctum in superficie sphaerica repraesentans directionem normalis in superficiem curvam; denique sint ξ, η, ζ coordinatae puncti λ , atque X, Y, Z coordinatae puncti L respectu centri sphaerae. Ita erit

$$dx = \xi dr, dy = \eta dr, dz = \zeta dr$$

vnde colligimus, differentialia illa fieri $d\xi, d\eta, d\zeta$. Et quum quantitates P, Q, R proportionales sint ipsis X, Y, Z , character lineae breuissimae consistit in aequationibus

$$\frac{d\xi}{X} = \frac{d\eta}{Y} = \frac{d\zeta}{Z}$$

Ceterum facile perspicitur, $\sqrt{(d\xi^2 + d\eta^2 + d\zeta^2)}$ aequari arcuulo in superficie sphaerica, qui mensurat angulum inter directiones tangentium in initio et fine elementi dr , adeoque esse $= \frac{dr}{\rho}$ si ρ denotet radium curvaturae in hoc loco curvae breuissimae; ita fiet

$$\rho d\xi = Xdr, \rho d\eta = Ydr, \rho d\zeta = Zdr$$

15.

Supponamus, in superficie curua a puncto dato A proficisci innumeras curuas breuissimas, quas inter se distinguemus per angulum, quem constituit singularum elementum primum cum elemento primo vnus ex his lineis pro prima assumtae: sit ϕ ille angulus, vel generalius functio illius anguli, nec non r longitudo talis lineae breuissimae a puncto A vsque ad punctum, cuius coordinatae sunt x, y, z . Quum itaque valoribus determinatis variabilium r, ϕ respondeant puncta determinata superficiei, coordinatae x, y, z considerari possunt tamquam functiones ipsarum r, ϕ . Notationes $\lambda, L, \xi, \eta, \zeta, X, Y, Z$ in eadem significatione retinebimus, in qua in

art. praec. acceptae fuerunt, modo indefinite ad punctum inditum cuiuslibet linearum breuissimarum referantur.

Lineae breuissimae omnes, quae sunt aequalis longitudinis terminabuntur ad aliam lineam, cuius longitudinem ab initio trario numeratam denotamus per ν . Considerari poterit itaque tamquam functio indeterminatarum r, ϕ , et si per λ' designa punctum in superficie sphaerica respondens directioni elementi nec non per ξ, η, ζ coordinatas huius puncti respectu centri spae, habebimus:

$$\frac{dx}{d\phi} = \xi \cdot \frac{d\nu}{d\phi}, \quad \frac{dy}{d\phi} = \eta \cdot \frac{d\nu}{d\phi}, \quad \frac{dz}{d\phi} = \zeta \cdot \frac{d\nu}{d\phi}$$

Hinc et ex

$$\frac{dx}{dr} = \xi, \quad \frac{dy}{dr} = \eta, \quad \frac{dz}{dr} = \zeta$$

sequitur

$$\frac{dx}{dr} \cdot \frac{dx}{d\phi} + \frac{dy}{dr} \cdot \frac{dy}{d\phi} + \frac{dz}{dr} \cdot \frac{dz}{d\phi} = (\xi\xi + \eta\eta + \zeta\zeta) \cdot \frac{d\nu}{d\phi} = \cos \lambda \lambda'.$$

Membrum primum huius aequationis, quod etiam erit functio ipsorum r, ϕ , per S denotamus; cuius differentiatio secundum r supeditat:

$$\begin{aligned} \frac{dS}{dr} &= \frac{d}{dr^2} \cdot \frac{dx}{d\phi} + \frac{d}{dr^2} \cdot \frac{dy}{d\phi} + \frac{d}{dr^2} \cdot \frac{dz}{d\phi} \\ &\quad + \frac{1}{2} \cdot \frac{d\left(\left(\frac{dx}{dr}\right)^2 + \left(\frac{dy}{dr}\right)^2 + \left(\frac{dz}{dr}\right)^2\right)}{d\phi} \\ &= \frac{d\xi}{dr} \cdot \frac{dx}{d\phi} + \frac{d\eta}{dr} \cdot \frac{dy}{d\phi} + \frac{d\zeta}{dr} \cdot \frac{dz}{d\phi} + \frac{1}{2} \cdot \frac{d(\xi\xi + \eta\eta + \zeta\zeta)}{d\phi} \end{aligned}$$

Sed $\xi\xi + \eta\eta + \zeta\zeta = 1$, adeoque ipsius differentiale $= 0$; e per art. praec. habemus, si etiam hic ρ denotat radium curvaturae in linea r ,

$$\frac{d\xi}{dr} = \frac{X}{\rho}, \quad \frac{d\eta}{dr} = \frac{Y}{\rho}, \quad \frac{d\zeta}{dr} = \frac{Z}{\rho}$$

Ita obtinemus

$$\frac{dS}{dr} = \frac{1}{\rho} \cdot (X\xi + Y\eta + Z\zeta) \cdot \frac{d\rho}{d\phi} = \frac{1}{\rho} \cdot \cos L\lambda' \cdot \frac{d\rho}{d\phi} = 0$$

quoniam manifesto λ' iacet in circulo maximo, cuius polus L . Hinc itaque concludimus, S independentem esse ab r et proin functionem solius ϕ . At pro $r = 0$ manifesto fit $\rho = 0$, et proin etiam $\frac{d\rho}{d\phi} = 0$, nec non $S = 0$ independenter a ϕ . Necessario itaque generaliter esse debeat $S = 0$, adeoque $\cos \lambda\lambda' = 0$, i. e. $\lambda\lambda' = 90^\circ$. Hinc colligimus

THEOREMA. *Ductis in superficie curua ab eodem puncto initiali innumeris lineis breuissimis aequalis longitudinis, linea earum extremitates iungens ad illas singulas erit normalis.*

Operae pretium esse duximus, hoc theorema e proprietate fundamentali linearum breuissimarum deducere: ceterum eius veritas etiam absque calculo per sequens ratiocinium intelligi potest. Sint AB , AB' duae lineae breuissimae eiusdem longitudinis, angulum infinite paruum ad A includentes, supponamusque, alterutrum angulorum elementi BB' cum lineis BA , $B'A$ differre quantitate finita, ab angulo recto, vnde per legem continuitatis alter maior alter minor erit angulo recto. Supponamus, angulum ad B esse $= 90^\circ - \omega$, capiamusque in linea BA punctum C ita vt sit $BC = BB'$. cosec ω : hinc quum triangulum infinite paruum $BB'C$ tamquam planum tractare liceat, erit $CB' = BC \cdot \cos \omega$, et proin $AC + CB' = AC + BC \cdot \cos \omega = AB - BC \cdot (1 - \cos \omega) = AB' - BC (1 - \cos \omega)$, i. e. transitus a puncto A ad B' per punctum C breuior linea breuissima, $Q \cdot E \cdot A$.

16.

Theoremati art. praec. associamus aliud, quod ita enunciamus. *Si in superficie curua concipitur linea qualiscunque, a cuius punctis singulis proficiscantur sub angulis rectis et versus eandem plagam innumerae lineae breuissimae aequalis longitudinis, curua, quae earum extremitates alteras iungit, illas singulas sub angulis rectis secabit.* Ad demonstrationem nihil in analysi praecedente mutandum est, nisi quod φ designare debet longitudinem curuae datae inde a puncto arbitrario numeratam, aut si mauis functionem huius longitudinis; ita omnia ratiocinia etiamnum valebunt, ea modificatione, quod veritas aequationis $S = 0$ pro $r = 0$ nunc iam in ipsa hypothesis implicatur. Ceterum hoc alterum theorema generalius est praecedente, quod adeo in illo comprehendere censi potest, dum pro linea data adoptamus circulum infinite paruum circa centrum A descriptum. Denique monemus, hic quoque considerationes geometricas analyseos vice fungi posse, quibus tamen quum satis obuias sint hic non immoramur.

17.

Reuertimur ad formulam $\sqrt{E dp^2 + 2 F dp \cdot dq + G dq^2}$, quae indefinite magnitudinem elementi linearis in superficie curua exprimit, atque ante omnia significationem geometricam coefficientium E, F, G examinamus. Iam in art. 5 monuimus, in superficie curua concipi posse duo systemata linearum, alterum, in quibus singulis sola p sit variabilis, q constans; alterum, in quibus sola q variabilis, p constans. Quodlibet punctum superficiei considerari potest tamquam intersectio lineae primi systematis cum linea secundi: tuncque elementum lineae primae huic puncto adiacens et variationi dp respondens erit $= \sqrt{E} \cdot dp$, nec non elementum lineae secundae respondens variationi dq erit $= \sqrt{G} \cdot dq$; denique denotando per ω angulum inter haec elementa, facile perspicitur fieri $\cos \omega$

$= \frac{F}{\sqrt{EG}}$. Area autem elementi parallelogrammatici in superficie curua inter duas lineas primi systematis, quibus respondent $q, q + dq$, atque duas lineas systematis secundi quibus respondent $p, p + dp$, erit $\sqrt{(EG - FF)} dp \cdot dq$.

Linea quaecunque in superficie curua ad neutrum illorum systematum pertinens, oritur, dum p et q concipiuntur esse functiones vnus variabilis nouae, vel altera illarum functio alterius. Sit s longitudo talis curuae ab initio arbitrario numerata et versus directionem vtramuis pro positua habita. Denotemus per θ angulum, quem efficit elementum $ds = \sqrt{(Edp^2 + 2Fdp \cdot dq + Gdq^2)}$ cum linea primi systematis per initium elementi ducta, et quidem ne vlla ambiguitas remaneat, hunc angulum semper ab eo ramo illius lineae, in quo valores ipsius p crescunt, inchoari, et versus eam plagam positue accipi supponemus, versus quam valores ipsius q crescunt. His ita intellectis facile perspicitur haberi

$$\cos \theta \cdot ds = \sqrt{E} \cdot dp + \sqrt{G} \cdot \cos \omega \cdot dq = \frac{Edp + Fdq}{\sqrt{E}}$$

$$\sin \theta \cdot ds = \sqrt{G} \cdot \sin \omega \cdot dq = \frac{\sqrt{(EG - FF)} \cdot dq}{\sqrt{E}}$$

18.

Inuestigabimus nunc, quaenam sit conditio, vt haec linea sit breuissima. Quum ipsius longitudo s expressa sit per integrale

$$s = \int \sqrt{(Edp^2 + 2Fdp \cdot dq + Gdq^2)}$$

conditio minimi requirit, vt variatio huius integralis a mutatione infinite parua tractus lineae oriunda fiat $= 0$. Calculus ad propositum nostrum in hoc casu commodius absoluitur, si p tamquam functionem ipsius q consideramus. Quo pacto, si variatio per characteristicam δ denotatur, habemus

$$\begin{aligned} \delta s &= \int \frac{\left(\frac{dE}{dp} \cdot dp^2 + \frac{2dF}{dp} \cdot dp \cdot dq + \frac{dG}{dp} \cdot dq^2 \right) \delta p + (2Edp + 2Fdq)}{2ds} \\ &= \frac{Edp + Fdq}{ds} \cdot \delta p + \int \delta p \cdot \left(\frac{\frac{dE}{dp} \cdot dp^2 + \frac{2dF}{dp} \cdot dp \cdot dq + \frac{dG}{dp} \cdot dq^2}{2ds} - d \cdot \frac{Edp + Fdq}{ds} \right) \end{aligned}$$

constatque, quae hic sunt sub signo integrali, independenter evanescere debere. Fit itaque

$$\begin{aligned} \frac{dE}{dp} \cdot dp^2 + \frac{2dF}{dp} \cdot dp \cdot dq + \frac{dG}{dp} \cdot dq^2 &= 2ds \cdot d \cdot \frac{Edp + Fdq}{ds} \\ &= 2ds \cdot d \cdot \sqrt{E} \cdot \cos \theta = \frac{ds \cdot dE \cdot \cos \theta}{\sqrt{E}} - 2ds \cdot d\theta \cdot \sqrt{E} \\ &= \frac{(Edp + Fdq) dE}{E} - \sqrt{(EG - FF)} \cdot dq \cdot d\theta \\ &= \left(\frac{Edp + Fdq}{E} \right) \cdot \left(\frac{dE}{dp} \cdot dp + \frac{dE}{dq} \cdot dq \right) - 2\sqrt{(EG - FF)} \cdot dq \end{aligned}$$

Hinc itaque nanciscimur aequationem conditionalem pro linea b
vissima sequentem:

$$\begin{aligned} \sqrt{(EG - FF)} \cdot d\theta &= \frac{1}{2} \frac{F}{E} \cdot \frac{dE}{dp} \cdot dp + \frac{1}{2} \frac{F}{E} \cdot \frac{dE}{dq} \cdot dq + \frac{1}{2} \cdot \frac{dE}{dq} \cdot d \\ &\quad - \frac{dF}{dp} \cdot dp - \frac{1}{2} \cdot \frac{dG}{dp} \cdot dq \end{aligned}$$

quam etiam ita scribere licet

$$\sqrt{(EG - FF)} \cdot d\theta = \frac{1}{2} \cdot \frac{F}{E} \cdot dE + \frac{1}{2} \cdot \frac{dE}{dq} \cdot dp - \frac{dF}{dp} \cdot dp - \frac{1}{2} \cdot \frac{dG}{dp} \cdot d$$

Ceterum adiumento aequationis

$$\cotg \theta = \frac{E}{\sqrt{(EG - FF)}} \cdot \frac{dp}{dq} + \frac{F}{\sqrt{(EG - FF)}}$$

ex illa aequatione angulus θ eliminari, atque sic aequatio differentio-differentialis inter p et q euolui potest, quae tamen magis complicata, et ad applicationes minus utilis euaderet, quam praecedens.

19.

Formulae generales, quas pro mensura curvaturae et pro variatione directionis lineae breuissimae in artt. 11, 18 eruimus, multo simpliciores fiunt, si quantitates p , q ita sunt electae, ut lineae primi systematis lineas secundi systematis ubique orthogonaliter secant, i. e. ut generaliter habeatur $\omega = 90^\circ$, siue $F = 0$. Tunc scilicet fit, pro mensura curvaturae,

$$4ELGGk = E \cdot \frac{dE}{dq} \cdot \frac{dG}{dq} + E \left(\frac{dG}{dp} \right)^2 + G \cdot \frac{dE}{dp} \cdot \frac{dG}{dp} + G \left(\frac{dE}{dq} \right)^2 \\ - 2EG \left(\frac{ddE}{dq^2} + \frac{ddG}{dp^2} \right),$$

et pro variatione anguli θ

$$\sqrt{EG} \cdot d\theta = \frac{1}{2} \cdot \frac{dE}{dq} \cdot dp - \frac{1}{2} \cdot \frac{dG}{dp} \cdot dq$$

Inter varios casus, in quibus haec conditio orthogonalitatis valet, primum locum tenet is, ubi lineae omnes alterutrius systematis, e. g. primi, sunt lineae breuissimae. Hic itaque pro valore constante ipsius q , angulus θ fit $= 0$, unde aequatio pro variatione anguli θ modo tradita docet, fieri debere $\frac{dE}{dq} = 0$, siue coefficientem E a q independentem, i. e. E esse debet vel constans vel functio solius p . Simplicissimum erit, pro p adoptare longitudinem ipsam cuiusque lineae primi systematis, et quidem, quoties omnes lineae primi systematis in vno puncto concurrunt, ab hoc puncto numeratam, vel, si communis intersectio non adest, a qualibet linea secundi systematis. Quibus ita intellectis patet, p et q iam eadem denotare, quae in artt. 15, 16 per r et φ expresseramus, atque

fieri $E = 1$. Ita duae formulae praecedentes iam transeunt in has:

$$4GGk = \left(\frac{dG}{dp}\right)^2 - 2G \frac{ddG}{dp^2}$$

$$\sqrt{G} \cdot d\theta = -\frac{1}{2} \cdot \frac{dG}{dp} \cdot dq$$

vel statuendo $\sqrt{G} = m$,

$$k = -\frac{1}{m} \cdot \frac{ddm}{dp^2}, \quad d\theta = -\frac{dm}{dp} \cdot dq$$

Generaliter loquendo m erit functio ipsarum p , q atque mdq expressio elementi cuiusvis lineae secundi systematis. In casu speciali autem, vbi omnes lineae p ab eodem puncto proficiscuntur, manifesto pro $p = 0$ esse debet $m = 0$; porro si in hoc casu pro q adoptamus angulum ipsum, quem elementum primum cuiusvis lineae primi systematis facit cum elemento alicuius ex ipsis ad arbitrium electae, quum pro valore infinite paruo ipsius p , elementum lineae secundi systematis (quae considerari potest tamquam circulus radio p descriptus), sit $= pdq$, erit pro valore infinite paruo ipsius p , $m = p$, adeoque, pro $p = 0$ simul $m = 0$ et $\frac{dm}{dp} = 1$.

20.

Immoremur adhuc iidem suppositioni, puta p designare indefinite longitudinem lineae breuissimae a puncto determinato A ad punctum quodlibet superficiei ductum, atque q angulum, quem primum elementum huius lineae efficit cum elemento primo alicuius lineae breuissimae ex A proficiscentis datae. Sit B punctum determinatum in hac linea pro qua $q = 0$, atque C aliud punctum determinatum superficiei, pro quo valorem ipsius q simpliciter per A designabimus. Supponamus, puncta B , C per lineam breuissimam iuncta, cuius partes, inde a puncto B numeratas, indefinite vt in art. 18 per s denotabimus, nec non perinde vt illic, per θ angulo

lum, quem quoduis elementum ds facit cum elemento dp : denique sint θ° , θ' valores anguli θ in punctis B , C . Habemus itaque in superficie curua triangulum lineis breuissimis inclusum, eiusque anguli ad B et C , per has ipsas literas simpliciter designandi aequales erunt ille complemento anguli θ° ad 180° , hic ipsi angulo θ' . Sed quum analysin nostram inspicienti facile pateat, omnes angulos non per gradus sed per numeros expressos concipi, ita vt angulus $57^\circ 17' 45''$, cui respondet arcus radio aequalis, pro vnitatem habeatur, statuere oportet, denotando per 2π peripheriam circuli

$$\theta^\circ = \pi - B, \theta' = C$$

Inquiramus nunc in curuaturam integram huius trianguli, quae sit $= \int k d\sigma$, denotante $d\sigma$ elementum superficiale trianguli; quare quum hoc elementum exprimatur per $m dp \cdot dq$, eruere oportet integrale $\iint k m dp \cdot dq$ supra totam trianguli superficiem. Incipiamus

ab integratione secundum p , quae propter $k = -\frac{1}{m} \cdot \frac{d^2 m}{dp^2}$, sup-
peditat dq . (Const. $-\frac{dm}{dp}$), pro curuatura integra areae iacen-
tis inter lineas primi systematis quibus respondent valores indeter-
minatae secundae q , $q + dq$: quum haec curuatura pro $p = 0$
euanescere debeat, quantitas constans per integrationem introducta
aequalis esse debet valori ipsius $\frac{dm}{dp}$ pro $p = 0$, i. e. vnitati. Ha-

bemus itaque $dq (1 - \frac{dm}{dp})$, vbi pro $\frac{dm}{dp}$ accipere oportet valorem
respondentem fini illius areae in linea CB . In hac linea vero fit per art.
praec. $\frac{dm}{dp} \cdot dq = -d\theta$, vnde expressio nostra mutatur in $dq + d\theta$.

Accedente iam integratione altera a $q = 0$ vsque ad $q = A$ ex-
tendenda, obtinemus curuaturam integram trianguli $= A + \theta' - \theta^\circ$
 $= A + B + C - \pi$.

Curvatura integra aequalis est areae eius partis superficiei sphaericae, quae respondet triangulo, signo positivo vel negativo affectae, prout superficies curua, in qua triangulum iacet, est concauo-concaua vel concauo-conuexa: pro vnitate areae accipiendum est quadratum, cuius latus est vnitas (radius sphaerae), quo pacto superficies tota sphaerae fit $\equiv 4\pi$. Est itaque pars superficiei sphaericae triangulo respondens ad sphaerae superficiem integram vt $\pm (A + B + C - \pi)$ ad 4π . Hoc theorema, quod ni fallimur ad elegantissima in theoria superficierum curuarum referendum esse videtur, etiam sequenti modo enunciari potest:

Excessus summae angulorum trianguli a lineis breuissimis in superficie curua concauo-concaua formati ultra 180° , vel defectus summae angulorum trianguli a lineis breuissimis in superficie curua concauo-conuexa formati a 180° mensuratur per aream partis superficiei sphaericae, quae illi triangulo per directiones normalium respondet, si superficies integra 720 gradibus aequiparatur.

Generalius in quouis polygono n laterum, quae singula formantur per lineas breuissimas, excessus summae angulorum supra $2n-4$ rectos, vel defectus a $2n-4$ rectis (pro indole curvaturae superficiei), aequatur areae polygoni respondentis in superficie sphaerica, dum tota superficies sphaerae 720 gradibus aequiparatur, vti per discriptionem polygoni in triangula e theoremate praecedente sponte demanat.

21.

Restituamus characteribus $p, q; E, F, G, \omega$ significationes generales, quibus supra accepti fuerant, supponamusque, indolem superficiei curuae praeterea alio simili modo per duas alias variables p', q' determinari, vbi elementum lineare indefinitum exprimitur per

$$\sqrt{(E'dp'^2 + 2F'dp' \cdot dq' + G'dq'^2)}$$

Ita cuius puncto superficiei per valores determinatos variabilium p, q definito respondebunt valores determinati variabilium p', q' , quocirca hae erunt functiones ipsarum p, q , e quarum differentiatione prodire supponemus

$$dp' = \alpha dp + \beta dq$$

$$dq' = \gamma dp + \delta dq$$

Iam proponimus nobis inuestigare significationem geometricam horum coefficientium $\alpha, \beta, \gamma, \delta$.

Quatuor itaque nunc systemata linearum in superficie curua concipi possunt, pro quibus resp. q, p, q', p' sint constantes. Si per punctum determinatum, cui respondent variabilium valores p, q, p', q' , quatuor lineas ad singula illa systemata pertinentes ductas supponimus, harum elementa, variationibus positivis dp, dq, dp', dq' , respondentes erunt

$$\sqrt{E}.dp, \sqrt{G}.dq, \sqrt{E'}.dp', \sqrt{G'}.dq'.$$

Angulos, quos horum elementorum directiones faciunt cum directione fixa arbitraria, denotabimus per M, N, M', N' , numerando eo sensu, quo iacet secunda respectu primae, ita vt $\sin(N - M)$ fiat quantitas positiva: eodem sensu iacere supponemus (quod licet) quartam respectu tertiae, ita vt etiam $\sin(N' - M')$ sit quantitas positiva. His ita intellectis, si consideramus punctum aliud, a priori infinite parum distans, cui respondeant valores variabilium $p + dp, q + dq, p' + dp', q' + dq'$, leui attentione adhibita cognoscemus, fieri generaliter, i. e. independenter a valoribus variationum dp, dq, dp', dq' ,

$$\sqrt{E}.dp.\sin M + \sqrt{G}.dq.\sin N = \sqrt{E'}.dp'.\sin M' + \sqrt{G'}.dq'.\sin N'$$

quum utraque expressio nihil aliud sit, nisi distantia puncti novi a linea, a qua anguli directionum incipiunt. Sed habemus, per notationem iam supra introductam $N - M = \omega$, et per analogiam statuemus $N' - M' = \omega'$, nec non insuper $N - M' = \psi$. Ita aequatio modo inuenta exhiberi potest in forma sequente

$$\begin{aligned} \sqrt{E} \cdot dp \cdot \sin(M' - \omega + \psi) + \sqrt{G} \cdot dq \cdot \sin(M' + \psi) \\ = \sqrt{E'} \cdot dp' \cdot \sin M' + \sqrt{G'} \cdot dq' \sin(M' + \omega') \end{aligned}$$

vel ita

$$\begin{aligned} \sqrt{E} \cdot dp \cdot \sin(N' - \omega - \omega' + \psi) + \sqrt{G} \cdot dq \cdot \sin(N' - \omega' + \psi) \\ = \sqrt{E'} \cdot dp' \sin(N' - \omega') + \sqrt{G'} \cdot dq' \sin N' \end{aligned}$$

Et quum aequatio manifesto independens esse debeat a directione initiali, hanc ad libitum accipere licet. Statuendo itaque in forma secunda $N' = 0$, vel in prima $M' = 0$, oblinemus aequationes sequentes:

$$\begin{aligned} \sqrt{E'} \cdot \sin \omega' \cdot dp' &= \sqrt{E} \cdot \sin(\omega + \omega' - \psi) \cdot dp + \sqrt{G} \cdot \sin(\omega' - \psi) \cdot dq \\ \sqrt{G'} \cdot \sin \omega' \cdot dq' &= \sqrt{E'} \cdot \sin(\psi - \omega) \cdot dp + \sqrt{G} \cdot \sin \psi \cdot dq \end{aligned}$$

quae aequationes quum identicae esse debeant cum his

$$\begin{aligned} dp' &= \alpha dp + \beta dq \\ dq' &= \gamma dp + \delta dq \end{aligned}$$

suppeditabunt determinationem coefficientium $\alpha, \beta, \gamma, \delta$. Erit scilicet

$$\begin{aligned} \alpha &= \sqrt{\frac{E}{E'}} \cdot \frac{\sin(\omega + \omega' - \psi)}{\sin \omega'}, \quad \beta = \sqrt{\frac{G}{E'}} \cdot \frac{\sin(\omega' - \psi)}{\sin \omega'} \\ \gamma &= \sqrt{\frac{E}{G'}} \cdot \frac{\sin(\psi - \omega)}{\sin \omega'}, \quad \delta = \sqrt{\frac{G}{G'}} \cdot \frac{\sin \psi}{\sin \omega'} \end{aligned}$$

Adiungi debent aequationes $\cos \omega = \frac{F}{\sqrt{EG}}$, $\cos \omega' = \frac{F'}{\sqrt{E'G'}}$,

$\sin \omega = \sqrt{\frac{EG - FF}{EG}}$, $\sin \omega' = \sqrt{\frac{E'G' - F'F'}{E'G'}}$, vnde quatuor

aequationes ita quoque exhiberi possunt

$$\begin{aligned} \alpha \sqrt{(E'G' - F'F')} &= \sqrt{EG'} \cdot \sin(\omega + \omega' - \psi) \\ \beta \sqrt{(E'G' - F'F')} &= \sqrt{GG'} \cdot \sin(\omega' - \psi) \\ \gamma \sqrt{(E'G' - F'F')} &= \sqrt{EE'} \cdot \sin(\psi - \omega) \\ \delta \sqrt{(E'G' - F'F')} &= \sqrt{GE'} \cdot \sin \psi \end{aligned}$$

Quum per substitutiones $dp' = \alpha dp + \beta dq$, $dq' = \gamma dp + \delta dq$

trinomium $E'dp'^2 + 2F'dp' \cdot dq' + G'dq'^2$ transire debeat in $Edp^2 + 2Fdp \cdot dq + Gdq^2$, facile obtinemus

$$EG - FF' = (E'G' - F'F')(\alpha\delta - \beta\gamma)^2$$

et quum vice versa trinomium posterius rursus transire debeat in prius per substitutionum

$(\alpha\delta - \beta\gamma)dp = \delta dp' - \beta dq'$, $(\alpha\delta - \beta\gamma)dq = -\gamma dp' + \alpha dq'$, inuenimus

$$E\delta\delta - 2F\gamma\delta + G\gamma\gamma = \frac{EG - FF'}{E'G' - F'F'} \cdot E'$$

$$E\beta\delta - F(\alpha\delta + \beta\gamma) + G\alpha\gamma = \frac{EG - FF'}{E'G' - F'F'} \cdot F'$$

$$E\beta\beta - 2F\alpha\beta + G\alpha\alpha = \frac{EG - FF'}{E'G' - F'F'} \cdot G'$$

22.

A disquisitione generali art. praec. descendimus ad applicationem latissime patentem, vbi, dum p et q etiamnum significatione generalissima accipiuntur, pro p' , q' , adoptamus quantitates in art. 15 per r , ϕ denotatas, quibus characteribus etiam hic vtemur, scilicet vt pro quouis puncto superficiei r sit distantia minima a puncto determinato, atque ϕ angulus in hoc puncto inter elementum primum ipsius r atque directionem fixam. Ita habemus $E' = 1$, $F' = 0$, $\omega' = 90^\circ$: statuemus insuper $\sqrt{G'} = m$, ita vt elementum lineare quodcunque fiat $= \sqrt{(dr^2 + mm d\phi^2)}$. Hinc quatuor aequationes in art. praec pro α , β , γ , δ , erutae, suppeditant:

$$\sqrt{E} \cdot \cos(\omega - \psi) = \frac{dr}{dp} \dots \dots \dots (1)$$

$$\sqrt{G} \cdot \cos \psi = \frac{dr}{dq} \dots \dots \dots (2)$$

$$\sqrt{E} \cdot \sin(\psi - \omega) = m \cdot \frac{d\phi}{dp} \dots \dots \dots (3)$$

$$\sqrt{G} \cdot \sin \psi = m \cdot \frac{d\phi}{dq} \dots \dots \dots (4)$$

Ultima et penultima vero has

$$EG - FF = E \left(\frac{dr}{dq} \right)^2 - 2F \frac{dr}{dp} \cdot \frac{dr}{dq} + G \left(\frac{dr}{dp} \right)^2 \dots \dots (5)$$

$$\left(E \cdot \frac{dr}{dq} - F \cdot \frac{dr}{dp} \right) \cdot \frac{d\phi}{dq} = \left(F \cdot \frac{dr}{dq} - G \cdot \frac{dr}{dp} \right) \cdot \frac{d\phi}{dp} \dots \dots (6)$$

Ex his aequationibus petenda est determinatio quantitatum r , ϕ , ψ et (si opus videatur) m , per p et q : scilicet integratio aequationis (5) dabit r , qua inuenta integratio aequationis (6) dabit ϕ , atque alterutra aequationum (1), (2) ipsam ψ : denique m habebitur per alterutram aequationum (3), (4).

Integratio generalis aequationum (5), (6) necessario duas functiones arbitrarias introducere debet, quae quid sibi velint facile intelligemus, si perpendimus, illas aequationes ad casum eum quem hic consideramus non limitari, sed perinde valere, si r et ϕ accipiantur in significatione generaliori art. 16, ita ut sit r longitudo lineae breuissimae ad lineam arbitrariam determinatam normaliter ductae, atque ϕ functio arbitraria longitudinis eius partis lineae, quae inter lineam breuissimam indefinitam et punctum arbitrium determinatum intercipitur. Solutio itaque generalis haec omnia indefinite amplecti debet, functionesque arbitrariae tunc demum in definitas abibunt, quando linea illa arbitraria atque functio partium quam ϕ exhibere debet, praescriptae sunt. In casu nostro circulus infinite parvus adoptari potest, centrum in eo puncto habens, a quo distantiae r numerantur, et ϕ denotabit partes huius circuli ipsas per radium diuisas, unde facile colligitur, aequationes (5), (6) pro casu nostro complete sufficere, dummodo ea, quae indefinita relinquunt, ei conditioni accommodentur, ut r et ϕ pro puncto illo initiali atque punctis ab eo infinite parum distantibus quadrent.

Ceterum quod attinet ad integrationem ipsam aequationum (5), (6), constat, eam reduci posse ad integrationem aequationum differentialium vulgarium, quae tamen plerumque tam intricatae euadunt, ut parum lucri inde redundet. Contra evolutio in series, quae ad vsus practicos, quoties de partibus superficiei modicis agitur, abunde sufficiunt, nullis difficultatibus obnoxia est, atque sic formulae allatae fontem vberem aperiunt, ad multa problemata gravissima soluenda. Hoc vero loco exemplum vnicum ad methodi indolem monstrandam euoluemus.

23.

Considerabimus casum eum, ubi omnes lineae, pro quibus p constans est, sunt lineae breuissimae orthogonaliter secantes lineam pro qua $\phi = 0$, et quam tamquam lineam abscissarum contemplari possumus. Sit A punctum pro quo $r = 0$, D punctum indefinitum in linea abscissarum, $AD = p$, B punctum indefinitum in linea breuissima ipsi AD in D normali, atque $BD = q$, ita ut p considerari possit tamquam abscissa, q tamquam ordinata puncti B ; abscissas positivas assumimus in eo ramo lineae abscissarum, cui respondet $\phi = 0$, dum r semper tamquam quantitatem positivam spectamus; ordinatas positivas statuimus in plaga ea, ubi ϕ numeratur inter 0 et 180° .

Per theorema art. 16 habebimus $\omega = 90^\circ$, $F = 0$, nec non $G = 1$; statuemus insuper $\sqrt{E} = n$. Erit itaque n functio ipsarum p , q , et quidem talis, quae pro $q = 0$ fieri debet $= 1$. Applicatio formulae in art. 18 allatae ad casum nostrum docet, in quavis

linea breuissima esse debere $d\theta = -\frac{dn}{dq} \cdot dp$, denotante θ angulum inter elementum huius lineae atque elementum lineae pro qua q constans: iam quum linea abscissarum ipsa sit breuissima, atque pro ea ubique $\theta = 0$, patet, pro $q = 0$ ubique fieri debere $\frac{dn}{dq} = 0$.

Hinc igitur colligimus, si n in seriem secundum potestates ipsius q progredientem euoluatur, hanc habere debere formam sequentem

$$n = 1 + fqq + gq^3 + hq^4 + \text{etc.}$$

vbi f, g, h etc. erunt functiones ipsius p , et quidem statuemus

$$f = f^{\circ} + f'p + f''pp + \text{etc.}$$

$$g = g^{\circ} + g'p + g''pp + \text{etc.}$$

$$h = h^{\circ} + h'p + h''pp + \text{etc.}$$

etc. siue

$$\begin{aligned} n = 1 + f^{\circ}qq + f'pqq + f''ppqq + \text{etc.} \\ + g^{\circ}q^3 + g'pq^3 + \text{etc.} \\ + h^{\circ}q^4 + \text{etc. etc.} \end{aligned}$$

24.

Aequationes art. 22 in casu nostro suppeditant

$$n \sin \psi = \frac{dr}{dp}, \quad \cos \psi = \frac{dr}{dq}, \quad -- n \cos \psi = m \cdot \frac{d\phi}{dq}, \quad \sin \psi = m \cdot \frac{d\phi}{dq}$$

$$nn = nn \left(\frac{dr}{dq} \right)^2 + \left(\frac{dr}{dp} \right)^2, \quad nn \cdot \frac{dr}{dq} \cdot \frac{d\phi}{dq} + \frac{dr}{dp} \cdot \frac{d\phi}{dp} = 0$$

Adiumento harum aequationum, quarum quinta et sexta iam in reliquis continentur, series euolui poterunt pro r, ϕ, ψ, m , vel pro quibuslibet functionibus harum quantitatum, e quibus eas, quae imprimis-attentione sunt dignae, hic sistemus.

Quum pro valoribus infinite paruis ipsarum p, q fieri debeat $rr = pp + qq$, series pro rr incipiet a terminis $pp + qq$: terminos altiorum ordinum obtinemus per methodum coefficientium indeterminatorum *) adiumento aequationis

$$\left(\frac{1}{n} \cdot \frac{dr r}{dp} \right)^2 + \left(\frac{dr r}{dq} \right)^2 = 4rr$$

*) Calculum, qui per nonnulla artificia paullulum contrahi potest, hic adscribere superfluum duximus.

scilicet

$$[1] \quad rr = pp + \frac{2}{3}f^{\circ}ppqq + \frac{1}{2}f'p^3qq + (\frac{2}{3}f'' - \frac{4}{15}f^{\circ}f^{\circ})p^4qq \text{ etc.} \\ + qq \quad + \frac{1}{2}g^{\circ}ppq^3 + \frac{2}{3}g'p^3q^3 \\ + (\frac{2}{3}h^{\circ} - \frac{4}{15}f^{\circ}f^{\circ})ppq^4$$

Dein habemus, ducente formula $r \sin \psi = \frac{1}{2n} \cdot \frac{dr}{dp}$,

$$[2] \quad r \sin \psi = p - \frac{1}{3}f^{\circ}pqq - \frac{1}{2}f'ppqq - (\frac{1}{3}f'' + \frac{2}{15}f^{\circ}f^{\circ})p^3qq \text{ etc.} \\ - \frac{1}{2}g^{\circ}pq^3 - \frac{2}{3}g'ppq^3 \\ - (\frac{2}{3}h^{\circ} - \frac{4}{15}f^{\circ}f^{\circ})pq^4$$

nec non per formulam $r \cos \psi = \frac{1}{2} \cdot \frac{dr}{dq}$

$$[3] \quad r \cos \psi = q + \frac{2}{3}f^{\circ}ppq + \frac{1}{2}f'p^3q + (\frac{2}{3}f'' - \frac{4}{15}f^{\circ}f^{\circ})p^4q \text{ etc.} \\ + \frac{1}{2}g^{\circ}ppqq + \frac{2}{3}g'p^3qq \\ + (\frac{2}{3}h^{\circ} - \frac{4}{15}f^{\circ}f^{\circ})ppq^3$$

Hinc simul innotescit angulus ψ . Perinde ad computum anguli ϕ concinnius euoluuntur series pro $r \cos \phi$ atque $r \sin \phi$, quibus inseruiunt aequationes differentiales partiales

$$\frac{d.r \cos \phi}{dp} = n \cos \phi \cdot \sin \psi - r \sin \phi \cdot \frac{d\phi}{dp}$$

$$\frac{d.r \cos \phi}{dq} = \cos \phi \cdot \cos \psi - r \sin \phi \cdot \frac{d\phi}{dq}$$

$$\frac{d.r \sin \phi}{dp} = n \sin \phi \cdot \sin \psi + r \cos \phi \cdot \frac{d\phi}{dp}$$

$$\frac{d.r \sin \phi}{dq} = \sin \phi \cdot \cos \psi + r \cos \phi \cdot \frac{d\phi}{dq}$$

$$n \cos \psi \cdot \frac{d\phi}{dq} + \sin \psi \cdot \frac{d\phi}{dp} = 0$$

quarum combinatio suppeditat

$$\frac{r \sin \psi}{n} \cdot \frac{d.r \cos \phi}{dp} + r \cos \psi \cdot \frac{d.r \cos \phi}{dq} = r \cos \phi$$

$$\frac{r \sin \psi}{n} \cdot \frac{d. r \sin \varphi}{dp} + r \cos \psi \cdot \frac{d. r \sin \varphi}{dq} = r \sin \varphi$$

Hinc facile euoluuntur series pro $r \cos \varphi$, $r \sin \varphi$, quarum termini primi manifesto esse debent p et q , puta

$$[4] \quad r \cos \varphi = p + \frac{2}{3} f^{\circ} p q q + \frac{5}{12} f' p p q q + \left(\frac{1}{10} f'' - \frac{8}{45} f^{\circ} f^{\circ} \right) p^3 q \\ + \frac{1}{2} g^{\circ} p q^3 + \frac{7}{20} g' p p q^2 \\ + \left(\frac{2}{3} h^{\circ} - \frac{7}{45} f^{\circ} f^{\circ} \right) p q$$

$$[5] \quad r \sin \varphi = q - \frac{1}{3} f^{\circ} p p q - \frac{1}{6} f' p^3 q - \left(\frac{1}{10} f'' - \frac{7}{45} f^{\circ} f^{\circ} \right) p^4 q \\ - \frac{1}{4} g^{\circ} p p q q - \frac{3}{20} g' p^3 q q \\ - \left(\frac{1}{3} h^{\circ} + \frac{1}{45} f^{\circ} f^{\circ} \right) p$$

E combinatione aequationum [2], [3], [4], [5] deriuari posset series pro $r r \cos (\psi + \varphi)$, atque hinc, diuidendo per seriem series pro $\cos (\psi + \varphi)$, a qua ad seriem pro ipso angulo ψ descendere liceret. Elegantius tamen eadem obtinetur sequendo. Differentiando aequationem primam et secundam ex quae initio huius art. allatae sunt, obtinemus

$$\sin \psi \cdot \frac{dn}{dq} + n \cos \psi \cdot \frac{d\psi}{dq} + \sin \psi \cdot \frac{d\psi}{dq} = 0$$

qua combinata cum hac

$$n \cos \psi \cdot \frac{d\varphi}{dq} + \sin \psi \cdot \frac{d\varphi}{dp} = 0$$

prodit

$$\frac{r \sin \psi}{n} \cdot \frac{dn}{dq} + \frac{r \sin \psi}{n} \cdot \frac{d(\psi + \varphi)}{dp} + r \cos \psi \cdot \frac{d(\psi + \varphi)}{dq} = 0$$

Ex hac aequatione adiumento methodi coefficientium indeterminatorum facile eliciemus seriem pro $\psi + \varphi$, si perpendimus ipsius terminum primum esse debere $\frac{1}{2} \pi$, radio pro unitate accepto, atque denotante 2π peripheriam circuli,

$$[6] \quad \psi + \varphi = \frac{1}{2} \pi - f^{\circ} p q - \frac{2}{3} f' p p q - \left(\frac{1}{2} f'' - \frac{1}{6} f^{\circ} f^{\circ} \right) p^3 q \text{ etc.} \\ - g^{\circ} p q q - \frac{3}{4} g' p p q q \\ - \left(h^{\circ} - \frac{1}{3} f^{\circ} f^{\circ} \right) p q^3$$

Operae pretium videtur, etiam aream trianguli ABD in seriem euoluere. Huic euolutioni inseruit aequatio conditionalis sequens, quae e considerationibus geometricis satis obuiis facile deriuatur, et in qua S aream quaesitam denotat:

$$\frac{r \sin \psi}{n} \cdot \frac{dS}{dp} + r \cos \psi \cdot \frac{dS}{dq} = \frac{r \sin \psi}{n} \cdot \int n dq$$

integratione a $q = 0$ incepta. Hinc scilicet obtinemus per methodum coefficientium indeterminatorum

$$\begin{aligned} [7] \quad S = & \frac{1}{2} p q - \frac{1}{12} f^{\circ} p^3 q - \frac{1}{24} f' p^4 q - \left(\frac{1}{36} f'' - \frac{1}{36} f^{\circ} f^{\circ} \right) p^3 q \text{ etc.} \\ & - \frac{1}{12} f^{\circ} p q^3 - \frac{1}{24} g^{\circ} p^3 q q - \frac{1}{24} g' p^4 q q \\ & - \frac{1}{12} f' p p q^3 - \left(\frac{1}{12} h^{\circ} + \frac{1}{24} f'' + \frac{1}{36} f^{\circ} f^{\circ} \right) p^3 q^3 \\ & - \frac{1}{12} g^{\circ} p q^4 - \frac{1}{24} g' p p q^4 \\ & - \left(\frac{1}{12} h^{\circ} - \frac{1}{36} f^{\circ} f^{\circ} \right) p q^3 \end{aligned}$$

25.

A formulis art. praec., quae referuntur ad triangulum a lineis breuissimis formatum rectangulum, progredimur ad generalia. Sit C aliud punctum in eadem linea breuissima DB , pro quo, manente p , characteres q' , r' , ϕ' , ψ' , S' eadem designent, quae q , r , ϕ , ψ , S pro puncto B . Ita oritur triangulum inter puncta A , B , C , cuius angulos per A , B , C , latera opposita per a , b , c , aream per σ denotamus; mensuram curuaturae in punctis A , B , C resp. per α , β , γ exprimemus. Supponendo itaque (quod licet), quantitates, p , q , $q - q'$ esse positivas, habemus

$$A = \phi - \phi', \quad B = \psi, \quad C = \pi - \psi', \quad a = q - q', \quad b = r', \quad c = r, \quad \sigma = S - S'.$$

Ante omnia aream σ per seriem exprimemus. Mutando in [7] singulas quantitates ad B relatas in eas quae ad C referuntur, prodit formula pro S' , vnde, vsque ad quantitates sexti ordinis obtinemus

$$\begin{aligned}\sigma = & \frac{1}{2}p(q - q')(1 - \frac{1}{8}f^{\circ}(pp + qq + qq' + q'q') \\ & - \frac{1}{80}f'p(6pp + 7qq + 7qq' + 7q'q') \\ & - \frac{1}{240}g^{\circ}(q + q')(3pp + 4qq + 4qq' + 4q'q'))\end{aligned}$$

Haec formula, adiumento seriei [2] puta

$$c \sin B = p(1 - \frac{1}{3}f^{\circ}qq - \frac{1}{4}f'pqq - \frac{1}{6}g^{\circ}q^3 - \text{etc.})$$

transit in sequentem

$$\begin{aligned}\sigma = & \frac{1}{2}ac \sin B(1 - \frac{1}{8}f^{\circ}(pp - qq + qq' + q'q') \\ & - \frac{1}{80}f'p(6pp - 8qq + 7qq' + 7q'q') \\ & - \frac{1}{240}g^{\circ}(3ppq + 3ppq' - 6q^3 + 4qqq' + 4qq'q' + 4q'^3))\end{aligned}$$

Mensura curvaturae pro quouis superficiei puncto fit (per art. 19, vbi m, p, q erant quae hic sunt n, q, p)

$$\begin{aligned}&= - \frac{1}{n} \cdot \frac{ddn}{dq^2} = - \frac{2f + 6gq + 12hqq + \text{etc.}}{1 + fqq + \text{etc.}} \\ &= - 2f - 6gq - (12h - 2ff)qq - \text{etc.}\end{aligned}$$

Hinc fit, quatenus p, q ad punctum B referuntur,

$$\begin{aligned}\beta = & - 2f^{\circ} - 2f'p - 6g^{\circ}q - 2f''pp - 6g'pq \\ & - (12h^{\circ} - 2f^{\circ}f^{\circ})qq - \text{etc.}\end{aligned}$$

nec non

$$\begin{aligned}\gamma = & - 2f^{\circ} - 2f'p - 6g^{\circ}q' - 2f''pp - 6g'pq' \\ & - (12h^{\circ} - 2f^{\circ}f^{\circ})q'q' - \text{etc.}\end{aligned}$$

$$\alpha = - 2f^{\circ}$$

Introducendo has mensuras curvaturae in serie pro σ , obtinemus expressionem sequentem, vsque ad quantitates sexti ordinis (excl.) exactam:

$$\begin{aligned}\sigma = & \frac{1}{2}ac \sin B(1 + \frac{1}{120}\alpha(4pp - 2qq + 3qq' + 3q'q') \\ & + \frac{1}{120}\beta(3pp - 6qq + 6qq' + 3q'q') \\ & + \frac{1}{120}\gamma(3pp - 2qq + qq' + 4qq'))\end{aligned}$$

Praecisio eadem manebit, si pro p, q, q' substituimus $c \sin B$, $c \cos B$, $c \cos B - a$, quo pacto prodit

$$[8] \quad \sigma = \frac{1}{2} ac \sin B (1 + \frac{1}{120} \alpha (3a\alpha + 4cc - 9ac \cos B) \\ + \frac{1}{120} \beta (3aa + 3cc - 12ac \cos B) \\ + \frac{1}{120} \gamma (4aa + 3cc - 9ac \cos B))$$

Quum ex hac aequatione omnia quae ad lineam AD normaliter ad BC ductam referuntur euauerint, etiam puncta A, B, C cum correlatis inter se permutare licebit, quapropter erit eadem praecisione

$$[9] \quad \sigma = \frac{1}{2} bc \sin A (1 + \frac{1}{120} \alpha (3bb + 3cc - 12bc \cos A) \\ + \frac{1}{120} \beta (3bb + 4cc - 9bc \cos A) \\ + \frac{1}{120} \gamma (4bb + 3cc - 9bc \cos A))$$

$$[10] \quad \sigma = \frac{1}{2} ab \sin C (1 + \frac{1}{120} \alpha (3aa + 4bb - 9ab \cos C) \\ + \frac{1}{120} \beta (4aa + 3bb - 9ab \cos C) \\ + \frac{1}{120} \gamma (3aa + 3bb - 12ab \cos C))$$

26.

Magnam vtilitatem affert consideratio trianguli plani rectilinei, cuius latera aequalia sunt ipsis a, b, c ; anguli illius trianguli, quos per $A^\circ, B^\circ, C^\circ$ designabimus, different ab angulis trianguli in superficie curua, puta ab A, B, C , quantitibus secundi ordinis, operaeque pretium erit, has differentias accurate euoluere. Calculorum autem prolixiorum quam difficiliorum, primaria momenta apposuisse sufficiet.

Mutando in formulis [1], [4], [5], quantitates quae referuntur ad B in eas quae referuntur ad C , nanciscemur formulas pro $r'r', r' \cos \Phi', r' \sin \Phi'$. Tunc euolutio expressionis $rr + r'r' - (q - q')^2 - 2r \cos \Phi \cdot r' \cos \Phi' - 2r \sin \Phi \cdot r' \sin \Phi'$, quae fit $= bb + cc - aa - 2bc \cos A = 2bc (\cos A^\circ - \cos A)$, combinata cum euolutione expressionis $r \sin \Phi \cdot r' \cos \Phi' - r \cos \Phi \cdot r' \sin \Phi'$, quae fit $= bc \sin A$, suppeditat formulam sequentem

$$\cos A^\circ - \cos A = - (q - q') p \sin A (\frac{1}{3} f^\circ + \frac{1}{3} f' p + \frac{1}{3} g^\circ (q + q') \\ + (\frac{1}{120} f'' - \frac{1}{120} f^\circ f^\circ) pp + \frac{1}{240} g' p (q + q') \\ + (\frac{1}{120} h^\circ - \frac{1}{120} f^\circ f^\circ) (qq + qq' + q'q') + \text{etc.})$$

Hinc fit porro, vsque ad quantitates quinti ordinis

$$A^\circ - A = - (q - q')p \left(\frac{1}{3}f^\circ + \frac{1}{6}f'p + \frac{1}{4}g^\circ(q + q') + \frac{1}{120}f \right. \\ \left. + \frac{1}{240}g'p(q + q') + \frac{1}{6}h^\circ(qq + qq' + q'q') \right. \\ \left. - \frac{1}{720}f^\circ f^\circ(7pp + 7qq + 12qq' + 7q'q') \right)$$

Combinando hanc formulam cum hac

$$2\sigma = ap(1 - \frac{1}{6}f^\circ(pp + qq + qq' + q'q' - \text{etc.}))$$

atque cum valoribus quantitatum α , β , γ in art. praes. allatis, tinemus vsque ad quantitates quinti ordinis

$$[11] \quad A^\circ = A - \sigma \left(\frac{1}{6}\alpha + \frac{1}{12}\beta + \frac{1}{12}\gamma + \frac{1}{12}f''pp + \frac{1}{6}g'p(q + \right. \\ \left. + \frac{1}{6}h^\circ(3qq - 2qq' + 3q'q') \right. \\ \left. + \frac{1}{720}f^\circ f^\circ(4pp - 11qq + 14qq' - 11q'q) \right)$$

Per operationes prorsus similes euoluimus

$$[12] \quad B^\circ = B - \sigma \left(\frac{1}{12}\alpha + \frac{1}{6}\beta + \frac{1}{12}\gamma + \frac{1}{120}f''pp + \frac{1}{120}g'p(2q + \right. \\ \left. + \frac{1}{6}h^\circ(4qq - 4qq' + 3q'q') \right. \\ \left. - \frac{1}{720}f^\circ f^\circ(2pp + 8qq - 8qq' + 11q'q') \right)$$

$$[13] \quad C^\circ = C - \sigma \left(\frac{1}{12}\alpha + \frac{1}{12}\beta + \frac{1}{6}\gamma + \frac{1}{120}f''pp + \frac{1}{120}g'p(q + 2q' + \right. \\ \left. + \frac{1}{6}h^\circ(3qq - 4qq' + 4q'q') \right. \\ \left. - \frac{1}{720}f^\circ f^\circ(2pp + 11qq - 8qq' + 8q'q') \right)$$

Hinc simul deducimus, quum summa $A^\circ + B^\circ + C^\circ$ duobus rectis aequalis sit, excessum summae $A + B + C$ supra duos angulos rectos, puta

$$[14] \quad A + B + C = \pi + \sigma \left(\frac{1}{3}\alpha + \frac{1}{3}\beta + \frac{1}{3}\gamma + \frac{1}{3}f''pp + \frac{1}{6}g'p(q + q' + \right. \\ \left. + (2h^\circ - \frac{1}{3}f^\circ f^\circ)(qq - qq' + q'q')) \right)$$

Haec vltima aequatio etiam formulae [6] superstrui potuisset.

27.

Si superficies curua est sphaera, cuius radius = R , erit $\alpha =$

$$\beta = \gamma = -2f^\circ = \frac{1}{RR}; f'' = 0, g' = 0, 6h^\circ - f^\circ f^\circ = 0 \text{ siue}$$

$$h^\circ = \frac{1}{24R^4}. \text{ Hinc formula [14] fit}$$

$$A + B + C = \pi + \frac{\sigma}{RR}$$

quae praecisione absoluta gaudet; formulae 11 - 13 autem sup-
peditant

$$A^\circ = A - \frac{\sigma}{3RR} - \frac{\sigma}{180R^4} (2pp - qq + 4qq' - q'q')$$

$$B^\circ = B - \frac{\sigma}{3RR} + \frac{\sigma}{180R^4} (pp - 2qq + 2qq' + q'q')$$

$$C^\circ = C - \frac{\sigma}{3RR} + \frac{\sigma}{180R^4} (pp + qq + 2qq' - 2q'q')$$

siue aequae exacte

$$A^\circ = A - \frac{\sigma}{3RR} - \frac{\sigma}{180R^4} (bb + cc - 2aa)$$

$$B^\circ = B - \frac{\sigma}{3RR} - \frac{\sigma}{180R^4} (aa + cc - 2bb)$$

$$C^\circ = C - \frac{\sigma}{3RR} - \frac{\sigma}{180R^4} (aa + bb - 2cc)$$

Neglectis quantitibus quarti ordinis, prodit hinc theorema notum
a clar. Legendre primo propositum.

28.

Formulae nostrae generales, reiectis terminis quarti ordinis,
persimplices euadunt, scilicet

$$A^\circ = A - \frac{1}{12}\sigma(2\alpha + \beta + \gamma)$$

$$B^\circ = B - \frac{1}{12}\sigma(\alpha + 2\beta + \gamma)$$

$$C^\circ = C - \frac{1}{12}\sigma(\alpha + \beta + 2\gamma)$$

Angulis itaque A, B, C in superficie non sphaerica reductiones
inaequales applicandae sunt, vt mutatorum sinus lateribus oppositis
fiant proportionales. Inaequalitas generaliter loquendo erit tertii
ordinis, at si superficies parum a sphaera discrepat, illa ad ordinem
altiozem referenda erit: in triangulis vel maximis in superficie tel-

luris, quorum quidem angulos dimetiri licet, differentia semper pro insensibili haberi potest. Ita e. g. in triangulo maximo inter ea, quae annis praecedentibus dimensi sumus, puta inter puncta Hohehagen, Brocken, Inselsberg, vbi excessus summae angulorum fuit $= 14''85348$, calculus sequentes reductiones angulis applicandas prodidit:

Hohehagen	— 4''95113
Brocken	— 4,95104
Inselsberg	— 4,95131

29.

Coronidis causa adhuc comparisonem areae trianguli in superficie curua cum area trianguli rectilinei, cuius latera sunt a, b, c , adiiciemus. Aream posteriorem denotabimus per σ° , quae fit $= \frac{1}{2}bc \sin A^\circ = \frac{1}{2}ac \sin B^\circ = \frac{1}{2}ab \sin C^\circ$

Habemus, vsque ad quantitates ordinis quarti

$$\sin A^\circ = \sin A - \frac{1}{12}\sigma \cos A \cdot (2\alpha + \beta + \gamma)$$

sive aequae exacte

$$\sin A = \sin A^\circ \cdot (1 + \frac{1}{24}bc \cos A \cdot (2\alpha + \beta + \gamma))$$

Substituto hoc valore in formula [9], erit vsque ad quantitates sexti ordinis

$$\sigma = \frac{1}{2}bc \sin A^\circ \cdot (1 + \frac{1}{120}\alpha(3bb + 3cc - 2bcc \cos A) + \frac{1}{120}\beta(3bb + 4cc - 4bcc \cos A) + \frac{1}{120}\gamma(4bb + 3cc - 4bcc \cos A)),$$

sive aequae exacte

$$\sigma = \sigma^\circ (1 + \frac{1}{120}\alpha(aa + 2bb + 2cc) + \frac{1}{120}\beta(2aa + bb + 2cc) + \frac{1}{120}\gamma(2aa + 2bb + cc))$$

Pro superficie sphaerica haec formula sequentem induit formam

$$\sigma = \sigma^\circ (1 + \frac{1}{24}\alpha(aa + bb + cc))$$

cuius loco etiam sequentem salua eadem praecisione adoptari posse facile confirmatur

$$\sigma = \sigma^\circ \sqrt{\frac{\sin A \cdot \sin B \cdot \sin C}{\sin A^\circ \cdot \sin B^\circ \cdot \sin C^\circ}}$$

Si eadem formula triangulis in superficie curua non sphaerica applicatur, error generaliter loquendo erit quinti ordinis, sed insensibilis in omnibus triangulis, qualia in superficie telluris dimetiri licet.

2

DETERMINATIO ATTRACTIONIS,
QUAM IN PUNCTUM QUODVIS POSITIONIS DATAE
EXERCERET PLANETA, SI EIUS MASSA PER TOTAM
ORBITAM, RATIONE TEMPORIS, QUO SINGULAE
PARTES DESCRIBUNTUR, UNIFORMITER ESSET
DISPERTITA.

AUCTORE

CAROLO FRIDERICO GAUSS,

ORDINIS GUELPHORUM ATQUE ORDINIS DANNEBROG EQUITE, BRITAN-
NIARUM HANNOVERAEQUE REGI A CONSILIIS AULAE, OBSERVATORII
REGII GOTTINGENSIS DIRECTORE, ASTRONOMIAE IN UNIVERSITATE
GOTTINGENSI PROFESSORE, SOCIETATUM REGIARUM GOTTINGENSIS ET
LONDINENSIS, ACADEMIAE BEROLINENSIS, SOCIETATIS ITALICAE
ALIARUMQUE SODALI.

GOTTINGAE

APUD HENRICUM DIETERICH.

MDCCCXVIII.

DETERMINATIO ATTRACTIONIS,
QUAM IN PUNCTUM QUODVIS POSITIONIS DATAE
EXERCERET PLANETA, SI EIUS MASSA PER TOTAM
ORBITAM, RATIONE TEMPORIS, QUO SINGULAE
PARTES DESCRIBUNTUR, UNIFORMITER ESSET
DISPERTITA.

AUCTORE

CAROLO FRIDERICO GAUSS
SOCIET. REG. SCIENT. EXHIBITA 1818. JAN. 17.

I.

Variationes saeculares, quas elementa orbitae planetariae a perturbatione alius planetae patiuntur, ab hujus positione in orbita sunt independentes, atque eadem forent, siue planeta perturbans in orbita elliptica secundum Kepleri leges incedat, siue ipsius massa per orbitam eatenus aequabiliter dispertita concipiat, ut orbitae partibus, alias aequali temporis intervallo descriptis, jam aequales massae partes tribuantur, siquidem tempora revolutionum planetae perturbati et perturbantis non sint commensurabilia. Theorema hoc elegans, si a nemine hucusque disertis verbis propositum est, saltem perfacile ex astronomiae physicae principiis demonstratur. Problema itaque se offert tum per se, tum propter plura artificia, quae ejus solutio requirit, attentione perdignum: attractionem orbitae planetariae, aut si mavis, annuli elliptici, cujus crassities infinite parva, atque secundum legem modo explicatam variabilis, in punctum quodlibet positione datum exacte determinare.

2.

Denotando excentricitatem orbitae per e , atque puncti cuiusvis in ipsa anomaliam excentricam per E , hujus elemento dE respondebit elementum anomaliae mediae $(1 - e \cos E) dE$; quamobrem elementum massae ei orbitae portiunculae, cui respondent illa elementa,tribuendum, erit ad massam integram, quam pro unitate accipiemus, ut $(1 - e \cos E)^3 dE$ ad 2π , exprimento π semicircumferentiam circuli pro radio 1. Statuendo itaque distantiam puncti attracti a puncto orbitae $= \rho$, attractio ab orbitae elemento producta erit

$$= \frac{(1 - e \cos E) dE}{2\pi \rho^2}$$

Designabimus semiaxem majorem per a , semiaxem minorem per b , atque illum tamquam lineam abscissarum, centrumque ellipsis tamquam initium adoptabimus. Hinc erit $aa - bb = aae$, abscissa puncti orbitae $= a \cos E$, ordinata $= b \sin E$. Denique distantiam puncti attracti a plano orbitae denotabimus per C , atque coordinatas reliquas axi majori et minori parallelas per A et B . His ita praeparatis, attractio elementi orbitae decomponetur in duas axi majori et minori parallelas atque tertiam plano orbitae normalem, puta

$$\frac{(A - a \cos E) (1 - e \cos E) dE}{2\pi \rho^3} = d\xi$$

$$\frac{(B - b \sin E) (1 - e \cos E) dE}{2\pi \rho^3} = d\eta$$

$$\frac{C (1 - e \cos E) dE}{2\pi \rho^3} = d\zeta$$

ubi $\rho = \sqrt{(A - a \cos E)^2 + (B - b \sin E)^2 + CC}$.

Integratis hisce differentialibus ab $E=0$ usque ad $E=360^\circ$, prodibunt attractiones partiales ξ, η, ζ secundum directiones, directionibus coordinatarum oppositas, e quibus attractio integra compo-

composita erit, et quas per methodum notam ad quaslibet alias directiones referre licebit.

3.

Rei summa jam in eo versatur, ut introducta loco ipsius E alia variabili, quantitas radicalis in formam simpliciore[m] redigatur. Ad hunc finem statuemus

$$\begin{aligned}\cos E &= \frac{\alpha + \alpha' \cos T + \alpha'' \sin T}{\gamma + \gamma' \cos T + \gamma'' \sin T} \\ \sin E &= \frac{\xi + \xi' \cos T + \xi'' \sin T}{\gamma + \gamma' \cos T + \gamma'' \sin T}\end{aligned}$$

ubi autem novem coefficientes $\alpha, \alpha', \alpha''$ etc. manifesto non sunt penitus arbitrarii, sed certis conditionibus satisfacere debent, quas ante omnia perscrutari oportet. Primo observamus, substitutionem eandem manere, si omnes coefficientes per eundem factorem multiplicentur, ita ut absque generalitatis detrimento uni ex ipsis valorem determinatum tribuere, e. g. statuere liceret $\gamma = 1$: attamen concinnitatis causa omnes novem aliquantisper indefiniti maneant. Porro monemus, excludi debere valores tales, ubi $\alpha, \alpha', \alpha''$ vel ξ, ξ', ξ'' ipsis $\gamma, \gamma', \gamma''$ resp. proportionales essent: alioquin enim E haud amplius indeterminata maneret. Nequeunt igitur $\gamma' \alpha'' - \gamma'' \alpha', \gamma'' \alpha - \gamma \alpha'', \gamma \alpha' - \gamma' \alpha$ simul evanescere.

Manifesto coefficientes $\alpha, \alpha', \alpha''$ etc. ita comparati esse debent, ut fiat indefinite

$$\left. \begin{aligned}(\alpha + \alpha' \cos T + \alpha'' \sin T)^2 \\ + (\xi + \xi' \cos T + \xi'' \sin T)^2 \\ - (\gamma + \gamma' \cos T + \gamma'' \sin T)^2\end{aligned} \right\} = 0$$

unda necessario haec functio habere debet formam

$$k (\cos T^2 + \sin T^2 - 1)$$

Hinc

Hinc colligimus sex aequationes conditionales

$$\left. \begin{aligned} -\alpha \alpha - \xi \xi + \gamma \gamma &= k \\ -\alpha' \alpha' - \xi' \xi' + \gamma' \gamma' &= -k \\ -\alpha'' \alpha'' - \xi'' \xi'' + \gamma'' \gamma'' &= -k \\ -\alpha' \alpha'' - \xi' \xi'' + \gamma' \gamma'' &= 0 \\ -\alpha'' \alpha - \xi'' \xi + \gamma'' \gamma &= 0 \\ -\alpha \alpha' - \xi \xi' + \gamma \gamma' &= 0 \end{aligned} \right\} \quad (I)$$

Ab his aequationibus pendent plures aliae, quas evolvere operae pretium erit. Statuendo brevitatis causa

$$\alpha \xi' \gamma'' + \alpha' \xi'' \gamma + \alpha'' \xi \gamma' - \alpha \xi'' \gamma' - \alpha' \xi \gamma'' - \alpha'' \xi' \gamma = \varepsilon \dots (II)$$

et combinatione aequationum (I) facile derivantur novem sequentes

$$\left. \begin{aligned} \varepsilon \alpha &= -k (\xi' \gamma'' - \gamma' \xi'') \\ \varepsilon \xi &= -k (\gamma' \alpha'' - \alpha' \gamma'') \\ \varepsilon \gamma &= +k (\alpha' \xi'' - \xi' \alpha'') \\ \varepsilon \alpha' &= +k (\xi'' \gamma - \gamma'' \xi) \\ \varepsilon \xi' &= +k (\gamma'' \alpha - \alpha'' \gamma) \\ \varepsilon \gamma' &= -k (\alpha'' \xi - \xi'' \alpha) \\ \varepsilon \alpha'' &= +k (\xi \gamma' - \gamma \xi') \\ \varepsilon \xi'' &= +k (\gamma \alpha' - \alpha \gamma') \\ \varepsilon \gamma'' &= -k (\alpha \xi' - \xi \alpha') \end{aligned} \right\} \quad (III)$$

Ex tribus primis harum aequationum rursus deducimus hanc:

$$\varepsilon \alpha (\xi' \gamma'' - \gamma' \xi'') + \varepsilon \xi (\gamma' \alpha'' - \alpha' \gamma'') + \varepsilon \gamma (\alpha' \xi'' - \xi' \alpha'') = -k (\xi' \gamma'' - \gamma' \xi'')^2 - k (\gamma' \alpha'' - \alpha' \gamma'')^2 + k (\alpha' \xi'' - \xi' \alpha'')^2$$

cui aequivalens est haec:

$$\varepsilon \varepsilon = k (-\alpha' \alpha' - \xi' \xi' + \gamma' \gamma') (-\alpha'' \alpha'' - \xi'' \xi'' + \gamma'' \gamma'') - k (-\alpha' \alpha'' - \xi' \xi'' + \gamma' \gamma'')^2$$

quae adjuncto aequationum 2, 3, 4 in (I) mutatur in hanc:

$$\varepsilon \varepsilon = k^3 \dots (IV)$$

Aequae

Aequae facile ex aequationibus (I) derivantur hae:

$$\left. \begin{aligned}
 (\xi' \gamma'' - \gamma' \xi'')^2 &= -k(k - \alpha' \alpha' - \alpha'' \alpha'') \\
 (\gamma' \alpha'' - \alpha' \gamma'')^2 &= -k(k - \xi' \xi' - \xi'' \xi'') \\
 (\alpha' \xi'' - \xi' \alpha'')^2 &= +k(k + \gamma' \gamma' + \gamma'' \gamma'') \\
 (\xi'' \gamma - \gamma'' \xi)^2 &= +k(k + \alpha \alpha - \alpha'' \alpha'') \\
 (\gamma'' \alpha - \alpha'' \gamma)^2 &= +k(k + \xi \xi - \xi'' \xi'') \\
 (\alpha'' \xi - \xi'' \alpha)^2 &= -k(k - \gamma \gamma + \gamma'' \gamma'') \\
 (\xi \gamma' - \gamma \xi')^2 &= +k(k + \alpha \alpha - \alpha' \alpha') \\
 (\gamma \alpha' - \alpha \gamma')^2 &= +k(k + \xi \xi - \xi' \xi') \\
 (\alpha \xi' - \xi \alpha')^2 &= -k(k - \gamma \gamma + \gamma' \gamma')
 \end{aligned} \right\} (V)$$

Exempli causa evolutionem primae adscribimus, ad cujus instar reliquae facile formabuntur. Aequationes 4, 2, 3 in (I) scilicet suppeditant

$$\begin{aligned}
 (\gamma' \gamma'' - \xi' \xi'')^2 - (\gamma' \gamma' - \xi' \xi') (\gamma'' \gamma'' - \xi'' \xi'') &= \alpha' \alpha' \alpha'' \alpha'' \\
 - (\alpha' \alpha' - k) (\alpha'' \alpha'' - k)
 \end{aligned}$$

quae aequatio evoluta protinus ipsam primam in (V) sistit.

Ex his aequationibus (V) concludimus, valorem $k=0$ in disquisitione nostra haud admissibilem esse; hinc enim omnes novem quantitates $\xi' \gamma'' - \gamma' \xi''$ etc. necessario evanescerent, i. e. coefficientes $\alpha, \alpha', \alpha''$ tum ipsis ξ, ξ', ξ'' , tum ipsis $\gamma, \gamma', \gamma''$ proportionales evaderent. Hinc etiam, propter aequationem IV, quantitas ε evanescere nequit; quamobrem k necessario debet esse quantitas positiva, siquidem omnes coefficientes $\alpha, \alpha', \alpha''$ etc. debent esse reales. Combinatis tribus aequationibus primis in (III) cum tribus primis in (V), hae novae prodeunt, quae manifeste a valore ipsius k non evanescente pendent:

$$\left. \begin{aligned}
 \alpha \alpha - \alpha' \alpha' - \alpha'' \alpha'' &= -k \\
 \xi \xi - \xi' \xi' - \xi'' \xi'' &= -k \\
 \gamma \gamma - \gamma' \gamma' - \gamma'' \gamma'' &= +k
 \end{aligned} \right\} (VI)$$

Combinatio reliquarum easdem produceret. His denique adjungimus tres sequentes:

$$\left. \begin{aligned} \xi\gamma - \xi'\gamma' - \xi''\gamma'' &= 0 \\ \gamma\alpha - \gamma'\alpha' - \gamma''\alpha'' &= 0 \\ \alpha\xi - \alpha'\xi' - \alpha''\xi'' &= 0 \end{aligned} \right\} \text{(VII)}$$

quae facile ex aequationibus III derivantur; e. g. secunda, quin et octava suppeditant:

$$\begin{aligned} \varepsilon\xi\gamma - \varepsilon\xi'\gamma' - \varepsilon\xi''\gamma'' &= k\gamma(\gamma'\alpha'' - \alpha'\gamma'') - k\gamma'(\gamma''\alpha - \alpha''\gamma) \\ &\quad - k\gamma''(\gamma\alpha' - \alpha\gamma') = 0 \end{aligned}$$

Manifesto hae quoque aequationes ab exclusione valoris $k =$ sunt dependentes *).

Quoniam, ut jam supra monuimus, omnes coëfficientes $\alpha, \alpha', \alpha''$ etc. per eundem factorem multiplicare licet, unde valde ipsius k per quadratum ejusdem factoris multiplicatus produbi abhinc semper supponemus

$$k = 1$$

quo pacto necessario quoque erit vel $\varepsilon = +1$ vel $\varepsilon = -1$. Patet itaque, novem coëfficientes $\alpha, \alpha', \alpha''$ etc., inter quos sex aequationes conditionales adsunt, ad tres quantitates ab invicem independentes reducibiles esse debere, quod quidem commodissime per tres angulos sequenti modo efficitur:

$$\begin{aligned} \alpha &= \cos L \tan N \\ \xi &= \sin L \tan N \\ \gamma &= \sec N \\ \alpha' &= \cos L \cos M \sec N \pm \sin L \sin M \\ \xi' &= \sin L \cos M \sec N \mp \cos L \sin M \\ \gamma' &= \cos M \tan N \\ \alpha'' &= \cos L \sin M \sec N \mp \sin L \cos M \\ \xi'' &= \sin L \sin M \sec N \pm \cos L \cos M \\ \gamma'' &= \sin M \tan N \end{aligned}$$

ubi

*) Forſan haud ſuperfluum erit monere, nos analyſin praecedentem conſulto elegiſſe, atque alii derivationi relationum III—VII praetuliſſe, quae quamquam aliquantulum elegantior videretur, tamen, accurate examinata, quibusdam dubiis obnoxia inventa eſt, quae non ſine ambagibus remove licuiſſet.

ubi signorum ambiguum superiora referuntur ad casum $\varepsilon = +1$, inferiora ad casum $\varepsilon = -1$. Attamen tractatio analytica ad maximam partem elegantius sine usu horum angulorum absoluitur. Ceterum haud difficile foret, significationem geometricam tum horum angulorum, tum reliquarum quantitatum auxiliarium in hac disquisitione occurrentium assignare; hanc vero interpretationem ad institutum nostrum haud necessariam lectori perito explicandam linquimus.

4.

Si jam in expressione distantiae ρ pro $\cos E$ et $\sin E$ valores supra assumti substituantur, illa in hanc formam transibit:

$$\rho = \frac{\sqrt{(G + G' \cos T^2 + G'' \sin T^2 + 2II \cos T \sin T + 2II' \sin T + 2H'' \cos T)}}{\gamma + \gamma' \cos T + \gamma'' \sin T}$$

ubi coefficientes $\alpha, \alpha', \alpha''$ etc. ita determinabimus, ut salvis sex aequationibus conditionalibus

$$\left. \begin{array}{l} -\alpha \alpha - \xi \xi + \gamma \gamma = 1 \\ -\alpha' \alpha' - \xi' \xi' + \gamma' \gamma' = -1 \\ -\alpha'' \alpha'' - \xi'' \xi'' + \gamma'' \gamma'' = -1 \\ -\alpha' \alpha'' - \xi' \xi'' + \gamma' \gamma'' = 0 \\ -\alpha'' \alpha - \xi'' \xi + \gamma'' \gamma = 0 \\ -\alpha \alpha' - \xi \xi' + \gamma \gamma' = 0 \end{array} \right\} [1]$$

adeoque etiam reliquis inde demanantibus, fiat

$$II = 0, II' = 0, H'' = 0$$

quo pacto problema generaliter loquendo erit determinatum. Quodsi itaque denominatorem ipsius ρ per t denotamus, transire debet functio trium quantitatem $t, t \cos E, t \sin E$ haec

$$(AA + BB + CC) tt + aa (t \cos E)^2 + bb (t \sin E)^2 - 2a A t. t \cos E - 2b B t. t \sin E$$

per substitutionem

B

t

$$\begin{aligned} t \cos E &= \alpha + \alpha' \cos T + \alpha'' \sin T \\ t \sin E &= \xi + \xi' \cos T + \xi'' \sin T \\ t &= \gamma + \gamma' \cos T + \gamma'' \sin T \end{aligned}$$

in

$$G + G' \cos T^2 + G'' \sin T^2$$

Manifesto hoc idem est, ac si dicas, functionem trium indeterminatarum x, y, z hanc (W)

$$aaxx + bbyy + (AA + BB + CC)zz - 2aAxz - 2bByz$$

per substitutionem

$$\begin{aligned} x &= \alpha u + \alpha' u' + \alpha'' u'' \\ y &= \xi u + \xi' u' + \xi'' u'' \\ z &= \gamma u + \gamma' u' + \gamma'' u'' \end{aligned}$$

in functionem indeterminatarum u, u', u'' hanc

$$Guu + G'u'u' + G''u''u''$$

transire debere. At quum ex his formulis, adjumento aequationum [1] facile sequatur

$$\begin{aligned} u &= -\alpha x - \xi y + \gamma z \\ u' &= \alpha' x + \xi' y - \gamma' z \\ u'' &= \alpha'' x + \xi'' y - \gamma'' z \end{aligned}$$

manifesto functio W identica esse debet cum hac

$$G(-\alpha x - \xi y + \gamma z)^2 + G'(\alpha' x + \xi' y - \gamma' z)^2 + G''(\alpha'' x + \xi'' y - \gamma'' z)^2$$

unde habemus sex aequationes

$$\left. \begin{aligned} aa &= G\alpha\alpha + G'\alpha'\alpha' + G''\alpha''\alpha'' \\ bb &= G\xi\xi + G'\xi'\xi' + G''\xi''\xi'' \\ AA+BB+CC &= G\gamma\gamma + G'\gamma'\gamma' + G''\gamma''\gamma'' \\ bB &= G\xi\gamma + G'\xi'\gamma' + G''\xi''\gamma'' \\ aA &= G\gamma\alpha + G'\gamma'\alpha' + G''\gamma''\alpha'' \\ o &= G\alpha\xi + G'\alpha'\xi' + G''\alpha''\xi'' \end{aligned} \right\} [2]$$

Ex his duodecim aequationibus [1] et [2] incognitas nostras $G, G', G'', \alpha, \alpha', \alpha''$ etc., determinare oportebit.

5.

E combinatione aequationum [1] et [2] facile derivantur sequentes:

$$-aa\alpha + \gamma aA = \alpha G$$

$$-\xi bb + \gamma bB = \xi G$$

$$\gamma(AA + BB + CC) - \alpha aA - \xi bB = \gamma G$$

unde fit porro.

$$\alpha = \frac{\gamma aA}{aa + G} \dots\dots [3]$$

$$\xi = \frac{\gamma bB}{bb + G} \dots\dots [4]$$

$$AA + BB + CC - \frac{aaAA}{aa + G} - \frac{bbBB}{bb + G} = G$$

Ultimam sic quoque exhibere possumus

$$\frac{AA}{aa + G} + \frac{BB}{bb + G} + \frac{CC}{G} = 1 \dots\dots [5]$$

Perinde e combinatione aequationum [1] et [2] deducimus

$$\alpha' aa - \gamma' aA = \alpha' G'$$

$$\xi' bb - \gamma' bB = \xi' G'$$

$$-\gamma' (AA + BB + CC) - \alpha' aA - \xi' bB = \gamma' G'$$

atque hinc

$$\alpha' = \frac{\gamma' aA}{aa - G'} \dots\dots [6]$$

$$\xi' = \frac{\gamma' bB}{bb - G'} \dots\dots [7]$$

$$\frac{AA}{aa - G'} + \frac{BB}{bb - G'} - \frac{CC}{G'} = 1 \dots\dots [8]$$

et prorsus simili modo

$$\alpha'' = \frac{\gamma'' aA}{aa - G''} \dots\dots [9]$$

$$\xi'' = \frac{\gamma'' b B}{bb - G''} \dots \dots \dots [10]$$

$$\frac{AA}{aa - G''} + \frac{BB}{bb - G''} - \frac{CC}{G''} = 1 \dots \dots [11]$$

Patet itaque, G , $-G'$, $-G''$ esse radices aequationis

$$\frac{AA}{aa + x} + \frac{BB}{bb + x} + \frac{CC}{x} = 1 \dots \dots [12]$$

quae rite evoluta ita se habet

$$x^3 - (AA + BB + CC - aa - bb)xx + (aabb - aaBB - aaCC - bbAA - bbCC)x - aabbCC = 0 \dots \dots [13]$$

6.

Jam de indole hujus aequationis cubicae sequentia sunt notanda.

I. Ex aequationis termino ultimo $-aabbCC$ concluditur, eam certe habere radicem unam realem, et quidem vel positivam, vel, si $C \simeq 0$, cifrae aequalem. Denotemus hanc radicem realem non negativam per g .

II. Subtrahendo ab aequatione 12, ita exhibita

$$x = \frac{AAx}{aa + x} + \frac{BBx}{bb + x} + CC$$

hanc:

$$g = \frac{AAg}{aa + g} + \frac{BBg}{bb + g} + CC$$

et dividendo per $x - g$, oritur nova, duas reliquas radices complectens

$$1 = \frac{aaAA}{(aa + x)(aa + g)} + \frac{bbBB}{(bb + x)(bb + g)}$$

quae rite ordinata et soluta suppeditat [14]

$$2x = \frac{aaAA}{aa + g} + \frac{bbBB}{bb + g} - aa - bb$$

$$\pm \sqrt{(aa - bb - \frac{aaAA}{aa + g} + \frac{bbBB}{bb + g})^2 + \frac{4aabbAABB}{(aa + g)(bb + g)}}$$

Haec

Haec expressio, quum quantitas sub signo radicali natura sua sit positiva, vel saltem non negativa, monstrat, etiam duas reliquas radices semper fieri reales.

III. Subtrahendo autem ab invicem aequationes istas sic exhibitas

$$gx = \frac{AAgx}{aa+x} + \frac{BBgx}{bb+x} + gCC$$

$$gx = \frac{AAgx}{aa+g} + \frac{BBgx}{bb+g} + xCC$$

et dividendo per $g-x$, prodit aequatio duas reliquas radices continens in hacce forma:

$$0 = \frac{AAgx}{(aa+g)(aa+x)} + \frac{BBgx}{(bb+g)(bb+x)} + CC$$

cui manifesto, si g est quantitas positiva per valorem positivum ipsius x satisfieri nequit. Unde concludimus, aequationem nostram cubicam radices positivas plures quam unam habere non posse.

IV. Quoties itaque 0 non est inter radices aequationis nostrae, aderunt necessario radix una positiva cum duabus negativis. Quoties vero $C = 0$, adeoque 0 una radicum, reliquas complectetur aequatio

$$xx - (AA + BB - aa - bb)x + aabb - aaBB - bbAA = 0$$

unde hae radices exprimentur per

$$\frac{1}{2}(AA + BB - aa - bb) \pm \frac{1}{2}\sqrt{(AA - BB - aa + bb)^2 + 4AA BB}$$

Tres casus hic iterum distinguere oportebit.

Primo si terminus ultimus $aabb - aaBB - bbAA$ est positivus (i. e. si punctum attractum in plano ellipsis attrahentis intra curvam jacet), ambae radices, quum reales esse debeant, eodem signo affectae erunt, adeoque quum simul positivae esse nequeant, necessario erunt negativae. Ceterum hoc etiam indepen-

pendenter ab iis, quae jam demonstrata sunt, inde concludi potest, quod coëfficiens medius, quem ita exhibere licet

$$(aabb - aaBB - bbAA) \left(\frac{1}{aa} + \frac{1}{bb} \right) + \frac{bbAA}{aa} + \frac{aaBB}{bb}$$

manifesto in hoc casu fit positivus.

Secundo, si terminus ultimus est negativus, sive punctum attractum in plano ellipsis extra curvam situm, necessario altera radix positiva erit, altera negativa.

Tertio autem, si terminus ultimus ipse evanesceret, sive punctum attractum in ipsa ellipsis circumferentia jaceret, etiam radix secunda fieret = 0, atque tertia

$$= - \frac{bbAA}{aa} - \frac{aaBB}{bb}$$

i. e. negativa. Ceterum hunc casum, physice impossibilem, et in quo attractio ipsa infinite magna evaderet, a disquisitione nostra, hocce saltem loco, excludemus.

7.

Ad determinandos coëfficientes γ , γ' , γ'' , ex aequationibus 1, 3, 4, 6, 7, 9, 10 invenimus

$$\left. \begin{aligned} \gamma &= \frac{1}{\sqrt{\left(1 - \left(\frac{aA}{aa + G}\right)^2 - \left(\frac{bB}{bb + G}\right)^2\right)}} \\ \gamma' &= \frac{1}{\sqrt{\left(\left(\frac{aA}{aa - G'}\right)^2 + \left(\frac{bB}{bb - G'}\right)^2 - 1\right)}} \\ \gamma'' &= \frac{1}{\sqrt{\left(\left(\frac{aA}{aa - G''}\right)^2 + \left(\frac{bB}{bb - G''}\right)^2 - 1\right)}} \end{aligned} \right\} [15]$$

Ex

Ex his aequationibus rite cum 5, 8, 11 combinatis etiam sequitur:

$$\left. \begin{aligned} \gamma &= \sqrt{\frac{G}{\left(\frac{AG}{aa+G}\right)^2 + \left(\frac{BG}{bb+G}\right)^2 + CC}} \\ \gamma' &= \sqrt{\frac{G'}{\left(\frac{AG'}{aa-G'}\right)^2 + \left(\frac{BG'}{bb-G'}\right)^2 + CC}} \\ \gamma'' &= \sqrt{\frac{G''}{\left(\frac{AG''}{aa-G''}\right)^2 + \left(\frac{BG''}{bb-G''}\right)^2 + CC}} \end{aligned} \right\} [16]$$

Hae posteriores expressiones ostendunt, nullam quantitatum G, G', G'' negativam esse posse, siquidem $\gamma, \gamma', \gamma''$ debent esse reales.

In casu itaque eo, ubi non est $C = 0$, necessario G aequalis statui debet radici positivae aequationis B , patetque adeo, — G' aequalem esse debere alteri radici negativae, atque — G'' aequalem alteri *); utram vero radicem pro — G' , utram pro — G'' adoptemus, prorsus arbitrium erit.

Quoties $C = 0$, punctumque attractum intra curvam situm, duas radices negativas aequationis 13 necessario pro — G' et — G'' adoptare, et proin $G = 0$ statuere oportet. Quoniam vero in hoc

*) Proprie quidem ex analysi praecedente tantummodo sequitur, — G' et — G'' satisfacere debere aequationi 13, unde dubium esse videtur, annon liceat, utramque — G' et — G'' eidem radici negativae aequalem ponere, prorsus neglecta radice tertia. Sed facile perspicietur, siquidem aequationis radix secunda et tertia sint inaequales, ex — $G' = -G''$ sequi $\gamma' = \gamma''$, $\alpha' = \alpha''$, $\beta' = \beta''$, et proin — $\alpha' \alpha'' - \beta' \beta'' + \gamma' \gamma'' = -\alpha' \alpha' - \beta' \beta' + \gamma' \gamma' = 1$, quod aequationi quartae in [1] est contrarium. Conf. quae infra de casu duarum radicum aequalium aequationis 13 dicentur.

hoc casu formula prima in 16 fit indeterminata, formula primam in 15 ejus loco retinebimus, quae suppeditat

$$\gamma = \frac{1}{\sqrt{1 - \frac{AA}{aa} - \frac{BB}{bb}}}$$

Quoties autem pro $C = 0$ punctum attractum extra ellipsin jacet, aequationis 13 radix positiva statuenda est $= G$, atque vel negativa $= -G'$, et $G'' = 0$, vel radix negativa $= -G''$, et $G' = 0$; coefficientem γ'' vel γ' vero inveniemus per formulam

$$\sqrt{\left(\frac{AA}{aa} + \frac{BB}{bb} - 1\right)}$$

Ceterum in casu jam excluso, ubi punctum attractum in ipsa circumferentia ellipsis situm supponeretur, coefficientes γ et γ' , vel γ et γ'' evaderent infiniti, quod indicat, transformationem nostram ad hunc casum omnino non esse applicabilem.

8.

Quamquam formulae 15, 16 ad determinationem coefficientium γ , γ' , γ'' sufficere possent, tamen adhuc elegantiores assignare licet. Ad hunc finem multiplicabimus aequationem [5] per $aabb - GG$, unde prodit, levi reductione facta,

$$\frac{aa AA (bb + G)}{aa + G} - AAG + \frac{bb BB (aa + G)}{bb + G} - BBG + \frac{aa bb CC}{G} - CCG = aabb - GG$$

Sed e natura aequationis cubicae fit

$$\text{summa radicum } G - G' - G'' = AA + BB + CC - aa - bb$$

$$\text{productum radicum } G G' G'' = aabb CC$$

Hinc aequatio praecedens transit in sequentem:

$$\frac{aa AA (bb + G)}{aa + G} + \frac{bb BB (aa + G)}{bb + G} + G' G'' - G(G - G' - G'' + aa + bb) = aabb - GG$$

quam

quam etiam sic exhibere licet

$$\frac{aa AA (bb + G)}{aa + G} + \frac{bb BB (aa + G)}{bb + G} - (aa + G) (bb + G) + (G + G') (G + G'') = 0$$

Hinc valor coefficientis γ e formula prima in [15] transmutatur in sequentem:

$$\gamma = \sqrt{\frac{(aa + G) (bb + G)}{(G + G') (G + G'')}} \dots \dots [17]$$

Per analysin prorsus similem invenitur

$$\gamma' = \sqrt{\frac{(aa - G') (bb - G')}{(G + G') (G'' - G')}} \dots \dots [18]$$

$$\gamma'' = \sqrt{\frac{(aa - G'') (bb - G'')}{(G + G'') (G' - G'')}} \dots \dots [19]$$

Postquam coefficientes γ , γ' , γ'' inventi sunt, reliqui α , ξ , α' , ξ' , α'' , ξ'' inde per formulas 3, 4, 6, 7, 9, 10 derivabuntur.

9.

Signa expressionum radicalium, per quas γ , γ' , γ'' determinavimus, ad lubitum accipi posse facile perspicitur. Operae autem pretium est, inquirere, quomodo signum quantitatis ε cum signis istis nexum sit. Ad hunc finem consideremus aequationem tertiam in III art. 3.

$$\varepsilon \gamma = \alpha' \xi' - \xi' \alpha''$$

quae per formulas 6, 7, 9, 10 transmutatur in hanc:

$$\begin{aligned} \varepsilon \gamma &= \frac{ab AB \gamma' \gamma''}{(aa - G') (bb - G'')} - \frac{ab AB \gamma' \gamma''}{(aa - G'') (bb - G')} \\ &= \frac{ab (aa - bb) AB (G'' - G') \gamma' \gamma''}{(aa - G') (aa - G'') (bb - G') (bb - G'')} \end{aligned}$$

Sed e consideratione aequationis 13 facile deducimus

$$(aa + G) (aa - G') (aa - G'') = aa (aa - bb) AA$$

$$(bb + G) (bb - G') (bb - G'') = - bb (aa - bb) BB$$

C

Hinc

Hinc aequatio praecedens fit

$$\varepsilon \gamma = \frac{(aa + G)(bb + G)(G' - G'') \gamma' \gamma''}{ab (aa - bb) AB}$$

quae combinata cum aequatione 17 suppeditat.

$$\gamma \gamma' \gamma'' = \frac{\varepsilon ab (aa - bb) AB}{(G + G')(G + G'')(G' - G'')}$$

Hinc patet, si pro $-G'$ electa sit aequationis cubicae radix negativa absolute major, simulque coëfficientes $\gamma, \gamma', \gamma''$ omnes positive accepti sint, ε idem signum nancisci, quod habet AB , idemque evenire, si his quatuor conditionibus, vel omnibus vel duabus ex ipsis, contraria acta sint, oppositum vero, si uni vel tribus conditionibus adversatus fueris. Ceterum sequentes adhuc relationes notare convenit, e praecedentibus facile derivandas:

$$a a' a'' = \frac{\varepsilon aab AAB}{(G + G')(G + G'')(G' - G'')}$$

$$\xi \xi' \xi'' = - \frac{\varepsilon abb ABB}{(G + G')(G + G'')(G' - G'')}$$

$$a \xi = \frac{ab AB}{(G + G')(G + G'')}$$

$$a' \xi' = - \frac{ab AB}{(G + G')(G' - G'')}$$

$$a'' \xi'' = \frac{ab AB}{(G + G'')(G' - G'')}$$

IO.

Formulae nostrae quibusdam casibus indeterminatae fieri possunt, quos seorsim considerare oportet. Ac primo quidem discutiemus casum eum, ubi aequationis cubicae radices negativae $-G', -G''$ aequales sunt, unde, per formulas 18, 19, coëfficientes γ', γ'' valores infinitos nancisci videntur, qui autem revera sunt indeterminati.

Sta-

Statuendo in formula 14, $g = G$, patet, ut duo valores ipsius x , i. e. ut $-G'$ et $-G''$ fiant aequales, necessario esse debere

$$AB = 0, aa - bb - \frac{aa AA}{aa + G} + \frac{bb BB}{bb + G} = 0$$

Hinc facile intelligitur, quum $aa - bb$ natura sua sit vel quantitas positiva, vel $= 0$, esse debere

$$B = 0$$

$$aa - bb = \frac{aa AA}{aa + G}, \text{ five } aa + G = \frac{aa AA}{aa - bb}$$

Substituendo hos valores in aequatione 14, fit

$$G' = G'' = bb$$

Substituendo porro valorem $x = bb$ in aequatione cubica 13, prodit

$$(aa - bb)(CC + bb) = bb AA$$

Quoties haec aequatio conditionalis simul cum aequatione $B = 0$ locum habet, casus, quem hic tractamus, adducitur. Et quum fiat

$$G = \frac{aa AA}{aa - bb} - aa = \frac{aa CC}{bb}$$

formula 17 suppeditat

$$\gamma = \sqrt{\frac{aabb AA}{(aa - bb)(aa CC + b^4)}} = \sqrt{\frac{aa CC + aabb}{aa CC + b^4}}$$

ac dein formulae 3, 4

$$\alpha = \frac{\gamma(aa - bb)}{aA} = \frac{\gamma bb A}{a(CC + bb)} = \sqrt{\frac{bb(aa - bb)}{aa CC + b^4}}$$

$$= \sqrt{\frac{b^4 AA}{(CC + bb)(aa CC + b^4)}}$$

$$\xi = 0$$

Valores coefficientium γ' , γ'' per formulas 18, 19 in hoc casu indeterminati manent, atque sic etiam valores coefficientium reliquorum α' , ξ' , α'' , ξ'' . Nihilominus per unum horum coefficientium

cientium omnes quinque reliqui exprimi possunt, e. g. sit per formulam 6

$$\alpha' = \frac{\gamma' a A}{aa - bb}$$

ac dein

$$\xi' = \sqrt{1 - \alpha' \alpha' + \gamma' \gamma'}, \quad \gamma'' = \sqrt{\gamma \gamma - 1 - \gamma' \gamma'},$$

$$\alpha'' = \frac{\gamma'' a A}{aa - bb}, \quad \xi'' = \sqrt{1 - \alpha'' \alpha'' + \gamma'' \gamma''}.$$

Sed concinnius hoc ita perficitur. Ex

$$\gamma \gamma = 1 + \alpha \alpha, \quad \alpha \alpha' = \gamma \gamma', \quad 1 = \alpha' \alpha' + \xi' \xi' - \gamma' \gamma'$$

sequitur

$$\xi' \xi' + \frac{\gamma' \gamma'}{\alpha \alpha} = 1 - \alpha' \alpha' + \frac{\gamma \gamma \gamma' \gamma'}{\alpha \alpha} = 1$$

Quapropter statuere possumus

$$\xi' = \cos f, \quad \gamma' = \alpha \sin f, \quad \alpha' = \gamma \sin f$$

Dein vero e formulis $\varepsilon \alpha'' = \xi \gamma' - \gamma \xi'$, $\varepsilon \xi'' = \gamma \alpha' - \alpha \gamma'$, $\varepsilon \gamma'' = \xi \alpha' - \alpha \xi'$, $\varepsilon \varepsilon = 1$ invenimus

$$\alpha'' = -\varepsilon \gamma \cos f, \quad \xi'' = \varepsilon \sin f, \quad \gamma'' = \varepsilon \alpha \cos f$$

Valor anguli f hic arbitrarius est, nec non pro lubitu statui poterit vel $\varepsilon = +1$ vel $\varepsilon = -1$.

II.

Si G' , G'' sunt inaequales, valores coefficientium γ , γ' , γ'' per formulas 17, 18, 19 indeterminati esse nequeunt, sed quoties aliqua quantitatuum $aa - G'$, $bb - G'$, $aa - G''$, $bb - G''$ evanescit, valor coefficientis α' , ξ' , α'' , γ'' per formulam 6, 7, 9, 10 resp. indeterminatus manere primo aspectu videtur, quod tamen sius se habere levis attentio docebit.

Supponamus e. g., esse $aa - G' = 0$, fietque, per aequationem 18, $\gamma' = 0$, nec non per aequationem 7, $\xi' = 0$ (siquidem non fuerit simul $aa = bb$), unde necessario esse debet $\alpha' = \pm 1$.

Si

Si vero simul $aa = bb$, formula, quae praecedit sextam in art. 5, suppeditat $\alpha' A + \xi B = 0$, quae aequatio cum $\alpha' \alpha' + \xi' \xi' = 1$ juncta, producit

$$\alpha' = \frac{B}{\sqrt{AA + BB}}, \xi' = \frac{-B}{\sqrt{AA + BB}}$$

Hae expressiones manifesto indeterminatae esse nequeunt, nisi simul fuerit $A = 0$, $B = 0$; tunc vero ad casum in art. praec. jam consideratum delaberemur.

12.

Postquam duodecim quantitates $G, G', G'', \alpha, \alpha', \alpha'', \xi, \xi', \xi'', \gamma, \gamma', \gamma''$ complete determinare docuimus, ad evolutionem differentialis dE progredimur. Statuamus

$$t = \gamma + \gamma' \cos T + \gamma'' \sin T \dots \dots [20]$$

ita ut fiat

$$t \cos E = \alpha + \alpha' \cos T + \alpha'' \sin T \dots [21]$$

$$t \sin E = \xi + \xi' \cos T + \xi'' \sin T \dots [22]$$

Hinc deducimus

$$t dE = \cos E d. t \sin E - \sin E d. t \cos E$$

$$= \cos E (\xi'' \cos T - \xi' \sin T) dT - \sin E (\alpha'' \cos T - \alpha' \sin T) dT$$

adeoque

$$t dE = (\alpha \xi'' - \alpha' \xi') \cos T dT + (\alpha' \xi - \xi' \alpha) \sin T dT + (\alpha' \xi'' - \alpha \xi') dT$$

$$= \varepsilon \gamma' \cos T dT + \varepsilon \gamma'' \sin T dT + \varepsilon \gamma dT = \varepsilon t dT$$

sive

$$t dE = \varepsilon dT \dots \dots \dots [23]$$

Observare convenit, quantitatem ε natura sua semper positivam esse, si coëfficiens γ sit positivus, vel semper negativam, si γ sit negativus. Quum enim sit $(\gamma' \cos T + \gamma'' \sin T)^2 + (\gamma'' \cos T - \gamma' \sin T)^2 = \gamma' \gamma' + \gamma'' \gamma'' = \gamma \gamma - 1$, erit semper $\gamma' \cos T + \gamma'' \sin T$, sine respectu signi, minor quam γ . Hinc concludimus, quoties $\varepsilon \gamma$ sit quantitas positiva, variables

E

E et T semper simul crescere; quoties autem $\varepsilon\gamma$ sit quantitas negativa, necessario alteram variabilem semper decrescere, dum altera augeatur.

13.

Nexus inter variables E et T adhuc melius illustratur per ratiocinia sequentia. Statuendo $\sqrt{(\gamma\gamma - 1)} = \delta$, ita ut fiat $\delta\delta = \alpha\alpha + \xi\xi = \gamma'\gamma' + \gamma''\gamma''$, ex aequationibus 20, 21, 22 deducimus

$$\begin{aligned} \varepsilon(\delta + \alpha \cos E + \xi \sin E) &= \gamma\delta + \alpha\alpha + \xi\xi + (\gamma'\delta + \alpha\alpha' + \xi\xi') \cos T \\ &\quad + (\gamma''\delta + \alpha\alpha'' + \xi\xi'') \sin T \\ &= (\gamma + \delta)(\delta + \gamma' \cos T + \gamma'' \sin T) \end{aligned}$$

Perinde ex aequationibus 21, 22 sequitur

$$\varepsilon(\alpha \sin E - \xi \cos E) = \varepsilon(\gamma' \sin T - \gamma'' \cos T)$$

Hae aequationes, statuendo

$$\frac{\alpha}{\delta} = \cos L, \quad \frac{\xi}{\delta} = \sin L, \quad \frac{\gamma'}{\delta} = \cos M, \quad \frac{\gamma''}{\delta} = \sin M$$

nanciscuntur formam sequentem:

$$\begin{aligned} \varepsilon(1 + \cos(E - L)) &= (\gamma + \delta)(1 + \cos(T - M)) \\ \varepsilon \sin(E - L) &= \varepsilon \sin(T - M) \end{aligned}$$

unde sit per divisionem, propter $(\gamma + \delta)(\gamma - \delta) = 1$,

$$\begin{aligned} \tan \frac{1}{2}(E - L) &= \varepsilon(\gamma - \delta) \tan \frac{1}{2}(T - M) \\ \tan \frac{1}{2}(T - M) &= \varepsilon(\gamma + \delta) \tan \frac{1}{2}(E - L) \end{aligned}$$

Hinc non solum eadem conclusio derivatur, ad quam in fine art. praec. deducti sumus, sed insuper etiam patet, si valor ipsius E crescat 360 gradibus, valorem ipsius T tantundem vel crescere vel diminui, prout $\varepsilon\gamma$ sit vel quantitas positiva vel negativa. Ceterum statuendo $\delta = \tan N$, $\gamma = \sec N$, manifestum erit

$$\gamma - \delta = \tan(45^\circ - \frac{1}{2}N), \quad \gamma + \delta = \tan(45^\circ + \frac{1}{2}N)$$

14.

E combinatione aequationum 20, 21, 22 cum aequationibus art. 5 obtinemus:

$$at (A - a \cos E) = \alpha G - \alpha' G' \cos T - \alpha'' G'' \sin T$$

$$bt (B - b \sin E) = \xi G - \xi' G' \cos T - \xi'' G'' \sin T$$

Statuendo itaque brevitatis gratia

$$(\alpha G - \alpha' G' \cos T - \alpha'' G'' \sin T) (\gamma - e\alpha + (\gamma' - e\alpha') \cos T + (\gamma'' - e\alpha'') \sin T) = aX$$

$$(\xi G - \xi' G' \cos T - \xi'' G'' \sin T) (\gamma - e\alpha + (\gamma' - e\alpha') \cos T + (\gamma'' - e\alpha'') \sin T) = bY$$

$$C(\gamma + \gamma' \cos T + \gamma'' \sin T) (\gamma - e\alpha + (\gamma' - e\alpha') \cos T + (\gamma'' - e\alpha'') \sin T) = Z$$

fit

$$d\xi = \frac{\varepsilon X dT}{2\pi t^3 \rho^3}, d\eta = \frac{\varepsilon Y dT}{2\pi t^3 \rho^3}, d\zeta = \frac{\varepsilon Z dT}{2\pi t^3 \rho^3}$$

Sed habetur

$$t\rho = \pm \sqrt{(G + G' \cos T^2 + G'' \sin T^2)}$$

signo superiori vel inferiori valente, prout t est quantitas positiva vel negativa (ρ enim natura sua semper positive accipitur), i. e. prout coefficientis γ est positivus vel negativus. Hinc

$$\frac{\varepsilon dT}{2\pi t^3 \rho^3} = \pm \frac{dT}{2\pi (G + G' \cos T^2 + G'' \sin T^2)^{\frac{1}{2}}}$$

ubi signum ambiguum a signo quantitatis $\gamma\varepsilon$ pendet.

Ut jam valores ipsarum ξ , η , ζ obtineamus, integrationes differentialium exsequi oportet, a valore ipsius T , cui respondet $E = 0$, usque ad valorem, cui respondet $E = 360^\circ$, five etiam (quod manifesto eodem redit) a valore ipsius T cui respondet valor arbitrarius ipsius E , usque ad valorem, cui respondet valor ipsius E auctus 360° ; licebit itaque integrare a $T = 0$ usque ad $T = 360^\circ$, quoties $\varepsilon\gamma$ est quantitas positiva, vel a $T = 360^\circ$ usque

usque ad $T = 0$ quoties $\varepsilon \gamma$ est negativa. Manifesto itaque, independenter a signo ipsius $\varepsilon \gamma$, erit:

$$\begin{aligned}\xi &= \int \frac{X dT}{2\pi (G + G' \cos T^2 + G'' \sin T^2)^{\frac{1}{2}}} \\ \eta &= \int \frac{Y dT}{2\pi (G + G' \cos T^2 + G'' \sin T^2)^{\frac{1}{2}}} \\ \zeta &= \int \frac{Z dT}{2\pi (G + G' \cos T^2 + G'' \sin T^2)^{\frac{1}{2}}}\end{aligned}$$

integrationibus a $T = 0$ usque ad $T = 360^\circ$ extensis.

15.

Nulla negotio perspicitur, integralia

$$\begin{aligned}&\int \frac{\cos T dT}{(G + G' \cos T^2 + G'' \sin T^2)^{\frac{1}{2}}} \\ &\int \frac{\sin T dT}{(G + G' \cos T^2 + G'' \sin T^2)^{\frac{1}{2}}} \\ &\int \frac{\cos T \sin T dT}{(G + G' \cos T^2 + G'' \sin T^2)^{\frac{1}{2}}}\end{aligned}$$

a $T = 180^\circ$ usque ad $T = 360^\circ$ extensa obtinere valores aequales iis, quos nanciscantur, si a $T = 0$ usque ad $T = 180^\circ$ extendantur, sed signis oppositis affectos; quapropter ista integralia a $T = 0$ usque ad $T = 360^\circ$ extensa manifesto fiunt $= 0$. Hinc colligimus, esse

$$\begin{aligned}\xi &= \int \frac{((\gamma - e\alpha)\alpha G - (\gamma' - e\alpha')\alpha' G' \cos T^2 - (\gamma'' - e\alpha'')\alpha'' G'' \sin T^2) dT}{2\pi a (G + G' \cos T^2 + G'' \sin T^2)^{\frac{1}{2}}} \\ \eta &= \int \frac{((\gamma - e\alpha)\xi G - (\gamma' - e\alpha')\xi' G' \cos T^2 - (\gamma'' - e\alpha'')\xi'' G'' \sin T^2) dT}{2\pi b (G + G' \cos T^2 + G'' \sin T^2)^{\frac{1}{2}}} \\ \zeta &= \int \frac{((\gamma - e\alpha)\gamma + (\gamma' - e\alpha')\gamma' \cos T^2 + (\gamma'' - e\alpha'')\gamma'' \sin T^2) C dT}{2\pi (G + G' \cos T^2 + G'' \sin T^2)^{\frac{1}{2}}}\end{aligned}$$

integra-

integralibus a $T = 0$ usque ad $T = 360^\circ$ extensis. Quodsi itaque valores integralium, eadem extensione acceptorum,

$$\int \frac{\cos T^2 dT}{2\pi ((G + G') \cos T^2 + (G + G'') \sin T^2)^{\frac{3}{2}}}$$

$$\int \frac{\sin T^2 dT}{2\pi ((G + G') \cos T^2 + (G + G'') \sin T^2)^{\frac{3}{2}}}$$

per P, Q denotamus, erit

$$a\xi = ((\gamma - e\alpha) \alpha G - (\gamma' - e\alpha') \alpha' G') P + ((\gamma - e\alpha) \alpha G - (\gamma'' - e\alpha'') \alpha'' G'') Q$$

$$b\eta = ((\gamma - e\alpha) \xi G - (\gamma' - e\alpha') \xi' G') P + ((\gamma - e\alpha) \xi G - (\gamma'' - e\alpha'') \xi'' G'') Q$$

$$\zeta = ((\gamma - e\alpha) \gamma + (\gamma' - e\alpha') \gamma') CP + ((\gamma - e\alpha) \gamma + (\gamma'' - e\alpha'') \gamma'') CQ$$

quo pacto problema nostrum complete solutum est.

16.

Quod attinet ad quantitates P, Q , manifesto quidem utraque fit

$$= \frac{1}{2(G + G')^{\frac{3}{2}}}$$

quoties $G' = G''$, in omnibus vero reliquis casibus ad transcendentes sunt referendae. Quas quomodo per series exprimere liceat, abunde constat. Lectoribus autem gratum fore speramus, si hacce occasione determinationem harum aliarumque transcendentium per algorithmum peculiarem expeditissimum explicemus, quo per multos jam abhinc annos frequenter usi sumus, et de quo alio loco copiosius agere propositum est.

Sint m, n duae quantitates positivae, statuamusque

$$m' = \frac{1}{2}(m + n), n' = \sqrt{mn}$$

D

ita

ita ut m' , n' resp. sit medium arithmeticum et geometricum inter m et n . Medium geometricum semper positive accipi supponemus. Perinde fiat

$$m'' = \frac{1}{2} (m' + n'), \quad n'' = \sqrt{m' n'}$$

$$m''' = \frac{1}{2} (m'' + n''), \quad n''' = \sqrt{m'' n''}$$

et sic porro, quo pacto series m, m', m'', m''' etc., atque n, n', n'', n''' etc. versus *limitem communem* rapidissime convergent, quem per μ designabimus, atque simpliciter *medium arithmetico-geometricum* inter m et n vocabimus. Jam demonstrabimus, $\frac{1}{\mu}$ esse valorem integralis

$$\int \frac{dT}{2\pi \sqrt{(mm \cos T^2 + nn \sin T^2)}}$$

a $T = 0$ usque ad $T = 360^\circ$ extensi.

DEMONSTR. Supponamus, variabilem T ita per aliam T' exprimi, ut fiat

$$\sin T = \frac{2m \sin T'}{(m+n) \cos T'^2 + 2m \sin T'^2}$$

perspicieturque facile, dum T' a valore 0 usque ad 90° , 180° , 270° , 360° augeatur, etiam T (et si inaequalibus intervallis) a 0 usque ad 90° , 180° , 270° , 360° crescere. Revolutione autem rite facta, invenitur esse

$$\frac{dT}{\sqrt{(mm \cos T^2 + nn \sin T^2)}} = \frac{dT'}{\sqrt{(m'm' \cos T'^2 + n'n' \sin T'^2)}}$$

adeoque valores integralium

$$\int \frac{dT}{2\pi \sqrt{(mm \cos T^2 + nn \sin T^2)}}, \quad \int \frac{dT'}{2\pi \sqrt{(m'm' \cos T'^2 + n'n' \sin T'^2)}}$$

si utriusque variabilis a valore 0 usque ad valorem 360° extenditur

ditur, inter se aequales. Et quum perinde ulterius continuare liceat, patet, his valoribus etiam aequalem esse valorem integralis

$$\int \frac{d\Theta}{2\pi \sqrt{(\mu\mu \cos \Theta^2 + \mu\mu \sin \Theta^2)}}$$

a $\Theta = 0$ usque ad $\Theta = 360^\circ$, qui manifesto fit $= \frac{1}{\mu}$. Q.E.D.

17.

Ex aequatione, relationem inter T et T' exhibente,

$$(m-n) \sin T. \sin T'^2 = 2m \sin T' - (m+n) \sin T$$

facile deducitur

$$\sqrt{(mm \cos T^2 + nn \sin T^2)} = m - (m-n) \sin T. \sin T'$$

$$\sqrt{(m'm' \cos T'^2 + n'n' \sin T'^2)} = m \cotang T. \tang T'$$

atque hinc, adjumento ejusdem aequationis,

$$\sin T. \sin T'. \sqrt{(mm \cos T^2 + nn \sin T^2)} + m' (\cos T^2 - \sin T^2) = \cos T. \cos T'. \sqrt{(m'm' \cos T'^2 + n'n' \sin T'^2)} - \frac{1}{2} (m-n) \sin T'^2$$

Multiplicata hac aequatione per

$$\frac{dT}{\sqrt{(mm \cos T^2 + nn \sin T^2)}} = \frac{dT'}{\sqrt{(m'm' \cos T'^2 + n'n' \sin T'^2)}}$$

prodit

$$\frac{m' (\cos T^2 - \sin T^2) dT}{\sqrt{(mm \cos T^2 + nn \sin T^2)}} = - \frac{\frac{1}{2} (m-n) \sin T'^2 dT'}{\sqrt{(m'm' \cos T'^2 + n'n' \sin T'^2)}} + d. \sin T' \cos T$$

Multiplicando hanc aequationem per $\frac{m-n}{\pi}$, substituendo

$m'(m-n) = \frac{1}{2}(mm - nn)$, $(m-n)^2 = 4(m'm' - n'n')$, $\sin T'^2 = \frac{1}{2} - \frac{1}{2}(\cos T'^2 - \sin T'^2)$, et integrando, a valoribus T et $T' = 0$ usque ad 360° , habemus:

D 2

(mm

$$(mm - nn) \int \frac{(\cos T^2 - \sin T^2) dT}{2\pi \sqrt{(mm \cos T^2 + nn \sin T^2)}} = - \frac{2(m'm' - n'n')}{\mu} \\ + 2(m'm' - n'n') \int \frac{(\cos T'^2 - \sin T'^2) dT'}{2\pi \sqrt{(m'm' \cos T'^2 + n'n' \sin T'^2)}}$$

Et quum integrale definitum ad dextram perinde transformare liceat, manifesto integrale

$$\int \frac{(\cos T^2 - \sin T^2) dT}{2\pi \sqrt{(mm \cos T^2 + nn \sin T^2)}}$$

exprimetur per seriem infinitam citissime convergentem

$$- \frac{2(m'm' - n'n') + 4(m''m'' - n''n'') + 8(m'''m''' - n'''n''') + \text{etc.}}{(mm - nn) \mu} = - \frac{\mu}{\nu}$$

Calculus numericus commodissime per logarithmos perficitur, si statuimus

$$\frac{1}{4} \sqrt{(mm - nn)} = \lambda, \frac{1}{4} \sqrt{(m'm' - n'n')} = \lambda', \frac{1}{4} \sqrt{(m''m'' - n''n'')} = \lambda'' \text{ etc.}$$

unde erit

$$\lambda' = \frac{\lambda \lambda}{m'}, \lambda'' = \frac{\lambda' \lambda'}{m''}, \lambda''' = \frac{\lambda'' \lambda''}{m'''} \text{ etc. atque} \\ \nu = \frac{2\lambda' \lambda' + 4\lambda'' \lambda'' + 8\lambda''' \lambda''' + \text{etc.}}{\lambda \lambda}$$

18.

Per methodum hic explicatam etiam integralia *indefinita* (a valore variabilis = 0 inchoantia) maxima concinnitate assignare licet. Scilicet, si T'' perinde per m', n', T' determinari supponitur, uti T' per m, n, T , ac perinde rursus T''' per m'', n'', T'' et sic porro, etiam pro quovis valore determinato ipsius T , valores

lores terminorum serie T, T', T'', T''' etc. ad limitem Θ citissime convergent, eritque

$$\begin{aligned} \int \frac{dT}{\sqrt{(mm \cos T^2 + nn \sin T^2)}} &= \frac{\Theta}{\mu} \\ \int \frac{(\cos T^2 - \sin T^2) dT}{\sqrt{(mm \cos T^2 + nn \sin T^2)}} &= -\frac{\nu \Theta}{\mu} \\ + \frac{\lambda' \cos T \sin T' + 2\lambda'' \cos T' \sin T'' + 4\lambda''' \cos T'' \sin T''' + \text{etc.}}{\lambda \lambda} \end{aligned}$$

Sed haec obiter hic addigitavisse sufficiat, quum ad institutum nostrum non sint necessaria.

19.

Quodsi jam statuimus $m = \sqrt{G + G'}$, $n = \sqrt{G + G''}$, valores quantitatum P, Q facile ad transcendentes μ, ν reducuntur. Quum enim P, Q sint valores integralium

$$\int \frac{\cos T^2 dT}{2\pi(mm \cos T^2 + nn \sin T^2)^{\frac{3}{2}}}, \quad \int \frac{\sin T^2 dT}{2\pi(mm \cos T^2 + nn \sin T^2)^{\frac{3}{2}}}$$

a $T = 0$ usque ad $T = 360^\circ$ extensorum, primo statim obvium est, haberi

$$mmP + nnQ = \frac{1}{\mu} \dots \dots \dots [24]$$

Porro fit

$$\begin{aligned} &\frac{(\cos T^2 - \sin T^2) dT}{2\pi\sqrt{(mm \cos T^2 + nn \sin T^2)}} + \frac{(mm \cos T^2 - nn \sin T^2) dT}{2\pi(mm \cos T^2 + nn \sin T^2)^{\frac{3}{2}}} \\ &= \frac{(mm \cos T^4 - nn \sin T^4) dT}{\pi(mm \cos T^2 + nn \sin T^2)^{\frac{3}{2}}} \\ &= d. \frac{\cos T \sin T}{\pi\sqrt{(mm \cos T^2 + nn \sin T^2)}} \end{aligned}$$

Inte-

30 C. F. GAUSS DETERMINATIO ATTRACTIONIS etc.

Integrando hanc aequationem a $T = 0$ usque ad $T = 360^\circ$,
prodit

$$-\frac{\nu}{\mu} + mmP - nnQ = 0 \dots [25]$$

E combinatione aequationum 24, 25 denique colligimus

$$P = \frac{1+\nu}{2mm\mu}, Q = \frac{1-\nu}{2nn\mu}.$$

THEORIA
COMBINATIONIS OBSERVATIONUM

ERRORIBUS MINIMIS OBNOXIAE

AUCTORE

CAROLO FRIDERICO GAUSS

ORDINIS GUELPHORUM ATQUE ORDINIS DANNEBROG EQUITE, BRITANNIARUM
HANNOVERAEQUE REGI A CONSILIIS AULAE, OBSERVATORII REGII GOTTINGENSIS
DIRECTORE, ASTRONOMIAE IN UNIVERSITATE GOTTINGENSI PROFESSORE, SOCIE-
TATUM REGIARUM GOTTINGENSIS, LONDINENSIS, EDINBURGENSIS, HAVNIENSIS,
ACADEMIARUM REGIARUM BEROLINENSIS, PARISINAE, NEAPOLITANAE, HOLMIENSIS,
MONACHIENSIS, SOCIETATIS ITALICAE, CURONENSIS, ASTRONOMICAE LONDINENSIS,
ACADEMIAE AMERICANAE ALIARUMQUE SOCIO.

GOTTINGAE

APUD HENRICUM DIETERICH.

1825.

T H E O R I A
COMBINATIONIS OBSERVATIONUM
ERRORIBUS MINIMIS OBNOXIAE.

AUCTORE
CAROLO FRIDERICO GAUSS.

P A R S P R I O R.

SOCIETATI REGIAE EXHIBITA FEBR. 15. 1821.

I.

Quantacunque cura instituantur observationes, rerum naturalium magnitudinem spectantes, semper tamen erroribus maioribus minoribusue obnoxiae manent. Errores observationum plerumque non sunt simplices, sed e pluribus fontibus simul originem trahunt: horum fontium duas species probe distinguere oportet. Quaedam errorum causae ita sunt comparatae, ut ipsarum effectus in qualibet observatione a circumstantiis variabilibus pendeat, inter quas et ipsam observationem nullus nexus essentialis concipitur: errores hinc oriundi irregulares seu fortuiti vocantur, quatenusque illae circumstantiae calculo subiici nequeunt, idem etiam de erroribus ipsis valet. Tales sunt errores ab imperfectione sensuum provenientes, nec non a causis extraneis irregularibus, e. g. a motu tremulo aeris visum tantillum turbante; plura quoque vitia instrumentorum vel optimorum huc trahenda sunt, e. g. asperitas partis interioris libellularum, defectus firmi-

tatis absolutae etc. Contra aliae errorum causae in omnibus observationibus ad idem genus relatis natura sua effectum vel absolute constantem exserunt, vel saltem talem, cuius magnitudo secundum legem determinatam vnice a circumstantiis, quae tamquam essentialiter cum observatione nexae spectantur, pendet. Huiusmodi errores constantes seu regulares appellantur.

Ceterum perspicuum est, hanc distinctionem quodammodo relatiuam esse, et a sensu latiori vel arctiori, quo notio observationum ad idem genus pertinentium accipitur, pendere. E.g. vitia irregularia in diuisione instrumentorum ad angulos mensurandos errorem constantem producunt, quoties tantummodo de observatione anguli determinati indefinite repetenda sermo est, siquidem hic semper eadem diuisiones vitiosae adhibentur: contra error ex illo fonte oriundus tamquam fortuitus spectari potest, quoties indefinite de angulis cuiusuis magnitudinis mensurandis agitur, siquidem tabula quantitatem erroris in singulis diuisionibus exhibens non adest.

2.

Errorum regularium consideratio proprie ab instituto nostro excluditur. Scilicet obseruatoris est, omnes causas, quae errores constantes producere valent, sedulo inuestigare, et vel amovere, vel saltem earum rationem et magnitudinem summo studio perscrutari, vt effectus in quauis observatione determinata assignari, adeoque haec ab illo liberari possit, quo pacto res eodem redit, ac si error omnino non affuisset. Longe vero diuersa est ratio errorum irregularium, qui natura sua calculo subiici nequeunt. Hos itaque in observationibus quidem tolerare, sed eorum effectum in quantitates ex observationibus deriuandas per scitam harum combinationem quantum fieri potest extenuare oportet. Cui argumento grauissimo sequentes disquisitiones dicatae sunt.

3.

Errores observationum ad idem genus pertinentium, qui a causa simplici determinata oriuntur, per rei naturam certis limitibus sunt circumscripti, quos sine dubio exacte assignare liceret, si indoles ipsius causae penitus esset perspecta. Pleraque errorum fortuitorum causae ita sunt comparatae, ut secundum legem continuitatis omnes errores intra istos limites comprehensi pro possibilibus haberi debeant, perfectaue causae cognitio etiam doceret, utrum omnes hi errores aequali facilitate gaudeant an inaequali, et quanta probabilitas relativa, in casu posteriori, cuius errori tribuenda sit. Eadem etiam respectu erroris totalis, e pluribus erroribus simplicibus conflati, valebunt, puta inclusus erit certis limitibus, (quorum alter aequalis erit aggregato omnium limitum superiorum partialium, alter aggregato omnium limitum inferiorum); omnes errores intra hos limites possibiles quidem erunt, sed prout quisque infinitis modis diuersis ex erroribus partialibus componi potest, qui ipsi magis minusue probabiles sunt, alii maiorem, alii minorem facilitatem tribuere debemus, eruique poterit lex probabilitatis relatiuae, si leges errorum simplicium cognitae supponuntur, saluis difficultatibus analyticis in colligendis omnibus combinationibus.

Exstant utique quaedam errorum causae, quae errores non secundum legem continuitatis progredientes, sed discretos tantum, producere possunt, quales sunt errores diuisionis instrumentorum, (siquidem illos erroribus fortuitis annumerare placet): diuisionum enim multitudo in quouis instrumento determinato est finita. Manifesto autem, hoc non obstante, si modo non omnes errorum causae errores discretos producant, complexus omnium errorum totalium possibilium constituet seriem secundum legem continuitatis progredientem, siue plures eiusmodi series interruptas, si forte, omnibus erroribus discretis possibilibus secundum magnitudinem ordinatis, una alteraue differentia inter binos terminos

proximos maior euadat, quam differentia inter limites errorum totalium, quatenus e solis erroribus continuis demanant. Sed in praxi casus posterior vix vmquam locum habebit, nisi diuisione vitiis crassioribus laboret.

4.

Designando facilitatem relatiuam erroris totalis x , in determinato obseruationum genere, per characteristicam Φx , hoc, propter errorum continuitatem, ita intelligendum erit, probabilitatem erroris inter limites infinite proximos x et $x + dx$ esse $= \Phi x \cdot dx$. Vix, ac ne vix quidem, vmquam in praxi possibile erit, hanc functionem a priori assignare: nihilominus plura generalia eam spectantia stabiliri possunt, quae deinceps profereamus. Obuium est, functionem Φx eatenus ad functiones discontinuas referendam esse, quod pro omnibus valoribus ipsius x , extra limites errorum possibilium iacentibus esse debet $= 0$; intra hos limites vero vbique valorem positiuum nanciscetur (omittendo casum, de quo in fine art. praec. locuti sumus). In plerisque casibus errores positiuos et negatiuos eiusdem magnitudinis aequae faciles supponere licebit, quo pacto erit $\Phi(-x) = \Phi x$. Porro quum errores leuiiores facilius committantur quam grauiiores, plerumque valor ipsius Φx erit maximus pro $x = 0$, continuoque decrescet, dum x augetur.

Generaliter autem valor integralis $\int \Phi x \cdot dx$, ab $x = a$ vsque ad $x = b$ extensi exprimet probabilitatem, quod error aliquis nondum cognitus iaceat inter limites a et b . Valor itaque istius integralis a limite inferiori omnium errorum possibilium vsque ad limitem superiorem extensi semper erit $= 1$. Et quum Φx pro omnibus valoribus ipsius x extra hos limites iacentibus semper sit $= 0$, manifestum etiam

valor integralis $\int \Phi x \cdot dx$ ab $x = -\infty$ vsque ad $x = +\infty$ extensi semper fit $= 1$.

5.

Consideremus porro integrale $\int x\phi x. dx$ inter eosdem limites, cuius valorem statuemus $=h$. Si omnes errorum causae simplices ita sunt comparatae, ut nulla adsit ratio, cur errorum aequalium sed signis oppositis affectorum alter facilius producatur quam alter, hoc etiam respectu erroris totalis valebit, siue erit $\phi(-x) = \phi x$, et proin necessario $h = 0$. Hinc colligimus, quoties h non evanescat sed e. g. sit quantitas positiva, necessario adesse debere vnam alteramue errorum causam, quae vel errores positivos tantum producere possit, vel certe positivos facilius quam negativos. Haecce quantitas h , quae reuera est medium omnium errorum possibilium, seu valor medius ipsius x , commode dici potest erroris pars constans. Ceterum facile probari potest, partem constantem erroris totalis aequalem esse aggregato partium constantium, quas continent errores e singulis causis simplicibus prodeuntes. Quodsi quantitas h nota supponitur, a quavis observatione resecatur, errorque observationis ita correctae designatur per x' , ipsiusque probabilitas per $\phi' x'$, erit $x' = x - h$, $\phi' x' = \phi x$ ac proin $\int x' \phi' x'. dx' = \int x \phi x. dx - \int h \phi x. dx = h - h = 0$, i. e. errores observationum correctarum partem constantem non habebunt, quod et per se clarum est.

6.

Perinde ut integrale $\int x\phi x. dx$, seu valor medius ipsius x , erroris constantis vel absentiam vel praesentiam et magnitudinem docet, integrale

$$\int x^2 \phi x. dx$$

ab $x = -\infty$ vsque ad $x = +\infty$ extensum (sen valor medius quadrati xx) aptissimum videtur ad incertitudinem observationum in genere definiendam et dimetiendam, ita ut e duobus observationum systematibus, quae quoad errorum facilitatem inter se differunt, eae praecisione praestare censeantur, in quibus inte-

grale $\int x x \phi x . dx$ valorem minorem obtinet. Quod si quis hanc rationem pro arbitrio, nulla cogente necessitate, electam esse obiiciat, lubenter assentiemur. Quippe quaestio haec per rei naturam aliquid vagi implicat, quod limitibus circumscribi nisi per principium aliquatenus arbitrarium nequit. Determinatio alicuius quantitatis per observationem errori maiori minoriue obnoxiam, haud inepte comparatur ludo, in quo solae iacturae, lucra nulla, dum quilibet error metuendus iacturae affinis est. Talis ludi dispendium aestimatur e iactura probabili, puta ex aggregato productorum singularum iacturarum possibilium in probabilitates respectivas. Quantae vero iacturae quolibet observationis errorem aequiparare conveniat, neutiquam per se clarum est; quin potius haec determinatio aliqua ex parte ab arbitrio nostro pendet. Iacturam ipsi errori aequalem statuere manifestum non licet; si enim errores positivi pro iacturis acciperentur, negativi lucra repraesentare deberent. Magnitudo iacturae potius per talem erroris functionem exprimi debet, quae natura sua semper sit positiva. Qualium functionum quum varietas sit infinita, simplicissima, quae hac proprietate gaudet, praeceteris eligenda videtur, quae absque lite est quadratum: hoc pacto principium supra prolatum prodit.

III. Laplace simili quidem modo rem consideravit, sed errorem ipsum semper positive acceptum tamquam iacturae mensuram adoptavit. At ni fallimur haec ratio saltem non minus arbitraria est quam nostra: vtrum enim error duplex aequo tolerabilis putetur quam simplex bis repetitus, an aegrius, et proin vtrum magis conveniat, errori duplici momentum duplex tantum, an minus, tribuere, quaestio est neque per se clara, neque demonstrationibus mathematicis decidenda, sed libero tantum arbitrio remittenda. Praeterea negari non potest, ista ratione continuitatem laedi: et propter hanc ipsam causam modus ille

tractationi analyticae magis refragatur, dum ea, ad quae principium nostrum perducit, mira tum simplicitate tum generalitate commendantur.

7.

Statuendo valorem integralis $\int x x \phi x . dx$ ab $x = -\infty$ usque ad $x = +\infty$ extensi $= mm$, quantitatem m vocabimus *errorem medium metuendum*, siue simpliciter *errorem medium* observationum, quarum errores indefiniti x habent probabilitatem relativam ϕx . Denominationem illam non ad observationes immediatas limitabimus, sed etiam ad determinationes qualescunque ex observationibus derivatas extendemus. Probe autem cavendum est, ne error medius confundatur cum medio arithmetico omnium errorum, de quo in art. 5. locuti sumus.

Vbi plura observationum genera, seu plures determinationes ex observationibus petitae, quibus haud eadem praecisio concedenda est, comparantur, *pondus* earum relativum nobis erit quantitas ipsi mm reciproce proportionalis, dum *praecisio* simpliciter ipsi m reciproce proportionalis habetur. Quo igitur pondus per numerum exprimi possit, pondus certi observationum generis proportionitate acceptum esse debet.

8.

Si observationum errores partem constantem implicent, hanc auferendo error medius minuitur, pondus et praecisio augentur. Retinendo signa art. 5, designandoque per m' errorem medium observationum correctarum, erit

$$m' m' = \int x' x' \phi' x' . dx' = \int (x - k)^2 \phi x . dx = \int x x \phi x . dx - 2k \int x \phi x . dx + k k \int \phi x . dx = mm - 2kk + kk = mm - kk.$$

Si autem loco partis constantis veri k quantitas alia l ab observationibus ablata esset, quadratum erroris medii novi euaderet $= mm - 2kl + ll = m' m' + (l - k)^2$.

9.

Denotante λ coefficientem determinatum, atque μ valorem integralis $\int \Phi x . dx$ ab $x = -\lambda m$ vsque ad $x = +\lambda m$, erit μ probabilitas, quod error alicuius observationis sit minor quam λm (sine respectu signi), nec non $1 - \mu$ probabilitas erroris maioris quam λm . Si itaque valor $\mu = \frac{1}{2}$ respondet valori $\lambda m = \rho$, error aequae facile infra ρ quam supra ρ cadere potest, quocirca ρ commodè dici potest error *probabilis*. Relatio quantitatum λ, μ manifestò pendet ab indole functionis Φx , quae plerumque incognita est. Operae itaque pretium erit, istam relationem pro quibusdam casibus specialibus propius considerare.

I. Si limites omnium errorum possibilium sunt $-a$ et $+a$, omnesque errores intra hos limites aequae probabiles, erit Φx inter limites $x = -a$ et $x = +a$ constans, et proin $= \frac{1}{2a}$. Hinc $m = a\sqrt{\frac{1}{3}}$, nec non $\mu = \lambda\sqrt{\frac{1}{3}}$, quamdiu λ non maior quam $\sqrt{3}$; denique $\rho = m\sqrt{\frac{1}{3}} = 0,8660254m$, probabilitasque, quod error prodeat errore medio non maior, erit $= \sqrt{\frac{1}{3}} = 0,5773503$.

II. Si ut antea $-a$ et $+a$ sunt errorum possibilium limites, errorumque ipsorum probabilitas inde ab errore 0 utrimque in progressionè arithmetica decrescere supponitur, erit

$$\Phi x = \frac{a-x}{aa}, \text{ pro valoribus ipsius } x \text{ inter } 0 \text{ et } +a$$

$$\Phi x = \frac{a+x}{aa}, \text{ pro valoribus ipsius } x \text{ inter } 0 \text{ et } -a.$$

Hinc deducitur $m = a\sqrt{\frac{1}{3}}$, $\mu = \lambda\sqrt{\frac{1}{3}} - \frac{1}{6}\lambda\lambda$, quamdiu λ est inter 0 et $\sqrt{6}$, denique $\lambda = \sqrt{6} - \sqrt{(6-6\mu)}$, quamdiu μ inter 0 et 1, et proin

$$\rho = m(\sqrt{6} - \sqrt{3}) = 0,7174389m$$

Probabilitas erroris medium non superantis erit in hoc casu $= \sqrt{\frac{2}{3}} - \frac{1}{3} = 0,6498299$.

III.

III. Si functionem ϕx proportionalem statuimus huic $e^{-\frac{x^2}{h^2}}$ (quod quidem in rerum natura proxime tantum verum esse potest), esse debet

$$\phi x = \frac{e^{-\frac{x^2}{h^2}}}{h\sqrt{\pi}}$$

denotante π semiperipheriam circuli pro radio 1, unde porro deducimus

$$m = h\sqrt{\frac{1}{2}}$$

(V. *Disquis. generales circa seriem infinitam* etc. art. 28.). Porro si valor integralis

$$\frac{1}{\sqrt{\pi}} \int e^{-z^2} dz$$

a $z=0$ inchoati denotatur per Θz , erit

$$\mu = \Theta(\lambda\sqrt{\frac{1}{2}})$$

Tabula sequens exhibet aliquot valores huius quantitatis:

λ	μ
0.6744897	0.5
0.8416213	0.6
1.0000000	0.6826895
1.0364334	0.7
1.2815517	0.8
1.6448537	0.9
2.5758293	0.99
3.2918301	0.999
3.8905940	0.9999
∞	1

10.

Quoniam relatio inter λ et μ ab indole functionis ϕx pendet, tamen quaedam generalia stabilire licet. Scilicet qualiscunque sit haec functio, si modo ita est comparata, ut ipsius valor, crescente valore absoluto ipsius x , semper decreseat, vel saltem non crescat, certo erit

B

λ minor vel saltem non maior quam $\mu\sqrt{3}$, quoties μ minor quam $\frac{2}{3}$;

λ non maior quam $\frac{2}{3\sqrt{1-\mu}}$, quoties μ est maior quam $\frac{2}{3}$.
Pro $\mu = \frac{2}{3}$ vterque limes coincidit, puta λ nequit esse maior quam $\sqrt{\frac{2}{3}}$.

Vt hoc insigne theorema demonstremus, denotemus per φ valorem integralis $\int \varphi z \cdot dz$ a $z = -x$ vsque ad $z = +x$ extenti quo pacto y erit probabilitas, quod error aliquis contentus sit intra limites $-x$ et $+x$. Porro statuamus

$$x = \psi y, d\psi y = \psi' y \cdot dy, d\psi' y = \psi'' y \cdot dy$$

Erit itaque $\psi 0 = 0$, nec non

$$\psi' y = \frac{1}{\varphi x + \varphi(-x)}$$

quare per hyp. $\psi' y$ ab $y=0$ vsque ad $y=1$ semper crescet saltem nullibi decrescet, siue, quod idem est, valor ipsius $\psi'' y$ semper erit positivus, vel saltem non negativus. Porro habemus $d(y\psi' y) = \psi' y \cdot dy + y\psi'' y \cdot dy$, adeoque

$$y\psi' y - \psi y = \int y\psi'' y \cdot dy$$

integratione ab $y=0$ inchoata. Valor expressionis $y\psi' y - \psi y$ itaque semper erit quantitas positiva, saltem non negativa, adeoque

$$1 - \frac{\psi y}{y\psi' y}$$

quantitas positiva unitate minor. Sit f eius valor pro $y=\mu$, i.e. quum habeatur $\psi \mu = \lambda m$, sit

$$f = 1 - \frac{\lambda m}{\mu \psi' \mu} \text{ siue } \psi' \mu = \frac{\lambda m}{(1-f)\mu}$$

His ita praeparatis, consideremus functionem ipsius y hanc

$$\frac{\lambda m}{(1-f)\mu} (y - \mu f)$$

quam statuemus $= Fy$, nec non $dFy = F'y \cdot dy$. Perspicuum est fieri

$$F\mu = \lambda m = \psi\mu$$

$$F'\mu = \frac{\lambda\mu}{(1-f)\mu} = \psi'\mu$$

Quare quum ψy , aucta ipsa y , continuo crescat (saltem non decreseat, quod semper subintelligendum), $F'y$ vero constans sit,

differentia $\psi y - F'y = \frac{d(\psi y - Fy)}{dy}$ erit positiva pro valoribus

ipsius y maioribus quam μ , negativa pro minoribus. Hinc facile colligitur, $\psi y - Fy$ semper esse quantitatem positivam, adeoque ψy semper erit absolute maior, saltem non minor, quam Fy , certe quamdiu valor ipsius Fy est positivus, i. e. ab $y = \mu f$ vsque ad $y = 1$. Hinc valor integralis $\int (Fy)^2 dy$ ab $y = \mu f$ vsque ad $y = 1$ erit minor valore integralis $\int (\psi y)^2 dy$ inter eosdem limites, adeoque a potiori minor valore huius integralis ab $y = 0$ vsque ad $y = 1$, qui sit $= mm$. At valor integralis prioris inuenitur

$$= \frac{\lambda \lambda mm (1 - \mu f)^3}{3 \mu \mu (1 - f)^3}$$

vnde colligimus, $\lambda \lambda$ esse minorem quam $\frac{3 \mu \mu (1 - f)^3}{(1 - \mu f)^3}$, vbi f

est quantitas inter 0 et 1 iacens. Iam valor fractionis $\frac{3 \mu \mu (1 - f)^3}{(1 - \mu f)^3}$,

cuius differentiale, si $= f$ tamquam quantitas variabilis consideratur, fit =

$$- \frac{3 \mu \mu (1 - f)}{(1 - \mu f)^4} \cdot (2 - 3 \mu + \mu f) df$$

continuo decrescit, dum f a valore 0 vsque ad valorem 1 transit, quoties μ minor est quam $\frac{2}{3}$, adeoque valor maximus possibilis erit is qui valori $f = 0$ respondet, puta $= 3 \mu \mu$, ita vt in hoc casu λ certo fiat minor vel non maior quam $\mu \sqrt{3}$. *Q. E. P.* Contra quoties μ maior est quam $\frac{2}{3}$, valor istius fractionis erit maximus pro $2 - 3 \mu + \mu f = 0$, i. e. pro $f = 3 - \frac{2}{\mu}$, vnde ille fit

$= \frac{4}{9(1-\mu)}$, adeoque in hoc casu λ non maior quam $\frac{2}{3\sqrt{1-\mu}}$.
Q. E. S.

Ita e. g. pro $\mu = \frac{1}{2}$ certo λ nequit esse maior quam $\sqrt{\frac{2}{3}}$, i. e. error probabilis superare nequit limitem 0,8660254 m , cui in exemplo primo art. 9. aequalis inuentus est. Porro facile e theoremate nostro concluditur, μ non esse minorem quam $\lambda\sqrt{\frac{1}{3}}$, quamdiu λ minor sit quam $\sqrt{\frac{2}{3}}$, contra μ non esse minorem quam $1 - \frac{4}{9\lambda\lambda}$, pro valore ipsius λ maiori quam $\sqrt{\frac{2}{3}}$.

II.

Quum plura problemata infra tractanda etiam cum valore integralis $\int x^4 \Phi x. dx$ nexa sint, operae pretium erit, eum pro quibusdam casibus specialibus euoluere. Denotabimus valorem huius integralis ab $x = -\infty$ vsque ad $x = +\infty$ extensi per n^4 .

I. Pro $\Phi x = \frac{1}{2a}$, quatenus x inter $-a$ et $+a$ continetur, habemus $n^4 = \frac{2}{3}a^4 = \frac{2}{3}m^4$.

II. In casu secundo art. 6, vbi $\Phi x = \frac{a-x}{aa}$, pro valoribus ipsius x inter 0 et $\pm a$, fit $n^4 = \frac{1}{15}a^4 = \frac{1}{15}m^4$.

III. In casu tertio vbi

$$\Phi x = \frac{e^{-\frac{xx}{hh}}}{a\sqrt{\pi}}$$

inuenitur per ea, quae in commentatione supra citata exponuntur, $n^4 = \frac{2}{3}h^4 = 3m^4$.

Ceterum demonstrari potest, valorem ipsius $\frac{n^4}{m^4}$ certo non esse minorem quam $\frac{2}{3}$, si modo suppositio art. praec. locum habeat.

12.

Denotantibus x, x', x'' etc. indefinite errores observationum eiusdem generis ab inuicem independentes, quorum probabilitates relatiuas exprimit praefixa characteristica Φ ; nec non y functionem datam rationalem indeterminatarum x, x', x'' etc.: integrale multiplex (I)

$$\int \Phi x . \Phi' x . \Phi'' x \dots dx . dx' . dx'' \dots$$

extensum per omnes valores indeterminatarum x, x', x'' , pro quibus valor ipsius y cadit intra limites datos 0 et η , exprimet probabilitatem valoris ipsius y indefinite intra 0 et η siti. Manifesto hoc integrale erit functio ipsius η , cuius differentiale statuemus $= \psi \eta . d\eta$, ita vt integrale ipsum fiat aequale integrali $\int \psi \eta . d\eta$ ab $\eta = 0$ incepto. Hoc pacto simul characteristica $\psi \eta$ probabilitatem relatiuam cuiusuis valoris ipsius y exprimere censenda est. Quum x considerari possit tamquam functio indeterminatarum y, x', x'' etc., quam statuemus

$$= f(y, x', x'' \dots)$$

integrale (I) fiet

$$= \int \Phi . f(y, x', x'' \dots) . \frac{df(y, x', x'' \dots)}{dy} . \Phi x' . \Phi x'' \dots dy . dx' . dx'' \dots$$

vbi y extendi debet ab $y=0$ vsque ad $y=\eta$, indeterminatae reliquae vero per omnes valores, quibus respondet valor realis ipsius $f(y, x', x'' \dots)$. Hinc colligitur

$$\psi y = \int \Phi . f(y, x', x'' \dots) . \frac{df(y, x', x'' \dots)}{dy} . \Phi x' . \Phi x'' \dots dx' . dx'' \dots$$

integratione, in qua y tamquam constans considerari debet, extensa per omnes valores indeterminatarum x', x'' etc., qui ipsi $f(y, x', x'' \dots)$ valorem realem conciliant.

13.

Ad hanc integrationem reipsa exsequendam cognitio functionis Φ requireretur, quae plerumque incognita est: quinadeo,

etiam si haec functio cognita esset, in plerisque casibus integratio vires analyticos superaret. Quae quum ita sint, probabilitatem quidem singulorum valorum ipsius y assignare non poterimus: at secus res se habebit, si tantummodo desideratur valor medius ipsius y , qui oritur ex integratione $\int y \psi y . dy$ per omnes valores ipsius y , quos quidem assequi potest, extensa. Et quum manifestum pro omnibus valoribus, quos y assequi nequit, vel per naturam functionis quam exprimit (e. g. pro negativis, si esset $y = xx + x'x' + x''x'' + \text{etc.}$), vel ideo quod erroribus ipsis x, x', x'' etc. certi limites sunt positi, statuere oporteat $\psi y = 0$, manifestum res perinde se habebit, si integratio illa extendatur per omnes valores reales ipsius y , puta ab $y = -\infty$ vsque ad $y = +\infty$. Iam integrale $\int y \psi y . dy$ inter limites determinatos, puta ab $y = \eta$ vsque ad $y = \eta'$ sumtum aequale est integrali

$$\int y \Phi . f(y, x', x'' \dots) \frac{df(y, x', x'' \dots)}{dy} . \Phi x' . \Phi x'' \dots . dy . dx' . dx'' \dots$$

integratione extensa ab $y = \eta$ vsque ad $y = \eta'$, atque per omnes valores indeterminatarum x', x'' etc. quibus respondet valor realis ipsius $f(y, x', x'' \dots)$, siue quod idem est, valori integralis

$$\int y \Phi x . \Phi x' . \Phi x'' \dots . dx . dx' . dx'' \dots$$

adhibendo in hac integratione pro y eius valorem per x, x', x'' etc. expressum, extendendoque eam per omnes harum indeterminatarum valores, quibus respondet valor ipsius y inter η et η' situs. Hinc colligimus, integrale $\int y \psi y . dy$ per omnes valores ipsius y , ab $y = -\infty$ vsque ad $y = +\infty$ extensum obtineri ex integratione

$$\int y \Phi x . \Phi x' . \Phi x'' \dots . dx . dx' . dx'' \dots$$

per omnes valores reales ipsarum x, x', x'' etc. extensa, puta ab $x = -\infty$ vsque ad $x = +\infty$, ab $x' = -\infty$ vsque ad $x' = +\infty$ etc.

14.

Reducta itaque functione y ad formam aggregati talium partium

$$Ax^m x'^n x''^p \dots$$

valor integralis $\int y \psi y. dy$ per omnes valores ipsius y extensi, seu valor medius ipsius y , aequalis erit aggregato partium

$$A \times \int x^a \phi x. dx \times \int x'^b \phi x'. dx' \times \int x''^c \phi x''. dx'' \dots$$

vbi integrationes extendendae sunt ab $x = -\infty$ vsque ad $x = +\infty$, ab $x' = -\infty$ vsque ad $x' = +\infty$ etc.; siue quod eodem redit, aggregato partium quae oriuntur, dum pro singulis potestatibus x^a , x'^b , x''^c etc. ipsarum valores medii substituuntur, cuius theorematismis granissimi veritas etiam ex aliis considerationibus facile derivari potuisset.

15.

Applicemus ea, quae in art. praec. exposuimus, ad casum specialem, vbi

$$y = \frac{xx + x'x' + x''x'' + \text{etc.}}{\sigma}$$

denotante σ multitudinem partium in numeratore. Valor medius ipsius y hic illico inuenitur $= mm$, accipiendo characterem m in eadem significatione vt supra. Valor verus quidem ipsius y in casu determinato maior minorue euadere potest medio, perinde ac valor verus termini simplicis xx : sed probabilitas quod valor fortuitus ipsius y a medio mm haud sensibiliter aberret, continuo magis ad certitudinem appropinquabit crescente multitudine σ . Quod quo clarius eluceat, quum probabilitatem ipsam exacte determinare non sit in potestate, inuestigemus errorem medium metuendum, dum supponimus $y = mm$. Manifesto per principia art. 6. hic error erit radix quadrata valoris medii functionis

$$\left(\frac{xx + x'x' + x''x'' + \text{etc.}}{\sigma} - mm \right)^2$$

ad quem eruendum sufficit obseruare, valorem medium termini talis

$$\frac{x^4}{\sigma \sigma} \text{ esse } = \frac{n^4}{\sigma \sigma} \text{ (vtendo caractere } n \text{ in significatione art. 11.), valor}$$

$$\text{rem medium autem termini talis } \frac{2xx.x'x'}{\sigma \sigma} \text{ fieri } = \frac{2m^4}{\sigma \sigma}, \text{ vnde}$$

facillime deducitur valor medius istius functionis

$$= \frac{n^4 - m^4}{\sigma}$$

Hinc discimus, si copia satis magna errorum fortuitorum ab inuicem independentium x, x', x'' etc. in promptu sit, magna certitudine inde peti posse valorem approximatum ipsius m per formulam

$$m = \sqrt{\frac{(xx + x'x' + x''x'' + \text{etc.})}{\sigma}}$$

erroremque medium in hac determinatione metuendum, respectu quadrati mm , esse

$$= \sqrt{\frac{n^4 - m^4}{\sigma}}$$

Ceterum, quum posterior formula implicet quantitatem n , si id tantum agitur, ut idea qualiscunque de gradu praecisionis istius determinationis formari possit, sufficiet, aliquam hypothesein respectu functionis Φ amplecti. E. g. in hypothesei tertia art. 9, 11.

iste error fit $= mm \sqrt{\frac{2}{\sigma}}$. Quod si minus arridet, valor approximatus ipsius n^4 ex ipsis erroribus adiumento formulae

$$\frac{x^4 + x'^4 + x''^4 + \text{etc.}}{\sigma}$$

peti poterit. Generaliter autem affirmare possumus, praecisionem duplicatam in ista determinatione requirere errorum copiam quadruplicatam, siue pondus determinationis ipsi multitudini σ esse proportionale.

Prorsus simili modo, si obseruationum errores partem constantem inuoluunt, huius valor approximatus eo tutius e medio arithmetico multorum errorum colligi poterit, quo maior horum multitudo fuerit. Et quidem error medius in hac determinatione metuendus exprimetur per

$$\sqrt{mm}$$

$$\sqrt{\frac{mm - kh}{\sigma}}$$

si k designat partem constantem ipsam atque m errorem medium observationum parte constante nondum purgatarum, siue simpliciter per $\frac{m}{\sqrt{\sigma}}$, si m denotat errorem medium observationum a parte constante liberatarum (v. art. 8.).

16.

In artt. 12 — 15. supposuimus, errores x, x', x'' etc. ad idem observationum genus pertinere, ita vt singulorum probabilitates per eandem functionem exprimantur. Sed sponte patet, disquisitionem generalem artt. 12 — 14 aequae facile ad casum generaliorum extendi, vbi probabilitates errorum x, x', x'' etc. per functiones diuersas $\Phi x, \Phi' x', \Phi'' x''$ etc. exprimantur, i. e. vbi errores illi pertineant ad observationes praecisionis seu incertitudinis diuersae. Supponamus, x esse errorem observationis talis, cuius error medius metuendus sit $= m$; nec non x', x'' etc. esse errores aliarum observationum, quarum errores medii metuendi resp. sint m', m'' etc. Tunc valor medius aggregati $xx + x'x' + x''x'' +$ etc. erit $mm + m'm' + m''m'' +$ etc. Iam si aliunde constat, quantitates m, m', m'' etc. esse in ratione data, puta numeris 1, μ', μ'' etc. resp. proportionales, valor medius expressionis

$$\frac{xx + x'x' + x''x'' + \text{etc.}}{1 + \mu'\mu' + \mu''\mu'' + \text{etc.}}$$

erit $= mm$. Si vero valorem eiusdem expressionis determinatum, prout fors errores x, x', x'' etc. offert, ipsi mm aequalem ponimus, error medius, cui haec determinatio obnoxia manet, simili ratione vt in art. praec. inuenitur

$$= \frac{\sqrt{(n^4 + n'^4 + n''^4 + \text{etc.} - m^4 - m'^4 - m''^4 - \text{etc.})}}{1 + \mu'\mu' + \mu''\mu'' + \text{etc.}}$$

vbi n', n'' etc. respectu observationum, ad quas pertinent errores

x', x'' etc., idem denotare supponuntur, atque n respectu observationis primae. Quodsi itaque numeros n, n', n'' etc. ipsis m, m', m'' etc. proportionales supponere licet, error ille metuendus medius fit

$$= \frac{\sqrt{(n^4 - m^4)} \cdot \sqrt{(1 + \mu'^4 + \mu''^4 + \text{etc.})}}{1 + \mu' \mu' + \mu'' \mu'' + \text{etc.}}$$

At haecce ratio, valorem approximatum ipsius m determinandi, non est ea, quae maxime ad rem facit. Quod quo clarius ostendamus, consideremus expressionem generaliore

$$y = \frac{xx + \alpha' x' x' + \alpha'' x'' x'' + \text{etc.}}{1 + \alpha' \mu' \mu' + \alpha'' \mu'' \mu'' + \text{etc.}}$$

cuius valor medius quoque erit $= mm$, quomodocunque eligantur coëfficientes α', α'' etc. Error autem medius metuendus, dum valorem determinatum ipsius y , prout fors errores x, x', x'' etc. offert, ipsi mm aequalem supponimus, inuenitur per principia supra tradita

$$= \frac{\sqrt{(n^4 - m^4 + \alpha' \alpha' (n'^4 - m'^4) + \alpha'' \alpha'' (n''^4 - m''^4) + \text{etc.})}}{1 + \alpha' \mu' \mu' + \alpha'' \mu'' \mu'' + \text{etc.}}$$

Vt hic error medius fiat quam minimus, statuere oportebit

$$\alpha' = \frac{n^4 - m^4}{n'^4 - m'^4} \cdot \mu' \mu'$$

$$\alpha'' = \frac{n^4 - m^4}{n''^4 - m''^4} \cdot \mu'' \mu'' \text{ etc.}$$

Manifesto hi valores evolui nequeunt, nisi insuper ratio quantitatum n, n', n'' etc. ad m, m', m'' etc. aliunde nota fuerit; qua cognitione exacta deficiente, saltem tutissimum videtur *), illas his proportionales supponere (v. art. 11), vnde prodeunt valores

*) Scilicet cognitionem quantitatum μ', μ'' etc. in eo solo casu in potestate esse concipimus, vbi per rei naturam errores x, x', x'' etc. ipsis $1, \mu', \mu''$ etc. proportionales, aequae probabiles censendi sunt, aut potius vbi

$$\varphi x = \mu' \varphi'(\mu' x) = \mu'' \varphi''(\mu'' x) \text{ etc.}$$

$$\alpha' = \frac{1}{\mu' \mu'}, \quad \alpha'' = \frac{1}{\mu'' \mu''} \text{ etc.}$$

i. e. coëfficientes α' , α'' etc. aequales statui debent ponderibus relatiuis obseruationum, ad quas pertinent errores x' , x'' etc., assumpto pondere obseruationis, ad quam pertinet error x , pro unitate. Hoc pacto, designante ut supra σ multitudinem errorum propositorum, habebimus valorem medium expressionis

$$\frac{xx + \alpha' x' x' + \alpha'' x'' x'' + \text{etc.}}{\sigma}$$

$= m\bar{m}$, atque errorem medium metuendum, dum valorem fortuito determinatum huius expressionis pro valore verò ipsius mm adoptamus

$$\frac{\sqrt{(n^4 + \alpha' \alpha' n'^4 + \alpha'' \alpha'' n''^4 + \text{etc.} - \sigma m^4)}}{\sigma}$$

et proin, siquidem licet, ipsas n , n' , n'' etc. ipsis m , m' , m'' proportionales supponere,

$$= \sqrt{\frac{n^4 - m^4}{\sigma}}$$

quae formula identica est cum ea, quam supra pro casu obseruationum eiusdem generis inueneramus.

17.

Si valor quantitatis, quae ab alia quantitate incognita pendet, per obseruationem praecisione absoluta non gaudentem determinata est, valor incognitae hinc calculatus etiam errori obnoxius erit, sed nihil in hac determinatione arbitrio relinquitur. At si plures quantitates ab eadem incognita pendentes per obseruationes haud absolute exactas innotuerunt, valorem incognitae vel per quamlibet harum obseruationum eruere possumus, vel per aliquam plurium obseruationum combinationem, quod infinitis modis diuersis fieri potest. Quamquam vero valor incognitae tali modo prodiens errori semper obnoxius manet, tamen in alia

combinatione maior, in alia minor error metuendus erit. Similiter res se habebit, si plures quantitates a pluribus incognitis simul pendentes sunt obseruatae: prout obseruationum multitudo multitudini incognitarum vel aequalis, vel hac minor vel maior fuerit, problema vel determinatum, vel indeterminatum, vel plus quam determinatum erit (generaliter saltem loquendo), et in casu tertio ad incognitarum determinationem obseruationes infinitis modis diuersis combinari poterunt. E tali combinationum varietate eas eligere, quae maxime ad rem faciant, i. e. quae incognitarum valores erroribus minimis obnoxios suppeditent, problema sane est in applicatione matheseos ad philosophiam naturalem longe grauissimum.

In Theoria motus corporum coelestium ostendimus, quomodo valores incognitarum *maxime probabiles* eruendi sint, si lex probabilitatis errorum obseruationum cognita sit; et quum haec lex natura sua in omnibus fere casibus hypothetica maneat, theoriam illam ad legem maxime plausibilem applicauimus, ubi probabilitas erroris x quantitati exponentiali e^{-h^2xx} proportionalis supponitur, vnde methodus a nobis dudum in calculis praesertim astronomicis, et nunc quidem a plerisque calculatoribus sub nomine methodi quadratorum minimorum vsitata demanauit.

Postea ill. Laplace, rem alio modo aggressus, idem principium omnibus aliis etiamnum praefendum esse docuit, quaecunque fuerit lex probabilitatis errorum, si modo obseruationum multitudo sit permagna. At pro multitudine obseruationum modica, res intacta mansit, ita vt si lex nostra hypothetica respiciatur, methodus quadratorum minimorum eo tantum nomine praee aliis commendabilis habenda sit, quod calculorum concinnitati maxime est adaptata.

Geometris itaque gratum fore speramus, si in hac noua argumenti tractatione docuerimus, methodum quadratorum mini-

morum exhibere combinationem ex omnibus optimam, non quidem proxime, sed absolute, quaecunque fuerit lex probabilitatis errorum, quaecunque observationum multitudo, si modo notionem erroris medii non ad mentem ill. Laplace, sed ita ut in artt. 5 et 6 a nobis factum est liabiliamus.

Ceterum expressis verbis hic praemonere convenit, in omnibus disquisitionibus sequentibus tantummodo de erroribus irregularibus atque a parte constante liberis sermonem esse, quum proprie ad perfectam artem observandi pertineat, omnes errorum constantium causas summo studio amovere. Quatenam vero subsidia calculator tales observationes tractare suscipiens, quas ab erroribus constantibus non liberas esse iusta suspicio adest, ex ipso calculo probabilium petere possit, disquisitioni peculiari alia occasione promulgandae referuamus.

18.

P R O B L E M A.

Designante U functionem datam quantitatum incognitarum V, V', V'' etc., quaeritur error medius M in determinatione valoris ipsius U metuendus, si pro V, V', V'' etc. adoptentur non valores veri, sed ii, qui ex observationibus ab invicem independentibus, erroribus mediis m, m', m'' etc. resp. obnoxiiis prodeunt.

Sol. Denotatis erroribus in valoribus observatis ipsarum V, V', V'' etc. per e, e', e'' etc., error inde redundans in valorem ipsius U exprimi poterit per functionem linearem

$$\lambda e + \lambda' e' + \lambda'' e'' + \text{etc.} = E$$

ubi $\lambda, \lambda', \lambda''$ etc. sunt valores quotientium differentialium $\frac{dU}{dV}$

$\frac{dU}{dV}, \frac{dU}{dV'}, \frac{dU}{dV''}$ etc. pro valoribus veris ipsarum V, V', V'' etc., siquidem observationes satis exactae sunt, ut errorum quadrata pro-

ductaque negligere liceat. Hinc primo sequitur, quoniam observationum errores a partibus constantibus liberi supponuntur, valorem medium ipsius E esse $= 0$. Porro error medius in valore ipsius U metuendus, erit radix quadrata e valore medio ipsius EE , siue MM erit valor medius aggregati

$$\lambda\lambda ee + \lambda'\lambda' e'e' + \lambda''\lambda'' e''e'' + \text{etc.} + 2\lambda\lambda' ee' + 2\lambda\lambda'' ee'' + 2\lambda'\lambda'' e'e'' + \text{etc.}$$

At valor medius ipsius $\lambda\lambda ee$ fit $\lambda\lambda mm$, valor medius ipsius $\lambda'\lambda' e'e'$ fit $= \lambda'\lambda' m'm'$ etc.; denique valores medii productorum $2\lambda\lambda' ee'$ etc. omnes fiunt $= 0$. Hinc itaque colligimus

$$M = \sqrt{(\lambda\lambda mm + \lambda'\lambda' m'm' + \lambda''\lambda'' m''m'' + \text{etc.})}$$

Huic solutioni quasdam annotationes adiacere conveniet.

I. Quatenus spectando observationum errores tanquam quantitates primi ordinis, quantitates ordinum altiorum negliguntur, in formula nostra pro $\lambda, \lambda', \lambda''$ etc. etiam valores eos quotientium

$\frac{dU}{dV}$ etc. adoptare licebit, qui prodeunt e valoribus observatis quantitatum V, V', V'' etc. Quoties U est functio linearis, manifestio nulla prorsus erit differentia.

II. Si loco errorum mediorum observationum, harum pondera introducere malimus, sint haec, secundum unitatem arbitriam, resp. p, p', p'' etc., atque P pondus determinationis valoris ipsius U e valoribus observatis quantitatum V, V', V'' etc. prodeuntis. Ita habebimus

$$P = \frac{1}{\frac{\lambda\lambda}{p} + \frac{\lambda'\lambda'}{p'} + \frac{\lambda''\lambda''}{p''} + \text{etc.}}$$

III. Si T est functio alia data quantitatum V, V', V'' etc. atque, pro harum valoribus veris,

$$\frac{dT}{dV} = x, \quad \frac{dT}{dV'} = x', \quad \frac{dT}{dV''} = x'' \text{ etc.}$$

error in determinatione valoris ipsius T , e valoribus obseruatis ipsarum V, V', V'' etc. petita, erit $= x e + x' e' + x'' e'' + \text{etc.}$, $= E$, atque error medius in ista determinatione metuendus $= \sqrt{(x x m m + x' x' m' m' + x'' x'' m'' m'' + \text{etc.})}$. Errores E, E' vero manifesto ab inuicem iam non erunt independentes, valorque medius producti $E E'$, secus ac valor medius producti $e e'$, non erit $= 0$, sed $= x \lambda m m + x' \lambda' m' m' + x'' \lambda'' m'' m'' + \text{etc.}$

IV. Problema nostrum etiam ad casum eum extendere licet, ubi valores quantitatum V, V', V'' etc. non immediate per obseruationes inueniuntur, sed quomodocunque ex obseruationum combinationibus derivantur, si modo singularum determinationes ab inuicem sunt independentes, i. e. obseruationibus diuersis superstructae: quoties autem haec conditio locum non habet, formula pro M erronea euaderet. E. g. si vna alteraue obseruatio, quae ad determinationem valoris ipsius V inferuit, etiam ad valorem ipsius V' determinandum adhibita esset, errores e et e' haud amplius ab inuicem independentes forent, neque adeo producti $e e'$ valor medius $= 0$. Si vero in tali casu nexus quantitatum V, V' cum obseruationibus simplicibus, e quibus deductae sunt, rite perpenditur, valor medius producti $e e'$ adiumento annotationis III. assignari, atque sic formula pro M completa reddi poterit.

19.

Sint V, V', V'' etc. functiones incognitarum x, y, z etc., multitudo illarum $= \pi$, multitudo incognitarum $= \rho$, supponamusque, per obseruationes vel immediate vel mediate valores functionum inuentos esse $V = L, V' = L', V'' = L''$ etc., ita tamen vt haec determinationes ab inuicem fuerint independentes. Si ρ maior est quam π , incognitarum euolutio manifesto fit problema indeterminatum; si ρ ipsi π aequalis est, singulae x, y, z etc. in formam functionum ipsarum V, V', V'' etc. redigi vel redactae

conciipi possunt, ita ut ex harum valoribus obseruatis valores istarum inueniri possint, simulque adiumento art. praec. praecisionem relatiuam singulis his determinationibus tribuendam assignare liceat; denique si ρ minor est quam π , singulae x, y, z etc. infinitis modis diuersis in formam functionum ipsarum V, V', V'' etc. redigi, adeoque illarum valores infinitis modis diuersis erui poterunt. Quae determinationes exacte quidem quadrare deberent, si obseruationes praecisione absoluta gauderent; quod quum secus se habeat, alii modi alios valores suppeditabunt, nec minus determinationes e combinationibus diuersis petitae inaequali praecisione instructae erunt.

Ceterum si in casu secundo vel tertio functiones V, V', V'' etc. ita comparatae essent, ut $\pi - \rho + 1$ ex ipsis, vel plures, tamquam functiones reliquarum spectare liceret, problema respectu posteriorum functionum etiamnum plus quam determinatum esset, respectu incognitarum x, y, z etc. autem indeterminatum; harum scilicet valores ne tunc quidem determinare liceret, quando valores functionum V, V', V'' etc. absolute exacti dati essent: sed hunc casum a disquisitione nostra excludemus.

Quoties V, V', V'' etc. per se non sunt functiones lineares indeterminatarum suarum, hoc efficietur, si loco incognitarum primitiuarum introducuntur ipsarum differentiae a valoribus approximatis, quos aliunde cognitos esse supponere licet. Errores medios in determinationibus $V = L, V' = L', V'' = L''$ etc. metuendos resp. denotabimus per m, m', m'' etc., determinationumque pondera per p, p', p'' etc., ita ut sit $pmm = p' m' m' = p'' m'' m''$ etc. Rationem, quam inter se tenent errores medii, cognitam supponemus, ita ut pondera, quorum vnum ad libitum accipi potest, sint nota. Denique statuemus

$$(V - L) \sqrt{p} = v, (V' - L') \sqrt{p'} = v', (V'' - L'') \sqrt{p''} = v'' \text{ etc.}$$

Manifesto itaque res perinde se habebit, ac si obseruationes im-

media-

mediatae, aequali praecisione gaudentes, puta quarum error medius $= m \sqrt{p} = m' \sqrt{p'} = m'' \sqrt{p''}$ etc., siue quibus pondus $= 1$ tribuitur, suppeditauissent

$$v = 0, v' = 0, v'' = 0 \text{ etc.}$$

20.

P R O B L E M A.

Designantibus v, v', v'' etc. functiones lineares indeterminatarum x, y, z etc. sequentes

$$\left. \begin{aligned} v &= ax + by + cz + \text{etc.} + l \\ v' &= a'x + b'y + c'z + \text{etc.} + l' \\ v'' &= a''x + b''y + c''z + \text{etc.} + l'' \text{ etc.} \end{aligned} \right\} (I)$$

ex omnibus systematibus coefficientium x, x', x'' etc., qui indefinite dant

$$xv + x'v' + x''v'' + \text{etc.} = x - k$$

ita ut k sit quantitas determinata i. e. ab x, y, z etc. independens, eruere id, pro quo $xx + x'x' + x''x'' + \text{etc.}$ nanciscatur valorem minimum.

Solutio. Statuamus

$$\left. \begin{aligned} av + a'v' + a''v'' + \text{etc.} &= \xi \\ bv + b'v' + b''v'' + \text{etc.} &= \eta \\ cv + c'v' + c''v'' + \text{etc.} &= \zeta \end{aligned} \right\} (II)$$

etc.: eruntque etiam ξ, η, ζ etc. functiones lineares ipsarum x, y, z etc., puta

$$\left. \begin{aligned} \xi &= x \Sigma aa + y \Sigma ab + z \Sigma ac + \text{etc.} + \Sigma al \\ \eta &= x \Sigma ab + y \Sigma bb + z \Sigma bc + \text{etc.} + \Sigma bl \\ \zeta &= x \Sigma ac + y \Sigma bc + z \Sigma cc + \text{etc.} + \Sigma cl \text{ etc.} \end{aligned} \right\} (III)$$

(vbi Σaa denotat aggregatum $aa + a'a' + a''a'' + \text{etc.}$, ac perinde de reliquis).

D

multitudoque ipsarum ξ, η, ζ etc. multitudini indeterminatarum x, y, z etc. aequalis, puta $= \pi$. Per eliminationem itaque elici poterit aequatio talis *)

$$x = A + [\alpha\alpha]\xi + [\alpha\beta]\eta + [\alpha\gamma]\zeta + \text{etc.}$$

in qua substituendo pro ξ, η, ζ etc. valores earum ex III, aequatio identica prodire debet. Quare statuendo

$$\left. \begin{aligned} a[\alpha\alpha] + b[\alpha\beta] + c[\alpha\gamma] + \text{etc.} &= a \\ a'[\alpha\alpha] + b'[\alpha\beta] + c'[\alpha\gamma] + \text{etc.} &= a' \\ a''[\alpha\alpha] + b''[\alpha\beta] + c''[\alpha\gamma] + \text{etc.} &= a'' \text{ etc.} \end{aligned} \right\} \text{(IV)}$$

necessario erit indefinite

$$\alpha v + \alpha' v' + \alpha'' v'' + \text{etc.} = x - A \quad \text{(V)}$$

Haec aequatio docet, inter systemata valorum coefficientium x, x', x'' etc. certo etiam referendos esse hos $x = \alpha, x' = \alpha', x'' = \alpha''$ etc., nec non, pro systemate quocunque, fieri debere indefinite

$$(x - \alpha)v + (x' - \alpha')v' + (x'' - \alpha'')v'' + \text{etc.} = A - k$$

quae aequatio implicat sequentes

$$(x - \alpha)a + (x' - \alpha')a' + (x'' - \alpha'')a'' + \text{etc.} = 0$$

$$(x - \alpha)b + (x' - \alpha')b' + (x'' - \alpha'')b'' + \text{etc.} = 0$$

$$(x - \alpha)c + (x' - \alpha')c' + (x'' - \alpha'')c'' + \text{etc.} = 0 \text{ etc.}$$

Multiplicando has aequationes resp. per $[\alpha\alpha], [\alpha\beta], [\alpha\gamma]$ etc., et addendo, obtinemus propter (IV)

$$(x - \alpha)\alpha + (x' - \alpha')\alpha' + (x'' - \alpha'')\alpha'' + \text{etc.} = 0$$

sive quod idem est

$$\begin{aligned} xx + x'x' + x''x'' + \text{etc.} &= \alpha\alpha + \alpha'\alpha' + \alpha''\alpha'' + \text{etc.} \\ &+ (x - \alpha)^2 + (x' - \alpha')^2 + (x'' - \alpha'')^2 + \text{etc.} \end{aligned}$$

vnde patet, aggregatum $xx + x'x' + x''x'' + \text{etc.}$ valorem minimum obtinere, si statuatur $x = \alpha, x' = \alpha', x'' = \alpha''$ etc. Q. E. I.

*) Ratio, cur ad denotandos coefficientes e tali eliminatione prodeuntes, hos potissimum characteres elegerimus, infra elucebit.

Ceterum hic valor minimus ipse sequenti modo eruitur. Aequatio (V) docet esse

$$aa + a'a' + a''a'' + \text{etc.} = 1$$

$$ab + a'b' + a''b'' + \text{etc.} = 0$$

$$ac + a'c' + a''c'' + \text{etc.} = 0 \text{ etc.}$$

Multiplicando has aequationes resp. per $[a\alpha]$, $[a\beta]$, $[a\gamma]$ etc. et addendo, protinus habemus adiumento aequationum (IV)

$$aa + a'a' + a''a'' + \text{etc.} = [a\alpha],$$

21.

Quum observationes suppeditauerint aequationes (proxime veras) $v=0$, $v'=0$, $v''=0$ etc., ad valorem incognitae x inde eliciendum, combinatio illarum aequationum talis

$$xv + x'v' + x''v'' + \text{etc.} = 0$$

adhibenda est, quae ipsi x coefficientem 1 conciliet, incognitasque reliquas y , z etc. eliminat; cui determinationi per art. 18. pondus

$$= \frac{1}{xx + x'x' + x''x'' + \text{etc.}}$$

tribuendum erit. Ex art. praec. itaque sequitur, determinationem maxime idoneam eam fore, vbi statuatur $x=a$, $x'=a'$, $x''=a''$ etc. Hoc pacto x obtinet valorem A , manifestoque idem valor etiam (absque cognitione multiplicatorum α , α' , α'' etc.) protinus per eliminationem ex aequationibus $\xi=0$, $\eta=0$, $\zeta=0$ etc. elici potest,

Pondus huic determinationitribuendum erit $= \frac{1}{[a\alpha]}$, huc error medius in ipsa metuendus

$$= m\sqrt{p[a\alpha]} = m'\sqrt{p'[a\alpha]} = m''\sqrt{p''[a\alpha]} \text{ etc.}$$

Prorsus simili modo determinatio maxime idonea incognitarum reliquarum y , z etc. eosdem valores ipsis conciliabit, qui

per eliminationem ex iisdem aequationibus $\xi=0$, $\eta=0$, $\zeta=0$ etc. prodeunt.

Denotando aggregatum indefinitum $v v + v' v' + v'' v''$ etc., siue quod idem est hoc

$$p(V-L)^2 + p'(V'-L')^2 + p''(V''-L'')^2 + \text{etc.}$$

per Ω , patet, $\alpha \xi$, $\alpha \eta$, $\alpha \zeta$ etc. esse quotientes differentiales partiales functionis Ω , puta

$$\alpha \xi = \frac{d\Omega}{dx}, \quad \alpha \eta = \frac{d\Omega}{dy}, \quad \alpha \zeta = \frac{d\Omega}{dz} \text{ etc.}$$

Quapropter valores incognitarum ex obseruationum combinatione maxime idonea prodeuntes, quos *valores maxime plausibiles* commodè vocare possumus, identici erunt cum iis, per quos Ω valorem minimum obtinet. Iam $V-L$ indefinite exprimit differentiam inter valorem computatum et obseruatum. Valores itaque incognitarum maxime plausibiles iidem erunt, qui summam quadratorum differentiarum inter quantitatum V , V' , V'' etc. valores obseruatos et computatos, per obseruationum pondera multiplicatorum, minimam efficiunt, quod principium in *Theoria Motus Corporum Coelestium* longe alia via stabiliueramus. Et si insuper praecisio relatiua singularum determinationum assignanda est, per eliminationem indefinitam ex aequationibus (III) ipsas x , y , z etc. in tali forma exhibere oportet:

$$\left. \begin{aligned} x &= A + [\alpha\alpha]\xi + [\alpha\beta]\eta + [\alpha\gamma]\zeta + \text{etc.} \\ y &= B + [\beta\alpha]\xi + [\beta\beta]\eta + [\beta\gamma]\zeta + \text{etc.} \\ z &= C + [\gamma\alpha]\xi + [\gamma\beta]\eta + [\gamma\gamma]\zeta + \text{etc.} \\ &\text{etc.} \end{aligned} \right\} \text{(VII)}$$

quo pacto valores maxime plausibiles incognitarum x , y , z etc. erunt resp. A , B , C etc., atque pondera his determinationibus

tribuenda $\frac{1}{[\alpha\alpha]}, \frac{1}{[\beta\beta]}, \frac{1}{[\gamma\gamma]}$ etc., siue errores medii in
 ipsis metuendi

$$\text{pro } x \dots m \sqrt{p} [\alpha\alpha] = m' \sqrt{p'} [\alpha\alpha] = m'' \sqrt{p''} [\alpha\alpha] \text{ etc.}$$

$$\text{pro } y \dots m \sqrt{p} [\beta\beta] = m' \sqrt{p'} [\beta\beta] = m'' \sqrt{p''} [\beta\beta] \text{ etc.}$$

$$\text{pro } z \dots m \sqrt{p} [\gamma\gamma] = m' \sqrt{p'} [\gamma\gamma] = m'' \sqrt{p''} [\gamma\gamma] \text{ etc.}$$

etc.

quod conuenit cum iis, quae in *Theoria Motus Corporum Coe-*
lestium docuimus.

22.

De casu omnium simplicissimo, simul vero frequentissimo,
 ubi vnica incognita adest, atque $V=x, V'=x, V''=x$ etc., paucis
 seorsim agere conueniet. Erit scilicet $a=\sqrt{p}, a'=\sqrt{p'}, a''=\sqrt{p''}$ etc.,
 $l=-L\sqrt{p}, l'=-L'\sqrt{p'}, l''=-L''\sqrt{p''}$ etc., et proin

$$\xi = (p + p' + p'' + \text{etc.}) x - (pL + p'L' + p''L'' + \text{etc.})$$

Hinc porro

$$[\alpha\alpha] = \frac{1}{p + p' + p'' + \text{etc.}}$$

$$A = \frac{pL + p'L' + p''L'' + \text{etc.}}{p + p' + p'' + \text{etc.}}$$

Si itaque e pluribus obseruationibus inaequali praecisione
 gaudentibus, et quarum pondera resp. sunt p, p', p'' etc., valor
 eiusdem quantitatis inuentus est e prima $=L$, e secunda $=L'$, e
 tertia $=L''$ etc., huius valor maxime plausibilis erit

$$= \frac{pL + p'L' + p''L'' + \text{etc.}}{p + p' + p'' + \text{etc.}}$$

pondusque huius determinationis $= p + p' + p''$ etc. Si omnes

30 CAR. FRID. GAUSS THEOR. COMB. OBS. ERROR. MINIM. OBNOX.

obseruationes aequali praecisione gaudent, valor maxime plausibilis erit

$$= \frac{L + L' + L'' + \text{etc.}}{\pi}$$

i. e. aequalis medio arithmetico valorum obseruatorum, huiusque determinationis pondus $= \pi$, accepto pondere obseruationum pro vnitatem.

THEORIA COMBINATIONIS OBSERVATIONUM ERRORIBUS MINIMIS OBNOXIAE

PARS POSTERIOR.

SOCIETATI REGIAE EXHIBITA FEBR. 2, 1823.

23.

hic supersunt disquisitiones, per quas theoria praece-
llustrabitur tum ampliabitur.

omnia inuestigare oportet, num negotium eliminatio-
adiumento indeterminatae x, y, z etc. per ξ, η, ζ etc.
re sunt, semper sit possibile. Quum multitudo illarum
i harum aequalis sit, e theoria eliminationis in aequa-
nearibus constat, illam eliminationem, si ξ, η, ζ etc.
i independentes sint, certo possibilem fore; sin minus,
n. Supponamus aliquantisper, ξ, η, ζ etc. non esse ab
independentes, sed existare inter ipsas aequationem

$$F\xi + G\eta + H\zeta + \text{etc.} + K$$

itaque

$$Aa + G\Sigma ab + H\Sigma ac + \text{etc.} = 0$$

$$Ab + G\Sigma bb + H\Sigma bc + \text{etc.} = 0$$

$$Ac + G\Sigma bc + H\Sigma cc + \text{etc.} = 0$$

on

$$Al + G\Sigma bl + H\Sigma cl + \text{etc.} = -K$$

Statuendo porro

$$\left. \begin{aligned} aF + bG + cH + \text{etc.} &= \theta \\ a'F + b'G + c'H + \text{etc.} &= \theta' \\ a''F + b''G + c''H + \text{etc.} &= \theta'' \end{aligned} \right\} \text{(I)}$$

etc., eruitur

$$\begin{aligned} a\theta + a'\theta' + a''\theta'' + \text{etc.} &= 0 \\ b\theta + b'\theta' + b''\theta'' + \text{etc.} &= 0 \\ c\theta + c'\theta' + c''\theta'' + \text{etc.} &= 0 \end{aligned}$$

etc., nec non

$$1\theta + 1'\theta' + 1''\theta'' + \text{etc.} = -K$$

Multiplicando itaque aequationes (I) resp. per $\theta, \theta', \theta''$ etc. et addendo, oblinemus:

$$0 = \theta\theta + \theta'\theta' + \theta''\theta'' + \text{etc.}$$

quae aequatio manifesto consistere nequit, nisi simul fuerit $\theta = 0, \theta' = 0, \theta'' = 0$ etc. Hinc primo colligimus, necessario esse debere $K = 0$. Deinde aequationes (I) docent, functiones v, v', v'' etc. ita comparatas esse, ut ipsarum valores non mutantur, si valores quantitatum x, y, z etc. capiant incrementa vel decrementa ipsis F, G, H etc. resp. proportionalia, idemque manifesto de functionibus V, V', V'' etc. valebit. Suppositio itaque consistere nequit, nisi in casu tali, ubi vel e valoribus exactis quantitatum V, V', V'' etc. valores incognitarum x, y, z etc. determinare impossibile fuisset, i. e. ubi problema natura sua fuisset indeterminatum, quem casum a disquisitione nostra exclusimus.

24.

Denotemus per β, β', β'' etc. multiplicatores, qui eandem relationem habent ad indeterminatam y , quam habent $\alpha, \alpha', \alpha''$ etc. ad x , puta sit

$$a[\alpha\beta]$$

$$a[\beta\alpha] + b[\beta\beta] + c[\beta\gamma] + \text{etc.} = \beta$$

$$a'[\beta\alpha] + b'[\beta\beta] + c'[\beta\gamma] + \text{etc.} = \beta'$$

$$a''[\beta\alpha] + b''[\beta\beta] + c''[\beta\gamma] + \text{etc.} = \beta''$$

etc., ita ut fiat indefinite

$$\beta v + \beta' v' + \beta'' v'' + \text{etc.} = \gamma - B$$

Perinde sint $\gamma, \gamma', \gamma''$ etc. multiplicatores similes respectu indeterminatae z , puta

$$a[\gamma\alpha] + b[\gamma\beta] + c[\gamma\gamma] + \text{etc.} = \gamma$$

$$a'[\gamma\alpha] + b'[\gamma\beta] + c'[\gamma\gamma] + \text{etc.} = \gamma'$$

$$a''[\gamma\alpha] + b''[\gamma\beta] + c''[\gamma\gamma] + \text{etc.} = \gamma''$$

etc., ita ut fiat indefinite

$$\gamma v + \gamma' v' + \gamma'' v'' + \text{etc.} = z - C$$

et sic porro. Hoc pacto, perinde ut iam in art. 20. inueneramus

$$\Sigma \alpha a = 1, \Sigma \alpha b = 0, \Sigma \alpha c = 0, \text{etc.}, \text{ nec non } \Sigma \alpha l = -A,$$

etiam habebimus

$$\Sigma \beta a = 0, \Sigma \beta b = 1, \Sigma \beta c = 0 \text{ etc.}, \text{ atque } \Sigma \beta l = -B$$

$$\Sigma \gamma a = 0, \Sigma \gamma b = 0, \Sigma \gamma c = 1 \text{ etc.}, \text{ atque } \Sigma \gamma l = -C$$

et sic porro. Nec minus, quemadmodum in art. 20. prodiit

$$\Sigma \alpha \alpha = [\alpha \alpha], \text{ etiam erit}$$

$$\Sigma \beta \beta = [\beta \beta], \Sigma \gamma \gamma = [\gamma \gamma] \text{ etc.}$$

Multiplicando porro valores ipsorum $\alpha, \alpha', \alpha''$ etc. (art. 20. IV) resp. per β, β', β'' etc. et addendo, obtinemus

$$\alpha \beta + \alpha' \beta' + \alpha'' \beta'' \text{ etc.} = [\alpha \beta], \text{ siue } \Sigma \alpha \beta = [\alpha \beta]$$

Multiplicando autem valores ipsorum β, β', β'' etc. resp. per $\alpha, \alpha', \alpha''$ etc., et addendo, perinde prodiit

$$\alpha \beta + \alpha' \beta' + \alpha'' \beta'' + \text{etc.} = [\beta \alpha], \text{ adeoque } [\alpha \beta] = [\beta \alpha]$$

Prorsus simili modo eruitur

$$[\alpha \gamma] = [\gamma \alpha] = \Sigma \alpha \gamma, [\beta \gamma] = [\gamma \beta] = \Sigma \beta \gamma \text{ etc.}$$

25.

Denotemus porro per $\lambda, \lambda', \lambda''$ etc. valores functionum v, v', v'' etc., qui prodeunt, dum pro x, y, z etc. ipsarum valores maxime plausibiles A, B, C etc. substituuntur, puta

E

$$aA + bB + cC + \text{etc.} + l = \lambda$$

$$a'A + b'B + c'C + \text{etc.} + l' = \lambda'$$

$$a''A + b''B + c''C + \text{etc.} + l'' = \lambda''$$

etc.; statuamus praeterea

$$\lambda\lambda + \lambda'\lambda' + \lambda''\lambda'' + \text{etc.} = M$$

ita ut sit M valor functionis Ω valoribus maxime plausibilibus indeterminatarum respondens, adeoque per ea, quae in art. 20. demonstrauimus, valor minimus huius functionis. Hinc erit $a\lambda + a'\lambda' + a''\lambda'' + \text{etc.}$ valor ipsius ξ , valoribus $x=A, y=B, z=C$ etc. respondens, adeoque $=0$, i. e. habebimus

$$\Sigma a\lambda = 0$$

et perinde fiet

$$\Sigma b\lambda = 0, \Sigma c\lambda = 0 \text{ etc.}; \text{ nec non } \Sigma \alpha\lambda = 0, \Sigma \beta\lambda = 0, \Sigma \gamma\lambda = 0 \text{ etc.}$$

Denique multiplicando expressiones ipsarum $\lambda, \lambda', \lambda''$ etc. per $\lambda, \lambda', \lambda''$ etc. resp., et addendo, obtinemus $l\lambda + l'\lambda' + l''\lambda'' + \text{etc.} = \lambda\lambda + \lambda'\lambda' + \lambda''\lambda'' + \text{etc.}$, siue

$$\Sigma l\lambda = M.$$

26.

Substituendo in aequatione $v = ax + by + cz + \text{etc.} + l$, pro x, y, z etc. expressiones VII. art. 21, prodibit, adhibitis reductionibus ex praecedentibus obuiis,

$$v = \alpha\xi + \beta\eta + \gamma\zeta + \text{etc.} + \lambda$$

et perinde erit indefinite

$$v' = \alpha'\xi + \beta'\eta + \gamma'\zeta + \text{etc.} + \lambda'$$

$$v'' = \alpha''\xi + \beta''\eta + \gamma''\zeta + \text{etc.} + \lambda''$$

etc. Multiplicando vel has aequationes, vel aequationes I art. 20. resp. per $\lambda, \lambda', \lambda''$ etc., et addendo, discimus esse indefinite

$$\lambda v + \lambda' v' + \lambda'' v'' + \text{etc.} = M.$$

27.

Functio Ω indefinite in pluribus formis exhiberi potest, quas evolueri operae pretium erit. Ac primo quidem quadrando aequationes I art. 20. et addendo, statim fit

$$\Omega = xx \Sigma aa + yy \Sigma bb + zz \Sigma cc + \text{etc.} + 2xy \Sigma ab + 2xz \Sigma ac + 2yz \Sigma bc + \text{etc.} + 2x \Sigma al + 2y \Sigma bl + 2z \Sigma cl + \text{etc.} + \Sigma ll$$

quae est forma *prima*.

Multiplicando easdem aequationes resp. per v, v', v'' etc., et addendo, obtinemus:

$$\Omega = \xi x + \eta y + \zeta z + \text{etc.} + lv + l'v' + l''v'' + \text{etc.}$$

atque hinc, substituendo pro v, v', v'' etc. expressiones in art. praec. traditas,

$$\Omega = \xi x + \eta y + \zeta z + \text{etc.} - A\xi - B\eta - C\zeta - \text{etc.} + M$$

sive

$$\Omega = \xi(x - A) + \eta(y - B) + \zeta(z - C) + \text{etc.} + M$$

quae est forma *secunda*.

Substituendo in forma secunda pro $x - A, y - B, z - C$ etc. expressiones VII. art. 21, obtinemus formam *tertiam*:

$$\Omega = [\alpha\alpha]\xi\xi + [\beta\beta]\eta\eta + [\gamma\gamma]\zeta\zeta + \text{etc.} + 2[\alpha\beta]\xi\eta + 2[\alpha\gamma]\xi\zeta + 2[\beta\gamma]\eta\zeta + \text{etc.} + M.$$

His adiungi potest forma *quarta*, ex forma *tertia*, atque formulis art. praec. sponte demanans:

$$\Omega = (v - \lambda)^2 + (v' - \lambda')^2 + (v'' - \lambda'')^2 + \text{etc.} + M, \text{ sive}$$

$$\Omega = M + \Sigma (v - \lambda)^2$$

quae forma conditionem minimi directe ob oculos sistit.

28.

Sint e, e', e'' etc. errores in observationibus, quae dederunt $V = L, V' = L', V'' = L''$ etc. commissi, i. e. sint valores veri functionum V, V', V'' etc. resp. $L - e, L' - e', L'' - e''$ etc. adeoque valores veri ipsarum v, v', v'' etc. resp. $-e\sqrt{p}, -e'\sqrt{p'},$

E 2

$-e''\sqrt{p''}$ etc. Hinc valor verus ipsius x erit $= A - a e \sqrt{p} - a' e' \sqrt{p'} - a'' e'' \sqrt{p''}$ etc., siue error valoris ipsius x , in determinatione maxime idonea commissus, quem per Ex denotare conuenit,

$$= a e \sqrt{p} + a' e' \sqrt{p'} + a'' e'' \sqrt{p''} + \text{etc.}$$

Perinde error valoris ipsius y in determinatione maxime idonea commissus, quem per Ey denotabimus, erit

$$= \beta e \sqrt{p} + \beta' e' \sqrt{p'} + \beta'' e'' \sqrt{p''} + \text{etc.}$$

Valor medius quadrati $(Ex)^2$ inuenitur $= mmp(\alpha\alpha + \alpha'\alpha' + \alpha''\alpha'' + \text{etc.}) = mmp[\alpha\alpha]$; valor medius quadrati $(Ey)^2$ perinde $= mmp[\beta\beta]$ etc., vt iam supra docuimus. Iam vero etiam valorem medium producti $Ex.Ey$ assignare licet, quippe qui inuenitur

$$= mmp(\alpha\beta + \alpha'\beta' + \alpha''\beta'' + \text{etc.}) = mmp[\alpha\beta].$$

Conciatne haec ita quoque exprimi possunt. Valores medii quadratorum $(Ex)^2$, $(Ey)^2$ etc. resp. aequales sunt productis ex $\frac{1}{2}mmp$ in quotientes differentialium partialium secundi ordinis

$$\frac{dd\Omega}{d\xi^2}, \frac{dd\Omega}{d\eta^2} \text{ etc.}$$

valorque medius producti talis, vt $Ex.Ey$, aequalis est producto ex $\frac{1}{2}mmp$ in quotientem differentialem $\frac{dd\Omega}{d\xi \cdot d\eta}$, quatenus quidem Ω tamquam functio indeterminatarum ξ, η, ζ etc. consideratur.

29.

Designet t functionem datam linearem quantitatum x, y, z etc. puta sit

$$t = fx + gy + hz + \text{etc.} + k.$$

Valor ipsius t , e valoribus maxime plausibilibus ipsarum x, y, z etc. prodiens hinc erit $= fA + gB + hC + \text{etc.} + k$, quem per K denotabimus. Qui si tamquam valor verus ipsius t adoptatur, error committitur, qui erit

$$= fEx + gEy + hEz + \text{etc.}$$

atque per Et denotabitur. Manifesto valor medius huius erroris sit $= 0$, siue error a parte constante liber erit. At valor medius quadrati $(Et)^2$, siue valor medius aggregati

$$\begin{aligned} & ff(Ex)^2 + 2fgEx.Ey + 2fhEx.Ez + \text{etc.} \\ & + gg(Ey)^2 + 2ghEy.Ez + \text{etc.} \\ & + hh(Ez)^2 + \text{etc. etc.} \end{aligned}$$

per ea, quae in art. praec. exposuimus, aequalis fit producto ex mnp in aggregatum

$$\begin{aligned} & ff[\alpha\alpha] + 2fg[\alpha\beta] + 2fh[\alpha\gamma] + \text{etc.} \\ & + gg[\beta\beta] + 2gh[\beta\gamma] + \text{etc.} \\ & + hh[\gamma\gamma] + \text{etc. etc.} \end{aligned}$$

siue producto $ex mnp$ in valorem functionis $\Omega - M$, qui prodit per substitutiones

$$\xi = f, \eta = g, \zeta = h \text{ etc.}$$

Denotando igitur hunc valorem determinatum functionis $\Omega - M$ per ω , error medius metuendus, dum determinationi $t = K$ adhaeremus, erit $= m\sqrt{p}\omega$, siue pondus huius determinationis $= \frac{1}{\omega}$.

Quum indefinite habeatur $\Omega - M = (x - A)\xi + (y - B)\eta + (z - C)\zeta + \text{etc.}$, patet, ω quoque aequalem esse valori determinato expressionis $(x - A)f + (y - B)g + (z - C)h + \text{etc.}$, siue valori determinato ipsius $t = K$, qui prodit, si indeterminatis x, y, z etc. tribuuntur valores ii, qui respondent valoribus ipsarum ξ, η, ζ etc. his f, g, h etc.

Denique obseruamus, si t indefinite in formam functionis ipsarum ξ, η, ζ etc. redigatur, ipsius partem constantem necessario fieri $= K$. Quodsi igitur indefinite sit

$$t = F\xi + G\eta + H\zeta + \text{etc.} + K$$

$$\text{erit } \omega = fF + gG + hH + \text{etc.}$$

30.

Functio Ω valorem suum absolute minimum M , vt supra vidimus, nanciscitur, faciendo $x = A, y = B, z = C$ etc., siue $\xi = 0$.

$\eta=0$, $\zeta=0$ etc. Si vero alicui illarum quantitatum valor *alius* iam tributus est, e. g. $x=A+\Delta$, variantibus reliquis Ω assequi potest valorem relative minimum, qui manifeste obtinetur adiumento aequationum

$$x=A+\Delta, \quad \frac{d\Omega}{dy}=0, \quad \frac{d\Omega}{dx}=0 \text{ etc.}$$

Fieri debet itaque $\eta=0$, $\zeta=0$ etc., adeoque, quoniam $x=A$
 $+[\alpha\alpha]\xi + [\alpha\beta]\eta + [\alpha\gamma]\zeta + \text{etc.}$, $\xi = \frac{\Delta}{[\alpha\alpha]}$. Simul habebitur

$$y=B + \frac{[\alpha\beta]\Delta}{[\alpha\alpha]}, \quad z=C + \frac{[\alpha\gamma]\Delta}{[\alpha\alpha]} \text{ etc.}$$

Valor relative minimus ipsius Ω autem fit $=[\alpha\alpha]\xi\xi + M$
 $=M + \frac{\Delta\Delta}{[\alpha\alpha]}$. Vice versa hinc colligimus, si valor ipsius Ω li-

mitem praescriptum $M + \mu\mu$ non superare debet, valorem ipsius x necessario inter limites $A - \mu\sqrt{[\alpha\alpha]}$ et $A + \mu\sqrt{[\alpha\alpha]}$ contentum esse debere. Notari meretur, $\mu\sqrt{[\alpha\alpha]}$ aequalem fieri errori medio in valore maxime plausibili ipsius x metuendo, si statuatur $\mu = m\sqrt{p}$, i. e. si μ aequalis sit errori medio observationum talium, quibus pondus $=1$ tribuitur.

Generalius inuestigemus valorem minimum ipsius Ω , qui pro valore dato ipsius t locum habere potest, denotante t vt in art. praec. functionem linearem $fx + gy + hz + \text{etc.} + k$, et cuius valor maxime plausibilis $=K$: valor praescriptus ipsius t denotetur per $K+x$. E theoria maximorum et minimorum constat, problematis solutionem petendam esse ex aequationibus

$$\begin{aligned} \frac{d\Omega}{dx} &= \theta \frac{dt}{dx} \\ \frac{d\Omega}{dy} &= \theta \frac{dt}{dy} \\ \frac{d\Omega}{dz} &= \theta \frac{dt}{dz} \text{ etc.} \end{aligned}$$

siue $\xi = \theta f$, $\eta = \theta g$, $\zeta = \theta h$ etc., designante θ multiplicatorem adhuc indeterminatum. Quare si, vt in art. praec., statuimus, esse *indefinite*

$$t = F\xi + G\eta + H\zeta + \text{etc.} + K$$

habebimus

$$K + x = \theta(fF + gG + hH + \text{etc.}) + K, \text{ siue}$$

$$\theta = \frac{x}{\omega}$$

accipiendo ω in eadem significatione vt in art. praec. Et quum $\Omega - M$, indefinite, sit functio homogenea secundi ordinis indeterminatarum ξ , η , ζ etc., sponte patet, eius valorem pro $\xi = \theta f$, $\eta = \theta g$, $\zeta = \theta h$ etc. fieri $= \theta \theta \omega$, et proin valorem minimum, quem Ω pro $t = K + x$ obtinere potest, fieri $= M + \theta \theta \omega = M + \frac{x x}{\omega}$. Vice versa, si Ω debet valorem aliquem praescriptum

$M + \mu \mu$ non superare, valor ipsius t necessario inter limites $K - \mu \sqrt{\omega}$ et $K + \mu \sqrt{\omega}$ contentus esse debet, vbi $\mu \sqrt{\omega}$ aequalis sit errori medio in determinatione maxime plausibili ipsius t metuendo, si pro μ accipitur error medius observationum, quibus pondus $= 1$ tribuitur.

31.

Quoties multitudo quantitatum x , y , z etc paullo maior est, determinatio numerica valorum A , B , C etc. ex aequationibus $\xi = 0$, $\eta = 0$, $\zeta = 0$ etc. per eliminationem vulgarem satis molesta euadit. Propterea in Theoria Motus Corporum Coelestium art. 132 algorithmum peculiarem addigitauimus, atque in *Disquisitione de elementis ellipticis Palladis* (Comm. recent. Soc. Gotting. Vol. I.) copiose explicauimus, per quem labor ille ad tantam quantam quidem res fert simplicitatem euahitur. Reducenda scilicet est functio Ω sub formam talem:

$$\frac{u^0 u^0}{A^0} + \frac{u' u'}{B'} + \frac{u'' u''}{C''} + \frac{u''' u'''}{D'''} + \text{etc.} + M$$

vbi diuifores A^0, B', C'', D''' etc. sunt quantitates determinatae; u^0, u', u'', u''' etc. autem functiones lineares ipsarum x, y, z etc. quarum tamen secunda u' libera est ab x , tertia u'' libera ab x et y , quarta libera ab x, y et z , et sic porro, ita vt vltima $u^{(r-1)}$ solam vltimam indeterminatarum x, y, z etc. implicet; denique coëfficientes, per quos x, y, z etc. resp. multiplicatae sunt in u^0, u', u'' etc., resp. aequales sunt ipsis A^0, B', C'' etc. Quibus ita factis statuendum est $u^0 = 0, u' = 0, u'' = 0, u''' = 0$ etc., vnde valores incognitarum x, y, z etc. inuerso ordine commodissime eliciuntur. Haud opus videtur, algorithmum ipsum, per quem haec transformatio functionis Δ absoluitur, hic denuo repetere.

Sed multo adhuc magis prolixum calculum requirit eliminatio indefinita, cuius adiumento illarum determinationum pondera inuenire oportet. Ponderus quidem determinationis incognitae vltimae (quae sola vltimam $u^{(r-1)}$ ingreditur) per ea, quae in Theoria Motus Corporum Coelestium demonstrata sunt, facile inuenitur aequale termino vltimo in serie diuiforum A^0, B', C'' etc.; quapropter plures calculatores, vt eliminationem illam molestantem euitarent, deficientibus aliis subsidiis, ita sibi consuluerunt, vt algorithmum de quo diximus pluries, mutato quantitatum x, y, z etc., ordine, repeterent, singulis deinceps vltimum locum occupantibus. Gratum itaque geometris fore speramus, si modum nouum pondera determinationum calculandi, e penitiori argumenti perscrutatione haustum hic exponamus, qui nihil amplius desiderandum relinquere videtur.

32.

Statuamus itaque esse (I)

$$\begin{aligned} u^0 &= \mathcal{H}^0 x + \mathcal{B}^0 y + \mathcal{C}^0 z + \text{etc.} + \xi^0 \\ u' &= \mathcal{B}' y + \mathcal{C}' z + \text{etc.} + \xi' \\ u'' &= \mathcal{C}'' z + \text{etc.} + \xi'' \\ &\text{etc.} \end{aligned}$$

Hinc erit indefinite

$$\begin{aligned} \frac{1}{2} d\Omega &= \xi dx + \eta dy + \zeta dz + \text{etc.} \\ &= \frac{u^0 du^0}{\mathcal{H}^0} + \frac{u' du'}{\mathcal{B}'} + \frac{u'' du''}{\mathcal{C}''} + \text{etc.} \\ &= u^0 (dx + \frac{\mathcal{B}^0}{\mathcal{H}^0} dy + \frac{\mathcal{C}^0}{\mathcal{H}^0} dz + \text{etc.}) \\ &\quad + u' (dy + \frac{\mathcal{C}'}{\mathcal{B}'} dz + \text{etc.}) + u'' (dz + \text{etc.}) + \text{etc.} \end{aligned}$$

vnde colligimus (II)

$$\begin{aligned} \xi &= u^0 \\ \eta &= \frac{\mathcal{B}^0}{\mathcal{H}^0} u^0 + u' \\ \zeta &= \frac{\mathcal{C}^0}{\mathcal{H}^0} u^0 + \frac{\mathcal{C}'}{\mathcal{B}'} u' + u'' \\ &\text{etc.} \end{aligned}$$

Supponamus, hinc deriuari formulas sequentes (III)

$$\begin{aligned} u^0 &= \xi \\ u' &= A' \xi + \eta \\ u'' &= A'' \xi + B' \eta + \zeta \\ &\text{etc.} \end{aligned}$$

Iam o differentiali completo aequationis

$$\Omega = \xi(x - A) + \eta(y - B) + \zeta(z - C) + \text{etc.} + M$$

Subtracta aequatione

$$\frac{1}{2} d\Omega = \xi dx + \eta dy + \zeta dz + \text{etc.}$$

sequitur

$$\frac{1}{2} d\Omega = (x - A) d\xi + (y - B) d\eta + (z - C) d\zeta + \text{etc.}$$

F

quae expressio identica esse debet cum hac ex III demanante:

$$\frac{u^0}{\mathcal{H}^0} d\xi + \frac{u'}{\mathcal{B}'} (A' d\xi + d\eta) + \frac{u''}{\mathcal{C}''} (A'' d\xi + B' d\eta + d\zeta) + \text{etc.}$$

Hinc colligimus (IV)

$$x = \frac{u^0}{\mathcal{H}^0} + A' \cdot \frac{u'}{\mathcal{B}'} + A'' \cdot \frac{u''}{\mathcal{C}''} + \text{etc.} + A$$

$$y = \frac{u'}{\mathcal{B}'} + B'' \cdot \frac{u''}{\mathcal{C}''} + \text{etc.} + B$$

$$z = \frac{u''}{\mathcal{C}''} + \text{etc.} + C$$

etc.

Substituendo in his expressionibus pro u^0 , u' , u'' etc. valores earum ex III depromptos, eliminatio indefinita absoluta erit. Et quidem ad pondera determinanda habebimus (V)

$$[\alpha\alpha] = \frac{1}{\mathcal{H}^0} + \frac{A' A'}{\mathcal{B}'} + \frac{A'' A''}{\mathcal{C}''} + \frac{A''' A'''}{\mathcal{D}'''} + \text{etc.}$$

$$[\beta\beta] = \frac{1}{\mathcal{B}'} + \frac{B'' B''}{\mathcal{C}''} + \frac{B''' B'''}{\mathcal{D}'''} + \text{etc.}$$

$$[\gamma\gamma] = \frac{1}{\mathcal{C}''} + \frac{C''' C'''}{\mathcal{D}'''} + \text{etc.}$$

etc.

quarum formularum simplicitas nihil desiderandum relinquit. Ceterum etiam pro coefficientibus reliquis $[\alpha\beta]$, $[\alpha\gamma]$, $[\beta\gamma]$ etc. formulae aequae simplices prodeunt, quas tamen, quum illorum usus sit rarior, hic apponere superfedemus.

33.

Propter rei grauitatem, et ut omnia ad calculum parata sint, etiam formulas explicitas ad determinationem coefficientium A' , A'' , A''' etc. B'' , B''' etc. etc. hic adscribere visum est. Duplici modo hic calculus adornari potest, quum aequationes identicae prodire debeant, tum si valores ipsarum u^0 , u' , u'' etc. ex III deprompti in II substituuntur, tum ex substitutione valorum

ipsarum ξ, η, ζ etc. ex II in III. Prior modus haec formularum systemata subministrat:

$$\frac{\mathfrak{B}^0}{\mathfrak{A}^0} + A' = 0$$

$$\frac{\mathfrak{C}^0}{\mathfrak{A}^0} + \frac{\mathfrak{C}'}{\mathfrak{A}'} \cdot A' + A'' = 0$$

$$\frac{\mathfrak{D}^0}{\mathfrak{A}^0} + \frac{\mathfrak{D}'}{\mathfrak{B}'} \cdot A' + \frac{\mathfrak{D}''}{\mathfrak{C}''} \cdot A'' + A''' = 0$$

etc. vnde inveniuntur A', A'', A''' etc.

$$\frac{\mathfrak{C}'}{\mathfrak{B}'} + B'' = 0$$

$$\frac{\mathfrak{D}'}{\mathfrak{B}'} + \frac{\mathfrak{D}''}{\mathfrak{C}''} B'' + B''' = 0$$

etc. vnde inveniuntur B'', B''' etc.

$$\frac{\mathfrak{D}''}{\mathfrak{C}''} + C''' = 0$$

etc. vnde inveniuntur C''' etc. Et sic porro.

Alter modus has formulas suggerit:

$$\mathfrak{A}^0 A' + \mathfrak{B}^0 = 0$$

vnde habetur A' .

$$\mathfrak{A}^0 A'' + \mathfrak{B}^0 B'' + \mathfrak{C}^0 = 0$$

$$\mathfrak{B}' B'' + \mathfrak{C}' = 0$$

vnde inveniuntur B'' et A'' .

$$\mathfrak{A}^0 A''' + \mathfrak{B}^0 B''' + \mathfrak{C}^0 C''' + \mathfrak{D}^0 = 0$$

$$\mathfrak{B}' B''' + \mathfrak{C}' C''' + \mathfrak{D}' = 0$$

$$\mathfrak{C}'' C''' + \mathfrak{D}'' = 0$$

vnde inveniuntur C''', B''', A''' . Et sic porro.

Vterque modus aequè fere commodus est, si pondera determinationum cunctarum x, y, z etc. desiderantur; quoties vero e quantitibus $[\alpha\alpha], [\beta\beta], [\gamma\gamma]$ etc. vna tantum vel altera requiritur, manifestò systema prius longe praeferendum erit.

Ceterum combinatio aequationum I cum IV ad easdem formulas perducit, insuperque calculum duplicem ad eruendos valores maxime plausibiles A, B, C etc. ipsos suppeditat, puta primo

$$A = -\frac{\xi^0}{\mathcal{A}^0} - A' \frac{\xi'}{\mathcal{B}'} - A'' \frac{\xi''}{\mathcal{C}''} - A''' \frac{\xi'''}{\mathcal{D}'''} - \text{etc.}$$

$$B = -\frac{\xi'}{\mathcal{B}'} - B'' \frac{\xi''}{\mathcal{C}''} - B''' \frac{\xi'''}{\mathcal{D}'''} - \text{etc.}$$

$$C = -\frac{\xi''}{\mathcal{C}''} - C''' \frac{\xi'''}{\mathcal{D}'''} - \text{etc.}$$

etc.

Calculus alter identicus est cum vulgari, vbi statuitur $u^0 = 0, u' = 0, u'' = 0$ etc.

34.

Quae in art. 32. exposuimus, sunt tantummodo casus speciales theorematis generalioris, quod ita se habet:

THEOREMA. Designet t functionem linearem indeterminatarum x, y, z etc. hanc

$$t = fx + gy + hz + \text{etc.} + k,$$

quae transmutata in functionem indeterminatarum u^0, u', u'' etc. fiat

$$t = k^0 u^0 + k' u' + k'' u'' + \text{etc.} + K$$

Quibus ita se habentibus erit K valor maxime plausibilis ipsius t , atque pondus huius determinationis

$$= \frac{1}{\mathcal{A}^0 k^0 k^0 + \mathcal{B}' k' k' + \mathcal{C}'' k'' k'' + \text{etc.}}$$

Dem. Pars prior theorematis inde patet, quod valor maxime plausibilis ipsius t valoribus $u^0 = 0, u' = 0, u'' = 0$ etc. respondere debet. Ad posteriorem demonstrandam observamus, quoniam $\frac{1}{2} d\Omega = \xi dx + \eta dy + \zeta dz + \text{etc.}$, atque $dt = f dx + g dy + h dz + \text{etc.}$, esse, pro $\xi = f, \eta = g, \zeta = h$ etc., independenter a valoribus differentialium dx, dy, dz etc.

$$d\Omega = 2 dt$$

Hinc vero sequitur, pro iisdem valoribus $\xi=f$, $\eta=g$, $\zeta=h$ etc., fieri

$$\frac{u^0}{\mathcal{A}^0} d u^0 + \frac{u'}{\mathcal{B}'} d u' + \frac{u''}{\mathcal{C}''} d u'' + \text{etc.} = k^0 d u^0 + k' d u' + k'' d u'' + \text{etc.}$$

Iam facile perspicitur, si dx , dy , dz etc. sint ab inuicem independentes, etiam du^0 , du' , du'' etc., ab inuicem independentes esse; vnde colligimus, pro $\xi=f$, $\eta=g$, $\zeta=h$ etc. esse

$$u^0 = \mathcal{A}^0 k^0, u' = \mathcal{B}' k', u'' = \mathcal{C}'' k'' \text{ etc.}$$

Quamobrem valor ipsius Ω , iisdem valoribus respondens erit

$$= \mathcal{A}^0 k^0 k^0 + \mathcal{B}' k' k' + \mathcal{C}'' k'' k'' + \text{etc.} + M.$$

vnde per art. 29. theorematism nostri veritas protinus demanat.

Ceterum si transformationem functionis t immediate, i. e. absque cognitione substitutionum IV. art. 32, perficere cupimus, praefixo sunt formulae:

$$f = \mathcal{A}^0 k^0$$

$$g = \mathcal{B}^0 k^0 + \mathcal{B}' k'$$

$$h = \mathcal{C}^0 k^0 + \mathcal{C}' k' + \mathcal{C}'' k''$$

etc., vnde coëfficientes k^0 , k' , k'' etc. deinceps determinabuntur, tandemque habebitur

$$K = -\xi^0 k^0 - \xi' k' - \xi'' k'' - \text{etc.}$$

35.

Tractatione peculiari dignum est problema sequens, tum propter utilitatem practicam, tum propter solutionis concinnitatem.

Inuenire mutationes valorum maxime plausibilium incognitarum ab accessione aequationis nouae productas, nec non pondera nouarum determinationum.

Retinebimus designationes in praecedentibus adhibitas, ita vt aequationes primitivae, ad pondus $= 1$ reductae, sint haec

$v = 0, v' = 0, v'' = 0$ etc.; aggregatum indefinitum $v v + v' v + v'' v''$ etc. $= \Omega$; porro vt ξ, η, ζ etc. sint quotientes differentiales parciales

$$\frac{d\Omega}{dx}, \frac{d\Omega}{dy}, \frac{d\Omega}{dz} \text{ etc.}$$

denique vt ex eliminatione indefinita sequatur

$$\left. \begin{aligned} x &= A + [\alpha\alpha]\xi + [\alpha\beta]\eta + [\alpha\gamma]\zeta + \text{etc.} \\ y &= B + [\alpha\beta]\xi + [\beta\beta]\eta + [\beta\gamma]\zeta + \text{etc.} \\ z &= C + [\alpha\gamma]\xi + [\beta\gamma]\eta + [\gamma\gamma]\zeta + \text{etc.} \end{aligned} \right\} (I)$$

Iam supponamus, accedere aequationem nouam $v^* = 0$ (proxime veram, et cuius pondus $= 1$), et inquiramus, quantas mutationes hinc nacturi sint tum valores incognitarum maxime plausibiles A, B, C etc., tum coefficientes $[\alpha\alpha], [\alpha\beta]$ etc.

$$\text{Statuamus } \Omega + v^* v^* = \Omega^*,$$

$$\frac{d\Omega^*}{dx} = \xi^*, \frac{d\Omega^*}{dy} = \eta^*, \frac{d\Omega^*}{dz} = \zeta^* \text{ etc.}$$

supponamusque, hinc per eliminationem sequi

$$x = A^* + [\alpha\alpha^*]\xi^* + [\alpha\beta^*]\eta^* + [\alpha\gamma^*]\zeta^* \text{ etc.}$$

Denique fit

$$v^* = fx + gy + hz + \text{etc.} + k$$

prodeat inde, substitutis pro x, y, z etc. valoribus ex (I),

$$v^* = F\xi + G\eta + H\zeta + \text{etc.} + K$$

$$\text{statuaturque } Ff + Gg + Hh + \text{etc.} = \omega.$$

Manifesto K erit valor maxime plausibilis functionis v^* , quatenus ex aequationibus primitiuis sequitur, sine respectu valoris 0 quem observatio accessoria praebuit, atque $\frac{1}{\omega}$ pondus istius determinationis.

Iam habemus

$$\xi^* = \xi + fv^*, \eta^* = \eta + gv^*, \zeta^* = \zeta + hv^* \text{ etc.}$$

adeoque

$$F\xi^* + G\eta^* + H\zeta^* + \text{etc.} + K = v^*(1 + Ff + Gg + Hh + \text{etc.})$$

$$\text{siue } v^* = \frac{F\xi^* + G\eta^* + H\zeta^* + \text{etc.} + K}{1 + \omega}$$

Perinde fit

$$x = A + [\alpha\alpha]\xi^* + [\alpha\beta]\eta^* + [\alpha\gamma]\zeta^* + \text{etc.} - v^*(f[\alpha\alpha] + g[\alpha\beta] + h[\alpha\gamma] + \text{etc.})$$

$$= A + [\alpha\alpha]\xi^* + [\alpha\beta]\eta^* + [\alpha\gamma]\zeta^* + \text{etc.} - Fv^*$$

$$= A + [\alpha\alpha]\xi^* + [\alpha\beta]\eta^* + [\alpha\gamma]\zeta^* + \text{etc.} - \frac{F}{1 + \omega}(F\xi^* + G\eta^* + H\zeta^* + \text{etc.} + K)$$

Hinc itaque colligimus

$$A^* = A - \frac{FK}{1 + \omega}, \text{ qui erit valor maxime plausibilis ipsius}$$

x ex omnibus observationibus;

$$[\alpha\alpha^*] = [\alpha\alpha] - \frac{FF}{1 + \omega}$$

adeoque pondus istius determinationis

$$= \frac{1}{[\alpha\alpha] - \frac{FF}{1 + \omega}}$$

Prorsus eodem modo inuenitur valor maxime plausibilis ipsius y , omnibus observationibus superstructus

$$B^* = B - \frac{GK}{1 + \omega}$$

atque pondus huius determinationis

$$= \frac{1}{[\beta\beta] - \frac{GG}{1 + \omega}}$$

et sic porro. *Q. E. I.*

Liceat huic solutioni quasdam annotationes adiacere.

I. Substitutis his nouis valoribus A^* , B^* , C^* etc., functio v^* obtinet valorem maxime plausibilem

$K - \frac{K}{1+\omega} (Ff + Gg + Hh + \text{etc.}) = \frac{K}{1+\omega}$. Et quum indefinite sit

$$v^* = \frac{F}{1+\omega} \cdot \xi^* + \frac{G}{1+\omega} \cdot \eta^* + \frac{H}{1+\omega} \cdot \zeta^* + \text{etc.} + \frac{K}{1+\omega}$$

pondus istius determinationis per principia art. 29. eruitur

$$= \frac{1+\omega}{Ff + Gg + Hh + \text{etc.}} = \frac{1}{\omega} + 1.$$

Eadem immediate resultant ex applicatione regulæ in fine art. 21. traditæ; scilicet complexus æquationum primitivarum præbuerat

determinationem $v^* = K$ cum pondere $= \frac{1}{\omega}$, dein obseruatio noua dedit determinationem aliam, ab illa independentem, $v^* = 0$, cum pondere $= 1$, quibus combinatis prodit determinatio $v^* = \frac{K}{1+\omega}$

cum pondere $= \frac{1}{\omega} + 1$.

II. Hinc porro sequitur, quum pro $x = A^*$, $y = B^*$, $z = C^*$ etc. esse debeat $\xi^* = 0$, $\eta^* = 0$, $\zeta^* = 0$ etc., pro iisdem valoribus fieri

$$\xi = -\frac{fK}{1+\omega}, \eta = -\frac{gK}{1+\omega}, \zeta = -\frac{hK}{1+\omega} \text{ etc.}$$

nec non, quoniam indefinite $\Omega = \xi(x - A) + \eta(y - B) + \zeta(z - C) + \text{etc.} + M$,

$$\Omega = \frac{KK}{(1+\omega)^2} (Ff + Gg + Hh + \text{etc.}) + M = M + \frac{\omega KK}{(1+\omega)^2};$$

denique, quoniam indefinite $\Omega^* = \Omega + v^* v^*$,

$$\Omega^* = M + \frac{\omega KK}{(1+\omega)^2} + \frac{KK}{(1+\omega)^2} = M + \frac{KK}{1+\omega}$$

III. Comparando hæc cum iis quæ in art. 30. docuimus, animaduertimus, functionem Ω hic valorem minimum obtinere,

quem pro valore determinato functionis $v^* = \frac{K}{1+\omega}$ accipere potest.

36.

Problematis alius, praecedenti affinis, puta

Inuestigare mutationes valorum maxime plausibilium incognitarum, a mutato pondere vnus ex obseruationibus primitiuis oriundas, nec non pondera nouarum determinationum
solutionem tantummodo hic adscribemus, demonstrationem, quae ad instar art. praec. facile absoluitur, breuitatis causa suppressantes.

Supponamus, peracto demum calculo animaduerti, alicui obseruationum pondus seu nimis paruum, seu nimis magnum tributum esse, e. g. obseruationi primae, quae dedit $V=L$, loco ponderis p in calculo adhibiti rectius tribui pondus $= p^*$. Tunc haud opus erit calculum integrum repetere, sed commodius correctiones per formulas sequentes computare licebit.

Valores incognitarum maxime plausibiles correcti erunt hi:

$$x = A - \frac{(p^* + p) \alpha \lambda}{p + (p^* - p) (a\alpha + b\beta + c\gamma + \text{etc.})}$$

$$y = B - \frac{(p^* - p) \beta \lambda}{p + (p^* - p) (a\alpha + b\beta + c\gamma + \text{etc.})}$$

$$z = C - \frac{(p^* - p) \gamma \lambda}{p + (p^* - p) (a\alpha + b\beta + c\gamma + \text{etc.})}$$

etc. ponderaque harum determinationum inuenientur, diuidendo unitatem resp. per

$$[a\alpha] - \frac{(p^* - p) \alpha \alpha}{p + (p^* - p) (a\alpha + b\beta + c\gamma + \text{etc.})}$$

$$[\beta\beta] - \frac{(p^* - p) \beta \beta}{p + (p^* - p) (a\alpha + b\beta + c\gamma + \text{etc.})}$$

$$[\gamma\gamma] - \frac{(p^* - p) \gamma \gamma}{p + (p^* - p) (a\alpha + b\beta + c\gamma + \text{etc.})} \text{ etc.}$$

Haec solutio simul complectitur casum, ubi peracto calculo percipitur, vnam ex obseruationibus omnino reici debuisse, quum hoc idem sit ac si facias $p^* = 0$; et perinde valor $p^* = \infty$ refer-

tur ad casum eum, ubi aequatio $V = L$, quae in calculo tamquam approximata tractata erat, reuera praecisione absoluta gaudet.

Ceterum quoties vel aequationibus, quibus calculus superstructus erat, plures nouae accedunt, vel pluribus ex illis pondera erronea tributa esse percipitur, computus correctionum nimis complicatus euaderet; quocirca in tali casu calculum ab integro relicere praestabit.

37.

In art. 15, 16. methodum explicauimus, observationum praecisionem proxime determinandi *). Sed haec methodus supponit, errores, qui reuera occurrerint, satis multos exacte cognitos esse, quae conditio, stricte loquendo, rarissime, ne dicam nunquam, locum habebit. Quodsi quidem quantitates, quarum valores approximati per observationes innotuerunt, secundum legem cognitam, ab vna pluribusue quantitatibus incognitis pendent, harum valores maxime plausibiles per methodum quadratorum minimorum eruere licebit, ac dein valores quantitatum, quae observationum obiecta fuerant, illinc computati perparum a valoribus veris discrepare censebuntur, ita vt ipsorum differentias a valoribus obseruatis eo maiori iure tamquam observationum errores veros adoptare liceat, quo maior fuerit harum multitudo. Hanc praxin sequuti sunt omnes calculatores, qui observationum praecisionem in casibus concretis a posteriori aestimare susceperunt: sed manifestio illa theoretice erronea est, et quamquam in casibus multis ad vsus practicos sufficere possit, tamen

*) Disquisitio de eodem argumento, quam in commentatione anteriori (*Zeitschrift für Astronomie und verwandte Wissenschaften* Vol. I, p. 185.) tradideramus, eidem hypothese circa indolem functionis probabilitatem errorum exprimentis innixa erat, cui in Theoria motus corporum coelestium methodum quadratorum minimorum superstruxeramus (vid. art. 9, III.).

in aliis enormiter peccare potest. Summopere itaque hoc argumentum dignum est, quod accuratius enodetur.

Retinebimus in hac disquisitione designationes inde ab art. 19. allibitas. Praxis ea de qua diximus, quantitates A , B , C etc. tamquam valores veros ipsarum x , y , z considerat, et pro in ipsis λ , λ' , λ'' etc. tamquam valores veros functionum v , v' , v'' etc. Si omnes observationes aequali praecisione gaudent, ipsarumque pondus $p = p' = p''$ etc. pro unitate acceptum est, eadem quantitates, signis mutatis, in illa suppositione observationum errores exhibent, unde praecepta art. 15, praebent observationum errorem medium m

$$= \sqrt{\frac{\lambda\lambda + \lambda'\lambda' + \lambda''\lambda'' + \text{etc.}}{\pi}} = \sqrt{\frac{M}{\pi}}$$

Si observationum praecisio non est eadem, quantitates $-\lambda$, $-\lambda'$, $-\lambda''$ etc. exhiberent observationum errores per radices quadratas e ponderibus multiplicatos, praeceptaque art. 16. ad eandem formulam $\sqrt{\frac{M}{\pi}}$ perducerent, iam errorem medium talium observationum, quibus pondus $= 1$ tribuitur, denotantem. Sed manifestello calculus exactus requireret, ut loco quantitaturn λ , λ' , λ'' etc. valores functionum v , v' , v'' etc. e valoribus veris ipsarum x , y , z etc. prodeuntes adhiberentur, i. e. loco ipsius M , valor functionis Δ valoribus veris ipsarum x , y , z etc. respondens. Qui quamquam assignari nequeat, tamen certi sumus, eum esse maiorem quam M (quippe qui est minimus possibilis), excipiendo casum infinite parum probabilem, ubi incognitarum valores maxime plausibiles exacte cum veris quadrant. In genere itaque affirmare possumus, praxin vulgarem errorem medium iusto minorem producere, siue observationibus praecisionem nimis magnam tribuere. Videamus iam, quid doceat theoria rigorosa.

Ante omnia inuestigare oportet, quonam modo M ab observationum erroribus veris pendeat. Denotemus hos, vt in art. 28, per e, e', e'' etc., statuamusque ad maiorem simplicitatem

$$e \vee p = \varepsilon, e' \vee p' = \varepsilon', e'' \vee p'' = \varepsilon'' \text{ etc., nec non}$$

$$m \vee p = m' \vee p' = m'' \vee p'' \text{ etc.} = \mu$$

Porro sint valores veri ipsarum x, y, z etc. resp. $A - x^0, B - y^0, C - z^0$ etc., quibus respondeant valores ipsarum ξ, η, ζ etc. hi $-\xi^0, -\eta^0, -\zeta^0$ etc. Manifesto iisdem respondebunt valores ipsarum v, v', v'' etc. hi $-\varepsilon, -\varepsilon', -\varepsilon''$ etc. ita vt habeatur

$$\xi^0 = a\varepsilon + a'\varepsilon' + a''\varepsilon'' + \text{etc.}$$

$$\eta^0 = b\varepsilon + b'\varepsilon' + b''\varepsilon'' + \text{etc.}$$

$$\zeta^0 = c\varepsilon + c'\varepsilon' + c''\varepsilon'' + \text{etc.}$$

etc. nec non

$$x^0 = a\varepsilon + a'\varepsilon' + a''\varepsilon'' + \text{etc.}$$

$$y^0 = b\varepsilon + b'\varepsilon' + b''\varepsilon'' + \text{etc.}$$

$$z^0 = c\varepsilon + c'\varepsilon' + c''\varepsilon'' + \text{etc.}$$

Denique statuemus

$$\Omega^0 = \varepsilon\varepsilon + \varepsilon'\varepsilon' + \varepsilon''\varepsilon'' + \text{etc.}$$

ita vt sit Ω^0 aequalis valori functionis Ω valoribus veris ipsarum x, y, z etc. respondentis. Hinc quum habeatur indefinite $\Omega = M + (x - A)\xi + (y - B)\eta + (z - C)\zeta + \text{etc.}$, erit etiam

$$M = \Omega^0 - x^0\xi^0 - y^0\eta^0 - z^0\zeta^0 - \text{etc.}$$

Hinc manifestum est, M , euolutione facta esse functionem homogeneam secundi ordinis errorum e, e', e'' etc., quae, pro diuersis errorum valoribus maior minorue euadere poterit. Sed quatenus errorum magnitudo nobis incognita manet, functionem hanc indefinite considerare, imprimisque secundum principia calculi probabilitatis eius valorem medium assignare conueniet. Quem inueniemus, si loco quadratorum $ee, e'e', e''e''$ etc. resp. scribimus $mm, m'm', m''m''$ etc., producta vero $ee', ee'', e'e''$ etc.

omnino omittimus, vel quod idem est, si loco cuiusvis quadrati $\varepsilon\varepsilon$, $\varepsilon'\varepsilon'$, $\varepsilon''\varepsilon''$ etc. scribimus $\mu\mu$, productis $\varepsilon\varepsilon'$, $\varepsilon\varepsilon''$, $\varepsilon'\varepsilon''$ etc. prorsus neglectis. Hoc modo e termino Ω° manifesto prouenit $\pi\mu\mu$; terminus $-x^\circ\xi^\circ$ producet

$$-(\alpha\alpha + \alpha'\alpha' + \alpha''\alpha'' + \text{etc.})\mu\mu = -\mu\mu$$

et similiter singulae partes reliquae praebunt $-\mu\mu$, ita ut valor medius totalis fiat $= (\pi - \rho)\mu\mu$, denotante π multitudinem obseruationum, ρ multitudinem incognitarum. Valor verus quidem ipsius M , prout fors errores obtulit, maior minorue medio fieri potest, sed discrepantia eo minoris momenti erit, quo maior fuerit obseruationum multitudo, ita ut pro valore approximato ipsius μ accipere liceat

$$\sqrt{\frac{M}{\pi - \rho}}$$

Valori itaque ipsius μ , ex praxi erronea, de qua in art. praec. loquuti sumus, prodiens, augeri debet in ratione quantitatis $\sqrt{(\pi - \rho)}$ ad $\sqrt{\pi}$.

39.

Quo clarius eluceat, quanto iure valorem fortuitum ipsius M medio aequiparare liceat, adhuc inuelligare oportet errorem medium metuendum, dum statuimus $\frac{M}{\pi - \rho} = m m$. Ille error medius aequalis est radici quadratae e valore medio quantitatis

$$\left(\frac{\Omega^\circ - x^\circ\xi^\circ - y^\circ\eta^\circ - z^\circ\zeta^\circ - \text{etc.} - (\pi - \rho)mm}{\pi - \rho} \right)^2$$

quam ita exhibebimus

$$\left(\frac{\Omega^\circ - x^\circ\xi^\circ - y^\circ\eta^\circ - z^\circ\zeta^\circ - \text{etc.}}{\pi - \rho} \right)^2$$

$$- \frac{2\mu\mu}{\pi - \rho} \left(\Omega^\circ - x^\circ\xi^\circ - y^\circ\eta^\circ - z^\circ\zeta^\circ - \text{etc.} - (\pi - \rho)\mu\mu \right) - \mu^4$$

et quum manifestio valor medius termini secundi fiat $= 0$, res in eo vertitur, ut indagemus valorem medium functionis

$\Psi = (\Omega^{\circ} - x^{\circ} \xi^{\circ} - y^{\circ} \eta^{\circ} - z^{\circ} \zeta^{\circ} - \text{etc.})^2$
 quo inuento et per N designato, error medius quaesitus erit

$$= \sqrt{\left(\frac{N}{(\pi - \rho)^2} - \mu^4 \right)}$$

Expressio Ψ euoluta manifesto est functio homogenea siue errorum e, e', e'' etc., siue quantitatum $\varepsilon, \varepsilon', \varepsilon''$ etc., eiusque valor medius inuenietur, si

1° pro biquadratis e^4, e'^4, e''^4 etc. substituuntur eorum valores medii

2° pro singulis productis e binis quadratis vt $ee'e'e', ee'e''e'', e'e'e''e''$ etc. producta ex ipsorum valoribus mediis, puta $mm'm'm', mm'm''m'', m'm'm''m''$ etc.

3° partes vero reliquae, quae implicabunt vel factorem talem e^3e' , vel talem $ee'e'e''$, omnino omittuntur. Valores medios biquadratorum e^4, e'^4, e''^4 etc. ipsis biquadratis m^4, m'^4, m''^4 etc. proportionales supponemus (vid. art. 16), ita vt illi sint ad haec vt ν^4 ad μ^4 , adeoque ν^4 denotet valorem medium biquadratorum observationum talium quarum pondus $= 1$. Hinc praecepta praecedentia ita quoque exprimi poterunt: Loco singulorum biquadratorum $\varepsilon^4, \varepsilon'^4, \varepsilon''^4$ etc. scribendum erit ν^4 , loco singulorum productorum e binis quadratis vt $\varepsilon\varepsilon'e'e', \varepsilon\varepsilon'e''e'', e'e'e''e''$ etc., scribendum erit μ^4 , omnesque reliqui termini, qui implicabunt factores tales vt ε^3e' , vel $\varepsilon\varepsilon'e'e''$, vel $\varepsilon\varepsilon'e''e''$ erunt supprimendi.

His probe intellectis facile patebit

I. Valorem medium quadrati $\Omega^{\circ} \Omega^{\circ}$ esse $\pi \nu^4 + (\pi\pi - \pi) \mu^4$

II. Valor medius producti $\varepsilon \varepsilon x^{\circ} \xi^{\circ}$ fit $= a \alpha \nu^4 + (a' \alpha' + a'' \alpha'' + \text{etc.}) \mu^4$, siue quoniam $a \alpha + a' \alpha' + a'' \alpha'' + \text{etc.} = 1$.
 $= a \alpha (\nu^4 - \mu^4) + \mu^4$

Et quum perinde valor medius producti $\varepsilon' \varepsilon' x^{\circ} \xi^{\circ}$ fiat =

$\alpha' \alpha' (v^4 - \mu^4) + \mu^4$, valor medius producti $\varepsilon'' \varepsilon'' x^\circ \xi^\circ$ autem $= \alpha'' \alpha'' (v^4 - \mu^4) + \mu^4$ et sic porro, patet, valorem medium producti $(\varepsilon \varepsilon + \varepsilon' \varepsilon' + \varepsilon'' \varepsilon'' + \text{etc.}) x^\circ \xi^\circ$ siue $\Omega^\circ x^\circ \xi^\circ$ esse

$$= v^4 - \mu^4 + \pi \mu^4$$

Eundem valorem medium habebunt producta $\Omega^\circ y^\circ \eta^\circ$, $\Omega^\circ z^\circ \zeta^\circ$ etc. Quapropter valor medius producti $\Omega^\circ (x^\circ \xi^\circ + y^\circ \eta^\circ + z^\circ \zeta^\circ + \text{etc.})$ fit

$$= p v^4 + p(\pi - 1) \mu^4$$

III. Ne evolutiones reliquae nimis prolixae euadant, idonea denotatio introducenda erit. Vtemur itaque characteristica Σ sensu aliquantum latiori quam supra passim factum est, ita vt denotet aggregatum termini, cui praefixa est, cum omnibus similibus sed non identicis inde per omnes observationum permutationes oriundis. Hoc pacto e. g. habemus $x^\circ = \Sigma \alpha \varepsilon$, $x^\circ x^\circ = \Sigma \alpha \alpha \varepsilon \varepsilon + 2 \Sigma \alpha \alpha' \varepsilon \varepsilon'$. Colligendo itaque valorem medium producti $x^\circ x^\circ \xi^\circ \xi^\circ$ per partes, habemus primo valorem medium producti $\alpha \alpha \varepsilon \varepsilon \xi^\circ \xi^\circ$

$$= \alpha \alpha \alpha \alpha v^4 + \alpha \alpha (\alpha' \alpha' + \alpha'' \alpha'' + \text{etc.}) \mu^4$$

$$= \alpha \alpha \alpha \alpha (v^4 - \mu^4) + \alpha \alpha \mu^4 \Sigma \alpha \alpha$$

Perinde valor medius producti $\alpha' \alpha' \varepsilon \varepsilon' \xi^\circ \xi^\circ$ fit $= \alpha' \alpha' \alpha' \alpha' (v^4 - \mu^4) + \alpha' \alpha' \mu^4 \Sigma \alpha \alpha$ et sic porro, adeoque valor medius producti $\xi^\circ \xi^\circ \Sigma \alpha \alpha \varepsilon \varepsilon$

$$= (v^4 - \mu^4) \Sigma \alpha \alpha \alpha \alpha + \mu^4 \Sigma \alpha \alpha \cdot \Sigma \alpha \alpha$$

Porro valor medius producti $\alpha \alpha' \varepsilon \varepsilon' \xi^\circ \xi^\circ$ fit $= 2 \alpha \alpha' \alpha \alpha' \mu^4$, valor medius producti $\alpha \alpha'' \varepsilon \varepsilon'' \xi^\circ \xi^\circ$ perinde $= 2 \alpha \alpha'' \alpha \alpha'' \mu^4$ etc., vnde facile concluditur, valorem medium producti $\xi^\circ \xi^\circ \Sigma \alpha \alpha' \varepsilon \varepsilon'$ fieri

$$= 2 \mu^4 \Sigma \alpha \alpha \alpha' \alpha' = \mu^4 ((\Sigma \alpha \alpha)^2 - \Sigma \alpha \alpha \alpha \alpha) = \mu^4 (1 - \Sigma \alpha \alpha \alpha \alpha)$$

His collectis habemus valorem medium producti $x^\circ x^\circ \xi^\circ \xi^\circ$

$$= (v^4 - 3 \mu^4) \Sigma \alpha \alpha \alpha \alpha + 2 \mu^4 + \mu^4 \Sigma \alpha \alpha \cdot \Sigma \alpha \alpha.$$

H

IV. Haud abfimili modo inuenitur valor medius producti $x^{\circ} y^{\circ} \xi^{\circ} \eta^{\circ}$

$$= \nu^4 \Sigma ab \alpha \beta + \mu^4 \Sigma a \alpha b' \beta' + \mu^4 \Sigma a b \alpha' \beta' + \mu^4 \Sigma a \beta b' \alpha'$$

Sed habetur

$$\Sigma a \alpha b' \beta' = \Sigma a \alpha . \Sigma b \beta - \Sigma a \alpha b \beta$$

$$\Sigma a b \alpha' \beta' = \Sigma a b . \Sigma \alpha \beta - \Sigma a b \alpha \beta$$

$$\Sigma a \beta b' \alpha' = \Sigma a \beta . \Sigma b \alpha - \Sigma a \beta b \alpha$$

vnde valor ille medius fit, propter $\Sigma a \alpha = 1$, $\Sigma b \beta = 1$, $\Sigma a \beta = 0$, $\Sigma b \alpha = 0$,

$$= (\nu^4 - 3\mu^4) \Sigma ab \alpha \beta + \mu^4 (1 + \Sigma ab . \Sigma \alpha \beta)$$

V. Quum prorsus eodem modo valor medius producti $x^{\circ} z^{\circ} \xi^{\circ} \zeta^{\circ}$ fiat

$$= (\nu^4 - 3\mu^4) \Sigma a c \alpha \gamma + \mu^4 (1 + \Sigma a c . \Sigma \alpha \gamma)$$

et sic porro, additio valorem medium producti $x^{\circ} \xi^{\circ} (x^{\circ} \xi^{\circ} + y^{\circ} \eta^{\circ} + z^{\circ} \zeta^{\circ} + \text{etc.})$ suppeditat

$$= (\nu^4 - 3\mu^4) \Sigma (a \alpha (a \alpha + b \beta + c \gamma + \text{etc.})) + (\rho + 1) \mu^4 + \mu^4 (\Sigma a \alpha . \Sigma \alpha \alpha + \Sigma a b . \Sigma \alpha \beta + \Sigma a c . \Sigma \alpha \gamma + \text{etc.})$$

$$= (\nu^4 - 3\mu^4) \Sigma (a \alpha (a \alpha + b \beta + c \gamma + \text{etc.})) + (\rho + 2) \mu^4$$

VI. Prorsus eodem modo valor medius producti $y^{\circ} \eta^{\circ} (x^{\circ} \xi^{\circ} + z^{\circ} \zeta^{\circ} + \text{etc.})$ eruitur

$$= (\nu^4 - 3\mu^4) \Sigma (b \beta (a \alpha + b \beta + c \gamma + \text{etc.})) + (\rho + 2) \mu^4$$

dein valor medius producti $z^{\circ} \zeta^{\circ} (x^{\circ} \xi^{\circ} + y^{\circ} \eta^{\circ} + z^{\circ} \zeta^{\circ} + \text{etc.})$

$$= (\nu^4 - 3\mu^4) \Sigma (c \gamma (a \alpha + b \beta + c \gamma + \text{etc.})) + (\rho + 2) \mu^4$$

et sic porro. Hinc per additionem prodix valor medius quadrati $(x^{\circ} \xi^{\circ} + y^{\circ} \eta^{\circ} + z^{\circ} \zeta^{\circ} + \text{etc.})^2$

$$= (\nu^4 - 3\mu^4) \Sigma ((a \alpha + b \beta + c \gamma + \text{etc.})^2) + (\rho \rho + 2 \rho) \mu^4$$

VII. Omnibus tandem rite collectis eruitur

$$N = (\pi - 2\rho) \nu^4 + (\pi \pi - \pi - 2 \pi \rho + 4 \rho + \rho \rho) \mu^4 + (\nu^4 - 3\mu^4) \Sigma ((a \alpha + b \beta + c \gamma + \text{etc.})^2)$$

$$= (\pi - \rho)(\nu^4 - \mu^4) + (\pi - \rho)^2 \mu^4 - (\nu^4 - 3\mu^4)(\rho - \Sigma((a\alpha + b\beta + c\gamma + \text{etc.})^2))$$

Error itaque medius in determinatione ipsius $\mu\mu$ per formulam

$$\mu\mu = \frac{M}{\pi - \rho}$$

metuendus erit

$$= \sqrt{\left\{ \frac{\nu^4 - \mu^4}{\pi - \rho} - \frac{\nu^4 - 3\mu^4}{(\pi - \rho)^2} \cdot (\rho - \Sigma((a\alpha + b\beta + c\gamma + \text{etc.})^2)) \right\}}$$

40.

Quantitas $\Sigma((a\alpha + b\beta + c\gamma + \text{etc.})^2)$, quae in expressio-
nem modo inuentam ingreditur, generaliter quidem ad formam
simplicio-rem reduci nequit: nihilominus duo limites assignari
possunt, inter quos ipsius valor necessario iacere debet. *Primo*
scilicet e relationibus supra euolutis facile demonstratur esse

$$(a\alpha + b\beta + c\gamma + \text{etc.})^2 + (a\alpha' + b\beta' + c\gamma' + \text{etc.})^2 + (a\alpha'' + b\beta'' + c\gamma'' + \text{etc.})^2 + \text{etc.} = a\alpha + b\beta + c\gamma + \text{etc.}$$

vnde concludimus, $a\alpha + b\beta + c\gamma + \text{etc.}$ esse quantitatem po-
sitivam unitate minorem (saltem non maiorem). Idem valet de
quantitate $a'\alpha' + b'\beta' + c'\gamma' + \text{etc.}$, quippe cui aggregatum

$$(a'\alpha + b'\beta + c'\gamma + \text{etc.})^2 + (a'\alpha' + b'\beta' + c'\gamma' + \text{etc.})^2 + (a'\alpha'' + b'\beta'' + c'\gamma'' + \text{etc.})^2 + \text{etc.}$$

aequale inuenitur; ac perinde $a''\alpha'' + b''\beta'' + c''\gamma'' + \text{etc.}$ vni-
tate minor erit, et sic porro. Hinc $\Sigma((a\alpha + b\beta + c\gamma + \text{etc.})^2)$
necessario est minor quam π . *Secundo* habetur $\Sigma(a\alpha + b\beta + c\gamma + \text{etc.}) = \rho$, quoniam sit $\Sigma a\alpha = 1$, $\Sigma b\beta = 1$, $\Sigma c\gamma = 1$ etc.;
vnde facile deducitur, summam quadratorum $\Sigma((a\alpha + b\beta + c\gamma + \text{etc.})^2)$ esse maiorem quam $\frac{\rho^2}{\pi}$, vel saltem non mino-
rem. Hinc terminus

$$\frac{\nu^4 - 3\mu^4}{(\pi - \rho)^2} \cdot (\rho - \Sigma((a\alpha + b\beta + c\gamma + \text{etc.})^2))$$

necessario iacet inter limites $-\frac{\nu^4 - 3\mu^4}{\pi - \rho}$ et $\frac{\nu^4 - 3\mu^4}{\pi - \rho} \cdot \frac{\rho}{\pi}$ vel,

si latiores praeferimus, inter hos $-\frac{\nu^4 - 3\mu^4}{\pi - \rho}$ et $+\frac{\nu^4 - 3\mu^4}{\pi - \rho}$, et

proin erroris medii in valore ipsius $\mu\mu = \frac{M}{\pi - \rho}$ metuendi qua-

dratum inter limites $\frac{2\nu^4 - 4\mu^4}{\pi - \rho}$ et $\frac{2\mu^4}{\pi - \rho}$, ita vt praecisionem

quantamvis assequi liceat, si modo obseruationum multitudo fuerit satis magna.

Valde memorabile est, in hypothesi ea (art 9, III.), cui theoria quadratorum minimorum olim superstructa fuerat, illum terminum omnino excidere, et sicuti, ad eruendum valorem approximatum erroris medii obseruationum μ , in omnibus casibus aggregatum $\lambda\lambda + \lambda'\lambda' + \lambda''\lambda'' + \text{etc.} = M$ ita tractare oportet, ac si esset aggregatum $\pi - \rho$ errorum fortuitorum, ita in illa hypothesi etiam praecisionem ipsam huius determinationis aequalem fieri ei, quam determinationi ex $\pi - \rho$ erroribus veris tribuendam esse in art. 15. inuenimus.

316-1

S U P P L E M E N T U M
T H E O R I A E C O M B I N A T I O N I S
O B S E R V A T I O N U M

E R R O R I B U S M I N I M I S O B N O X I A E

A U C T O R E

C A R O L O F R I D E R I C O G A U S S .

G O T T I N G A E
T Y P I S D I E T E R I C H I A N I S .
M D C C C X X V I I I .

SUPPLEMENTUM THEORIAE COMBINATIONIS OBSERVATIONUM

ERRORIBUS MINIMIS OBNOXIAE,

AUCTORE

CAROLO FRIDERICO GAUSS.

SOCIETATI REGIAE EXHIBITUM 1826, SEPT. 16.

1.

In tractatione theoriae combinationis observationum Volumini V Commentationum Recentiorum inserta supposuimus, quantitates eas, quarum valores per observationes praecisione absoluta non gaudentes propositi sunt, a certis elementis incognitis ita pendere, ut in forma functionum datarum horum elementorum exhibitae sint, reique cardinem in eo verti, ut haec elementa quam exactissime ex observationibus derinentur.

In plerisque quidem casibus suppositio ista immediate locum habet. In aliis vero casibus problematis conditio paullo aliter se offert, ita ut primo aspectu dubium videatur, quonam pacto ad formam requisitam reduci possit. Haud raro scilicet accidit, ut quantitates eae, ad quas referuntur observationes, nondum exhi-

bitae sint in forma functionum certorum elementorum, neque etiam ad talem formam reducibiles videantur, saltem non commode vel sine ambagibus: dum, ex altera parte, rei indoles quasdam conditiones suppeditat, quibus valores veri quantitatum observatarum exacte et necessario satisfacere debent.

Attamen, re propius considerata, facile perspicitur, hunc casum ab altero reuera essentialiter haud differre, sed ad eundem reduci posse. Designando scilicet multitudinem quantitatum observatarum per π , multitudinem aequationum conditionalium autem per σ , eligendoque e prioribus $\pi - \sigma$ ad libitum, nihil impedit, quominus has ipsas pro elementis accipiamus, reliquasque, quarum multitudo erit σ , adiumento aequationum conditionalium tamquam functiones illarum consideremus, quo pacto res ad suppositionem nostram reducta erit.

Verum enim vero etiamsi haec via in permultis casibus satis commode ad finem propositum perducatur, tamen negari non potest, eam minus genuinam, operaeque adeo pretium esse, problema in ista altera forma seorsim tractare, tantoque magis, quod solutionem perelegantem admittit. Quin adeo, quum haec solutio noua ad calculos expeditiores perducatur, quam solutio problematis in statu priori, quoties σ est minor quam $\frac{1}{2}\pi$, siue quod idem est, quoties multitudo elementorum in commentatione priori per ρ denotata maior est quam $\frac{1}{2}\pi$, solutionem nouam, quam in commentatione praesente explicabimus, in tali casu praeferre conueniet priori, siquidem aequationes conditionales e problematis indole absque ambagibus depromere licet.

2.

Designemus per v, v', v'' etc. quantitates, multitudine π , quarum valores per observationem innotescunt, pendeatque quantitas incognita ab illis tali modo, vt per functionem datam illarum, puta

u , exhibeatur: sint porro l, l', l'' etc. valores quotientium differentialium

$$\frac{du}{dv}, \frac{du}{dv'}, \frac{du}{dv''} \text{ etc.}$$

valoribus veris quantitatum v, v', v'' etc. respondentes. Quemadmodum igitur per substitutionem horum valorum verorum in functione u huius valor verus prodit, ita, si pro v, v', v'' etc. valores erroribus e, e', e'' etc. resp. a veris discrepantes substituuntur, obtinebitur valor erroneus incognitae, cuius error statui potest

$$= le + l'e' + l''e'' + \text{etc.}$$

siquidem, quod semper supponemus, errores e, e', e'' etc. tam exigui sunt, ut (pro functione u non lineari) quadrata et producta negligere liceat. Et quamquam magnitudo errorum e, e', e'' etc. incerta maneat, tamen incertitudinem tali incognitae determinationi inhaerentem generaliter aestimare licet, et quidem per errorem medium in tali determinatione metuendum, qui per principia commentationis prioris fit

$$= \sqrt{(llmm + l'l'm'm' + l''l''m''m'' + \text{etc.})}$$

denotantibus m, m', m'' etc. errores medios observationum, aut si singulae observationes aequali incertitudini obnoxiae sunt,

$$= m\sqrt{(ll + l'l' + l''l'' + \text{etc.})}$$

Manifesto in hoc calculo pro l, l', l'' etc. aequali iure etiam eos valores quotientium differentialium adoptare licebit, qui valoribus observatis quantitatum v, v', v'' etc. respondent.

3.

Quoties quantitates v, v', v'' etc. penitus inter se sunt independentes, incognita vnico tantum modo per illas determinari poterit: quamobrem tunc illam incertitudinem nullo modo nec euitare neque diminuere licet, et circa valorem incognitae ex observationibus deducendum nihil arbitrio relinquitur.

At longe secus se habet res, quoties inter quantitates v, v', v'' etc. mutua dependentia intercedit, quam per σ aequationes conditionales

$$X = 0, Y = 0, Z = 0 \text{ etc.}$$

exprimi supponemus, denotantibus X, Y, Z etc. functiones datas indeterminatarum v, v', v'' etc. In hoc casu incognitam nostram infinitis modis diuersis per combinationes quantitatuum v, v', v'' etc. determinare licet, quum manifesto loco functionis u adoptari possit quaecunque alia U ita comparata, vt $U - u$ indefinite euanescat, statuendo $X = 0, Y = 0, Z = 0$ etc.

In applicatione ad casum determinatum nulla quidem hinc prodiret differentia respectu valoris incognitae, si observationes absoluta praecisione gauderent: sed quatenus hae erroribus obnoxiae manent, manifesto in genere alia combinatio alium valorem incognitae afferet. Puta, loco erroris

$$le + l'e' + l''e'' + \text{etc.}$$

quem functio u commiserat, iam habebimus

$$Le + L'e' + L''e'' + \text{etc.}$$

si functionem U adoptamus, atque valores quotientium differentia-

lium $\frac{dU}{dv}, \frac{dU}{dv'}, \frac{dU}{dv''}$ etc. resp. per L, L', L'' etc. denotamus.

Et quamquam errores ipsos assignare nequeamus, tamen errores medios in diuersis observationum combinationibus metuendos inter se comparare licebit: optimaque combinatio ea erit, in qua hic error medius quam minimus euadit. Qui quum fiat

$$= \sqrt{(LLmm + L'L'm'm' + L''L''m''m'' + \text{etc.})}$$

in id erit incumbendum, vt aggregatum $LLmm + L'L'm'm' + L''L''m''m'' + \text{etc.}$ nanciscatur valorem minimum.

4.

Quum varietas infinita functionum U , quae secundum conditionem in art. praec. enunciatam ipsius u vice fungi possunt, eate-

nus tantum hic consideranda veniat, quatenus diuersa systemata valorum coefficientium L, L', L'' etc. inde sequuntur, indagare oportebit ante omnia nexum, qui inter cuncta systemata admissibilia locum habere debet. Designemus valores determinatos quotientium differentialium partialium

$$\frac{dX}{dv}, \quad \frac{dX}{dv'}, \quad \frac{dX}{dv''} \quad \text{etc.}$$

$$\frac{dY}{dv}, \quad \frac{dY}{dv'}, \quad \frac{dY}{dv''} \quad \text{etc.}$$

$$\frac{dZ}{dv}, \quad \frac{dZ}{dv'}, \quad \frac{dZ}{dv''} \quad \text{etc. etc.}$$

quos obtinent, si ipsis v, v', v'' etc. valores veri tribuuntur, resp. per

$$a, \quad a', \quad a'' \quad \text{etc.}$$

$$b, \quad b', \quad b'' \quad \text{etc.}$$

$$c, \quad c', \quad c'' \quad \text{etc. etc.}$$

patetque, si ipsis v, v', v'' etc. accedere concipiantur talia incrementa dv, dv', dv'' etc. per quae X, Y, Z etc. non mutantur, adeoque singulae maneant $= 0$, i. e. satisfaciencia aequationibus

$$0 = a dv + a' dv' + a'' dv'' + \text{etc.}$$

$$0 = b dv + b' dv' + b'' dv'' + \text{etc.}$$

$$0 = c dv + c' dv' + c'' dv'' + \text{etc.}$$

etc.

etiam $u - U$ non mutari debere, adeoque fieri

$$0 = (l - L) dv + (l' - L') dv' + (l'' - L'') dv'' + \text{etc.}$$

Hinc facile concluditur, coefficientes L, L', L'' etc. contentos esse debere sub formulis talibus

$$L = l + ax + by + cz + \text{etc.}$$

$$L' = l' + a'x + b'y + c'z + \text{etc.}$$

$$L'' = l'' + a''x + b''y + c''z + \text{etc.}$$

etc., denotantibus x, y, z etc. multiplicatores determinatos. Vice versa patet, si systema multiplicatorum determinatorum x, y, z etc.

ad libitum assumatur, semper assignari posse functionem U talem, cui valores ipsorum L, L', L'' etc. his aequationibus conformes respondeant, et quae pro conditione in art. praec. enunciata ipsius u vice fungi possit: quin adeo hoc infinitis modis diuersis effici posse. Modus simplicissimus erit statuere $U = u + xX + yY + zZ +$ etc.; generalius statuere licet $U = u + xX + yY + zZ +$ etc. $+ u'$, denotante u' talem functionem indeterminatarum v, v', v'' etc., quae semper euanescit pro $X = 0, Y = 0, Z = 0$ etc., et cuius valor in casu determinato de quo agitur sit maximus vel minimus. Sed ad institutum nostrum nulla hinc oritur differentia.

5.

Facile iam erit, multiplicatoribus x, y, z etc. valores tales tribuere, vt aggregatum

$$LLmm + L'L'm'm' + L''L''m''m'' + \text{etc.}$$

assequatur valorem minimum. Manifesto ad hunc finem haud opus est cognitione errorum mediorum m, m', m'' etc. absoluta, sed sufficit ratio, quam inter se tenent. Introducemus itaque ipsorum loco pondera observationum p, p', p'' etc., i. e. numeros quadratis $mm, m'm', m''m''$ etc. reciproce proportionales, pondere alicuius observationis ad libitum pro vnitatem accepto. Quantitates x, y, z etc. itaque sic determinari debent, vt polynomium indefinitum

$$\frac{(ax + by + cz + \text{etc.} + l)^2}{p} + \frac{(a'x + b'y + c'z + \text{etc.} + l')^2}{p'} + \frac{(a''x + b''y + c''z + \text{etc.} + l'')^2}{p''} + \text{etc.}$$

nanciscatur valorem minimum, quod fieri supponemus per valores determinatos x^0, y^0, z^0 etc.

Introducendo denotationes sequentes

$$\frac{aa}{p} + \frac{a'a'}{p'} + \frac{a''a''}{p''} + \text{etc.} = [aa]$$

$$\frac{ab}{p} + \frac{a'b'}{p'} + \frac{a''b''}{p''} + \text{etc.} = [ab]$$

$$\frac{ac}{p} + \frac{a'c'}{p'} + \frac{a''c''}{p''} + \text{etc.} = [ac]$$

$$\frac{bb}{p} + \frac{b'b'}{p'} + \frac{b''b''}{p''} + \text{etc.} = [bb]$$

$$\frac{bc}{p} + \frac{b'c'}{p'} + \frac{b''c''}{p''} + \text{etc.} = [bc]$$

$$\frac{cc}{p} + \frac{c'c'}{p'} + \frac{c''c''}{p''} + \text{etc.} = [cc]$$

etc. nec non

$$\frac{al}{p} + \frac{a'l'}{p'} + \frac{a''l''}{p''} + \text{etc.} = [al]$$

$$\frac{bl}{p} + \frac{b'l'}{p'} + \frac{b''l''}{p''} + \text{etc.} = [bl] \quad \}$$

$$\frac{cl}{p} + \frac{c'l'}{p'} + \frac{c''l''}{p''} + \text{etc.} = [cl]$$

etc.

manifesto conditio minimi requirit vt fiat

$$\left. \begin{aligned} 0 &= [aa]x^0 + [ab]y^0 + [ac]z^0 + \text{etc.} + [al] \\ 0 &= [ab]x^0 + [bb]y^0 + [bc]z^0 + \text{etc.} + [bl] \\ 0 &= [ac]x^0 + [bc]y^0 + [cc]z^0 + \text{etc.} + [cl] \\ \text{etc.} \end{aligned} \right\} (1)$$

Postquam quantitates x^0 , y^0 , z^0 etc. per eliminationem hinc derivatae sunt, statuetur

$$\left. \begin{aligned} ax^0 + by^0 + cz^0 + \text{etc.} + l &= L \\ a'x^0 + b'y^0 + c'z^0 + \text{etc.} + l' &= L' \\ a''x^0 + b''y^0 + c''z^0 + \text{etc.} + l'' &= L'' \\ \text{etc.} \end{aligned} \right\} (2)$$

His ita factis, functio quantitatum v , v' , v'' etc. ea ad determinationem incognitae nostrae maxime idonea minimaeque incertitudini

obnoxia erit, cuius quotientes differentiales partiales in casu determinato de quo agitur habent valores L, L', L'' etc. resp., pondusque huius determinationis, quod per P denotabimus, erit

$$= \frac{1}{\frac{LL}{p} + \frac{L'L'}{p'} + \frac{L''L''}{p''} + \text{etc.}} \quad (3)$$

sive $\frac{1}{p}$ erit valor polynomii supra allati pro eo systemate valorum quantitatum x, y, z etc., per quod aequationibus (1) satisfit.

6.

In art. praec. eam functionem U dignoscere docuimus, quae determinationi maxime idoneae incognitae nostrae inseruit: videamus iam, quoniam *valorem* incognita hoc modo assequatur. Designetur hic valor per K , qui itaque oritur, si in U valores observati quantitatum v, v', v'' etc. substituuntur; per eandem substitutionem obtineat functio u valorem k ; denique sit x valor verus incognitae, qui proin e valoribus veris quantitatum v, v', v'' etc. proditurus esset, si hos vel in U vel in u substituere possemus. Hinc itaque erit

$$k = x + le + l'e' + l''e'' + \text{etc.}$$

$$K = x + Le + L'e' + L''e'' + \text{etc.}$$

adeoque

$$K = k (L-l)e + (L'-l')e' + (L''-l'')e'' + \text{etc.}$$

Substituendo in hac aequatione pro $L-l, L'-l', L''-l''$ etc. valores ex (2), statuendoque

$$\left. \begin{aligned} ae + a'e' + a''e'' + \text{etc.} &= \mathfrak{A} \\ be + b'e' + b''e'' + \text{etc.} &= \mathfrak{B} \\ ce + c'e' + c''e'' + \text{etc.} &= \mathfrak{C} \end{aligned} \right\} (4)$$

etc., habebimus

$$K = k + \mathfrak{A}x^0 + \mathfrak{B}y^0 + \mathfrak{C}z^0 \text{ etc.} \quad (5)$$

Valores quantitatum X, Y, Z etc. per formulas.(4) quidem calculare non possumus, quum errores e, e', e'' etc. maneant incogniti; at sponte manifestum est, illos nihil aliud esse, nisi valores functionum X, Y, Z etc., qui prodeunt, si pro v, v', v'' etc. valores observati substituuntur. Hoc modo systema aequationum (1), (3), (5) completam problematis nostri solutionem exhibet, quum ea, quae in fine art. 2. de computo quantitatum l, l', l'' etc., valoribus observatis quantitatum v, v', v'' etc. superstruendo monuimus, manifesto aequali iure ad computum quantitatum a, a', a'' etc. b, b', b'' etc. etc. extendere liceat.

7.

Loco formulae (3), pondus determinationis maxime plausibilis experimentis, plures aliae exhiberi possunt, quas evoluere operae pretium erit.

Primo observamus, si aequationes (2) resp. per $\frac{a}{p}, \frac{a'}{p'}, \frac{a''}{p''}$ etc. multiplicentur et addantur, prodire

$$[aa]x^0 + [ab]y^0 + [ac]z^0 + \text{etc.} = \frac{aL}{p} + \frac{a'L'}{p'} + \frac{a''L''}{p''} + \text{etc.}$$

Pars ad laeuam fit = 0, partem ad dextram iuxta analogiam per $[aL]$ denotamus: habemus itaque

$$[aL] = 0, \text{ et prorsus simili modo } [bL] = 0, [cL] = 0 \text{ etc.}$$

Multiplicando porro aequationes (2) deinceps per $\frac{L}{p}, \frac{L'}{p'}, \frac{L''}{p''}$ etc., et addendo, inuenimus

$$\frac{lL}{p} + \frac{l'L'}{p'} + \frac{l''L''}{p''} + \text{etc.} = \frac{L.L}{p} + \frac{L'L'}{p'} + \frac{L''L''}{p''} + \text{etc.}$$

unde obtinemus expressionem secundam pro pondere,

$$P = \frac{1}{\frac{lL}{p} + \frac{l'L'}{p'} + \frac{l''L''}{p''} + \text{etc.}}$$

Denique multiplicando aequationes (2) deinceps per $\frac{l}{p}$, $\frac{l'}{p'}$, $\frac{l''}{p''}$ etc. et addendo, peruenimus ad expressionem tertiam ponderis

$$P = \frac{1}{[al]x^0 + [bl]y^0 + [cl]z + \text{etc.} + [ll]}$$

si ad instar reliquarum denotationum statuimus

$$\frac{ll}{p} + \frac{l'l'}{p'} + \frac{l''l''}{p''} + \text{etc.} = [ll]$$

Hinc adiumento aequationum (1) facile fit transitus ad expressionem quartam, quam ita exhibemus:

$$\begin{aligned} \frac{1}{P} = [ll] &- [aa]x^0x^0 - [bb]y^0y^0 - [cc]z^0z^0 - \text{etc.} \\ &- 2[ab]x^0y^0 - 2[ac]x^0z^0 - 2[bc]y^0z^0 - \text{etc.} \end{aligned}$$

8.

Solutio generalis, quam hactenus explicauimus, ei potissimum casui adaptata est, vbi *una* incognita a quantitatibus obseruatis pendens determinanda est. Quoties vero plures incognitae ab iisdem obseruationibus pendentes valores maxime plausibiles expectant, vel quoties adhuc incertum est, quasnam potissimum incognitas ex obseruationibus deriuare oporteat, has alia ratione praeparare conueniet, cuius euolutionem iam aggredimur.

Considerabimus quantitates x, y, z etc. tamquam indeterminatas, statuemus

$$\left. \begin{aligned} [aa]x + [ab]y + [ac]z + \text{etc.} &= \xi \\ [ab]x + [bb]y + [bc]z + \text{etc.} &= \eta \\ [ac]x + [bc]y + [cc]z + \text{etc.} &= \zeta \end{aligned} \right\} (6)$$

etc., supponemusque, per eliminationem hinc sequi

$$\left. \begin{aligned} [\alpha\alpha]\xi + [\alpha\beta]\eta + [\alpha\gamma]\zeta + \text{etc.} &= x \\ [\beta\alpha]\xi + [\beta\beta]\eta + [\beta\gamma]\zeta + \text{etc.} &= y \\ [\gamma\alpha]\xi + [\gamma\beta]\eta + [\gamma\gamma]\zeta + \text{etc.} &= z \end{aligned} \right\} (7)$$

etc.

Ante omnia hic observare oportet, coëfficientes symmetrice positos necessario aequales fieri, puta

$$\begin{aligned} [\beta \alpha] &= [\alpha \beta] \\ [\gamma \alpha] &= [\alpha \gamma] \\ [\gamma \beta] &= [\beta \gamma] \text{ etc.} \end{aligned}$$

quod quidem e theoria generali eliminationis in aequationibus linearibus sponte sequitur, sed etiam infra, absque illa, directe demonstrabitur.

Habebimus itaque

$$\begin{aligned} x^\circ &= -[\alpha \alpha] \cdot [a l] - [\alpha \beta] \cdot [b l] - [\alpha \gamma] \cdot [c l] - \text{etc.} \\ y^\circ &= -[\alpha \beta] \cdot [a l] - [\beta \beta] \cdot [b l] - [\beta \gamma] \cdot [c l] - \text{etc.} \\ z^\circ &= -[\alpha \gamma] \cdot [a l] - [\beta \gamma] \cdot [b l] - [\gamma \gamma] \cdot [c l] - \text{etc.} \\ &\text{etc.} \end{aligned} \quad \left. \vphantom{\begin{aligned} x^\circ \\ y^\circ \\ z^\circ \end{aligned}} \right\} (8)$$

vnde, si statuimus

$$\begin{aligned} [\alpha \alpha] \mathfrak{A} + [\alpha \beta] \mathfrak{B} + [\alpha \gamma] \mathfrak{C} + \text{etc.} &= A \\ [\alpha \beta] \mathfrak{A} + [\beta \beta] \mathfrak{B} + [\beta \gamma] \mathfrak{C} + \text{etc.} &= B \\ [\alpha \gamma] \mathfrak{A} + [\beta \gamma] \mathfrak{B} + [\gamma \gamma] \mathfrak{C} + \text{etc.} &= C \end{aligned} \quad \left. \vphantom{\begin{aligned} [\alpha \alpha] \mathfrak{A} \\ [\alpha \beta] \mathfrak{A} \\ [\alpha \gamma] \mathfrak{A} \end{aligned}} \right\} (9)$$

etc., obtinemus

$$K = k - A[a l] - B[b l] - C[c l] - \text{etc.}$$

vel si insuper statuimus

$$\begin{aligned} a A + b B + c C + \text{etc.} &= p \varepsilon \\ a' A + b' B + c' C + \text{etc.} &= p' \varepsilon' \\ a'' A + b'' B + c'' C + \text{etc.} &= p'' \varepsilon'' \end{aligned} \quad \left. \vphantom{\begin{aligned} a A \\ a' A \\ a'' A \end{aligned}} \right\} (10)$$

etc., erit

$$K = k - l \varepsilon - l' \varepsilon' - l'' \varepsilon'' - \text{etc.} \quad (11)$$

9.

Comparatio aequationum (7), (9) docet, quantitates auxiliares A, B, C etc. esse valores indeterminatarum x, y, z etc. respondentes valoribus indeterminatarum ξ, η, ζ etc. his $\xi = \mathfrak{A}$, $\eta = \mathfrak{B}$, $\zeta = \mathfrak{C}$ etc., vnde patet haberi

$$\left. \begin{aligned} [aa]A + [ab]B + [ac]C + \text{etc.} &= \mathfrak{A} \\ [ab]A + [bb]B + [bc]C + \text{etc.} &= \mathfrak{B} \\ [ac]A + [bc]B + [cc]C + \text{etc.} &= \mathfrak{C} \end{aligned} \right\} (12)$$

etc. Multiplicando itaque aequationes (10) resp. per $\frac{a}{p}$, $\frac{a'}{p'}$, $\frac{a''}{p''}$
etc. et addendo, obtinemus

$$\left. \begin{aligned} \mathfrak{A} &= a\varepsilon + a'\varepsilon' + a''\varepsilon'' + \text{etc.} \\ \text{et prorsus simili modo} \\ \mathfrak{B} &= b\varepsilon + b'\varepsilon' + b''\varepsilon'' + \text{etc.} \\ \mathfrak{C} &= c\varepsilon + c'\varepsilon' + c''\varepsilon'' + \text{etc.} \end{aligned} \right\} (13)$$

etc. Iam quum $\mathfrak{A}$ sit valor functionis X , si pro v , v' , v'' etc. valores observati substituuntur, facile perspicietur, si his applicentur correctiones $-\varepsilon$, $-\varepsilon'$, $-\varepsilon''$ etc. resp., functionem X hinc adepturam esse valorem 0, et perinde functiones Y , Z etc. hinc ad valorem evanescentem reductum iri. Simili ratione ex aequatione (11) colligitur, K esse valorem functionis u ex eadem substitutione emergentem.

Applicationem correctionum $-\varepsilon$, $-\varepsilon'$, $-\varepsilon''$ etc. ad observationes, vocabimus *observationum compensationem*, manifestoque deducti sumus ad conclusionem grauissimam, puta, observationes eo quem docuimus modo compensatas omnibus aequationibus conditionalibus exacte satisfacere, atque cuilibet quantitati ab observationibus quomodocunque pendenti eum ipsum valorem conciliare, qui ex observationum non mutatarum combinatione maxime idonea emergeret. Quum itaque impossibile sit, errores ipsos e , e' , e'' etc. ex aequationibus conditionalibus eruere, quippe quarum multitudo haud sufficit, saltem *errores maxime plausibiles* nacti sumus, qua denominatione quantitates ε , ε' , ε'' etc. designare licebit.

10.

Quum multitudo observationum maior esse supponatur multitudine aequationum conditionalium, praeter systema correctionum maxi-

me plausibilium $-\varepsilon$, $-\varepsilon'$, $-\varepsilon''$ etc. infinite multa alia inueniri possunt, quae aequationibus conditionalibus satisfaciant, operaeque pretium est indagare, quomodo haec ad illud se habeant. Constituant itaque $-E$, $-E'$, $-E''$ etc. tale systema a maxime plausibili diuersum, habebimusque

$$aE + a'E' + a''E'' + \text{etc.} = \mathfrak{A}$$

$$bE + b'E' + b''E'' + \text{etc.} = \mathfrak{B}$$

$$cE + c'E' + c''E'' + \text{etc.} = \mathfrak{C}$$

etc. Multiplicando has aequationes resp. per A , B , C etc. et addendo, obtinemus adiumento aequationum (10)

$$p\varepsilon E + p'\varepsilon'E' + p''\varepsilon''E'' + \text{etc.} = A\mathfrak{A} + B\mathfrak{B} + C\mathfrak{C} + \text{etc.}$$

Prorsus vero simili modo aequationes (13) suppeditant

$$p\varepsilon\varepsilon + p'\varepsilon'\varepsilon' + p''\varepsilon''\varepsilon'' + \text{etc.} = A\mathfrak{A} + B\mathfrak{B} + C\mathfrak{C} + \text{etc.} \quad (14)$$

E combinatione harum duarum aequationum facile deducitur

$$pEE + p'E'E' + p''E''E'' + \text{etc.} = p\varepsilon\varepsilon + p'\varepsilon'\varepsilon' + p''\varepsilon''\varepsilon'' + \text{etc.} \\ + p(E-\varepsilon)^2 + p'(E'-\varepsilon')^2 + p''(E''-\varepsilon'')^2 + \text{etc.}$$

Aggregatum $pEE + p'E'E' + p''E''E'' + \text{etc.}$ itaque necessario *maius* erit aggregato $p\varepsilon\varepsilon + p'\varepsilon'\varepsilon' + p''\varepsilon''\varepsilon'' + \text{etc.}$, quod enunciari potest tamquam

THEOREMA. Aggregatum quadratorum correctionum, per quas observationes cum aequationibus conditionalibus conciliare licet, per pondera observationum resp. multiplicatorum, fit minimum, si correctiones maxime plausibiles adoptantur.

Hoc est ipsum principium quadratorum minimorum, ex quo etiam aequationes (12), (10) facile immediate deriuari possunt. Ceterum pro hoc aggregato minimo, quod in sequentibus per S denotabimus, aequatio (14) nobis suppeditat expressionem $\mathfrak{A}A + B\mathfrak{B} + C\mathfrak{C} + \text{etc.}$

11.

Determinatio errorum maxime plausibilium, quum a coefficientibus l , l' , l'' etc. independens sit, manifesto praeparationem

commodissimam sistit, ad quemvis vsum, in quem observationes vertere placuerit. Praeterea perspicuum est, ad illud negotium haud opus esse eliminatione *indefinita* seu cognitione coëfficientium $[\alpha\alpha]$, $[\alpha\beta]$ etc., nihilque aliud requiri, nisi vt quantitates auxiliares A, B, C etc., quas in sequentibus *correlata* aequationum conditionalium $X = 0, Y = 0, Z = 0$ etc. vocabimus, ex aequationibus (12) per eliminationem definitam eliciantur atque in formulis (10) substituantur.

Quamquam vero haec methodus nihil desiderandum linquat, quoties quantitatum ab observationibus pendentium valores maxime plausibiles tantummodo requiruntur, tamen res secus se habere videtur, quoties insuper pondus alicuius determinationis in votis est, quum ad hunc finem, prout hoc vel illa quatuor expressionum supra traditarum vti placuerit, cognitio quantitatum L, L', L'' etc., vel saltem cognitio harum x^0, y^0, z^0 etc. necessaria videatur. Hac ratione vtile erit, negotium eliminationis accuratius perscrutari, vnde via facilior ad pondera quoque inuenienda se nobis aperiet.

12.

Nexus quantitatum in hac disquisitione occurrentium laud parum illustratur per introductionem functionis indefinitae secundi ordinis

$$[aa]xx + 2[ab]xy + 2[ac]xz + \text{etc.} + [bb]yy + 2[bc]yz + \text{etc.} + [cc]zz + \text{etc.}$$

quam per T denotabimus. Primo statim obuium est, hanc functionem fieri

$$\frac{(ax + by + cz + \text{etc.})^2}{p} + \frac{(a'x + b'y + c'z + \text{etc.})^2}{p'} + \frac{(a''x + b''y + c''z + \text{etc.})^2}{p''} + \text{etc.} \quad (15)$$

Porro patet esse

$$T = x\xi + y\eta + z\zeta + \text{etc.} \quad (16)$$

et si hic denuo x, y, z etc. adiumento aequationum (7) per ξ, η, ζ etc. exprimuntur,

$$T = [\alpha\alpha]\xi\xi + 2[\alpha\beta]\xi\eta + 2[\alpha\gamma]\xi\zeta + \text{etc.} + [\beta\beta]\eta\eta + 2[\beta\gamma]\eta\zeta + \text{etc.} + [\gamma\gamma]\zeta\zeta + \text{etc.}$$

Theoria supra euoluta bina systemata valorum determinatorum quantitatum x, y, z etc., atque ξ, η, ζ etc. continet; priori, in quo $x = x^0, y = y^0, z = z^0$ etc. $\xi = -[a l], \eta = -[b l], \zeta = -[c l]$ etc., respondebit valor ipsius T hic,

$$T = [ll] - \frac{1}{P}$$

quod vel per expressionem tertiam ponderis P cum aequatione (16) comparatam, vel per quartam sponte elucet; posteriori, in quo $x = A, y = B, z = C$ etc., atque $\xi = \mathcal{A}, \eta = \mathcal{B}, \zeta = \mathcal{C}$ etc., respondet valor $T = S$, vti vel e formulis (10) et (15), vel ex his (14) et (16) manifestum est.

13.

Iam negotium principale consistit in transformatione functionis T ei simili, quam in Theoria Motus Corporum Coelestium art. 182 atque fusius in Disquisitione de elementis ellipticis Palladis exposuimus. Scilicet statuemus (17)

$$[bb, 1] = [bb] - \frac{[ab]^2}{[aa]}$$

$$[bc, 1] = [bc] - \frac{[ab][ac]}{[aa]}$$

$$[bd, 1] = [bd] - \frac{[ab][ad]}{[aa]}$$

etc.

$$[cc, 2] = [cc] - \frac{[ac]^2}{[aa]} - \frac{[bc, 1]^2}{[bb, 1]}$$

C

$$[cd, 2] = [cd] - \frac{[ac][ad]}{[aa]} - \frac{[bc, 1][bd, 1]}{[bb, 1]}$$

etc.

$$[dd, 3] = [dd] - \frac{[ad]^2}{[aa]} - \frac{[bd, 1]^2}{[bb, 1]} - \frac{[cd, 2]^2}{[cc, 2]}$$

etc. etc. Dein statuendo *)

$$[bb, 1]y + [bc, 1]z + [bd, 1]w + \text{etc.} = \eta'$$

$$[cc, 2]z + [cd, 2]w + \text{etc.} = \zeta''$$

$$[dd, 3]w + \text{etc.} = \phi'''$$

etc., erit

$$T = \frac{\xi\xi}{[aa]} + \frac{\eta'\eta'}{[bb, 1]} + \frac{\zeta''\zeta''}{[cc, 2]} + \frac{\phi'''\phi'''}{[dd, 3]} + \text{etc.}$$

quantitatesque η' , ζ'' , ϕ''' etc. a ξ , η , ζ , ϕ etc. pendebunt per aequationes sequentes:

$$\eta' = \eta - \frac{[ab]}{[aa]} \xi$$

$$\zeta'' = \zeta - \frac{[ac]}{[aa]} \xi - \frac{[bc, 1]}{[bb, 1]} \eta'$$

$$\phi''' = \phi - \frac{[ad]}{[aa]} \xi - \frac{[bd, 1]}{[bb, 1]} \eta' - \frac{[cd, 2]}{[cc, 2]} \zeta''$$

etc.

Facile iam omnes formulae ad propositum nostrum necessariae hinc desumuntur. Scilicet ad determinationem correlatorum A , B , C etc. statuemus (18)

*) In praecedentibus sufficere poterant ternae literae pro variis systematicis quantitatum ad tres primas aequationes conditionales referendae: hoc vero loco, ut algorithmi lex clarius eluceat, quartam adiungere visum est; et quum in serie naturali literas a, b, c ; A, B, C ; $\mathfrak{A}, \mathfrak{B}, \mathfrak{C}$ sponte sequantur $d, D, \mathfrak{D}$, in serie x, y, z , deficiente alphabeto, apposuiamus w , nec non in hac ξ, η, ζ hanc ϕ .

$$\mathfrak{B}' = \mathfrak{B} - \frac{[a b]}{[a a]} \mathfrak{A}$$

$$\mathfrak{C}'' = \mathfrak{C} - \frac{[a c]}{[a a]} \mathfrak{A} - \frac{[b c, 1]}{[b b, 1]} \mathfrak{B}'$$

$$\mathfrak{D}''' = \mathfrak{D} - \frac{[a d]}{[a a]} \mathfrak{A} - \frac{[b d, 1]}{[b b, 1]} \mathfrak{B}' - \frac{[c d, 2]}{[c c, 2]} \mathfrak{C}''$$

etc., ac dein A, B, C, D etc. eruentur per formulas sequentes, et quidem ordine inuerso, incipiendo ab vltima,

$$\left. \begin{aligned} [aa]A + [ab]B + [ac]C + [ad]D + \text{etc.} &= \mathfrak{A} \\ [bb, 1]B + [bc, 1]C + [bd, 1]D + \text{etc.} &= \mathfrak{B}' \\ [cc, 2]C + [cd, 2]D + \text{etc.} &= \mathfrak{C}'' \\ [dd, 3]D + \text{etc.} &= \mathfrak{D}''' \\ &\text{etc.} \end{aligned} \right\} (19)$$

Pro aggregato S autem habemus formulam nouam (20)

$$S = \frac{\mathfrak{A} \mathfrak{A}}{[a a]} + \frac{\mathfrak{B}' \mathfrak{B}'}{[b b, 1]} + \frac{\mathfrak{C}'' \mathfrak{C}''}{[c c, 2]} + \frac{\mathfrak{D}''' \mathfrak{D}'''}{[d d, 3]} \text{ etc.}$$

Denique si pondus P , quod determinationi maxime plausibili quantitatis per functionem u expressae tribuendum est, desideratur, faciemus (21)

$$[bl, 1] = [bl] - \frac{[ab][al]}{[aa]}$$

$$[cl, 2] = [cl] - \frac{[ac][al]}{[aa]} - \frac{[bc, 1][bl, 1]}{[bb, 1]}$$

$$[dl, 3] = [dl] - \frac{[ad][al]}{[aa]} - \frac{[bd, 1][bl, 1]}{[bb, 1]} - \frac{[cd, 2][cl, 2]}{[cc, 2]}$$

etc., quo facto erit (22)

$$\frac{1}{P} = [ll] - \frac{[al]^2}{[aa]} - \frac{[bl, 1]^2}{[bb, 1]} - \frac{[cl, 2]^2}{[cc, 2]} - \frac{[dl, 3]^2}{[dd, 3]} - \text{etc.}$$

Formulae (17) (22), quarum simplicitas nihil desiderandum relinquere videtur, solutionem problematis nostri ab omni parte completam exhibent.

14.

Postquam problemata primaria absoluimus, adhuc quasdam quaestiones secundarias attingemus, quae huic argumento maiorem lucem affundent.

Primo inquirendum est, num eliminatio, per quam x, y, z etc. ex ξ, η, ζ etc. deriuare oportet, vmquam impossibilis fieri possit. Manifesto hoc eueniret, si functiones ξ, η, ζ etc. inter se haud independentes essent. Supponamus itaque aliquantisper, vnam earum per reliquas iam determinari, ita vt habeatur aequatio identica

$$\alpha \xi + \beta \eta + \gamma \zeta + \text{etc.} = 0$$

denotantibus α, β, γ etc. numeros determinatos. Erit itaque

$$\alpha[aa] + \beta[ab] + \gamma[ac] + \text{etc.} = 0$$

$$\alpha[ab] + \beta[bb] + \gamma[bc] + \text{etc.} = 0$$

$$\alpha[ac] + \beta[bc] + \gamma[cc] + \text{etc.} = 0$$

etc., vnde, si statuimus

$$\alpha a + \beta b + \gamma c + \text{etc.} = p \Theta$$

$$\alpha a' + \beta b' + \gamma c' + \text{etc.} = p' \Theta'$$

$$\alpha a'' + \beta b'' + \gamma c'' + \text{etc.} = p'' \Theta''$$

etc., sponte sequitur

$$a\Theta + a'\Theta' + a''\Theta'' + \text{etc.} = 0$$

$$b\Theta + b'\Theta' + b''\Theta'' + \text{etc.} = 0$$

$$c\Theta + c'\Theta' + c''\Theta'' + \text{etc.} = 0$$

etc., nec non

$$p\Theta\Theta + p'\Theta'\Theta' + p''\Theta''\Theta'' + \text{etc.} = 0$$

quae aequatio, quum omnes p, p', p'' etc. natura sua sint quantitates positivae, manifesto consistere nequit, nisi fuerit $\Theta = 0$, $\Theta' = 0$, $\Theta'' = 0$ etc.

Iam consideremus valores differentialium completorum dX , dY , dZ etc., respondentes valoribus iis quantitatum v, v', v'' etc., ad quos referuntur observationes. Haec differentialia, puta

$$a d v + a' d v' + a'' d v'' + \text{etc.}$$

$$b d v + b' d v' + b'' d v'' + \text{etc.}$$

$$c d v + c' d v' + c'' d v'' + \text{etc.}$$

etc., per conclusionem, ad quam modo delati sumus, inter se ita dependentia erunt, vt per α , β , γ etc. resp. multiplicata aggregatum identico euanescens producant, siue quod idem est, quoduis ex ipsis (cui quidem respondet multiplicator α , β , γ etc. non euanescens) sponte euanescet, simulac omnia reliqua euanescere supponuntur. Quamobrem ex aequationibus conditionalibus $X = 0$, $Y = 0$, $Z = 0$ etc., vna (ad minimum) pro *superflua* habenda est, quippe cui sponte satisfit, simulac reliquis satisfactum est.

Ceterum si res profundius inspicitur, apparet, hanc conclusionem per se tantum pro ambitu infinite paruo variabilitatis indeterminatarum valere. Scilicet proprie duo casus distinguendi erunt, alter, vbi vna aequationum conditionalium $X = 0$, $Y = 0$, $Z = 0$ etc. absolute et generaliter iamiam in reliquis contenta est, quod facile in quouis casu auerti poterit; alter, vbi, quasi fortuito, pro iis valoribus concretis quantitatum v , v' , v'' etc., ad quos observationes referuntur, vna functionum X , Y , Z etc. e. g. prima X , valorem maximum vel minimum (vel generalius, stationarium) nanciscitur respectu mutationum omnium, quas quantitibus v , v' , v'' etc., saluis aequationibus $Y = 0$, $Z = 0$ etc., applicare possemus. Attamen quum in disquisitione nostra variabilitas quantitatum tantummodo intra limites tam arctos consideretur, vt ad instar infinite paruae tractari possit, hic casus secundus (qui in praxi vix vmquam occurret) eundem effectum habebit, quem primus, puta vna aequationum conditionalium tamquam *superflua* reiicienda erit, certi-que esse possumus, si omnes aequationes conditionales retentae eo sensu quem hic intelligimus ab inuicem independentes sint, eliminationem necessario fore possibilem. Ceterum disquisitionem vberiore, qua hoc argumentum, propter theoreticam subtilitatem po-

tius quam practicam vtilitatem haud indignum est, ad aliam occasionem nobis reservare debemus.

15.

In commentatione priori art. 37 sqq. methodum docuimus, observationum praecisionem a posteriori quam proxime eruendi. Scilicet si valores approximati π quantitatum per observationes aequali praecisione gaudentes innotuerunt, et cum valoribus iis comparantur, qui e valoribus maxime plausibilibus ρ elementorum, a quibus illae pendent, per calculum prodeunt: differentiarum quadrata addere, aggregatumque per $\pi - \rho$ diuidere oportet, quo facto quotiens considerari poterit tamquam valor approximatus quadrati erroris medii tali observationum generi inhaerentis. Quoties observationes inaequali praecisione gaudent, haec praecepta eatenus tantum mutanda sunt, vt quadrata ante additionem per observationum pondera multiplicari debeant, errorque medius hoc modo prodiens ad observationes referatur, quarum pondus pro vnitatem acceptum est.

Iam in tractatione praesente illud aggregatum manifesto quadrat cum aggregato S , differentiaque $\pi - \rho$ cum multitudine aequationum conditionalium σ , quamobrem pro errore medio observationum, quarum pondus $= 1$, habebimus expressionem $\sqrt{\frac{S}{\sigma}}$, quae determinatio eo maiori fide digna erit, quo maior fuerit numerus σ .

Sed operae pretium erit, hoc etiam independentem a disquisitione priori stabilire. Ad hunc finem quasdam novas denotationes introducere conueniet. Scilicet respondeant valoribus indeterminatarum ξ, η, ζ etc. his

$$\xi = a, \eta = b, \zeta = c \text{ etc.}$$

valores ipsarum x, y, z etc. hi

$$a = \alpha, \gamma = \beta, x = \gamma \text{ etc.}$$

ita ut habeatur

$$a = a[\alpha\alpha] + b[\alpha\beta] + c[\alpha\gamma] + \text{etc.}$$

$$\beta = a[\alpha\beta] + b[\beta\beta] + c[\beta\gamma] + \text{etc.}$$

$$\gamma = a[\alpha\gamma] + b[\beta\gamma] + c[\gamma\gamma] + \text{etc.}$$

etc. Perinde valoribus

$$\xi = \alpha', \eta = \beta', \zeta = \gamma' \text{ etc.}$$

respondere supponemus hos

$$x = \alpha', \gamma = \beta', z = \gamma' \text{ etc.}$$

nec non his

$$\xi = \alpha'', \eta = \beta'', \zeta = \gamma'' \text{ etc.}$$

sequentes

$$x = \alpha'', \gamma = \beta'', z = \gamma'' \text{ etc.}$$

et sic porro.

His positis combinatio aequationum (4), (9) suppeditat

$$A = \alpha e + \alpha' e' + \alpha'' e'' + \text{etc.}$$

$$B = \beta e + \beta' e' + \beta'' e'' + \text{etc.}$$

$$C = \gamma e + \gamma' e' + \gamma'' e'' + \text{etc.}$$

etc. Quare quum habeatur $S = \mathfrak{A}A + \mathfrak{B}B + \mathfrak{C}C + \text{etc.}$, patet fieri

$$\begin{aligned} S = & (\alpha e + \alpha' e' + \alpha'' e'' + \text{etc.}) (\alpha e + \alpha' e' + \alpha'' e'' + \text{etc.}) \\ & + (\beta e + \beta' e' + \beta'' e'' + \text{etc.}) (\beta e + \beta' e' + \beta'' e'' + \text{etc.}) \\ & + (\gamma e + \gamma' e' + \gamma'' e'' + \text{etc.}) (\gamma e + \gamma' e' + \gamma'' e'' + \text{etc.}) + \text{etc.} \end{aligned}$$

16.

Institutionem observationum, per quas valores quantitatum v, v', v'' etc. erroribus fortuitis e, e', e'' etc. affectos obtinemus, considerare possumus tamquam experimentum, quod quidem singulorum errorum commissorum magnitudinem docere non valet, attamen, praeceptis quae supra explicauimus adhibitis, valorem quantitatis S subministrat, qui per formulam modo inuentam est functio

data illorum errorum. In tali experimento errores fortuiti utique alii maiores alii minores prodire possunt; sed quo plures errores concurrunt, eo maior spes aderit, valorem quantitatis S in experimento singulari a valore suo medio parum deviaturum esse. Rei cardo itaque in eo vertitur, ut valorem medium quantitatis S stabiliamus. Per principia in commentatione priori exposita, quae hic repetere superfluum esset, inuenimus hunc valorem medium

$$= (a\alpha + b\beta + c\gamma + \text{etc.})mm + (a'\alpha' + b'\beta' + c'\gamma' + \text{etc.})m'm' + (a''\alpha'' + b''\beta'' + c''\gamma'' + \text{etc.})m''m'' + \text{etc.}$$

Denotando errorem medium observationum talium, quarum pondus $= 1$, per μ , ita ut sit $\mu\mu = pmm = p'm'm' = p''m''m''$ etc., expressio modo inuenta ita exhiberi potest:

$$\left(\frac{a\alpha}{p} + \frac{a'\alpha'}{p'} + \frac{a''\alpha''}{p''} + \text{etc.}\right)\mu\mu + \left(\frac{b\beta}{p} + \frac{b'\beta'}{p'} + \frac{b''\beta''}{p''} + \text{etc.}\right)\mu\mu + \left(\frac{c\gamma}{p} + \frac{c'\gamma'}{p'} + \frac{c''\gamma''}{p''} + \text{etc.}\right)\mu\mu + \text{etc.}$$

$$\text{Sed aggregatum } \frac{a\alpha}{p} + \frac{a'\alpha'}{p'} + \frac{a''\alpha''}{p''} + \text{etc. inuenitur}$$

$$= [a\alpha] \cdot [\alpha\alpha] + [ab] \cdot [\alpha\beta] + [ac] \cdot [\alpha\gamma] + \text{etc.}$$

adeoque $= 1$, uti e nexu aequationum (6), (7) facile intelligitur. Perinde fit

$$\frac{b\beta}{p} + \frac{b'\beta'}{p'} + \frac{b''\beta''}{p''} + \text{etc.} = 1$$

$$\frac{c\gamma}{p} + \frac{c'\gamma'}{p'} + \frac{c''\gamma''}{p''} + \text{etc.} = 1$$

et sic porro.

Hinc tandem valor medius ipsius S fit $= \sigma\mu\mu$, quatenusque igitur valorem fortuitum ipsius S pro medio adoptare licet, erit

$$\mu = \sqrt{\frac{S}{\sigma}}.$$

17.

Quanta fides huic determinationi habenda sit, diiudicare oportet. Error medium vel in ipsa vel in ipsius quadrato metuentis posterior erit radix quadrata valoris medii expressionis

$$\left(\frac{S}{\sigma} - \mu\mu \right)^2$$

Quae evolutio absoluetur per ratiocinia similia iis, quae in commentatione priori artt. 39 sqq. exposita sunt. Quibus brevitatis causa hic suppressis, formulam ipsam tantum hic apponimus. Scilicet error medius in determinatione quadrati $\mu\mu$ metuentus exprimitur per

$$\sqrt{\left(\frac{2\mu^4}{\sigma\sigma} + \frac{\nu^4 - 3\mu^4}{\sigma\sigma} \cdot N \right)}$$

denotante ν^4 valorem medium biquadratorum errorum, quorum pondus = 1, atque N aggregatum

$$(a\alpha + b\beta + c\gamma + \text{etc.})^2 + (a'\alpha' + b'\beta' + c'\gamma' + \text{etc.})^2 + (a''\alpha'' + b''\beta'' + c''\gamma'' + \text{etc.})^2 \text{ etc.}$$

Hoc aggregatum in genere ad formam simplicioremi reduci nequit, sed simili modo vt in art. 40. prioris commentationis ostendi potest,

eius valorem semper contineri intra limites π et $\frac{\sigma\sigma}{\pi}$. In hypothe-

si ea, cui theoria quadratorum minimorum ab initio superstructa erat, terminus hoc aggregatum continens, propter $\nu^4 = 3\mu^4$, om-

nino excidit, praecisioque, quae errori medio, per formulam $\sqrt{\frac{S}{\sigma}}$

determinato, tribuenda est, eadem erit, ac si ex σ erroribus exacte cognitis secundum artt. 15, 16 prioris commentationis erutus fuisset.

18.

Ad compensationem obseruationum duo, vt supra vidimus, requiruntur: primum, vt aequationum conditionalium correlata, i. e. numeri A, B, C etc. aequationibus (12) satisfaciens eruantur,

D

secundum, ut hi numeri in aequationibus (10) substituantur. Compensatio hoc modo prodians dici poterit *perfecta* seu *completa*, ut distinguatur a compensatione *imperfecta* seu *manca*: hac scilicet denominatione designabimus, quae resultant ex iisdem quidem aequationibus (10), sed substratis valoribus quantitatum A, B, C etc., qui non satisfaciunt aequationibus (12), i. e. qui vel parti tantum satisfaciunt vel nullis. Quod vero attinet ad tales observationum mutationes, quae sub formulis (10) comprehendi nequeunt, a disquisitione praesente, nec non a denominatione compensationum exclusae sunt. Quum, quatenus aequationes (10) locum habent, aequationes (13) ipsis (12) omnino sint aequivalentes, illud discrimen ita quoque enunciari potest: Observationes complete compensatae omnibus aequationibus conditionalibus $X=0, Y=0, Z=0$ etc. satisfaciunt, incomplete compensatae vero vel nullis vel saltem non omnibus; compensatio itaque, per quam omnibus aequationibus conditionalibus satisfit, necessario est ipsa completa.

19.

Iam quum ex ipsa notione compensationis sponte sequatur, aggregata duarum compensationum iterum constituere compensationem, facile perspicitur, nihil interesse, utram praecepta, per quae compensatio perfecta eruenda est, immediate ad observationes primitivas applicentur, an ad observationes incomplete iam compensatas.

Reuera constituent — Θ , — Θ' , — Θ'' etc. systema compensationis incomplete, quod prodierit e formulis (I)

$$\Theta p = A^{\circ} a + B^{\circ} b + C^{\circ} c + \text{etc.}$$

$$\Theta' p' = A^{\circ} a' + B^{\circ} b' + C^{\circ} c' + \text{etc.}$$

$$\Theta'' p'' = A^{\circ} a'' + B^{\circ} b'' + C^{\circ} c'' + \text{etc.}$$

etc.

Quum observationes his compensationibus mutatae omnibus aequationibus conditionalibus non satisfacere supponantur, sint $A^{\circ}, B^{\circ}, C^{\circ}$

etc. valores, quos X, Y, Z etc. ex illarum substitutione nanciscuntur. Quaerendi sunt numeri A^o, B^o, C^o etc. aequationibus (II) satisfaciētes

$$\mathcal{X}^o = A^o[aa] + B^o[ab] + C^o[ac] + \text{etc.}$$

$$\mathcal{B}^o = A^o[ab] + B^o[bb] + C^o[bc] + \text{etc.}$$

$$\mathcal{C}^o = A^o[ac] + B^o[bc] + C^o[cc] + \text{etc.}$$

etc., quo facto compensatio completa observationum isto modo mutatarum efficitur per mutationes nouas $-\kappa, -\kappa', -\kappa''$ etc., vbi $\kappa, \kappa', \kappa''$ etc. computandae sunt per formulas (III)

$$\kappa p = A^o a + B^o b + C^o c + \text{etc.}$$

$$\kappa' p' = A^o a' + B^o b' + C^o c' + \text{etc.}$$

$$\kappa'' p'' = A^o a'' + B^o b'' + C^o c'' + \text{etc.}$$

etc. Iam inquiramus, quomodo hae correctiones cum compensatione completa observationum primitiuarum cohaereant. Primo manifestum est haberi

$$\mathcal{X}^o = \mathcal{X} - a\Theta - a'\Theta' - a''\Theta'' - \text{etc.}$$

$$\mathcal{B}^o = \mathcal{B} - b\Theta - b'\Theta' - b''\Theta'' - \text{etc.}$$

$$\mathcal{C}^o = \mathcal{C} - c\Theta - c'\Theta' - c''\Theta'' - \text{etc.}$$

etc. Substituendo in his aequationibus pro $\Theta, \Theta', \Theta''$ etc. valores ex (I), nec non pro $\mathcal{X}^o, \mathcal{B}^o, \mathcal{C}^o$ etc. valores ex II, inuenimus

$$\mathcal{X} = (A^o + A^o)[aa] + (B^o + B^o)[ab] + (C^o + C^o)[ac] + \text{etc.}$$

$$\mathcal{B} = (A^o + A^o)[ab] + (B^o + B^o)[bb] + (C^o + C^o)[bc] + \text{etc.}$$

$$\mathcal{C} = (A^o + A^o)[ac] + (B^o + B^o)[bc] + (C^o + C^o)[cc] + \text{etc.}$$

etc., vnde patet, correlata aequationum conditionalium aequationibus (12) satisfaciētia esse

$$A = A^o + A^o, B = B^o + B^o, C = C^o + C^o \text{ etc.}$$

Hinc vero aequationes (10), I et III, docent, esse

$$\varepsilon = \Theta + \kappa, \varepsilon' = \Theta' + \kappa', \varepsilon'' = \Theta'' + \kappa'' \text{ etc.}$$

i. e. compensatio observationum perfecta eadem prodit, siue immediate computetur, siue mediate proficiscendo a compensatione manca.

20.

Quoties multitudo aequationum conditionalium permagna est, determinatio correlatorum A, B, C etc. per eliminationem directam tam proluxa euadere potest, vt calculatoris patientia ei impar sit: tunc saepenumero commodum esse poterit, compensationem completam per approximationes successiuas adiumento theorematum art. praec. eruere. Distribuantur aequationes conditionales in duas pluresue classes, inuestigeturque primo compensatio, per quam aequationibus primae classis satisfit, neglectis reliquis. Dein tractentur observationes per hanc compensationem mutatae ita, vt solarum aequationum secundae classis ratio habeatur. Generaliter loquendo applicatio secundi compensationum systematis consensum cum aequationibus primae classis turbabit; quare, si duae tantummodo classes factae sunt, ad aequationes primae classis reuertemur, tertiumque systema quod huic satisfaciat eruemus; dein observationes ter correctas compensationi quartae subiiciemus, vbi solae aequationes secundae classis respiciuntur. Ita alternis vicibus, modo priorem classem modo posteriorem respicientes, compensationes continuo decrescentes obtinebimus, et si distributio scite adornata fuerat, post paucas iterationes ad numeros stables perueniemus. Si plures quam duae classes factae sunt, res simili modo se habebit: classes singulae deinceps in computum venient, post vltimam iterum prima et sic porro. Sed sufficiat hoc loco, hunc modum addigitauisse, cuius efficacia multum vtique a scita applicatione pendebit.

21.

Restat, vt suppleamus demonstrationem lemmatis in art. 8 suppositi, vbi tamen perspicuitatis caussa alias denotationes huic negotio magis adaptatas adhibebimus.

Sint itaque x^0, x', x'', x''' etc. indeterminatae, supponamusque, ex aequationibus

$$\begin{aligned}
 n^{00}x^0 + n^{01}x' + n^{02}x'' + n^{03}x''' + \text{etc.} &= X^0 \\
 n^{10}x^0 + n^{11}x' + n^{12}x'' + n^{13}x''' + \text{etc.} &= X' \\
 n^{20}x^0 + n^{21}x' + n^{22}x'' + n^{23}x''' + \text{etc.} &= X'' \\
 n^{30}x^0 + n^{31}x' + n^{32}x'' + n^{33}x''' + \text{etc.} &= X''' \\
 \text{etc.}
 \end{aligned}$$

sequi per eliminationem has

$$\begin{aligned}
 N^{00}X^0 + N^{01}X' + N^{02}X'' + N^{03}X''' + \text{etc.} &= x^0 \\
 N^{10}X^0 + N^{11}X' + N^{12}X'' + N^{13}X''' + \text{etc.} &= x' \\
 N^{20}X^0 + N^{21}X' + N^{22}X'' + N^{23}X''' + \text{etc.} &= x'' \\
 N^{30}X^0 + N^{31}X' + N^{32}X'' + N^{33}X''' + \text{etc.} &= x''' \\
 \text{etc.}
 \end{aligned}$$

Substitutis itaque in aequatione prima et secunda secundi systematis valoribus quantitatum X, X', X'', X''' etc. e primo systemate, obtinemus

$$\begin{aligned}
 x^0 &= N^{00}(n^{00}x^0 + n^{01}x' + n^{02}x'' + n^{03}x''' + \text{etc.}) \\
 &+ N^{01}(n^{10}x^0 + n^{11}x' + n^{12}x'' + n^{13}x''' + \text{etc.}) \\
 &+ N^{02}(n^{20}x^0 + n^{21}x' + n^{22}x'' + n^{23}x''' + \text{etc.}) \\
 &+ N^{03}(n^{30}x^0 + n^{31}x' + n^{32}x'' + n^{33}x''' + \text{etc.})
 \end{aligned}$$

etc., nec non

$$\begin{aligned}
 x' &= N^{10}(n^{00}x^0 + n^{01}x' + n^{02}x'' + n^{03}x''' + \text{etc.}) \\
 &+ N^{11}(n^{10}x^0 + n^{11}x' + n^{12}x'' + n^{13}x''' + \text{etc.}) \\
 &+ N^{12}(n^{20}x^0 + n^{21}x' + n^{22}x'' + n^{23}x''' + \text{etc.}) \\
 &+ N^{13}(n^{30}x^0 + n^{31}x' + n^{32}x'' + n^{33}x''' + \text{etc.}) \\
 \text{etc.}
 \end{aligned}$$

Quum vtraque aequatio manifesto esse debeat aequatio identica, tum in priori tum in posteriori pro x^0, x', x'', x''' etc. valores quoslibet determinatos substituere licebit. Substituamus in priori

$$x^0 = N^{10}, x' = N^{11}, x'' = N^{12}, x''' = N^{13} \text{ etc.}$$

in posteriori vero

$$x^0 = N^{00}, x' = N^{01}, x'' = N^{02}, x''' = N^{03} \text{ etc.}$$

His ita factis subtractio producit

$$\begin{aligned}
N^{10} - N^{01} &= (N^{00} N^{11} - N^{10} N^{01}) (n^{01} - n^{10}) \\
&+ (N^{00} N^{12} - N^{10} N^{02}) (n^{02} - n^{20}) \\
&+ (N^{00} N^{13} - N^{10} N^{03}) (n^{03} - n^{30}) \\
&+ \text{etc.} \\
&+ (N^{01} N^{12} - N^{11} N^{02}) (n^{12} - n^{21}) \\
&+ (N^{01} N^{13} - N^{11} N^{03}) (n^{13} - n^{31}) \\
&+ \text{etc.} \\
&+ (N^{02} N^{13} - N^{12} N^{03}) (n^{23} - n^{32}) \\
&+ \text{etc. etc.}
\end{aligned}$$

quae aequatio ita quoque exhiberi potest

$$N^{10} - N^{01} = \sum (N^{0\alpha} N^{1\beta} - N^{1\alpha} N^{0\beta}) (n^{\alpha\beta} - n^{\beta\alpha})$$

denotantibus $\alpha \beta$ omnes combinationes indicum inaequalium.

Hinc colligitur, si fuerit $n^{01} = n^{10}$, $n^{02} = n^{20}$, $n^{03} = n^{30}$, $n^{12} = n^{21}$, $n^{13} = n^{31}$, $n^{23} = n^{32}$, etc., siue generaliter $n^{\alpha\beta} = n^{\beta\alpha}$, fore etiam

$$N^{10} = N^{01}$$

Et quum ordo indeterminatarum in aequationibus propositis sit arbitrius, manifesto, in illa suppositione erit generaliter

$$N^{\alpha\beta} = N^{\beta\alpha}$$

22.

Quum methodus in hac commentatione exposita applicationem imprimis frequentem et commodam inueniat in calculis ad geodasiam sublimiorem pertinentibus, lectoribus gratam fore speramus illustrationem praeceptorum per nonnulla exempla hinc desumta.

Aequationes conditionales inter angulos systematis triangulorum e triplici potissimum fonte sunt petendae.

I. Aggregatum angulorum horizontalium, qui circa eundem verticem gyrum integrum horizontis complent, aequare debet quatuor rectos.

II. Summa trium angulorum in quouis triangulo quantitati datae aequalis est, quum, quoties triangulum est in superficie curua, excessum illius summae supra duos rectos tam accurate computare liceat, vt pro absolute exacto haberi possit.

III. Fons tertius est ratio laterum in triangulis catenam clausam formantibus. Scilicet si series triangulorum ita nexa est, vt secundum triangulum habeat latus vnum a commune cum triangulo primo, aliud b cum tertio; perinde quartum triangulum cum tertio habeat latus commune c , cum quinto latus commune d , et sic porro vsque ad vltimum triangulum, cui cum praecedente latus commune sit k , et cum triangulo primo rursus latus l , valores quotientium $\frac{a}{l}, \frac{b}{a}, \frac{c}{b}, \frac{d}{c} \dots \frac{l}{k}$, innotescent resp. e binis angulis triangulorum successiuorum, lateribus communibus oppositis, per methodos notas, vnde quum productum illarum fractionum fieri debeat $= 1$, prodibit aequatio conditionalis inter sinus illorum angulorum, (parte tertia excessus sphaerici vel sphaeroidici, si triangula sunt in superficie curua, resp. diminutorum).

Ceterum in systematibus triangulorum complicationibus saepissime accidit, vt aequationes conditionales tum secundi tum tertii generis plures se offerant, quam retinere fas est, quoniam pars earum in reliquis iam contenta est. Contra rarior erit casus, vbi aequationibus conditionalibus secundi generis adiungere oportet aequationes similes ad figuras plurium laterum spectantes, puta tunc tantum, vbi polygona formantur, in triangula per mensurationes non diuisa. Sed de his rebus ab instituto praesente nimis alienis, alia occasione fusius agemus. Silentio tamen praeterire non possumus monitum, quod theoria nostra, si applicatio pura atque rigorosa in votis est, supponit, quantitates per v, v', v'' etc. designatas reuera vel immediate obseruatas esse, vel ex obseruationibus ita derivatas, vt inter se independentes maneant, vel saltem tales censi

possint. In praxi vulgari observantur anguli triangulorum ipsi, qui proin pro ν , ν' , ν'' etc. accipi possunt; sed memores esse debemus, si forte systema insuper contineat triangula talia, quorum anguli non sint immediate observati, sed prodeant tamquam summae vel differentiae angulorum reuera observatorum, illos non inter observatorum numerum referendos, sed in forma compositionis suae in calculis retinendos esse. Aliter vero res se habebit in modo observandi ei simili, quem sequutus est clar. Struve (*Astronomische Nachrichten* II, p.431), vbi directiones singulorum laterum ab eodem vertice proficiscentium obtinentur per comparisonem cum una eademque directione arbitraria. Tunc scilicet hi ipsi anguli pro ν , ν' , ν'' etc. accipiendi sunt, quo pacto omnes anguli triangulorum in forma differentiarum se offerent, aequationesque conditionales primi generis, quibus per rei naturam sponte satisfit, tamquam superfluae cessabunt. Modus observationis, quem ipse sequutus sum in dimensione triangulorum annis praecedentibus perfecta, differt quidem tum a priori tum a posteriori modo, attamen respectu effectus posteriori aequiparari potest, ita vt in singulis stationibus directiones laterum inde proficiscentium ab initio quasi arbitrario numeratas pro quantitibus ν , ν' , ν'' etc. accipere oporteat. Duo iam exempla elaborabimus, alterum ad modum priorem, alterum ad posteriorem pertinens.

23.

Exemplum primum nobis suppeditabit opus clar. de Krayenhof, *Précis historique des opérations trigonometriques faites en Hollande*, et quidem compensationi subiiciemus partem eam systematis triangulorum, quae inter nouem puncta Harlingen', Sneek, Oldeholtpade, Ballum, Leeuwarden, Dockum, Drachten, Oosterwolde, Gröningen continentur. Formantur inter haec puncta nouem triangula in opera illo per numeros 121, 122, 123, 124, 125,

127, 128, 131, 132 denotata, quorum anguli (a nobis indicibus praescriptis distincta) secundum tabulam p. 77-81 ita sunt observati:

Triangulum 121.

0. Harlingen	50° 58' 15"	238
1. Leeuwarden	82 47 15	351
2. Ballum	46 14 27	202

Triangulum 122.

3. Harlingen	51 5 39	717
4. Sneek	70 48 33	445
5. Leeuwarden	58 5 48	707

Triangulum 123.

6. Sneek	49 30 40	051
7. Drachten	42 52 59	382
8. Leeuwarden	87 36 21	057

Triangulum 124.

9. Sneek	45 36 7	492
10. Oldeholtpade	67 52 0	048
11. Drachten , ...	66 31 56	513

Triangulum 125.

12. Drachten	53 55 24	745
13. Oldeholtpade	47 48 52	580
14. Oosterwolde	78 15 42	347

Triangulum 127.

15. Leeuwarden	59 24 0	645
16. Dockum	76 34 9	021
17. Ballum	44 1 51	040

Triangulum 128.

18. Leeuwarden	72 6 32	043
19. Drachten	46 53 27	163
20. Dockum	61 0 4	494

Triangulum 131

21. Dockum	57°	1'	55" 292
22. Drachten	83	33	14,515
23. Gröningen	39	24	52,397

Triangulum 132

24 Oosterwolde	81	54	17,447
25. Gröningen	31	52	46,094
26. Drachten	66	12	57,246

Consideratio nexus inter haec triangula monstrat, inter 27 angulos, quorum valores approximati per observationem innotuerunt, 13 aequationes conditionales haberi, puta duas primi generis, novem secundi, duas tertii. Sed haud opus erit, has aequationes omnes in forma sua finita hic adscribere, quum ad calculos tantummodo requirantur quantitates in theoria generali per $\mathcal{A}, a, a', a''$ etc., $\mathcal{B}, b, b', b''$ etc. etc. denotatae: quare illarum loco statim adscribimus aequationes supra per (13) denotatas, quae illas quantitates ob oculos ponunt: loco signorum $\varepsilon, \varepsilon', \varepsilon''$ etc. simpliciter hic scribemus (0), (1), (2) etc.

Hoc modo duabus aequationibus conditionalibus primi generis respondent sequentes:

$$\begin{aligned} (1) + (5) + (8) + (15) + (18) &= - 2''197 \\ (7) + (11) + (12) + (19) + (22) + (26) &= - 0''436 \end{aligned}$$

Excessus sphaeroidicos nouem triangulorum inuenimus deinceps: $1''749$; $1''147$; $1''243$; $1''698$; $0''873$; $1''167$; $1''104$; $2''161$; $1''403$. Oritur itaque aequatio conditionalis secundi generis prima haec $^{\circ}$): $\nu^{(0)} + \nu^{(1)} + \nu^{(2)} - 180^{\circ} 0' 1''749 = 0$, et perinde reliquae: hinc habemus nouem aequationes sequentes:

*) Indices in hoc exemplo per figuras arabicas exprimere praeferrimus.

$$\begin{aligned}
 (0) + (1) + (2) &= - 3''958 \\
 (3) + (4) + (5) &= + 0,722 \\
 (6) + (7) + (8) &= - 0,753 \\
 (9) + (10) + (11) &= + 2,355 \\
 (12) + (13) + (14) &= - 1,201 \\
 (15) + (16) + (17) &= - 0,461 \\
 (18) + (19) + (20) &= + 2,5961 \\
 (21) + (22) + (23) &= + 0,043 \\
 (24) + (25) + (26) &= - 0,616
 \end{aligned}$$

Aequationes conditionales tertii generis commodius in forma logarithmica exhibentur: ita prior est

$$\begin{aligned}
 &\log \sin (\nu^{(0)} - 0''583) - \log \sin (\nu^{(1)} - 0''583) - \log \sin (\nu^{(3)} - 0''382) \\
 &+ \log \sin (\nu^{(4)} - 0''382) - \log \sin (\nu^{(6)} - 0''414) + \log \sin (\nu^{(7)} - 0''414) \\
 &- \log \sin (\nu^{(16)} - 0''389) + \log \sin (\nu^{(17)} - 0''389) - \log \sin (\nu^{(19)} - 0''368) \\
 &+ \log \sin (\nu^{(20)} - 0''368) = 0
 \end{aligned}$$

Superfluum videtur, alteram in forma finita adscribere. His duabus aequationibus respondent sequentes, vbi singuli coëfficientes referuntur ad figuram septimam logarithmorum briggicorum:

$$\begin{aligned}
 17,068(0) - 20,174(2) - 16,993(3) + 7,328(4) - 17,976(6) \\
 + 22,672(7) - 5,028(16) + 21,780(17) - 19,710(19) \\
 + 11,671(20) = - 371 \\
 17,976(6) - 0,880(8) - 20,617(9) + 8,564(10) - 19,082(13) \\
 + 4,375(14) + 6,798(18) - 11,671(20) + 13,657(21) \\
 - 25,620(23) - 2,995(24) + 33,854(25) = + 370
 \end{aligned}$$

Quum nulla ratio indicata sit, cur observationibus pondera inaequalia tribuamus, statuemus $p^{(0)} = p^{(1)} = p^{(2)}$ etc. = 1. Denotatis itaque correlatis aequationum conditionalium eo ordine, quo aequationes ipsis respondentes exhibuimus, per $A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N$, prodeunt ad illorum determinationem aequationes sequentes:

$$\begin{aligned}
- 2''197 &= 5 A + C + D + E + H + I + 5,917 N \\
- 0,436 &= 6 B + E + F + G + I + K + L + 2,962 M \\
- 3,958 &= A + 3 C - 3,106 M \\
+ 0,722 &= A + 3 D - 9,665 M \\
- 0,753 &= A + B + 3 E + 4,696 M + 17,096 N \\
+ 2,355 &= B + 3 F - 12,053 N \\
- 1,201 &= B + 3 G - 14,707 N \\
- 0,461 &= A + 3 H + 16,752 M \\
+ 2,596 &= A + B + 3 I - 8,039 M - 4,874 N \\
+ 0,043 &= B + 3 K - 11,963 N \\
- 0,616 &= B + 3 L + 30,859 N \\
- 371 &= + 2,962 B - 3,106 C - 9,665 D + 4,696 E \\
&\quad + 16,752 H - 8,039 I + 2902,27 M - 459,33 N \\
+ 370 &= + 5,917 A + 17,096 E - 12,053 F - 14,707 G - 4,874 I \\
&\quad - 11,963 K + 30,859 L - 459,33 M + 3385,96 N
\end{aligned}$$

Hinc eruimus per eliminationem:

$A = - 0,598$	$H = + 0,659$
$B = - 0,255$	$I = + 1,050$
$C = - 1,234$	$K = + 0,577$
$D = + 0,086$	$L = - 1,351$
$E = - 0,447$	$M = - 0,109792$
$F = + 1,351$	$N = + 0,119681$
$G = + 0,271$	

Denique errores maxime plausibiles prodeunt per formulas

$$(0) = C + 17,068 M$$

$$(1) = A + C$$

$$(2) = C - 20,174 M$$

$$(3) = D - 16,993 M$$

etc., unde obtinemus valores numericos sequentes; in gratiam comparationis apponimus (mutatis signis) correctiones a clar. de Krayenhof observationibus applicatas:

	de Kr.		de Kr.
(0) = - 3'108	- 2''090	(14) = + 0''795	+ 2''400
(1) = - 1,832	+ 0,116	(15) = + 0,061	+ 1,273
(2) = + 0,981	- 1,982	(16) = + 1,211	+ 5,945
(3) = + 1,952	+ 1,722	(17) = - 1,732	- 7,674
(4) = - 0,719	+ 2,848	(18) = + 1,265	+ 1,876
(5) = - 0,512	- 3,848	(19) = + 2,959	+ 6,251
(6) = + 3,648	- 0,137	(20) = - 1,628	- 5,530
(7) = - 3,221	+ 1,000	(21) = + 2,211	+ 3,486
(8) = - 1,180	- 1,614	(22) = + 0,322	- 3,454
(9) = - 1,116	0	(23) = - 2,489	0
(10) = + 2,376	+ 5,928	(24) = - 1,709	+ 0,400
(11) = + 1,096	- 3,570	(25) = + 2,701	+ 2,054
(12) = + 0,016	+ 2,414	(26) = - 1,606	- 3,077
(13) = - 2,013	- 6,014		

Aggregatum quadratorum nostrarum compensationum inuenitur = 97,8845. Hinc error medius, quatenus ex 27 angulis obseruatis colligi potest,

$$= \sqrt{\frac{97,8845}{13}} = 2''7440$$

Aggregatum quadratorum mutationum, quas clar. de Krayen-
hof ipse angulis obseruatis applicauit, inuenitur = 341,4201.

24.

Exemplum alterum suppeditabunt triangula inter quinque puncta triangulationis Hannoveranae, Falkenberg, Breithorn, Hauselberg, Wulfsode, Wilsede. Obseruatae sunt directiones *):

*) Initia, ad quae singulae directiones referuntur, hic tamquam arbitraria considerantur, quamquam reuera cum lineis meridianis stationum coincidunt. Obseruationes in posterum complete publici iuris

In statione FALKENBERG

0. Wilsede	187° 47' 30"	311
1. Wulfsode	225 9	39,676
2. Hauselberg	266 13	56,239
3. Breithorn	274 14	43,634

In statione BREITHORN

4. Falkenberg	94 33	40,755
5. Hauselberg	122 51	23,054
6. Wilsede	150 18	35,100

In statione HAUSELBERG

7. Falkenberg	86 29	6,872
8. Wilsede	154 37	9,624
9. Wulfsode	189 2	56,376
10. Breithorn	302 47	37,732

In statione WULFSODE

11. Hauselberg	9 5	36,593
12. Falkenberg	45 27	33,556
13. Wilsede	118 44	13,159

In statione WILSEDE

14. Falkenberg	7 51	1,027
15. Wulfsode	298 29	49,519
16. Breithorn	330 3	7,392
17. Hauselberg	334 25	26,746

Ex his observationibus septem triangula formare licet.

Triangulum I.

Falkenberg	8° 0' 47"	395
Breithorn	28 17	42,299
Hauselberg	143 41	29,140

fient; interim figura inuenitur in Astronomische Nachrichten Vol. I.
p. 441.

Triangulum II.

Falkenberg	86° 27' 13" 323
Breithorn	55 44 54,345
Wilsede	37 47 53,635

Triangulum III.

Falkenberg	41 4 16,563
Hauselberg	102 33 49,504
Wulfsode	36 21 56,963

Triangulum IV.

Falkenberg	78 26 25,928
Hauselberg	68 8 2,752
Wilsede	35 25 34,281

Triangulum V.

Falkenberg	37 22 9,365
Wulfsode	73 16 39,603
Wilsede	69 21 11,508

Triangulum VI.

Breithorn	27 27 12,046
Hauselberg	148 10 28,108
Wilsede	4 22 19,354

Triangulum VII.

Hauselberg	34 25 46,752
Wulfsode	109 38 36,566
Wilsede	35 55 37,227

Aderunt itaque septem aequationes conditionales secundi generis (aequationes primi generis manifesto cessant), quas ut eruamus, computandi sunt ante omnia excessus sphaeroidici septem triangulorum. Ad hunc finem requiritur cognitio magnitudinis absolutae saltem unius lateris: latus inter puncta Wilsede et Wulfsode est 22877,94 metrorum. Hinc prodeunt excessus sphaeroidici trian-

gulorum I... 0"202; II... 2"442; III... 1"257; IV.... 1"919;
V.... 1"957; VI.... 0"321; VII.... 1"295.

Iam si directionis eo ordine, quo supra allatae indicibusque distinctae sunt, per $\nu^{(0)}$, $\nu^{(1)}$, $\nu^{(2)}$, $\nu^{(3)}$ etc. designantur, trianguli I anguli fiunt $\nu^{(3)} - \nu^{(2)}$, $\nu^{(5)} - \nu^{(4)}$, $360^\circ + \nu^{(7)} - \nu^{(10)}$, adeoque aequatio conditionalis prima

$$- \nu^{(2)} + \nu^{(3)} - \nu^{(4)} + \nu^{(5)} + \nu^{(7)} - \nu^{(10)} + 179^\circ 59' 59'' 798 = 0$$

Perinde triangula reliqua sex alias suppeditant; sed levis attentio docebit, has septem aequationes non esse independentes, sed secundam identicam cum summa primae, quartae et sextae; nec non summam tertiae et quintae identicam cum summa quartae et septimae: quapropter secundam et quintam negligemus. Loco remanentium aequationum conditionalium in forma finita, adscribimus aequationes correspondentes e complexu (13), dum pro characteribus ε , ε' etc. his (0), (1), (2) etc. utimur:

$$- 1''368 = - (2) + (3) - (4) + (5) + (7) - (10)$$

$$+ 1,773 = - (1) + (2) - (7) + (9) - (11) + (12)$$

$$+ 1,042 = - (0) + (2) - (7) + (8) + (14) - (17)$$

$$- 0,813 = - (5) + (6) - (8) + (10) - (16) + (17)$$

$$- 0,750 = - (8) + (9) - (11) + (13) - (15) + (17)$$

Aequationes conditionales tertii generis octo e triangulorum systemate peti possent, quum tum terna quatuor triangulorum I, II, IV, VI, tum terna ex his III, IV, V, VII ad hunc finem combinare liceat; attamen levis attentio docet, duas sufficere, alteram ex illis, alteram ex his, quum reliquae in his atque prioribus aequationibus conditionalibus iam contentae esse debeant. Aequatio itaque conditionalis sexta nobis erit

$$\begin{aligned} & \log \sin (\nu^{(3)} - \nu^{(2)} - 0''067) - \log \sin (\nu^{(5)} - \nu^{(4)} - 0''067) \\ & + \log \sin (\nu^{(14)} - \nu^{(17)} - 0''640) - \log \sin (\nu^{(9)} - \nu^{(0)} - 0''640) \\ & + \log \sin (\nu^{(6)} - \nu^{(5)} - 0''107) - \log \sin (\nu^{(17)} - \nu^{(16)} - 0''107) = 0 \end{aligned}$$

atque septima

$$\begin{aligned} & \log \sin (\nu^{(2)} - \nu^{(1)} - 0''419) - \log \sin (\nu^{(12)} - \nu^{(11)} - 0''419) \\ & + \log \sin (\nu^{(14)} - \nu^{(17)} - 0''640) - \log \sin (\nu^{(2)} - \nu^{(6)} - 0''640) \\ & + \log \sin (\nu^{(13)} - \nu^{(11)} - 0''432) - \log \sin (\nu^{(17)} - \nu^{(13)} - 0''432) \\ & = 0 \end{aligned}$$

quibus respondent aequationes complexus (13)

$$\begin{aligned} +25 &= +4,31(0) - 153,88(2) + 149,57(3) + 39,11(4) - 79,64(5) \\ &+ 40,53(6) + 31,90(14) + 275,39(16) - 307,29(17) \\ -3 &= +4,31(0) - 24,16(1) + 19,85(2) + 36,11(11) - 28,59(12) \\ &- 7,52(13) + 31,90(14) + 29,06(15) - 60,96(17) \end{aligned}$$

Quodsi iam singulis directionibus eandem certitudinem tribuimus, statuendo $p^{(6)} = p^{(1)} = p^{(9)}$ etc. = 1, correlataque septem aequationum conditionalium, eo ordine, quem hic sequuti sumus, per A, B, C, D, E, F, G denotamus, horum determinatio petenda erit ex aequationibus sequentibus:

$$\begin{aligned} -1,368 &= +6A - 2B - 2C - 2D + 184,72F - 19,85G \\ +1,773 &= -2A + 6B + 2C + 2E - 153,88F - 20,69G \\ +1,042 &= -2A + 2B + 6C - 2D - 2E + 181,00F + 108,40G \\ -0,813 &= -2A - 2C + 6D + 2E - 462,51F - 60,96G \\ -0,750 &= +2B - 2C + 2D + 6E - 307,29F - 133,65G \\ +25 &= +184,72A - 153,88B + 181,00C - 462,51D \\ &- 307,29E + 224868F + 16694,1G \\ -3 &= -19,85A - 20,69B + 108,40C - 60,96D \\ &- 133,65E + 16694,1F + 8752,39G \end{aligned}$$

Hinc deducimus per eliminationem

$$\begin{aligned} A &= -0,225 \\ B &= +0,344 \\ C &= -0,088 \\ D &= -0,171 \end{aligned}$$

$$E = - 0,323$$

$$F = + 0,000215915$$

$$G = - 0,00547462$$

Iam errores maxime plausibiles habentur per formulas:

$$(0) = - C + 4,31 F + 4,31 G$$

$$(1) = - B - 24,16 G$$

$$(2) = - A + B + C - 153,88 F + 19,85 G$$

etc., vnde prodeunt valores numerici

(0) = + 0"065	(9) = + 0"021
(1) = - 0,212	(10) = + 0,054
(2) = + 0,339	(11) = - 0,219
(3) = - 0,193	(12) = + 0,501
(4) = + 0,233	(13) = - 0,282
(5) = - 0,071	(14) = - 0,256
(6) = - 0,162	(15) = + 0,164
(7) = - 0,481	(16) = + 0,230
(8) = + 0,406	(17) = - 0,139

Summa quadratorum horum errorum inuenitur = 1,2288;
hinc error medius vnius directionis, quatenus e 18 directionibus
obseruatis erui potest,

$$= \sqrt{\frac{1,2288}{7}} = 0"4190$$

25.

Vt etiam pars altera theoriae nostrae exemplo illustretur, indagamus praecisionem, qua latus Falkenberg-Breithorn e latere Wilsede-Wulfsode adiumento observationum compensatarum determinatur. Functio u , per quam illud in hoc casu exprimitur, est

$$u = 22877^m94 \times \frac{\sin(\nu^{(13)} - \nu^{(12)} - 0"652) \cdot \sin(\nu^{(14)} - \nu^{(16)} - 0"814)}{\sin(\nu^{(1)} - \nu^{(0)} - 0"652) \cdot \sin(\nu^{(6)} - \nu^{(4)} - 0"814)}$$

Huius valor, e valoribus correctis directionum $\nu^{(0)}$, $\nu^{(1)}$ etc. inuenitur

$$= 26766^{\text{m}} 68$$

Differentiatio autem illius expressionis suppeditat, si differentialia $d\nu^{(0)}$, $d\nu^{(1)}$ etc. minutis secundis expressa concipiuntur,

$$du = 0^{\text{m}} 16991 (d\nu^{(0)} - d\nu^{(1)}) + 0^{\text{m}} 08836 (d\nu^{(4)} - d\nu^{(6)}) \\ - 0^{\text{m}} 03899 (d\nu^{(13)} - d\nu^{(15)}) + 0^{\text{m}} 16731 (d\nu^{(14)} - d\nu^{(16)})$$

Hinc porro inuenitur

$$[a l] = - 0,08836$$

$$[b l] = + 0,13092$$

$$[c l] = - 0,00260$$

$$[d l] = + 0,07895$$

$$[e l] = + 0,03899$$

$$[f l] = - 40,1315$$

$$[g l] = + 10,9957$$

$$[l l] = + 0,13238$$

Hinc denique per methodos supra traditas inuenitur, quatenus metrum pro unitate dimensionum linearium accipimus,

$$\frac{1}{P} = 0,08329, \text{ siue } P = 12,006$$

vnde error medius in valore lateris Falkenberg-Breithorn metuendus = 0,2886 *m* metris, (vbi *m* error medius in directionibus observatis metuendus, et quidem in minutis secundis expressus), adeoque, si valorem ipsius *m* supra erutum adoptamus,

$$= 0^{\text{m}} 1209$$

Ceterum inspectio systematis triangulorum sponte docet, punctum Hauselberg omnino ex illo elidi potuisse, incolumi manente nexu inter latera Wilsede-Wulfsode atque Falkenberg-Breithorn. Sed a bona methodo abhorreret, *supprimere* idcirco observationes,

quae ad punctum Hauselberg referuntur °), quum certe ad praecisionem augendam conferre valeant. Vt clarius appareret, quantum praecisionis augmentum inde redundet, calculum denuo fecimus excludendo omnia, quae ad punctum Hauselberg referuntur, quo pacto e 18 directionibus supra traditis octo excident, atque reliquarum errores maxime plausibilis ita inveniuntur:

(0) = + 0"327	(12) = + 0"206
(1) = — 0,206	(13) = — 0,206
(3) = — 0,121	(14) = + 0,327
(4) = + 0,121	(15) = + 0,206
(6) = — 0,121	(16) = + 0,121

Valor lateris Falkenberg-Breithorn tunc prodit = 26766^m63, parum quidem a valore supra eruto discrepans, sed calculus ponderis producit

$$\frac{1}{P} = 0,13082 \text{ siue } P = 7,644$$

adeoque error medius metuendus = 0,36169 *m* metris = 0^m1515 Patet itaque, per accessionem observationum, quae ad punctum Hauselberg referuntur, pondus determinationis lateris Falkenberg-Breithorn auctum esse in ratione numeri 7,644 ad 12,006, siue unitatis ad 1,571.

*) Maior pars harum observationum iam facta erat, antequam punctum Breithorn repertum, atque in systema receptum esset.

THEOREMATIS FUNDAMENTALIS
IN
DOCTRINA DE RESIDUIS
QUADRATICIS DEMONSTRATIONES
ET
AMPLIATIONES NOVAE

AUCTORE

CAROLO FRIDERICO GAUSS,

ORDINIS GUELPHORUM ATQUE ORDINIS DANNEBROG EQUITE, BRITANNIARUM HANNOVERAEQUE REGI A CONSILIIS AULAE, OBSERVATORII REGII GOTTINGENSIS DIRECTORE, ASTRONOMIAE IN UNIVERSITATE GOTTINGENSI PROFESSORE, SOCIETATUM REGIARUM GOTTINGENSIS ET LONDINENSIS, ACADEMIAE BEROLINENSIS, SOCIETATIS ITALICAE ALIARUMQUE SODALI.

GOTTINGAE

APUD HENRICUM DIETERICH.

MDCCCXVIII.

Quadratische Residuen.
II c)

4

THEOREMATIS FUNDAMENTALIS
IN
DOCTRINA DE RESIDUIS QUADRATICIS
DEMONSTRATIONES ET AMPLIATIONES
NOVAE

AUCTORE
CAROLO FRIDERICO GAUSS
SOC. REG. SCIENT. TRADITAE 1817. FEBR. 10.

Theorema fundamentale de residuis quadraticis, quod inter pulcherrimas arithmeticae sublimioris veritates refertur, facile quidem per inductionem detectum, longe vero difficilius demonstratum est. Saepius in hoc genere accidere solet, ut veritatum simplicissimarum, quae scrutatori per inductionem sponte quasi se offerunt, demonstrationes profundissime lateant, et post multa demum tentamina irrita, longe forte alia quam qua quaesitae erant via, tandem in lucem protrahi possint. Dein haud raro fit, quam primum una inventa est via, ut *plures* subinde patefiant ad eandem metam perducentes, aliae brevius et magis directe, aliae quasi ex obliquo et a principiis longe diversis exorsae, inter quae et quaestionem propositam vix ullum vinculum suspicatus fuisses. Mirus huiusmodi nexus inter veritates abstrusiores non solum peculiarem quandam venustatem hisce contemplationibus conciliat, sed ideo quoque sedulo investigari atque enodari meretur, quod haud raro nova ipsius scientiae subsidia vel incrementa inde demanant.

Et si igitur theorema arithmeticum, de quo hic agitur, per curas anteriores, quae quatuor demonstrationes inter se prorsus diversas *) suppeditaverunt, plene absolutum videri possit, tamen denuo ad idem argumentum revertor, duasque alias demonstrationes adjungo, quae novam certe lucem huic rei affundent. Prior quidem tertiae quodammodo affinis est, quod ab eodem lemmate proficiscitur; postea vero iter diversum prosequitur, ita ut merito pro demonstratione nova haberi possit, quae concinnitate ipsa illa tertia si non superior saltem haud inferior videbitur. Contra demonstratio sexta principio plane diverso subtiliori innixa est, novumque sistit exemplum mirandi nexus inter veritates arithmeticas primo aspectu longissime ab invicem remotas. Duabus hisce demonstrationibus adjungitur algorithmus novus persimplex ad dijudicandum, utrum numerus integer datus, numeri primi dati residuum quadraticum sit an non residuum.

Alia adhuc affuit ratio, quae ut novas demonstrationes, novem jam abhinc annos promissas, nunc potissimum promulgarem, effecit. Scilicet quum inde ab anno 1805 theoriam residuorum cubicorum atque biquadraticorum, argumentum longo difficilius, perscrutari coepissem, similem fere fortunam, ac olim in theoria residuorum quadraticorum, expertus sum. Protinus quidem theoremata ea, quae has quaestiones prorsus exhaustiunt, et in quibus mira analogia cum theorematibus ad residua quadratica pertinentibus eminet, per inductionem detecta fuerunt, quamprimum via idonea quaesita essent: omnes vero conatus, ipsorum demonstrationibus ex omni parte perfectis potiundi, per longum tempus irriti manserunt. Hoc ipsum incitamentum erat, ut demonstrationibus

*) Duae expositae sunt in *Disquisitionum Arithmeticarum* Sect. quarta et quinta; tertia in commentatione peculiari (*Comment. Soc. Gotting. Vol. XVI*), quarta inserta est commentationi: *Summatio quarundam serierum singularium* (*Comment. Recentiores, Vol. I.*)

tionibus jam cognitis circa residua quadratica alias aliasque addere tantopere studerem, spe fultus, ut ex multis methodis diversis una vel altera ad illustrandum argumentum affine aliquid conferre posset. Quae spes neutiquam vana fuit, laboremque indefessum tandem successus prosperi sequuti sunt. Mox vigiliarum fructus in publicam lucem edere licebit: sed antequam arduum hoc opus aggrediar, semel adhuc ad theoriam residuorum quadraticorum reverti, omnia quae de eadem adhuc supersunt agenda absolvere, atque sic huic arithmeticae sublimioris parti quasi valedicere constitui.

Theorematis fundamentalis in theoria residuorum quadraticorum demonstratio quinta.

I.

In introductione jam declaravimus, demonstrationem quintam et tertiam ab eodem lemmate proficisci, quod commoditatis causa, in signis disquisitioni praesenti adaptatis hoc loco repetere visum est.

LEMMA. Sit m numerus primus (positivus impar), M integer per m non divisibilis; capiantur residua minima positiva numerorum

$$M, 2M, 3M, 4M \dots \frac{1}{2}(m-1)M$$

secundum modulum m , quae partim erunt minora quam $\frac{1}{2}m$, partim majora: posteriorum multitudo sit $= n$. Tunc erit M residuum quadraticum ipsius m , vel non residuum, prout n par est, vel impar.

DEMONSTR. Sint e residuis illis ea, quae minora sunt quam $\frac{1}{2}m$, haec a, b, c, d etc., reliqua vero, majora quam $\frac{1}{2}m$, haec a', b', c', d' etc. Posteriorum complementa ad m , puta $m - a', m - b', m - c', m - d'$ etc. manifesto cuncta minora erunt quam $\frac{1}{2}m$, atque tum inter se tum a residuis a, b, c, d etc. diversa, quam-

quamobrem cum his simul sumpta, ordine quidem mutato, identica erunt cum omnibus numeris $1, 2, 3, 4 \dots \frac{1}{2}(m-1)$. Statuendo itaque productum

$$1. 2. 3. 4. \dots \frac{1}{2}(m-1) = P$$

erit

$$P = a b c d \dots \times (m-a') (m-b') (m-c') (m-d') \dots$$

adeoque

$$(-1)^n P = a b c d \dots \times (a'-m) (b'-m) (c'-m) (d'-m) \dots$$

Porro fit, secundum modulum m ,

$$\begin{aligned} P M^{\frac{1}{2}(m-1)} &\equiv a b c d \dots \times a' b' c' d' \dots \\ &\equiv a b c d \dots \times (a'-m) (b'-m) (c'-m) (d'-m) \dots \end{aligned}$$

adeoque

$$P M^{\frac{1}{2}(m-1)} \equiv P (-1)^n$$

Hinc $M^{\frac{1}{2}(m-1)} \equiv \pm 1$, accepto signo superiori vel inferiori, prout n par est vel impar, unde adjumento theorematis in *Disquisitionibus Arithmeticeis* art. 106 demonstrati lemmatis veritas sponte demanat.

2.

THEOREMA. Sint m, M integri positivi impares inter se primi, n multitudo eorum e residuis minimis positivis numerorum $M, 2M, 3M \dots \frac{1}{2}(m-1)M$ secundum modulum m , quae sunt majora quam $\frac{1}{2}m$; ac perinde N multitudo eorum e residuis minimis positivis numerorum $m, 2m, 3m \dots \frac{1}{2}(M-1)m$ secundum modulum M , quae sunt majora quam $\frac{1}{2}M$. Tunc tres numeri, $n, N, \frac{1}{4}(m-1)(M-1)$ vel omnes simul pares erunt, vel unus par duoque reliqui impares.

DEMONSTR. Designemus

per f complexum numerorum $1, 2, 3 \dots \frac{1}{2}(m-1)$

per f' complexum numerorum $m-1, m-2, m-3 \dots \frac{1}{2}(m+1)$

per F complexum numerorum $1, 2, 3 \dots \frac{1}{2}(M-1)$

per

per F' complexum numerorum $M-1, M-2, M-3 \dots \frac{1}{2}(M+1)$.

Indicabit itaque n , quot numeri Mf residua sua minima positiva secundum modulum m habeant in complexu f' , et perinde N indicabit, quot numeri mF habeant residua sua minima positiva secundum modulum M in complexu F' . Denique designet

Φ complexum numerorum $1, 2, 3 \dots \frac{1}{2}(mM-1)$

Φ' complexum numerorum $mM-1, mM-2, mM-3 \dots \frac{1}{2}(mM+1)$

Quum quilibet integer per m non divisibilis secundum modulum m vel alicui residuo ex f vel alicui ex f' congruus esse debeat, ac perinde quilibet integer per M non divisibilis secundum modulum M congruus sit vel alicui residuo ex F vel alicui ex F' ; omnes numeri Φ , inter quos manifesto nullus per m et M simul divisibilis occurrit, in octo classes sequenti modo distribui possunt.

I. In prima classe erunt numeri secundum modulum m alicui numero ex f , secundum modulum M vero alicui numero ex F congrui. Designabimus multitudinem horum numerorum per α .

II. Numeri secundum modulos m, M resp. numeris ex f, F' congrui, quorum multitudinem statuemus $= \xi$.

III. Numeri secundum modulos m, M resp. numeris ex f', F congrui, quorum multitudinem statuemus $= \gamma$.

IV. Numeri secundum modulos m, M resp. numeris ex f', F' congrui, quorum multitudo sit $= \delta$.

V. Numeri per m divisibiles, secundum modulum M vero residuis ex F congrui.

VI. Numeri per m divisibiles, secundum modulum M vero residuis ex F' congrui.

VII. Numeri per M divisibiles, secundum modulum m autem residuis ex f congrui.

VIII. Numeri per M divisibiles, secundum modulum m vero residuis ex f' congrui.

Mani-

Manifesto classes V et VI simul sumtae complectentur omnes numeros mF , multitudo numerorum in VI contentorum erit $= N$, adeoque multitudo numerorum in V contentorum erit $\frac{1}{2}(M-1) - N$. Perinde classes VII et VIII simul sumtae continebunt omnes numeros Mf , in classe VIII reperientur n numeri, in classe VII autem $\frac{1}{2}(m-1) - n$.

Prorsus simili modo omnes numeri φ' in octo classes IX—XVI distribuentur, in quo negotio si eundem ordinem servamus, facile perspicietur, numeros in classibus

IX, X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI

contentos resp. esse complementa numerorum in classibus

IV, III, II, I, VI, V, VIII, VII

contentorum ad mM , ita ut in classe IX reperiantur δ numeri; in classe X, γ et sic porro. Jam patet, si omnes numeri primae classis associantur cum omnibus numeris classis nonae, haberi omnes numeros infra mM , qui secundum modulum m alicui numero ex f , secundum modulum M vero alicui numero ex F sunt congrui, quorumque multitudinem aequalem esse multitudini omnium combinationum singulorum f cum singulis F , facile perspicitur. Habemus itaque

$$\alpha + \delta = \frac{1}{2}(m-1)(M-1)$$

similique ratione etiam erit

$$\epsilon + \gamma = \frac{1}{2}(m-1)(M-1)$$

Junctis omnibus numeris classium II, IV, VI, manifesto habebimus omnes numeros infra $\frac{1}{2}mM$, qui alicui residuo ex F' secundum modulum M congrui sunt. Iidem vero numeri ita quoque exhiberi possunt:

$$F', M + F', 2M + F', 3M + F' \dots \frac{1}{2}(m-1)M + F'$$

unde omnium multitudo erit $= \frac{1}{2}(m-1)(M-1)$, sive habebimus

$$\epsilon + \delta + N = \frac{1}{2}(m-1)(M-1)$$

Perinde e junctione omnium classium III, IV, VIII colligere licet

$$\gamma + \delta$$

$$\gamma + \delta + n = \frac{1}{4} (m-1) (M-1)$$

Ex his quatuor aequationibus oriuntur sequentes:

$$2\alpha = \frac{1}{4} (m-1) (M-1) + n + N$$

$$2\beta = \frac{1}{4} (m-1) (M-1) + n - N$$

$$2\gamma = \frac{1}{4} (m-1) (M-1) - n + N$$

$$2\delta = \frac{1}{4} (m-1) (M-1) - n - N$$

quarum quaelibet theorematis veritatem monstrat.

3.

Quodsi jam supponimus, m et M esse numeros primos, e combinatione theorematis praecedentis cum lemmate art. 1 theoremata fundamentale protinus emanabit. Patet enim,

I. quoties uterque m , M , sive alteruter tantum, sit formae $4k+1$, numerum $\frac{1}{4} (m-1) (M-1)$ fore parem, adeoque n et N vel simul pares vel simul impares, et proin vel utrumque m et M alterius residuum quadraticum, vel utrumque alterius non residuum quadraticum.

II. Quoties autem uterque m , M est formae $4k+3$, erit $\frac{1}{4} (m-1) (M-1)$ impar, hinc unus numerorum n , N par, alter impar, et proin unus numerorum m , M alterius residuum quadraticum, alter alterius non residuum quadraticum. Q. E. D.

Theorematis fundamentalis in theoria residuorum quadraticorum demonstratio sexta.

I.

THEOREMA. Designante p numerum primum (positivum imparem), n integrum positivum per p non divisibilem, x quantitatem indeterminatam, functio $1 + x^n + x^{2n} + x^{3n} + \text{etc.} + x^{np-n}$ divisibilis erit per $1 + x + x^2 + x^3 + \text{etc.} + x^{p-1}$.

DEMONSTR. Accipiaturs integer positivus g ita ut fiat $gn \equiv 1 \pmod{p}$, statuaturque $gn = 1 + hp$. Tunc erit

$$B \qquad 1 + x^n$$

$$\begin{aligned}
\frac{1 + x^n + x^{2n} + x^{3n} + \text{etc.} + x^{np-n}}{1 + x + xx + x^3 + \text{etc.} + x^{p-1}} &= \frac{(1-x^{np})(1-x)}{(1-x^n)(1-x^p)} \\
&= \frac{(1-x^{np})(1-x^n - x + x^{np+1})}{(1-x^n)(1-x^p)} \\
&= \frac{1-x^{np}}{1-x^p} \cdot \frac{1-x^n}{1-x^n} - \frac{x(1-x^{np})}{1-x^n} \cdot \frac{1-x^{np}}{1-x^p}
\end{aligned}$$

adeoque manifesto functio integra. Q. E. D.

Quaelibet itaque functio integra ipsius x per $\frac{1-x^{np}}{1-x^n}$ divisibilis, etiam divisibilis erit per $\frac{1-x^p}{1-x}$.

2.

Designet α radicem primitivam positivam pro modulo p , i. e. sit α integer positivus talis, ut residua minima positiva potestatum

$$1, \alpha, \alpha^2, \alpha^3, \dots, \alpha^{p-2}$$

secundum modulum p sine respectu ordinis cum numeris $1, 2, 3, 4, \dots, p-1$ identici fiant. Designando porro per $f x$ functionem

$$x + x^2 + x^{2^2} + x^{2^3} + \text{etc.} + x^{2^{p-2}} + 1$$

patet, $f x = 1 + x + xx + x^3 + \text{etc.} + x^{p-2}$ divisibilem fore per

$$1 - x^p, \text{ adeoque a potiori per } \frac{1-x^p}{1-x} = 1 + x + xx + x^3 + \text{etc.} + x^{p-1},$$

per quam itaque functionem ipsa quoque $f x$ divisibilis erit. Hinc vero sequitur, quum x exprimat quantitatem indeterminatam, esse quoque $f(x^n)$ divisibilem per $\frac{1-x^{np}}{1-x^n}$, et proin

(art. praec.) etiam per $\frac{1-x^p}{1-x}$, quoties quidem n sit integer per p non divisibilis. Contra, quoties n est integer per p divisibilis,

singulae partes functionis $f(x^n)$ unitate diminutae divisibiles erunt per $1-x^p$; quamobrem in hoc casu etiam $f(x^n) - p$ per

$1-x^p$ et proin etiam per $\frac{1-x^p}{1-x}$ divisibilis erit.

3.

THEOREMA. Statuendo

$$x - x^2 + x^{2^2} - x^{2^3} + x^{2^4} - \text{etc.} - x^{2^{p-2}} = \xi$$

erit $\xi \xi = p$ divisibilis per $\frac{1-x^p}{1-x}$, accepto signo superiori, quoties p est formae $4k+1$, inferiori, quoties p est formae $4k+3$.

DEMONSTR. Facile perspicitur, ex $p-1$ functionibus hisce

$$+ x\xi - xx + x^{2+1} - x^{2^2+1} + \text{etc.} + x^{2^{p-2}+1}$$

$$- x^2\xi - x^{2^2} + x^{2^2+2} - x^{2^3+2} + \text{etc.} + x^{2^{p-2}+2}$$

$$+ x^{2^2}\xi - x^{2^2+2} + x^{2^3+2} - x^{2^4+2} + \text{etc.} + x^{2^{p-2}+2}$$

$$- x^{2^3}\xi - x^{2^3+3} + x^{2^4+3} - x^{2^5+3} + \text{etc.} + x^{2^{p-2}+3}$$

etc. usque ad

$$- x^{2^{p-2}}\xi - x^{2^{p-2}+p-2} + x^{2^{p-1}+p-2} - x^{2^p+1} + \text{etc.} + x^{2^{p-4}+2^{p-3}}$$

primam fieri $= 0$, singulas reliquas autem per $1-x^p$ divisibiles.

Quare per $1-x^p$ etiam divisibilis erit omnium summa, quae colligitur =

$$\begin{aligned} \xi\xi &= (f(xx) - 1) + (f(x^{2+1}) - 1) - (f(x^{2^2+1}) - 1) + \\ &\quad (f(x^{2^3+1}) - 1) - \text{etc.} + (f(x^{2^{p-2}+1}) - 1) \\ &= \xi\xi - f(xx) + f(x^{2+1}) - f(x^{2^2+1}) + f(x^{2^3+1}) - \text{etc.} \\ &\quad + f(x^{2^{p-2}+1}) = \Omega \end{aligned}$$

Erit itaque haecce expressio Ω etiam divisibilis per $\frac{1-x^p}{1-x}$. Jam

inter exponentes $2, a+1, aa+1, a^3+1, \dots, a^{p-2}+1$ unus tantum erit divisibilis per p , puta $a^{\frac{1}{2}(p-1)}+1$, unde per art. praec. singulae partes expressionis Ω hae

$$f(xx), f(x^{2+1}), f(x^{2^2+1}), (f(x^{2^3+1}) \text{ etc.},$$

excepto solo termino $f(x^{a^{\frac{1}{2}(p-1)}+1})$, divisibiles erunt per $\frac{1-x^p}{1-x}$.

Illas itaque partes delere licebit, ita ut per $\frac{1-x^p}{1-x}$ etiam divisibilis maneat functio

$$\xi\xi = f(x^{a^{\frac{1}{2}(p-1)}+1})$$

B 2

ubi

ubi signum superius vel inferius valebit, prout p est formae $4k+1$ vel formae $4k+3$. Et quum insuper $f(x^{\frac{1}{2}(p-1)+1}) - p$ divisibilis sit per $\frac{1-x}{1-x^p}$, erit etiam $\xi\xi \mp p$ per $\frac{1-x^p}{1-x}$ divisibilis. Q. E. D.

Ne duplex signum ullam ambiguitatem adducere possit, per ε numerum $+1$ vel -1 denotabimus, prout p est formae $4k+1$ vel $4k+3$. Erit itaque $\frac{(1-x)(\xi\xi - \varepsilon p)}{1-x^p}$ functio integra ipsius x , quam per Z designabimus.

4.

Sit q numerus positivus impar, adeoque $\frac{1}{2}(q-1)$ integer. Erit itaque $(\xi\xi)^{\frac{1}{2}(q-1)} - (\varepsilon p)^{\frac{1}{2}(q-1)}$ divisibilis per $\xi\xi - \varepsilon p$, et proin etiam per $\frac{1-x^p}{1-x}$. Statuamus $\varepsilon^{\frac{1}{2}(q-1)} = \delta$, atque

$$\xi^{q-1} - \delta p^{\frac{1}{2}(q-1)} = \frac{1-x^p}{1-x} \cdot Y$$

eritque Y functio integra ipsius x , atque $\delta = +1$, quoties unus numerorum p, q , sive etiam uterque, est formae $4k+1$; contra erit $\delta = -1$, quoties uterque p, q est formae $4k+3$.

5.

Jam supponamus, q quoque esse numerum primum (a p diversum) patetque, per theorema in *Disquisitionibus Arithmeticis* art. 51 demonstratum,

$$\xi^q = (x^q - x^{q^2} + x^{q^3} - x^{q^4} + \text{etc.} - x^{q^{p-2}})$$

divisibilem fieri per q , sive formae qX , ita ut X sit functio integra ipsius x etiam respectu coefficientium numericorum (quod etiam de functionibus reliquis integris hic occurrentibus Z, Y, W subintelligendum est). Designemus pro modulo p atque radice primitiva α indicem numeri q per μ , i. e. sit $q \equiv \alpha^\mu \pmod{p}$. Erunt itaque numeri $q, q\alpha, q\alpha^2, q\alpha^3, \dots, q\alpha^{p-2}$ secundum modu-

modulum p resp. congrui numeris $\alpha^\mu, \alpha^{\mu+1}, \alpha^{\mu+2} \dots \alpha^{p-2},$
 $1, \alpha, \alpha\alpha \dots \alpha^{\mu-1}$, adeoque

$$x^q = x^{\alpha^\mu}$$

$$x^{q^2} = x^{\alpha^{\mu+1}}$$

$$x^{q^{22}} = x^{\alpha^{\mu+2}}$$

$$x^{q^{23}} = x^{\alpha^{\mu+3}}$$

.

.

.

.

$$x^{q^{2^{p-\mu-2}}} = x^{\alpha^{p-2}}$$

$$x^{q^{2^{p-\mu-1}}} = x$$

$$x^{q^{2^{p-\mu}}} = x^\alpha$$

$$x^{q^{2^{p-\mu+1}}} = x^{\alpha^2}$$

.

.

.

.

$$x^{q^{2^{p-2}}} = x^{\alpha^{p-1}}$$

per $1 - x^p$ divisibiles. Quibus quantitibus, alternis vicibus
 positive et negative sumtis atque summatis, patet, per $1 - x^p$
 divisibilem esse functionem

$$x^q - x^{q^2} + x^{q^{22}} - x^{q^{23}} + \text{etc.} - x^{q^{2^{p-2}}} = \xi$$

valente signo superiori vel inferiori, prout μ par sit vel impar,
 i. e. prout q sit residuum quadraticum ipsius p vel non residuum.
 Statuamus itaque

$x^q - x^{q^2} + x^{q^{22}} - x^{q^{23}} + \text{etc.} - x^{q^{2^{p-2}}} = \gamma \xi = (1 - x^p)W$
 faciendo $\gamma = +1$, vel $\gamma = -1$, prout q est residuum quadrati-
 cum ipsius p vel non residuum, patetque, W fieri functionem
 integram.

6.

His ita praeparatis, e combinatione aequationum praecedentium deducimus

$$q \xi X$$

$$q\xi X = \varepsilon p(\delta p^{\frac{1}{2}(q-1)} - \gamma) + \frac{1-x^p}{1-x} \cdot (Z(\delta p^{\frac{1}{2}(q-1)} - \gamma) + Y\xi\xi - W\xi(1-x))$$

Supponamus, ex divisione functionis ξX per

$$x^{p-1} + x^{p-2} + x^{p-3} + \text{etc.} + x + 1$$

oriri quotientem U cum residuo T , sive haberi

$$\xi X = \frac{1-x^p}{1-x} \cdot U + T$$

ita ut U , T sint functiones integrae, etiam respectu coëfficientium numericorum, et quidem T ordinis certe inferioris, quam divisor. Erit itaque

$$qT - \varepsilon p(\delta p^{\frac{1}{2}(q-1)} - \gamma) = \frac{1-x^p}{1-x} \cdot (Z(\delta p^{\frac{1}{2}(q-1)} - \gamma) + Y\xi\xi - W\xi(1-x) - qU)$$

quae aequatio manifesto subsistere nequit, nisi tum membrum a laeva tum membrum a dextra per se evanescat. Erit itaque $\varepsilon p(\delta p^{\frac{1}{2}(q-1)} - \gamma)$ per q divisibilis, nec non etiam $\delta p^{\frac{1}{2}(q-1)} - \gamma$, adeoque etiam propter $\delta\delta = 1$, numerus $p^{\frac{1}{2}(q-1)} - \gamma\delta$ per q divisibilis erit.

Quodsi jam per ξ designatur unitas positive vel negative accepta, prout p est residuum vel non residuum quadraticum numeri q , erit $p^{\frac{1}{2}(q-1)} - \xi$ per q divisibilis, adeoque etiam $\xi - \gamma\delta$, quod fieri nequit, nisi fuerit $\xi = \gamma\delta$. Hinc vero theorema fundamentale sponte sequitur. Scilicet

- I. Quoties vel uterque p , q , vel alteruter tantum est formae $4k+1$, adeoque $\delta = +1$, erit $\xi = \gamma$, et proin vel simul q residuum quadraticum ipsius p , atque p residuum quadraticum ipsius q ; vel simul q non residuum ipsius p , atque p non residuum ipsius q .
- II. Quoties uterque p , q est formae $4k+3$, adeoque $\delta = -1$, erit $\xi = -\gamma$, adeoque vel simul q residuum quadraticum ipsius p , atque p non residuum ipsius q ; vel simul q non residuum ipsius p , atque p residuum ipsius q . Q. E. D.

Algo-

Algorithmus novus ad decidendum, utrum numerus integer positivus datus numeri primi positivi dati residuum quadraticum sit an non residuum.

I.

Antequam solutionem novam hujus problematis exponamus, solutionem in *Disquisitionibus Arithmeticis* traditam hic breviter repetemus, quae satis quidem expedite perficitur adjumento theorematis fundamentalis atque theorematum notorum sequentium:

I. Relatio numeri a ad numerum b (quatenus ille hujus residuum quadraticum est sive non residuum), eadem est quae numeri c ad b , si $a \equiv c \pmod{b}$.

II. Si a est productum e factoribus $\alpha, \beta, \gamma, \delta$ etc., atque b numerus primus, relatio ipsius a ad b ita a relatione horum factorum ad b pendebit, ut a fiat residuum quadraticum ipsius b vel non residuum, prout inter illos factores reperitur multitudo par vel impar talium, qui sint non residua ipsius b . Quoties itaque aliquis factor est quadratum, ad eum in hoc examine omnino non erit respiciendum; si quis vero factor est potestas integri cum exponente impari, illius vice ipse hic integer fungi poterit.

III. Numerus 2 est residuum quadraticum cujusvis numeri primi formae $8m + 1$ vel $8m + 7$, non residuum vero cujusvis numeri primi formae $8m + 3$ vel $8m + 5$.

Proposito itaque numero a , cujus relatio ad numerum primum b quaeritur: pro a , si major est quam b , ante omnia substituetur ejus residuum minimum positivum secundum modulum b , quo residuo in factores suos primos resoluta, quaestio per theorema II reducta est ad inventionem relationis singulorum horum factorum ad b . Relatio factoris 2, (siquidem adest vel semel, vel ter, vel quinquies etc.) innotescit per theorema III;

relatio

relatio reliquorum, per theorema fundamentale, pendet a relatione ipsius b ad singulos. Hoc itaque modo loco unius relationis numeri dati ad numerum primum b jam investigandae sunt aliquae relationes numeri b ad alios primos impares ipso b minores, quae problemata eodem modo ad minores modulos deprimuntur, manifestoque hae depressiones successivae tandem exhaustae erunt.

2.

Ut exemplo haec solutio illustretur, quaerenda sit relatio numeri 103 ad 379. Quum 103 jam sit minor quam 379, atque ipse numerus primus, protinus applicandum erit theorema fundamentale, quod docet, relationem quaesitam oppositam esse relationi numeri 379 ad 103. Haec iterum aequalis est relationi numeri 70 ad 103, quae ipsa pendet a relationibus numerorum 2, 5, 7 ad 103. Prima harum relationum e theoremate III innotescit. Secunda per theorema fundamentale pendet a relatione numeri 103 ad 5, cui per theorema I aequalis est relatio numeri 3 ad 5; haec iterum per theorema fundamentale pendet a relatione numeri 5 ad 3, cui per theorema I aequalis est relatio numeri 2 ad 3, per theorema III nota. Perinde relatio numeri 7 ad 103 per theorema fundamentale a relatione numeri 103 ad 7 pendet, quae per theorema I aequalis est relationi numeri 5 ad 7; haec iterum per theorema fundamentale pendet a relatione numeri 7 ad 5, cui aequalis est per theorema I relatio numeri 2 ad 5 per theorema III nota. Quodsi jam hanc analyfin in synthefin transmutare placet, quaestionis decisio ad quatuordecim momenta referetur, quae complete hic apponimus, ut major concinnitas solutionis novae eo clarius elucescat.

1. Numerus 2 est residuum quadraticum numeri 103 (theor. III).
2. Numerus 2 est non residuum quadraticum numeri 3 (theor. III).

3.

3. Numerus 5 est non residuum quadraticum numeri 3 (ex I et 2).
4. Numerus 3 est non residuum quadraticum numeri 5 (theor. fund. et 3).
5. Numerus 103 est non residuum quadraticum numeri 5 (I et 4).
6. Numerus 5 est non residuum quadraticum numeri 103 (theor. fund. et 6).
7. Numerus 2 est non residuum quadraticum numeri 5 (theor. III).
8. Numerus 7 est non residuum quadraticum numeri 5, (I et 7).
9. Numerus 5 est non residuum quadraticum numeri 7 (theor. fund. et 8).
10. Numerus 103 est non residuum quadraticum numeri 7, (I et 9).
11. Numerus 7 est residuum quadraticum numeri 103 (theor. fund. et 10).
12. Numerus 70 est non residuum quadraticum numeri 103, (II, 1, 6, 11).
13. Numerus 379 est non residuum quadraticum numeri 103, (I et 12).
14. Numerus 103 est residuum quadraticum numeri 379 (theor. fund. et 13).

• • •

In sequentibus brevitatis causa utemur signo in *Comment. Gotting.* Vol. XVI. introducto. Scilicet per $[x]$ denotabimus quantitatem x ipsam, quoties x est integer, sive integrum proxime minorem quam x , quoties x est quantitas fracta, ita ut $x - [x]$ semper fiat quantitas non negativa unitate minor.

3.

PROBLEMA. Denotantibus a, b integros positivos inter se primos, et posito $[\frac{1}{2}a] = a'$, invenire aggregatum

$$\left[\frac{b}{a}\right] + \left[\frac{2b}{a}\right] + \left[\frac{3b}{a}\right] + \left[\frac{4b}{a}\right] + \text{etc.} + \left[\frac{a'b}{a}\right]$$

C

Sol.

SOL. Designemus brevitatis causa hujusmodi aggregatum per $\Phi(a, b)$, ita ut etiam fiat

$$\Phi(b, a) = \left[\frac{a}{b}\right] + \left[\frac{2a}{b}\right] + \left[\frac{3a}{b}\right] + \text{etc.} + \left[\frac{b'a}{b}\right]$$

si statuimus $\left[\frac{1}{2}b\right] = b'$. In demonstratione tertia theorematis fundamentalis ostensum est, pro casu eo ubi a et b sunt impares, fieri

$$\Phi(a, b) + \Phi(b, a) = a'b'$$

facileque eandem methodum sequendo veritas hujus propositionis ad eum quoque casum extenditur, ubi alteruter numerorum a, b est impar, uti illic jam addigitavimus. Dividatur, ad instar methodi, per quam duorum integrorum divisor communis maximus investigatur, a per b , sitque ξ quotiens atque c residuum; dein dividatur b per c et sic porro, ita ut habeantur aequationes

$$a = \xi b + c$$

$$b = \gamma c + d$$

$$c = \delta d + e$$

$$d = \varepsilon e + f \text{ etc.}$$

Hoc modo in serie numerorum continuo decrescentium b, c, d, e, f etc. tandem ad unitatem perveniemus, quum per hyp. a et b sint inter se primi, ita ut aequatio ultima fiat

$$h = \lambda l + 1.$$

Quum manifeste habeatur

$$\left[\frac{a}{b}\right] = \left[\xi + \frac{c}{b}\right] = \xi + \left[\frac{c}{b}\right]$$

$$\left[\frac{2a}{b}\right] = \left[2\xi + \frac{2c}{b}\right] = 2\xi + \left[\frac{2c}{b}\right]$$

$$\left[\frac{3a}{b}\right] = \left[3\xi + \frac{3c}{b}\right] = 3\xi + \left[\frac{3c}{b}\right]$$

etc., erit

$$\Phi(b, a) = \Phi(b, c) + \frac{1}{2}\xi(b'b' + b')$$

et proin

$$\Phi(a, b) = a'b' - \frac{1}{2}\xi(b'b' + b') - \Phi(b, c)$$

Per similia ratiocinia fit, si statuimus $\left[\frac{1}{2}c\right] = c'$, $\left[\frac{1}{2}d\right] = d'$, $\left[\frac{1}{2}e\right] = e'$ etc.,

$$\Phi(b, c) = b'c' - \frac{1}{2}\gamma(c'c' + c') - \Phi(c, d)$$

$$\Phi(c, d) = c'd' - \frac{1}{2}\delta(d'd' + d') - \Phi(d, e)$$

$$\Phi(d, e) = d'e' - \frac{1}{2}\varepsilon(e'e' + e') - \Phi(e, f)$$

etc. usque ad

$$\Phi(h, l) = h'l' - \frac{1}{2}\lambda(l'l' + l') - \Phi(l, 1)$$

Hinc,

Hinc, quoniam manifestum est $\Phi(l, 1) = 0$, colligimus formulam
 $\Phi(a, b) = a' b' - b' c' + c' d' - d' e' + \text{etc.} \pm k' l'$
 $= \frac{1}{2} \zeta(b' b' + b') + \frac{1}{2} \gamma(c' c' + c') - \frac{1}{2} \delta(d' d' + d') + \frac{1}{2} \varepsilon(e' e' + e')$
 $= \text{etc.} \mp \lambda(l' l' + l')$

4.

Facile jam ex iis, quae in demonstratione tertia exposita sunt, colligitur, relationem numeri b ad a , quoties a sit numerus primus, sponte cognosci e valore aggregati $\Phi(a, 2b)$. Scilicet prout hoc aggregatum est numerus par vel impar, erit b residuum quadraticum ipsius a vel non residuum. Ad eundem vero finem ipsum quoque aggregatum $\Phi(a, b)$ adhiberi poterit, ea tamen restrictione, ut casus ubi b impar est ab eo ubi par est distingatur. Scilicet

- I. Quoties b est impar, erit b residuum vel non residuum quadraticum ipsius a , prout $\Phi(a, b)$ par est vel impar.
- II. Quoties b est par, eadem regula valebit, si insuper a est vel formae $8n + 1$ vel formae $8n + 7$; si vero pro valore pari ipsius b modulus a est vel formae $8n + 3$ vel formae $8n + 5$, regula opposita applicanda erit, puta, b erit residuum quadraticum ipsius a , si $\Phi(a, b)$ est impar, non residuum vero, si $\Phi(a, b)$ est par.

Haec omnia ex art. 3 demonstrationis tertiae facillime derivantur.

5.

Exemplum. Si quaeritur relatio numeri 103 ad numerum primum 379, habemus, ad eruendum aggregatum $\Phi(379, 103)$,

$a = 379$	$a' = 189$	$\zeta = 3$
$b = 103$	$b' = 51$	$\gamma = 1$
$c = 70$	$c' = 35$	$\delta = 2$
$d = 33$	$d' = 16$	$\varepsilon = 8$
$e = 4$	$e' = 2$	

hinc $\Phi(379, 103) = 9639 - 1785 + 560 - 32$
 $= 3978 + 630 - 272 + 24$
 $= 4786$, unde 103 erit residuum quadraticum numeri 379. Si ad eundem finem aggregatum $\Phi(379, 206)$ adhibere malumus, habemus hocce paradigma:

379	189	
206	103	1
173	86	1
53	16	5
8	4	4

unde deducimus

$$\begin{aligned}\Phi(379, 206) &= 19467 - 8858 + 1376 - 64 \\ &\quad - 5356 + 3741 - 680 + 40 \\ &= 9666, \text{ quapropter } 103 \text{ est residuum quadraticum}\end{aligned}$$

numeri 379.

6.

Quum ad decidendam relationem numeri b ad a non opus sit, singulas partes aggregati $\Phi(a, b)$ computare, sed sufficiat novisse, quot inter eas sint impares, regula nostra ita quoque exhiberi potest:

Fiat ut supra $a = \xi b + c$, $b = \gamma c + d$, $c = \delta d + e$ etc., donec in serie numerorum a, b, c, d, e etc. ad unitatem perventum sit. Statuatur $[\frac{1}{2}a] = a'$, $[\frac{1}{2}b] = b'$, $[\frac{1}{2}c] = c'$ etc., sitque μ multitudo numerorum imparium in serie a', b', c' etc. eorum quos immediate sequitur impar; sit porro ν multitudo numerorum imparium in serie ξ, γ, δ etc. eorum, quibus in serie b', c', d' etc. resp. respondet numerus formae $4n + 1$ vel formae $4n + 2$. His ita factis, erit b residuum quadraticum vel non residuum ipsius a , prout $\mu + \nu$ est par vel impar, unico casu excepto, ubi simul est b par atque a vel formae $8n + 3$ vel $8n + 5$, pro quo regula opposita valet.

In exemplo nostro series a', b', c', d', e' duas successiones imparium sistit, unde $\mu = 2$; in serie $\xi', \gamma', \delta', \epsilon'$, duo quidem impares adsunt, sed quibus in serie b', c', d', e' respondent numeri formae $4n + 3$, unde $\nu = 0$. Fit itaque $\mu + \nu$ par, adeoque 103 residuum quadraticum numeri 379.

THEORIA RESIDUORUM BIQUADRATICORUM

COMMENTATIO PRIMA

AUCTORE

CAROLO FRIDERICO GAUSS.

GOTTINGAE

TYPIS DIETERICHIANIS.

MDCCCXXVIII.

THEORIA RESIDUORUM BIQUADRATICORUM

AUCTORE
CAROLO FRIDERICO GAUSS.

COMMENTATIO PRIMA

SOCIETATI REGIAE TRADITA 1825, APR. 5.

1.

Theoria residuorum quadraticorum ad pauca theoremata fundamentalia reducitur, pulcherrimis Arithmeticae Sublimioris cimmeliis adnumeranda, quae primo per inductionem facile detecta, ac dein multifariis modis ita demonstrata esse constat, ut nihil amplius desiderandum relictum sit.

Longe vero altioris indaginis est theoria residuorum cubicorum et biquadraticorum. Quam quum inde ab anno 1805 perscrutari coepissemus, praeter ea, quae quasi in limine sunt posita, nonnulla quidem theoremata specialia se obtulerunt, tum propter simplicitatem suam, tum propter demonstrationum difficultatem valde insignia: mox vero comperimus, principia Arithmeticae hactenus vsitata ad theoriam generalem stabiliendam neutiquam sufficere,

quin potius hanc necessario postulare, vt campus Arithmeticae Sublimioris infinities quasi promoueat, quod quomodo intelligendum sit, in continuatione harum disquisitionum clarissime elucebit. Quamprimum hunc campum nouum ingressi sumus, aditus ad cognitionem theorematum simplicissimorum totam theoriam exhaustientium per inductionem statim patuit: sed ipsorum demonstrationes tam profunde latuerunt, vt post multa demum tentamina irrita tandem in lucem protrahi potuerint.

Quum iam ad promulgationem harum lucubrationum accingamur, a theoria residuorum biquadraticorum initium faciemus, et quidem in hac prima commentatione disquisitiones eas explicabimus, quas iam cis campum Arithmeticae ampliatum absoluere licuit, quae illuc viam quasi sternunt, simulque theoriae diuisionis circuli quaedam noua incrementa adiungunt.

2.

Notionem residui biquadratici in *Disquisitionibus Arithmeti-
cis* p. 113 introduximus: scilicet numerus integer a , posituus seu negatiuus, integri p residuum biquadraticum vocatur, si a secundum modulum p biquadrato congruus fieri potest, et perinde non-residuum biquadraticum, si talis congruentia non exstat. In omnibus disquisitionibus sequentibus, vbi contrarium expressis verbis non monetur, modulum p esse numerum primum (imparem posituum) supponemus, atque a per p non diuisibilem, quum omnes casus reliqui ad hunc facillime reduci possint.

3.

Manifestum est, omne residuum biquadraticum numeri p eiusdem quoque residuum quadraticum esse, et proinde omne non-residuum quadraticum etiam non-residuum biquadraticum. Hanc propositionem etiam conuertere licet, quoties p est numerus primus formae $4n+3$. Nam si in hoc casu a est residuum quadraticum

ipsius p , statuamus $a \equiv bb \pmod{p}$, vbi b vel residuum quadraticum ipsius p erit vel non-residuum: in casu priori statuemus $b \equiv cc$, vnde $a \equiv c^4$, i. e. a erit residuum biquadraticum ipsius p ; in casu posteriori — b fiet residuum quadraticum ipsius p (quoniam -1 est non-residuum cuiusvis numeri primi formae $4n + 3$), faciendoque $-b \equiv cc$, erit vt antea $a \equiv c^4$, atque a residuum biquadraticum ipsius p . Simul facile perspicietur, alias solutiones congruentiae $x^4 \equiv a \pmod{p}$, praeter has duas $x \equiv c$ et $x \equiv -c$ in hoc casu non dari. Quum hae propositiones obviae integram residuorum biquadraticorum theoriam pro modulis primis formae $4n + 3$ exhaustiant, tales modulus a disquisitione nostra omnino excludemus, siue hanc ad modulus primos formae $4n + 1$ limitabimus.

4.

Existente itaque p numero primo formae $4n + 1$, propositionem art. praec. conuertere non licet: nempe exstare possunt residua quadratica, quae non sunt simul residua biquadratica, quod euenit, quoties residuum quadraticum congruum est quadrato non-residui quadratici. Statuendo enim $a \equiv bb$, existente b non-residuo quadratico ipsius p , si congruentiae $x^4 \equiv a$ satisfieri posset, per valorem $x \equiv c$, foret $c^4 \equiv bb$, siue productum $(cc - b)(cc + b)$ per p diuisibile, vnde p vel factorem $cc - b$ vel alterum $cc + b$ metiri deberet, i. e. vel $+b$ vel $-b$ foret residuum quadraticum ipsius p , et proin vterque (quoniam -1 est residuum quadraticum), contra hyp:

Omnes itaque numeri integri per p non diuisibiles in tres classes distribui possent, quarum prima contineat residua biquadratica, secunda non-residua biquadratica ea, quae simul sunt residua quadratica, tertia non-residua quadratica. Manifesto sufficit, tali classificationi solos numeros $1, 2, 3, \dots, p-1$ subiicere, quorum

semissis ad classem tertiam reduceretur, dum altera semissis inter classem primam et secundam distribueretur.

5.

Sed praestabit, quatuor classes stabilire, quarum indoles ita se habeat.

Sit A complexus omnium residuorum biquadraticorum ipsius p , inter 1 et $p-1$ (inclus.) sitorum, atque e non-residuum quadraticum ipsius p ad arbitrium electum. Sit porro B complexus residuorum minimorum positivorum e productis eA secundum modulum p oriundorum, et perinde C , D resp. complexus residuorum minimorum positivorum e productis eeA , e^3A secundum modulum p prodeuntium. His ita factis facile perspicitur, singulos numeros B inter se diversos fore, et perinde singulos C , nec non singulos D ; cifram autem inter omnes hos numeros occurrere non posse. Porro patet, omnes numeros, in A et C contentos, esse residua quadratica ipsius p , omnes autem in B et D non-residua quadratica, ita ut certe complexus A , C nullum numerum cum complexu B vel D communem habere possint. Sed etiam neque A cum C , neque B cum D vllum numerum communem habere potest. Supponamus enim

I. numerum aliquem ex A , e. g. a etiam in C inueniri, vbi prodierit e producto eea' ipsi congruo, existente a' numero e complexu A . Statuatur $a \equiv a^4$, $a' \equiv a'^4$, accipiatque integer Θ ita, ut fiat $\Theta a' \equiv 1$. His ita factis erit

$$eea'^4 \equiv a^4, \text{ adeoque multiplicando per } \Theta^4,$$

$$ee \equiv a^4 \Theta^4$$

i. e. ee residuum biquadraticum, adeoque e residuum quadraticum, contra hyp.

II. Perinde supponendo, aliquem numerum complexibus B , D communem esse, atque e productis ea , e^3a' prodierit, existentibus a , a' numeris e complexu A , e congruentia $ea \equiv e^3a'$ se-

queretur $a \equiv eea'$, adeoque haberetur numerus, qui e producto eea' oriundus ad C simulque ad A pertineret, quod impossibile esse modo demonstrauius.

Porro facile demonstratur, omnia residua quadratica ipsius p , inter 1 et $p-1$ incl. sita, necessario vel in A vel in C , omniaque non-residua quadratica ipsius p inter illos limites necessario vel in B vel in D occurrere debere. Nam

I. Omne tale residuum quadraticum, quod simul est residuum biquadraticum, per hyp. in A inuenitur.

II. Residuum quadraticum h , (ipso p minus), quod simul est non residuum biquadraticum, statuatur $\equiv gg$, vbi g erit non-residuum quadraticum. Accipiat integer γ talis, vt fiat $e\gamma \equiv g$, eritque γ residuum quadraticum ipsius p , quod statuimus $\equiv kk$. Hinc erit

$$h \equiv gg \equiv eey\gamma \equiv eek^4$$

Quare quum residuum minimum ipsius k^4 inueniatur in A , numerus h , quippe qui ex illius producto per ee oritur, necessario in C contentus erit.

III. Designante h non-residuum quadraticum ipsius p inter limites 1 et $p-1$, eruatur inter eosdem limites numerus integer g talis, vt habeatur $eg \equiv h$. Erit itaque g residuum quadraticum, et proin vel in A vel in C contentus: in casu priori h manifesto inter numeros B , in posteriori autem inter numeros D inuenietur.

Ex his omnibus colligitur, cunctos numeros 1, 2, 3 $p-1$ inter quatuor series A , B , C , D ita distribui, vt quiuvis illorum in vna harum reperiatur, vnde singulae series $\frac{1}{4}(p-1)$ numeros continere debent. In hac classificatione classes A et C quidem numeros suos essentialiter possident, sed distinctio inter classes B et D eatenus arbitraria est, quatenus ab electione numeri e pendet, qui ipse semper ad B referendus est; quapropter si eius loco alius e classe D adoptatur, classes B , D inter se permutabuntur.

6.

Quum -1 sit residuum quadraticum ipsius p , statuamus, $-1 \equiv ff \pmod{p}$, unde quatuor radices congruentiae $x^4 \equiv 1$ erunt $1, f, -1, -f$. Quodsi itaque a est residuum biquadraticum ipsius p , puta $\equiv \alpha^4$, quatuor radices congruentiae $x^4 \equiv a$ erunt $a, fa, -a, -fa$, quas inter se incongruas esse facile perspicitur. Hinc patet, si colligantur residua minima positiua biquadratorum $1, 16, 81, 256 \dots (p-1)^4$, quaterna semper aequalia fore, ita ut $\frac{1}{4}(p-1)$ residua biquadratica diuersa habeantur complexum A formantia. Si residua minima biquadratorum vsque ad $(\frac{1}{2}p - \frac{1}{2})^4$ tantum colliguntur, singula bis aderunt.

7.

Productum duorum residuorum biquadraticorum manifesto est residuum biquadraticum, siue e multiplicatione duorum numerorum classis A semper prodit productum, cuius residuum minimum positium ad eandem classem pertinet. Perinde producta numeri ex B in numerum ex D , vel numeri ex C in numerum ex C , habebunt residua sua minima in A .

In B autem cadent residua productorum $A.B$ et $C.D$; in C residua productorum $A.C, B.B$ et $D.D$; denique in D residua productorum $A.D$ et $B.C$.

Demonstrationes tam obuiaae sunt, vt sufficiat, vnam indicare. Sint e. g. c et d numeri ex C et D , atque $c \equiv eea$, $d \equiv e^3 a'$, denotantibus a, a' numeros ex A . Tunc $e^4 aa'$ erit residuum biquadraticum, i. e. ipsius residuum minimum ad A referetur: quare quum productum cd fiat $\equiv e.e^4 aa'$, illius residuum minimum in B contentum erit.

Simul facile iam diiudicari potest, ad quamnam classem referendum sit productum e pluribus factoribus. Scilicet tribuendo classi A, B, C, D resp. characterem $0, 1, 2, 3$, character pro-

ducti vel aggregato characterum singulorum factorum aequalis erit, vel eius residuo minimo secundum modulum 4.

8.

Operae pretium visum est, hasce propositiones elementares absque adminiculo theoriae residuorum potestatum euoluere, qua in auxilium vocata omnia adhuc multo facilius demonstrare licet.

Sit g radix primitiua pro modulo p , i. e. numerus talis, vt in serie potestatum $g, gg, g^3, \dots$ nulla ante hanc g^{p-1} unitati secundum modulum p congrua euadat. Tunc residua minima positiua numerorum $1, g, gg, g^3, \dots, g^{p-2}$ praeter ordinem cum his $1, 2, 3, \dots, p-1$ conuenient, et in quatuor classes sequenti modo distribuentur:

ad	residua minima numerorum
A	$1, g^4, g^8, g^{12}, \dots, g^{p-5}$
B	$g, g^5, g^9, g^{13}, \dots, g^{p-4}$
C	$gg, g^6, g^{10}, g^{14}, \dots, g^{p-3}$
D	$g^3, g^7, g^{11}, g^{15}, \dots, g^{p-2}$

Hinc omnes propositiones praecedentes sponte demanant.

Ceterum sicuti hic numeri $1, 2, 3, \dots, p-1$ in quatuor classes distributi sunt, quarum complexus per A, B, C, D designamus, ita *quemuis* integrum per p non diuisibilem, ad normam ipsius residui minimi secundum modulum p , alicui harum classium adnumerare licebit.

9.

Denotabimus per f residuum minimum potestatis $g^{\frac{1}{4}(p-1)}$ secundum modulum p , vnde quum fiat $ff \equiv g^{\frac{1}{2}(p-1)} \equiv -1$ (*Disquiss. Arithm.* p. 59), patet, characterem f hic idem significare, quod in art. 6. Potestas $g^{\frac{1}{4}\lambda(p-1)}$ itaque, denotante λ integrum positium, congrua erit secundum modulum p numero $1, f, -1, -f$, prout λ formae $4m, 4m+1, 4m+2, 4m+3$ resp., siue prout

residuum minimum ipsius g^λ in A, B, C, D resp. reperitur. Hinc nanciscimur criterium persimplex ad diiudicandum, ad quam classem numerus datus h per p non diuisibilis referendus sit; pertinebit scilicet h ad A, B, C vel D , prout potestas $h^{\frac{1}{2}(p-1)}$ secundum modulum p numero $1, f, -1$ vel $-f$ congrua euadit.

Tamquam corollarium hinc sequitur, -1 semper ad classem A referri, quoties p sit formae $8n+1$, ad classem C vero, quoties p sit formae $8n+5$. Demonstratio huius theorematis a theoria residuorum potestatum independens ex iis, quae in *Disquisitionibus Arithmeticis* p. 114 docuimus, facile adornari potest.

10.

Quum omnes radices primitivae pro modulo p prodeant e residuis potestatum g^λ , accipiendo pro λ omnes numeros ad $p-1$ primos, facile perspicitur, illas inter complexus B et D aequaliter dispertitas fore, basi g semper in B contenta. Quodsi loco numeri g radix alia primitiva e complexu B pro basi accipitur, classificatio eadem manebit; si vero radix primitiva e complexu D tamquam basis adoptatur, classes B et D inter se permutabuntur.

Si classificatio criterio in art. praec. prolato superstruitur, discrimen inter classes B et D inde pendeat, vtram radicem congruentiae $xx \equiv -1 \pmod{p}$ pro numero characteristico f adoptemus.

11.

Quo facilius disquisitiones subtiliores, quas iam aggressuri sumus, per exempla illustrari possint, constructionem classium pro omnibus modulis infra 100 hic apponimus. Radicem primitivam pro singulis minimam adoptauimus.

$$p = 5$$

$$g = 2, f = 2$$

<i>A</i>	1
<i>B</i>	2
<i>C</i>	3
<i>D</i>	4

$$p = 13$$

$$g = 2, f = 8$$

<i>A</i>	1, 3, 9
<i>B</i>	2, 5, 6
<i>C</i>	4, 10, 12
<i>D</i>	7, 8, 11

$$p = 17$$

$$g = 3, f = 13$$

<i>A</i>	1, 4, 13, 16
<i>B</i>	3, 5, 12, 14
<i>C</i>	2, 8, 9, 15
<i>D</i>	6, 7, 10, 11

$$p = 29$$

$$g = 2, f = 12$$

<i>A</i>	1, 7, 16, 20, 23, 24, 25
<i>B</i>	2, 3, 11, 14, 17, 19, 21
<i>C</i>	4, 5, 6, 9, 13, 22, 28
<i>D</i>	8, 10, 12, 15, 18, 26, 27

$$p = 37$$

$$g = 2, f = 31$$

<i>A</i>	1, 7, 9, 10, 12, 16, 26, 33, 34
<i>B</i>	2, 14, 15, 18, 20, 24, 29, 31, 32
<i>C</i>	3, 4, 11, 21, 25, 27, 28, 30, 36
<i>D</i>	5, 6, 8, 13, 17, 19, 22, 23, 35

B 2

$$p = 41$$

$$g = 6, f = 32$$

<i>A</i>	1, 4, 10, 16, 18, 23, 25, 31, 37, 40
<i>B</i>	6, 14, 15, 17, 19, 22, 24, 26, 27, 35
<i>C</i>	2, 5, 8, 9, 20, 21, 32, 33, 36, 39
<i>D</i>	3, 7, 11, 12, 13, 28, 29, 30, 34, 38

$$p = 53$$

$$g = 2, f = 30$$

<i>A</i>	1, 10, 13, 15, 16, 24, 28, 36, 42, 44, 46, 47, 49
<i>B</i>	2, 3, 19, 20, 26, 30, 31, 32, 35, 39, 41, 45, 48
<i>C</i>	4, 6, 7, 9, 11, 17, 25, 29, 37, 38, 40, 43, 52
<i>D</i>	5, 8, 12, 14, 18, 21, 22, 23, 27, 33, 34, 50, 51

$$p = 61$$

$$g = 2, f = 11$$

<i>A</i>	1, 9, 12, 13, 15, 16, 20, 22, 25, 34, 42, 47, 56, 57, 58
<i>B</i>	2, 7, 18, 23, 24, 26, 30, 32, 33, 40, 44, 50, 51, 53, 55
<i>C</i>	3, 4, 5, 14, 19, 27, 36, 39, 41, 45, 46, 48, 49, 52, 60
<i>D</i>	6, 8, 10, 11, 17, 21, 28, 29, 31, 35, 37, 38, 43, 54, 59

$$p = 73$$

$$g = 5, f = 27$$

<i>A</i>	1, 2, 4, 8, 9, 16, 18, 32, 36, 37, 41, 55, 57, 64, 65, 69, 71, 72
<i>B</i>	5, 7, 10, 14, 17, 20, 28, 33, 34, 39, 40, 45, 53, 56, 59, 63, 66, 68
<i>C</i>	3, 6, 12, 19, 23, 24, 25, 27, 35, 38, 46, 48, 49, 50, 54, 61, 67, 70
<i>D</i>	11, 13, 15, 21, 22, 26, 29, 30, 31, 42, 43, 44, 47, 51, 52, 58, 60, 62

$$p = 89$$

$$g = 3, f = 34$$

<i>A</i>	1, 2, 4, 8, 11, 16, 22, 25, 32, 39, 44, 45, 50, 57, 64, 67 73, 78, 81, 85, 87, 88
<i>B</i>	3, 6, 7, 12, 14, 23, 24, 28, 33, 41, 43, 46, 48, 56, 61, 65, 66, 75, 77, 82, 83, 86
<i>C</i>	5, 9, 10, 17, 18, 20, 21, 34, 36, 40, 42, 47, 49, 53, 55, 68, 69, 71, 72, 79, 80, 84
<i>D</i>	13, 15, 19, 26, 27, 29, 30, 31, 35, 37, 38, 51, 52, 54, 58, 59, 60, 62, 63, 70, 74, 76

$$p = 97$$

$$g = 5, f = 22$$

<i>A</i>	1, 4, 6, 9, 16, 22, 24, 33, 35, 36, 43, 47, 50, 54, 61, 62, 64, 73, 75, 81, 88, 91, 93, 96
<i>B</i>	5, 13, 14, 17, 19, 20, 21, 23, 29, 30, 41, 45, 52, 56, 67, 68, 74, 76, 77, 78, 80, 83, 84, 92
<i>C</i>	2, 3, 8, 11, 12, 18, 25, 27, 31, 32, 44, 48, 49, 53, 65, 66, 70, 72, 79, 85, 86, 89, 94, 95
<i>D</i>	7, 10, 15, 26, 28, 34, 37, 38, 39, 40, 42, 46, 51, 55, 57, 58, 59, 60, 63, 69, 71, 82, 87, 90

12.

Quum numerus 2 sit residuum quadraticum omnium numero-
rum primorum formae $8n + 1$, non residuum vero omnium formae
 $8n + 5$, pro modulis primis formae prioris 2 in classe *A* vel *C*,
pro modulis formae posterioris in classe *B* vel *D* inuenietur. Quum
discrimen inter classes *B* et *D* non sit essenziale, quippe quod
tantummodo ab electione numeri f pendet, modulus formae $8n + 5$
aliquantisper seponemus. Modulus formae $8n + 1$ autem *inductio-*
ni subiiciendo, inuenimus 2 pertinere ad *A* pro $p = 73, 89, 113,$
 $233, 257, 281, 337, 353$ etc.; contra 2 pertinere ad *C* pro
 $p = 17, 41, 97, 137, 193, 241, 313, 401, 409, 433, 449, 457$ etc.

Ceterum quum pro modulo primo formae $8n+1$ numerus -1 sit residuum biquadraticum, patet, -2 semper cum $+2$ ad eandem classem referendum esse.

13.

Si exempla art. praec. inter se comparantur, primo saltem aspectu criterium nullum simplex se offerre videtur, per quod modulus priores a posterioribus dignoscere liceret. Nihilominus *duo* huiusmodi criteria dantur, elegantia et simplicitate perinsignia, ad quorum alterum considerationes sequentes viam sternerent.

Modulus p , tamquam numerus primus formae $8n+1$, reduci poterit, et quidem vnico tantum modo, sub formam $aa + 2bb$ (*Disquiss. Arithm.* p. 220); radices a , b positue accipi supponemus. Manifesto a impar erit, b vero par; statuemus autem $b = 2^{\lambda} c$, ita ut c sit impar. Iam obseruamus

I. quum habeatur $p \equiv aa \pmod{c}$ ipsum p esse residuum quadraticum ipsius c , et proin etiam singulorum factorum primorum, in quos c resoluitur: vicissim itaque, per theorema fundamentale, singuli hi factores primi erunt residua quadratica ipsius p , et proin etiam illorum productum c erit residuum quadraticum ipsius p . Quod quum etiam de numero 2 valeat, patet, b esse residuum quadraticum ipsius p , et proin bb , nec non $-bb$, residuum biquadraticum.

II. Hinc $-2bb$ ad eandem classem referri debet, in qua inuenitur numerus 2; quare quum $aa \equiv -2bb$, manifestum est, 2 vel in classe A , vel in classe C inueniri, prout a sit vel residuum quadraticum ipsius p , vel non-residuum quadraticum.

III. Iam supponamus, a in factores suos primos resolutum esse, e quibus ii, qui sunt vel formae $8m+1$ vel $8m+7$, denotentur per $\alpha, \alpha', \alpha''$ etc., ii vero, qui sunt vel formae $8m+3$ vel $8m+5$, per β, β', β'' etc.: posteriorum multitudo sit $=\mu$. Quoniam $p \equiv 2bb \pmod{a}$, erit p residuum quadraticum eorum fa-

ctorum primorum ipsius a , quorum residuum quadraticum est 2, i. e. factorum a, a', a'' etc.; non-residuum quadraticum vero factorum eorum, quorum non-residuum quadraticum est 2, i. e. factorum β, β', β'' etc. Quocirca, vice versa, per theorema fundamentale, singuli a, a', a'' etc. erunt residua quadratica ipsius p , singuli β, β', β'' etc. autem non-residua quadratica. Ex his itaque concluditur, productum a fore residuum quadraticum ipsius p , vel non-residuum, prout μ par sit vel impar.

IV. Sed facile confirmatur, productum omnium a, a', a'' etc. fieri formae $8m+1$ vel $8m+7$, idemque valere de producto omnium β, β', β'' etc., si horum multitudo fuerit par, ita ut in hoc casu etiam productum a necessario fieri debeat formae $8m+1$ vel $8m+7$; contra productum omnium β, β', β'' etc., quoties ipsorum multitudo impar sit, fieri formae $8m+3$ vel $8m+5$, idemque adeo in hoc casu valere de producto a .

Ex his omnibus itaque colligitur theorema elegans:

Quoties a est formae $8m+1$ vel $8m+7$, numerus 2 in complexu A contentus erit; quoties vero a est formae $8m+3$ vel $8m+5$, numerus 2 in complexu C inuenietur.

Quod confirmatur per exempla in art. praec. enumerata; priores enim moduli ita discernuntur: $73 = 1 + 2 \cdot 36$, $89 = 81 + 2 \cdot 4$, $113 = 81 + 2 \cdot 16$, $233 = 225 + 2 \cdot 4$, $257 = 225 + 2 \cdot 16$, $281 = 81 + 2 \cdot 100$, $337 = 49 + 2 \cdot 144$, $353 = 225 + 2 \cdot 64$; posteriores vero ita: $17 = 9 + 2 \cdot 4$, $41 = 9 + 2 \cdot 16$, $97 = 25 + 2 \cdot 36$, $137 = 9 + 2 \cdot 64$, $193 = 121 + 2 \cdot 36$, $241 = 169 + 2 \cdot 36$, $313 = 25 + 2 \cdot 144$, $401 = 9 + 2 \cdot 196$, $409 = 121 + 2 \cdot 144$, $433 = 361 + 2 \cdot 36$, $449 = 441 + 2 \cdot 4$, $457 = 169 + 2 \cdot 144$.

14.

Quum discernitio numeri p in quadratum simplex et duplex nexum tam insignem cum classificatione numeri 2 prodiderit, operae pretium esse videtur tentare, num discernitio in duo quadrata,

cui numerum p aequè obnoxium esse constat, similem forte successum suppeditet. Ecce itaque discriptiones numerorum p , pro quibus 2 pertinet ad classem

A	C
$9 + 64$	$1 + 16$
$25 + 64$	$25 + 16$
$49 + 64$	$81 + 16$
$169 + 64$	$121 + 16$
$1 + 256$	$49 + 144$
$25 + 256$	$225 + 16$
$81 + 256$	$169 + 144$
$289 + 64$	$1 + 400$
	$9 + 400$
	$289 + 144$
	$49 + 400$
	$441 + 16$

Antè omnia observamus, duorum quadratorum, in quae p discernitur, alterum impar esse debere, quod statuemus $= aa$, alterum par, quod statuemus $= bb$. Quoniam aa fit formae $8n + 1$, patet, valoribus impariter paribus ipsius b respondere valores ipsius p formae $8n + 5$, ab inductione nostra hic exclusos, quippe qui numerum 2 in classe B vel D haberent. Pro valoribus autem ipsius p , qui sunt formae $8n + 1$, b esse debet pariter par, et si inductioni, quam schema allatum ob oculos sistit, fidem habere licet, numerus 2 ad classem A referendus erit pro omnibus modulis, pro quibus b est formae $8n$, ad classem C vero pro omnibus modulis, pro quibus b est formae $8n + 4$. Sed hoc theorema longe altioris indaginis est, quam id, quod in art. praec. eruimus, demonstrationique plures disquisitiones praeliminareae sunt praemittendae, ordinem, quo numeri complexuum A, B, C, D se inuicem sequuntur, spectantes.

15.

Designemus multitudinem numerorum e complexu A , quos immediate sequitur numerus e complexu A, B, C, D resp., per (00), (01), (02), (03); perinde multitudinem numerorum e complexu B , quos sequitur numerus e complexu A, B, C, D resp. per (10), (11), (12), (13); similiterque sint in complexu C resp. (20), (21), (22), (23) numeri, in complexu D vero (30), (31), (32), (33) numeri, quos sequitur numerus e complexu A, B, C, D . Proponimus nobis, has sedecim multitudines a priori determinare. Quo commodius lectores ratioconia generalia cum exemplis comparare possint, valores numericos terminorum schematis (S)

(00), (01), (02), (03)
 (10), (11), (12), (13)
 (20), (21), (22), (23)
 (30), (31), (32), (33)

pro singulis modulis, pro quibus classificationes in art. 11 tradidimus, hic adscribere visum est.

$p = 5$	$p = 37$	$p = 73$
0, 1, 0, 0	2, 1, 2, 4	5, 6, 4, 2
0, 0, 0, 1	2, 2, 4, 1	6, 2, 5, 5
0, 0, 0, 0	2, 2, 2, 2	4, 5, 4, 5
0, 0, 1, 0	2, 4, 1, 2	2, 5, 5, 6
$p = 13$	$p = 41$	$p = 89$
0, 1, 2, 0	0, 4, 3, 2	3, 8, 6, 4
1, 1, 0, 1	4, 2, 2, 2	8, 4, 5, 5
0, 1, 0, 1	3, 2, 3, 2	6, 5, 6, 5
1, 0, 1, 1	2, 2, 2, 4	4, 5, 5, 8
$p = 17$	$p = 53$	$p = 97$
0, 2, 1, 0	2, 3, 6, 2	2, 6, 7, 8
2, 0, 1, 1	4, 4, 2, 3	6, 8, 5, 5
1, 1, 1, 1	2, 4, 2, 4	7, 5, 7, 5
0, 1, 1, 2	4, 2, 3, 4	8, 5, 5, 6
$p = 29$	$p = 61$	
2, 3, 0, 2	4, 3, 2, 6	
1, 1, 2, 3	3, 3, 6, 3	
2, 1, 2, 1	4, 3, 4, 3	
1, 2, 3, 1	3, 6, 3, 3	

Quum moduli formae $8n+1$ et $8n+5$ diuerso modo se habeant, vtrosque seorsim tractare oportet: a prioribus initium faciemus.

16.

Character (00) indicat, quot modis diuersis aequationi $\alpha + 1 = \alpha'$ satisfieri possit, denotantibus α , α' indefinite numeros e complexu A . Quum pro modulo formae $8n+1$, qualem hic subintelligimus, α' et $p - \alpha'$ ad eundem complexum pertineant, concinnius dicemus, (00) exprimere multitudinem modorum diuersorum, aequationi $1 + \alpha + \alpha' = p$, satisfaciendi: manifesto huius aequationis vice etiam congruentia $1 + \alpha + \alpha' \equiv 0 \pmod{p}$ fungi potest.

Perinde (01) indicat multitudinem solutionum congruentiae $1 + \alpha + \beta \equiv 0 \pmod{p}$; (02) multitudinem solutionum congruentiae $1 + \alpha + \gamma \equiv 0$; (03) multitudinem solutionum congruentiae $1 + \alpha + \delta \equiv 0$; (11) multitudinem solutionum congruentiae $1 + \beta + \beta' \equiv 0$ etc., exprimendo indefinite per β et β' numeros e complexu B , per γ numeros e complexu C , per δ numeros e complexu D . Hinc statim colligimus sex aequationes sequentes:

$$(01) = (10), (02) = (20), (03) = (30), (12) = (21), (13) = (31), \\ (23) = (32).$$

E quauis solutione data congruentiae $1 + \alpha + \beta \equiv 0$ demanat solutio congruentiae $1 + \delta + \delta' \equiv 0$, accipiendo pro δ numerum inter limites $1 \dots p-1$ eum qui reddit $\beta\delta \equiv 1$ (qui manifesto erit e complexu D), et pro δ' residuum minimum positivum producti $\alpha\delta$ (quod itidem erit e complexu D); perinde patet regressus a solutione data congruentiae $1 + \delta + \delta' \equiv 0$ ad solutionem congruentiae $1 + \alpha + \beta \equiv 0$, si β accipitur ita, vt fiat $\beta\delta \equiv 1$, simulque statuitur $\alpha \equiv \beta\delta'$. Hinc concludimus, vtramque congruentiam aequali solutionum multitudine gaudere, siue esse $(01) = (33)$.

Simili modo e congruentia $1 + \alpha + \gamma \equiv 0$ deducimus $\gamma' + \gamma'' + 1 \equiv 0$, si γ' accipitur e complexu C ita ut fiat $\gamma\gamma' \equiv 1$, atque γ'' ex eodem complexu congruus producto $\alpha\gamma'$. Vnde facile colligimus, has duas congruentias aequalem solutionum multitudinem admittere, siue esse $(02) = (22)$.

Perinde e congruentia $1 + \alpha + \delta \equiv 0$ deducimus $\beta + \beta' + 1 \equiv 0$, accipiendo β, β' ita ut fiat $\beta\delta \equiv 1$, $\beta\alpha \equiv \beta'$, eritque adeo $(03) = (11)$.

Denique e congruentia $1 + \beta + \gamma \equiv 0$ simili modo tum congruentiam $\delta + 1 + \beta' \equiv 0$, tum hanc $\gamma' + \delta' + 1 \equiv 0$ deriuamus, atque hinc concludimus $(12) = (13) = (23)$.

Nacti sumus itaque, inter sedecim incognitas nostras, vndecim aequationes, ita ut illae ad quinque reducantur, schemaque S ita exhiberi possit:

$$\begin{array}{cccc} h, & i, & k, & l \\ i, & l, & m, & m \\ k, & m, & k, & m \\ l, & m, & m, & i \end{array}$$

Facile vero tres nouae aequationes conditionales adiciuntur. Quum enim quemuis numerum complexus A , excepto ultimo $p-1$, sequi debeat numerus ex aliquo complexuum A, B, C vel D , habebimus

$$(00) + (01) + (02) + (03) = 2n - 1$$

et perinde

$$(10) + (11) + (12) + (13) = 2n$$

$$(20) + (21) + (22) + (23) = 2n$$

$$(30) + (31) + (32) + (33) = 2n$$

In signis modo introductis tres primae aequationes suppeditant:

$$h + i + k + l = 2n - 1$$

$$i + l + 2m = 2n$$

$$k + m = n$$

Quarta cum secunda sit identica. Adiumento harum aequationum tres incognitarum eliminare licet, quo pacto omnes sedecim iam ad duas reductae sunt.

17.

Vt vero determinationem completam nanciscamur, inuestigare conueniet multitudinem solutionum congruentiae

$$1 + \alpha + \beta + \gamma \equiv 0 \pmod{p}$$

designantibus α, β, γ indefinite numeros e complexibus A, B, C . Manifesto valor $\alpha = p - 1$ non est admissibilis, quum fieri nequeat $\beta + \gamma \equiv 0$: substituendo itaque pro α deinceps valores reliquos, prodibunt h, i, k, l valores ipsius $1 + \alpha$ ad A, B, C, D resp. pertinentes. Pro quouis autem valore dato ipsius $1 + \alpha$ ad A pertinente, puta pro $1 + \alpha = \alpha^0$, congruentia $\alpha^0 + \beta + \gamma \equiv 0$ totidem solutiones admittet, quot congruentia $1 + \beta' + \gamma' \equiv 0$ (statuendo scilicet $\beta \equiv \alpha^0 \beta', \gamma \equiv \alpha^0 \gamma'$), i. e. solutiones (12) = m . Perinde pro quouis valore dato ipsius $1 + \alpha$ ad B pertinente, puta pro $1 + \alpha = \beta^0$, congruentia $\beta^0 + \beta + \gamma \equiv 0$ totidem solutiones habebit, quot haec $1 + \alpha' + \beta' \equiv 0$ (scilicet statuendo $\beta \equiv \beta^0 \alpha', \gamma \equiv \beta^0 \gamma'$), i. e. solutiones (01) = i . Similiter pro quolibet valore dato ipsius $1 + \alpha$ ad C pertinente, puta pro $1 + \alpha = \gamma^0$, congruentia $\gamma^0 + \beta + \gamma \equiv 0$ totidem modis diuersis solui poterit, quot haec $1 + \delta + \alpha' \equiv 0$ (nempe statuendo $\beta \equiv \gamma^0 \delta, \gamma \equiv \gamma^0 \alpha'$), i. e. solutionum multitudo erit (03) = l . Denique pro quouis valore dato ipsius $1 + \alpha$ ad D pertinente, puta pro $1 + \alpha = \delta^0$, congruentia $\delta^0 + \beta + \gamma \equiv 0$ totidem solutiones habebit, quot haec $1 + \gamma' + \delta' \equiv 0$ (statuendo $\beta \equiv \delta^0 \gamma', \gamma \equiv \delta^0 \delta'$), i. e. (23) = m solutiones. Omnibus itaque collectis, patet, congruentiam $1 + \alpha + \beta + \gamma \equiv 0$ admittere

$$hm + ii + kl + lm$$

soluti diuersas.

Prorsus vero simili modo eruimus, si pro β singuli deinceps numeri complexus B substituantur, summam $1 + \beta$ obtinere resp. (10), (11), (12), (13) siue i, l, m, m valores ad A, B, C, D pertinentes, et pro quouis valore dato ipsius $1 + \beta$ ad hos complexus pertinente, congruentiam $1 + \beta + \alpha + \gamma \equiv 0$ resp. (02), (31), (20), (13) siue k, m, k, m solutiones diuersas admittere, ita ut multitudo omnium solutionum fiat

$$= ik + lm + km + mm$$

Ad eundem valorem perducimur, si euolutionem considerationi valorum summae $1 + \gamma$ superstruimus.

18.

Ex hac duplici eiusdem multitudinis expressione nanciscimur aequationem:

$$0 = hm + ii + kl - ik - km - mm$$

atque hinc, eliminando h adiumento aequationis $h = 2m - k - 1$,

$$0 = (k - m)^2 + ii + kl - ik - km - m$$

Sed duae aequationes vltimae art. 16 suppeditant $k = \frac{1}{2}(l + i)$, quo valore substituto $ii + kl - ik - km$ transit in $\frac{1}{4}(l - i)^2$, adeoque aequatio praecedens, per 4 multiplicata, in hanc

$$0 = 4(k - m)^2 + (l - i)^2 - 4m$$

Hinc, quoniam $4m = 2(k + m) - 2(k - m) = 2n - 2(k - m)$, sequitur

$$2n = 4(k - m)^2 + 2(k - m) + (l - i)^2$$

siue

$$8n + 1 = (4(k - m) + 1)^2 + 4(l - i)^2$$

Statuendo itaque

$$4(k - m) + 1 = a, \quad 2l - 2i = b$$

habebimus

$$p = aa + bb$$

Sed constat, p vnico tantum modo in duo quadrata discerpi posse, quorum alterum impar accipi debet pro aa , alterum par

pro bb , ita ut aa , bb sint numeri ex asse determinati. Sed etiam a ipse erit numerus prorsus determinatus; radix enim quadrati positivae accipi debet, vel negativae, prout radix positiva est formae $4M+1$ vel $4M+3$. De determinatione signi ipsius b mox loquemur.

Iam combinatis his novis aequationibus cum tribus ultimis art. 16, quinque numeri h, i, k, l, m per a, b et n penitus determinantur sequenti modo:

$$8h = 4n - 3a - 5$$

$$8i = 4n + a - 2b - 1$$

$$8k = 4n + a - 1$$

$$8l = 4n + a + 2b - 1$$

$$8m = 4n - a + 1$$

Si loco ipsius n modulum p introducere malimus, schema S , singulis terminis ad evitandas fractiones per 16 multiplicatis, ita se habet:

$$\begin{array}{cccc|cccc|cccc|cccc} p-6a-11 & & & & p+2a-4b-3 & & & & p+2a-3 & & & & p+2a+4b-3 & & & & \\ p+2a-4b-3 & & & & p+2a+4b-3 & & & & p-2a+1 & & & & p-2a+1 & & & & \\ p+2a-3 & & & & p-2a+1 & & & & p+2a-3 & & & & p-2a+1 & & & & \\ p+2a+4b-3 & & & & p-2a+1 & & & & p-2a+1 & & & & p+2a-4b-3 & & & & \end{array}$$

19.

Superest, ut signum ipsi b tribuendum assignare doceamus. Iam supra, art. 10, monuimus, distinctionem inter complexus B et D , per se non essentialem, ab electione numeri f pendere, pro quo alterutra radix congruentiae $xx \equiv -1$ accipi debet, illasque inter se permutari, si loco alterius radice altera adoptetur. Iam quum inspectio schematis modo allati doceat, similem permutationem cum mutatione signi ipsius b cohaerere, praevidere licet, nexum inter signum ipsius b atque numerum f exstare debere. Quem ut cognoscamus, ante omnia observamus, si, denotante μ integrum non negativum, pro z accipiantur omnes numeri $1, 2, 3, \dots, p-1$, fieri secundum modulum p , vel $\sum z^\mu \equiv 0$, vel

$\sum z^\mu \equiv -1$, prout μ vel non-divisibilis sit per $p-1$, vel divisibilis. Pars posterior theorematis inde patet, quod pro valore ipsius μ per $p-1$ divisibili, habetur $z^\mu \equiv 1$: partem priorem vero ita demonstramus. Denotante g radicem primitivam, omnes z convenient cum residuis minimis omnium g^y , accipiendo pro y omnes numeros $0, 1, 2, 3, \dots, p-2$, eritque adeo $\sum z^\mu \equiv \sum g^{\mu y}$. Sed fit

$$\sum g^{\mu y} = \frac{g^{\mu(p-1)} - 1}{g^\mu - 1}, \text{ adeoque}$$

$$(g^\mu - 1) \sum z^\mu \equiv g^{\mu(p-1)} - 1 \equiv 0.$$

Hinc vero sequitur, quoniam pro valore ipsius μ per $p-1$ non-divisibili g^μ ipsi 1 congruus siue $g^\mu - 1$ per p divisibilis esse nequit, $\sum z^\mu \equiv 0$. Q. E. D.

Iam si potestas $(z^4 + 1)^{\frac{1}{4}(p-1)}$ secundum theorema binomiale evoluitur, per lemma praec. fiet

$$\sum (z^4 + 1)^{\frac{1}{4}(p-1)} \equiv -2 \pmod{p}$$

Sed residua minima omnium z^4 exhibent omnes numeros A , quovis quater occurrente; habebimus itaque inter residua minima ipsius $z^4 + 1$

4(00) ad A

4(01) ad B

4(02) ad C

4(03) ad D

pertinentia, quatuorque erunt $\equiv 0$ (puta pro $z^4 \equiv p-1$). Hinc, considerando criteria complexuum A, B, C, D , deducimus

$$\sum (z^4 + 1)^{\frac{1}{4}(p-1)} \equiv 4(00) + 4f(01) - 4(02) - 4f(03)$$

adeoque

$$-2 \equiv 4(00) + 4f(01) - 4(02) - 4f(03)$$

siue substitutis pro (00), (01) etc. valoribus in art. praec. inuentis,

$$-2 \equiv -2a - 2 - 2bf$$

Hinc itaque colligimus, semper fieri debere $a + bf \equiv 0$, siue, multiplicando per f ,

$$b \equiv af$$

quae congruentia determinationi signi ipsius b , si numerus f iam electus est, vel determinationi numeri f , si signum ipsius b aliunde praescribitur, inseruit.

20.

Postquam problema nostrum pro modulis formae $8n+1$ complete soluimus, progredimur ad casum alterum, vbi p est formae $8n+5$: quem eo breuius absoluere licebit, quod omnia ratiocinia parum a praecedentibus differunt.

Quum pro tali modulo -1 ad classem C pertineat, complementa numerorum complexuum A, B, C, D ad summam p , in classibus C, D, A, B resp. contenta erunt. Hinc facile colligitur

signum	denotare multitudinem solutionum congruentiae
(00)	$1 + \alpha + \gamma \equiv 0$
(01)	$1 + \alpha + \delta \equiv 0$
(02)	$1 + \alpha + \alpha' \equiv 0$
(03)	$1 + \alpha + \beta \equiv 0$
(10)	$1 + \beta + \gamma \equiv 0$
(11)	$1 + \beta + \delta \equiv 0$
(12)	$1 + \beta + \alpha \equiv 0$
(13)	$1 + \beta + \beta' \equiv 0$
(20)	$1 + \gamma + \gamma' \equiv 0$
(21)	$1 + \gamma + \delta \equiv 0$
(22)	$1 + \gamma + \alpha \equiv 0$
(23)	$1 + \gamma + \beta \equiv 0$
(30)	$1 + \delta + \gamma \equiv 0$
(31)	$1 + \delta + \delta' \equiv 0$
(32)	$1 + \delta + \alpha \equiv 0$
(33)	$1 + \delta + \beta \equiv 0$

vnde statim habentur sex aequationes:

$$(00) = (22), (01) = (32), (03) = (12), (10) = (23), (11) = (33), (21) = (30).$$

Multiplicando congruentiam $1 + \alpha + \gamma \equiv 0$ per numerum γ' e complexu C ita electum, vt fiat $\gamma\gamma' \equiv 1$, accipiendoque pro γ'' residuum minimum producti $\alpha\gamma'$, quod manifesto quoque complexui C adnumerandum erit, prodit $\gamma' + \gamma'' + 1 \equiv 0$, vnde colligimus $(00) = (20)$.

Prorsus simili modo habentur aequationes $(01) = (13)$, $(03) = (31)$, $(10) = (11) = (21)$.

Adiumento harum vndecim aequationum sedecim incognitas nostras ad quinque reducere, schemaque S ita exhibere possumus:

$$\begin{array}{c} h, i, k, l \\ m, m, l, i \\ h, m, h, m \\ m, l, i, m \end{array}$$

Porro habemus aequationes

$$\begin{array}{l} (00) + (01) + (02) + (03) = 2n + 1 \\ (10) + (11) + (12) + (13) = 2n + 1 \\ (20) + (21) + (22) + (23) = 2n \\ (30) + (31) + (32) + (33) = 2n + 1 \end{array}$$

siue, adhibendo signa modo introducta, has tres (I):

$$\begin{array}{l} h + i + k + l = 2n + 1 \\ 2m + i + l = 2n + 1 \\ h + m = n \end{array}$$

quarum itaque adiumento incognitas nostras iam ad duas reducere licet.

Aequationes reliquas e consideratione multitudinis solutionum congruentiae $1 + \alpha + \beta + \gamma \equiv 0$ deriuabimus (per α, β, γ , etiam

hic indefinite numeros e complexibus A, B, C resp. denotantes). Scilicet perpendicularo primo, $1 + \alpha$ praebere h, i, k, l numeros resp. ad A, B, C, D pertinentes, et pro quouis valore dato ipsius α in his quatuor casibus resp. haberi solutiones m, l, i, m , multitudo omnium solutionum erit

$$= hm + il + ik + lm$$

Secundo quum $1 + \beta$ exhibeat m, m, l, i numeros ad A, B, C, D pertinentes, et pro quouis valore dato ipsius β in his quatuor casibus existent solutiones h, m, h, m , multitudo omnium solutionum erit

$$= hm + mm + hl + im$$

vnde deriuamus aequationem

$$0 = mm + hl + im - il - ik - lm$$

quae adiumento aequationis $k = 2m - h$, ex (1) petitae, transit in hanc:

$$0 = mm + hl + hi - il - im - lm$$

Iam ex aequationibus I habemus etiam $l + i = 1 + 2h$, vnde

$$2i = 1 + 2h + (i - l)$$

$$2l = 1 + 2h - (i - l)$$

Quibus valoribus in aequatione praecedente substitutis, prodit:

$$0 = 4mm - 4m - 1 - 8hm + 4hh + (i - l)^2$$

Quodsi tandem pro $4m$ hic substituimus $2(h + m) - 2(h - m)$ siue, propter aequationem vltimam in I, $2n - 2(h - m)$, obtinemus:

$$0 = 4(h - m)^2 - 2n + 2(h - m) - 1 + (i - l)^2$$

adeoque

$$8n + 5 = (4(h - m) + 1)^2 + 4(i - l)^2$$

Statuendo itaque

$$4(h - m) + 1 = a, 2i - 2l = b$$

fiat

$$p = aa + bb.$$

Iam quum in hoc quoque casu p vnico tantum modo in duo quadrata, par alterum, alterum impar, discerpi possit, aa et bb erunt numeri prorsus determinati; manifesto enim aa quadrato impari, bb pari aequalis statui debet. Praeterea *signum* ipsius a ita erit stabiliendum, vt fiat $a \equiv 1 \pmod{4}$, signumque ipsius b ita, vt habeatur $b \equiv af \pmod{p}$, vti per ratiocinia iis quibus in art. praec. vsi sumus prorsus similia facile demonstratur.

His praemissis quinque numeri h, i, k, l, m per a, b et n ita determinantur:

$$8h = 4n + a - 1$$

$$8i = 4n + a + 2b + 3$$

$$8k = 4n - 3a + 3$$

$$8l = 4n + a - 2b + 3$$

$$8m = 4n - a + 1$$

aut si expressiones per p praeferimus, termini schematis S per 16 multiplicati ita se habebunt:

$$\begin{array}{cccc} p+2a-7 & p+2a+4b+1 & p-6a+1 & p+2a-4b+1 \\ p-2a-3 & p-2a-3 & p+2a-4b+1 & p+2a+4b+1 \\ p+2a-7 & p-2a-3 & p+2a-7 & p-2a-3 \\ p-2a-3 & p+2a-4b+1 & p+2a+4b+1 & p-2a-3 \end{array}$$

21.

Postquam problema nostrum soluimus, ad disquisitionem principalem reuertimur, determinationem completam complexus, ad quem numerus 2 pertinet, iam aggressuri.

I. Quoties p est formae $8n + 1$, iam constat, numerum 2 vel in complexu A vel in complexu C inueniri. In casu priori facile

perspicitur, etiam numeros $\frac{1}{2}(p-1)$, $\frac{1}{2}(p+1)$ ad A pertinere, in posteriori vero ad C . Iam perpendamus, si α et $\alpha+1$ sint numeri contigui complexus A , etiam $p-\alpha-1$, $p-\alpha$ tales numeros esse, siue, quod idem est, numeros complexus A tales, quos sequatur numerus ex eodem complexu, binos semper associatos esse, (α et $p-1-\alpha$). Talium itaque numerorum multitudo, (00), semper erit par, nisi quis exstat sibi ipse associatus, i. e. nisi $\frac{1}{2}(p-1)$ ad A pertinet, in quo casu multitudo illa impar erit. Hinc colligimus, (00) imparem esse, quoties 2 ad complexum A , parem vero, quoties 2 ad C pertineat. Sed habemus

$$16(00) = aa + bb - 6a - 11$$

siue statuendo $a = 4q + 1$, $b = 4r$ (v. art. 14),

$$(00) = qq - q + rr - 1$$

Quoniam igitur $qq - q$ manifesto semper par est, (00) impar erit vel par, prout r par est vel impar, adeoque 2 vel ad A vel ad C pertinebit, prout b est vel formae $8m$ vel formae $8m+4$. Quod est ipsum theorema, in art. 14 per inductionem inuentum.

II. Sed etiam casum alterum, vbi p est formae $8n+5$, aequae complete absoluere licet. Numerus 2 hic vel ad B , vel ad D pertinet, perspiciturque facile, in casu priori $\frac{1}{2}(p-1)$ ad B , $\frac{1}{2}(p+1)$ ad D , in casu posteriori autem $\frac{1}{2}(p-1)$ ad D , $\frac{1}{2}(p+1)$ ad B pertinere. Iam perpendamus, si β sit numerus ex B talis, quem sequatur numerus ex D , fore etiam numerum $p-\beta-1$ ex B atque $p-\beta$ ex D , i. e. numeros illius proprietatis binos associatos semper adesse. Erit itaque illorum multitudo, (13), par, excepto casu, in quo vnus eorum sibi ipse associatus est, i. e. vbi $\frac{1}{2}(p-1)$ ad B , $\frac{1}{2}(p+1)$ ad D pertinet; tunc scilicet (13) impar erit. Hinc colligimus, (13) parem esse, quoties 2 ad D , imparem vero, quoties 2 ad B pertineat. Sed habemus

$$16(13) = aa + bb + 2a + 4b + 1$$

sive statuendo $a = 4q + 1$, $b = 4r + 2$,

$$(13) = qq + q + rr + 2r + 1$$

Erit itaque (13) impar, quoties r par est; contra (13) par erit, quoties r est impar: unde colligimus, 2 pertinere ad B , quoties b sit formae $8m + 2$, ad D vero, quoties b sit formae $8m + 6$.

Summa harum inuestigationum ita enunciari potest:

Numerus 2 pertinet ad complexum A , B , C vel D , prout numerus $\frac{1}{2}b$ est formae $4m$, $4m + 1$, $4m + 2$ vel $4m + 3$.

22.

In Disquisitionibus Arithmetice theoriā generalem diuisionis circuli, atque solutionis aequationis $x^p - 1 = 0$ explicauimus, interque alia docuimus, si μ sit diuisor numeri $p - 1$, functionem $\frac{x^p - 1}{x - 1}$ in μ factores ordinis $\frac{p - 1}{\mu}$ resolui posse adiumento aequationis auxiliaris ordinis μ . Praeter theoriā generalem huius resolutionis simul casus speciales, vbi $\mu = 2$ vel $\mu = 3$, in illo opere p. 356-358 seorsim considerauius, aequationemque auxiliarem a priori assignare docuimus, i. e. absque euolutione schematis residuorum minimorum potestatum alicuius radices primitivae pro modulo p . Iam vel nobis non monentibus lectores attenti facile percipient nexum arctissimum casus proximi istius theoriae, puta pro $\mu = 4$, cum inuestigationibus hic in artt. 15-20 explicatis, quarum adiumento ille quoque sine difficultate complete absolui poterit. Sed hanc tractationem ad aliam occasionem nobis reseruamus, ideoque etiam in commentatione praesente disquisitionem in forma pure arithmetica perficere maluimus, theoria aequationis $x^p - 1 = 0$ nullo modo immixta. Contra coronidis loco adhuc quaedam alia theorematā noua pure arithmetica, cum argumento hactenus pertractato arctissime coniuncta, adiciemus.

23.

Si potestas $(x^4 + 1)^{\frac{1}{2}(p-1)}$ secundum theorema binomiale euoluitur, tres termini aderunt, in quibus exponens ipsius x per $p-1$ diuisibilis est, puta

$$x^{\frac{1}{2}(p-1)}, \quad Px^{\frac{1}{2}(p-1)} \text{ atque } 1$$

denotando per P coefficientem medium

$$\frac{\frac{1}{2}(p-1) \cdot \frac{1}{2}(p-3) \cdot \frac{1}{2}(p-5) \dots \frac{1}{2}(p+3)}{1 \cdot 2 \cdot 3 \dots \frac{1}{2}(p-1)}$$

Substituendo itaque pro x deinceps numeros $1, 2, 3 \dots p-1$, obtinebimus per lemma art. 19

$$\sum (x^4 + 1)^{\frac{1}{2}(p-1)} \equiv -2 - P.$$

At perpendendo ea quae in art. 19 exposuimus, insuperque, quod numeri complexuum A, B, C, D , ad potestatem exponentis $\frac{1}{2}(p-1)$ euecti congrui sunt, secundum modulum p , numeris $+1, -1, +1, -1$ resp., facile intelligitur fieri

$$\sum (x^4 + 1)^{\frac{1}{2}(p-1)} \equiv 4(00) - 4(01) + 4(02) - 4(03)$$

adeoque per schemata in fine artt. 17, 19 tradita

$$\sum (x^4 + 1)^{\frac{1}{2}(p-1)} \equiv -2a - 2$$

Comparatio horum duorum valorum suppeditat elegantissimum theorema: scilicet habemus

$$P \equiv 2a \pmod{p},$$

Denotando quatuor producta

$$\begin{aligned} &1, 2, 3 \dots \frac{1}{4}(p-1) \\ &\frac{1}{4}(p+3) \cdot \frac{1}{4}(p+7) \cdot \frac{1}{4}(p+11) \dots \frac{1}{4}(p-1) \\ &\frac{1}{4}(p+1) \cdot \frac{1}{4}(p+3) \cdot \frac{1}{4}(p+5) \dots \frac{1}{4}(p-1) \\ &\frac{1}{4}(3p+1) \cdot \frac{1}{4}(3p+5) \cdot \frac{1}{4}(3p+9) \dots (p-1) \end{aligned}$$

* resp. per q, r, s, t , theorema praecedens ita exhibetur:

$$2a \equiv \frac{r}{q} \pmod{p}$$

Quum quilibet factorum ipsius q complementum suum ad p habeat in t , erit $q \equiv t \pmod{p}$, quoties multitudo factorum par est, i. e. quoties p est formae $8n+1$, contra $q \equiv -t$, quoties multitudo factorum impar est, siue p formae $8n+5$. Perinde in casu priori erit $r \equiv s$, in posteriori $r \equiv -s$. In utroque casu erit $qr \equiv st$, et quum constet, haberi $qrst \equiv -1$, erit $qqr \equiv -1$, adeoque $qr \equiv \pm f \pmod{p}$. Combinando hanc congruentiam cum theoremate modo inuento obtinemus $rr \equiv \pm 2af$, et proin, per artt. 19. 20

$$2b \equiv \pm rr \pmod{p}$$

Valde memorabile est, discernitionem numeri p in duo quadrata per operationes prorsus directas inueniri posse; scilicet radix quadrati imparis erit residuum absolute minimum ipsius $\frac{r}{2q}$, radix quadrati paris vero residuum absolute minimum ipsius $\frac{1}{2}rr$ secundum modulum p . Expressionem $\frac{r}{2q}$, cuius valor pro $p=5$ fit $=1$, pro valoribus maioribus ipsius p , ita quoque exhibere licet:

$$\frac{6. 10. 14. 18 \dots (p-3)}{2. 3. 4. 5 \dots \frac{1}{4}(p-1)}$$

Sed quum insuper nouerimus, quonam signo affecta prodeat ex hac formula radix quadrati imparis, eo scilicet, ut semper fiat formae $4m+1$, attentione perdignum est, quod simile criterium generale respectu signi radiceis quadrati paris hactenus inueniri non potuerit. Quale si quis inueniat, et nobiscum communicet, magnam de nobis gratiam feret. Interim hic adiungere visum est valores numerorum a, b, f , quales pro valoribus ipsius p infra 200 e residuis minimis expressionum $\frac{r}{2q}$, $\frac{1}{2}rr$, qr prodeunt.

p		a		b		f
5	+	1	+	2		2
13	-	3	-	2		5
17	+	1	-	4		13
29	+	5	+	2		12
37	+	1	-	6		31
41	+	5	+	4		9
53	-	7	-	2		23
61	+	5	-	6	$\frac{1}{2}$	11
73	-	3	-	8		27
89	+	5	-	8		34
97	+	9	+	4		22
101	+	1	-	10		91
109	-	3	+	10		33
113	-	7	+	8		15
137	-	11	+	4		37
149	-	7	-	10		44
157	-	11	-	6		129
173	+	13	+	2		80
181	+	9	+	10		162
193	-	7	+	12		81
197	+	1	-	14		183

